آذربایجان آراشدیرمالاری

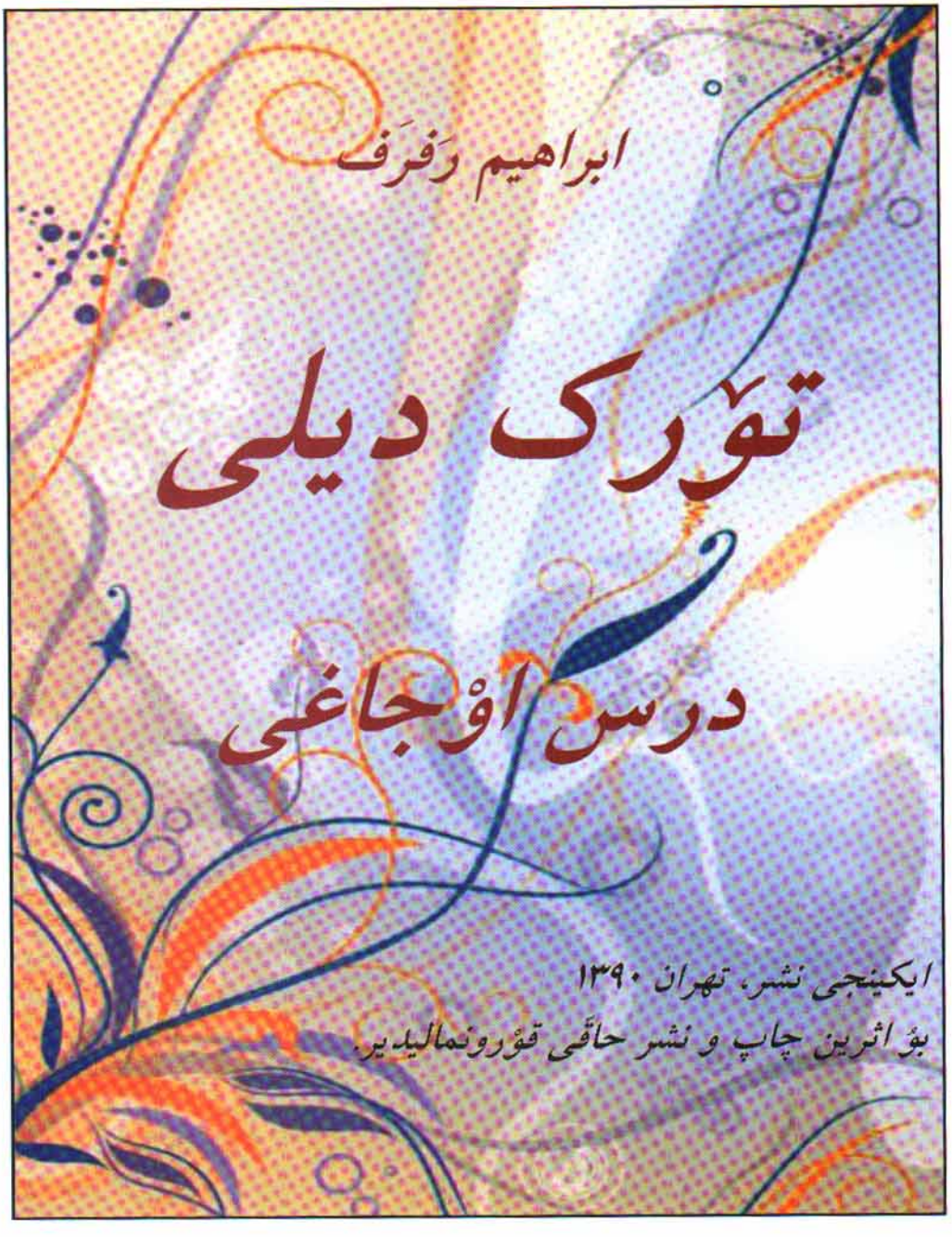

وارلیق درگیسی‌نین ضمیمه‌سی

آذربایجان آراشدیرمالاری

تۆرک دیلی درس اۆجاغی

ابراهیم رفرف

ایکینجی نشر، تهران ۱۳۹۰

وارلیق درگیسی‌نین ضمیمه‌سی

بۇ اثرین چاپ و نشر حاقّی قۇرونمالیدیر.

قۇرولوش

اۇل سۆز ---------- ۷
۱ -- چاغیریش سسی ---------- ۹
۲ - مرحمتلی یاشاییش ---------- ۱۵
۳ - اۇزون عۆمور ---------- ۲۳
٤ - دلی دۇنو ---------- ۲۹
٥ - دیل یاراسی ---------- ۳۹
٦ - امک سایغیسی ---------- ٤۸
۷ - اینسانی یاشادان سئوگیدیر ---------- ٥۷
۸ - تانریلارا تۆحفه ---------- ٦٦
۹ - بالِرِیَنلر ---------- ۷٦
۱۰ - هیپرمارکتلرین گلیشی ---------- ۸۸
۱۱ - ایمپراتورون دۇنیا گۆزوشو ---------- ۹٦
۱۲ - امک دۇستاقلاری ---------- ۱۱۰
۱۳ - قان قرۇپلاری و اینسان قیلیقلاری ---------- ۱۲۰
۱٤ - سۆیوق مۆحاریبه، سۆیوق باریش ---------- ۱۲۸
۱٥ - معلومات واسیطه‌لری ---------- ۱۳۷
۱٦ - ساغلام یاشاییش ---------- ۱٤٦
۱۷ - آلین یازیسی ---------- ۱٥٦
۱۸ - اۇبالا ریمیز سئیرلیر ---------- ۱٦٤
۱۹ - اۇچونجو دۇنیانین اۇغورلاری ---------- ۱۷۳

۲۰ – قۆروق- قایناق ---------- ۱۸۲
۲۱ – گنج نسلین تربیه‌سی ---------- ۱۹۵
۲۲ – حاقلیلار و حاقسیزلار ---------- ۲۰۷
۲۳ – مدنی باسقین ---------- ۲۱٦
۲٤ – حرکت قانۆنلاری ---------- ۲۲۸
۲۵ – آتۆملارین دۆمانلی دۆنیاسی ---------- ۲۳۸
۲٦ – داشلارین یادیرغاماز یادداشی ---------- ۲۵۰
۲۷ – دۆنیانی دۆرد دۆلانانلار ---------- ۲٦۰
۲۸ – اینسان کۆچو ---------- ۲۷۰
۲۹ – کۆورک طبیعت ---------- ۲۸۱
۳۰ – گیزلی دۆنیالار ---------- ۲۹۲
اۆزونوزو سینایین ---------- ۳۰۵
سۆز قیلاوۆزو ---------- ۳۳٤
ایملا قیلاوۆزو ---------- ۳۷۲
قاینافلار ---------- ۳۷٦

اؤلو تانری‌نین آدییلا

«تؤرک دیلی درس اؤجاغی» کیتابی‌نین ایکینجی نشری چاپا حاضیرلانارکن، مؤلّیف بو یئنی نشر اؤچون بیر اؤن سؤز یازماق ایستگینی ایفاده ائتدی. بوُ اثر عزیز دؤستوموز ابراهیم رفرف- ین بوُ ساحه‌ده یازدیغی ایکینجی کیتابدیر و مکتبلرده آنا دیلیمیزی اؤخویان یؤکسک صینیف طلبه‌لری اؤچون یازیلمیشدیر. اؤنا گؤره ده مؤلّیف کیتابین عؤنوانی ایله یاناشی «آذربایجان آراشدیرمالاری» آدینی دا ایشلتمیشدیر.

دئمه‌لی، کیتابین عؤنوانیندان دا آنلاشیلدیغی کیمی، کیتاب درسلیک و دیداکتیک (اؤیردیجی) بیر کیتابدیر و آنا دیلیمیزده ساوادلانماق مقصدیله یازیلمیشدیر.

کیتاب بیر اؤن سؤز و اؤتوز درسدن تشکّؤل ائدیر. اؤن سؤزده مؤلّیف کیتابدا ایشلنن الیفبا باره‌ده اؤز فیکیرلرینی سؤیله‌میشدیر و کیتاب عؤمومیتله اؤرتوقرافی سمیناری‌نین آلدیغی قرارلار اساسیندا ترتیب ائدیلمیشدیر. باخمایاراق کی، مؤلّیفین یازی اؤسلوبو بیزیم اؤزون ایللردن بری وارلیق- دا ایشلنن و بوُ گؤن قبسماً ده اؤلسا عؤمومیلشن الیفبا سیستمی ایله تامیله اؤزلاشمیر، آمّا بعضی فرقلری نظره تؤتماقلا برابر، وارلیق الیفباسینا چؤخ یاخیندیر. اؤرتوقرافی قایدالاریندا، خؤصوصیله آلینما کلمه‌لرین یازیلیشیندا، آزاراق چاتیشماز یؤنلر و فکیر آیریلیقلاری اؤلسا دا، بؤگؤنکو شرائیطده خلقیمیزین اؤرتاق بیر یازی سیستمینه صاحیب اؤلماسی چؤخ اؤنملیدیر و بوُ ایشین ده حیاتا کئچمه‌سی یازیچیلاریمیزین بؤ مسأله‌ده شخصی ذؤوق و سلیقه‌لرینی دیلیمیزین مصلحتی اؤغروندا اؤنوتمالاریندان و علمی آراشدیرمالار یؤلویلا اؤرتاق بیر یازی سیستمی قبول ائدیب، ایشلتمه‌لریندن آسیلیدیر.

کیتابین متنینی تشکیل ائدن درسلر اؤنجه بیر متنله باشلایير. سؤنرا اؤ متن باره‌ده سؤاللار و تمرینلرله دوام ائدیر. ان سؤن، قرامر حیصه‌سی اؤ درسی

تاماملاییر.

متنلرده ایشلنن دیل و اوسلوب ساده اولماقلا یاناشی گوزل و اولدوقجا چیلخادیر. متنین اساس حیصه‌سینی آتالار سؤزلری و ضرب‌المثللر تشکیل ائدیر. بؤ دا اوخوجولارین دیل و آنلاییش قابیلیتینی آرتیرماقلا برابر اوزلارین آتالار سؤزلری کیمی حکمتلی سؤزلری و فولکلورموزو اؤیرنمه‌لرینی تأمین ائدیر.

قرامر حیصه‌لری ساده‌دن باشلایاراق طلبه‌لری دیلیمیزین قرامرینی درندن اؤیرنمگه یؤنلدیر. من کیتابی اوخویاندان سونرا قئیدلریمی مؤلّیفه چاتدیردیم. کیتابین سون بؤلوموندہ ییغجام بیر سؤزلوگه یئر وئریلمیشدیر کی، بئله‌لیکله ده کیتاب بیر «خودآموز» (اؤزو- اؤزونه اؤیرتمه کیتابی) صیفتینی ده قازانمیش اولور. بؤ کیتابی یازماق اوچون مؤلّیف بیر چوخ اثرلری گؤزدن کئچیریب و اونلاردان ان چوخ فایدالیلارینی سئچمگی و کیتابینی زنگینلشدیرمگی باجارمیشدیر. مؤلّیفی بؤ باشاریلی و خئییرلی ایشیندن اؤترو تبریک ائدیب، اونا فرهنگی ایشلرینده داها بؤیوک نائیلیتلر دیله‌ییرم. کیتابین یئنی‌یئتمه و گنجلریمیزه فایدالی اولاجاغینی و اونلار طرفیندن خوش قارشیلاشاجاغینی اومید ائدیرم.

دؤکتور جواد هیئت *(تیر ۱۳۹۰)*

اؤن سؤز

هر دیل بیر وطندیر. اینسان جؤغرافیائی وطنده ساکین اؤلماقدان اؤنجه بیر دیلین وطنداشی ساییلیر. جؤغرافیائی وطن آنلاییشی اؤزو همین دیل وطنی قاورامیندان آسیلیدیر. جؤغرافیائی وطن دیل خؤصوصیتلریندن تجرید اؤلدوغوندا بیر بؤشلوغا چئوریلیر. هابئله قئید ائدیلمهلیدیر کی، هر دیل مؤعیّن تفکّؤر طرزینی، مؤعیّن دؤنیا گؤروشونو و مؤعیّن یاشاییش طرزینی تمثیل ائدیر. بعضی عالیملرین فیکرینجه، اینسان هر دیلده مؤعیّن تفکّور طرزینده دؤشونمگه محکومدور. بؤ حؤکمله قطعی شکیلده راضیلاشماساق دا، هر دیل ساحهسینده مؤعیّن اینسان تربیهسی و تفکّؤر طرزینین گلیشدیگینی آیدینجاسینا گؤره بیلریک. بؤ دیلچیلیک رمزینی آذربایجان و باشقا تؤرک دیللری ایله علاقهدار آراشدیرماق اؤزلوگونده بؤیوک بیر تحقیقات ایشینی طلب ائدیر، آنجاق حیسلریمیزه و تجرؤبهلریمیزه آرخالاناراق دئیه بیلریک کی، تؤرک دیللری گنللیکله و آذربایجان تؤرکجهسی اؤزللیکله اینسانی دؤیغولار، منطیقی دؤشونجهلر و رئالیست دؤنیا گؤروشونه یؤل آچان بیر واسیطهدیر. ائله همین سببدن ده، دده قؤرقود داستانلاریندان باشلایاراق «حیدر بابایا سلام» اثرینه قدر تؤرکون اؤزونه مخصوص ادبیاتی هر زامان رئالیست بیرادبیات سجیهسینی داشیمیشدیر. تؤرک دیلینده عیرفانی دؤشونجهلر مؤعیّن معنادا فارس و عرب دیللریندن تأثیری آلتیندا یارانمیشدیر و دئمک اؤلار کی، تؤرکلرین دؤنیا گؤروشونه یاددیر.

سؤز یؤخ کی، بیر درسلیگین اؤخونماسی باشقا یازیلی ماتریاللارین اؤخونماسیندان بیر قدر فرقلیدیر. بؤرادا کیتابین ایچینده‌کی چالیشمالارین، یئنی سؤزلرین و ترکیبلرین اؤزرینده کیفایت قدر دایانماق و اؤنلاری منیمسهمک، باشقا سؤزله فعال اؤیرنمه ضرورتی نظرده تؤتولور و بؤ مقصده نائیل اؤلماق اؤچون مؤعیّن درجه‌ده آردیجیللیق طلب اؤلونور. سؤزو گئدن چالیشمالار اؤخوجونون، گؤندهلیک یاشاییشدان تؤتموش، دیلین ایجتیماعی، علمی و فلسفی فعالیت ساحهلرینه قدر دیل قابیلیتینی کسکین گؤجلندیرمک مقصدی ایله حاضیرلانمیشدیر. بؤ کیتابین اؤخوماغینی اؤزللیکله گنج ژؤرنالیست

مسلکداشلاریمیزا تؤوصیه ائدیرم.

کیتابین یازیلیش اؤسلوبو عؤمومیتله آنلاشیقلی ایملا اساسیندا قؤرولموشدور. بؤ ایملا اؤسلوبو تؤرک دیلی اؤچون دؤغمادیر و تؤرکجه سؤزلرین یازیلیشینی گؤزه‌گلیملی درجه‌ده سیستماتیکلشدیرمیشدیر و بؤتون یازیچیلار و قلم صاحیبلری طرفیندن تطبیق ائدیلمکده‌دیر. فارس، عرب و اؤروپا دیللریندن آلینما کلمه‌لرین یازیلیشیندا ایسه بیر قدر فیکیر آیریلیغی گؤزه چارپماقدادیر. بؤ فیکیر آیریلیقلاری اساسا آلینما کلمه‌لری اصلی ایملادا، یؤخسا تؤرک دیلی‌نین تلفّؤظ قایدالارینا اؤیغون شکیلده یازما ایستگیندن ایرَلی گلیر و مؤعین قدر ده سلیقه‌وی ماهیت داشی‌یبر. منیم دؤشونجه‌مه گؤره، بؤ ساحه‌ده ده منطیقی و دؤغما یازی اؤسلوبونا سؤیکنمک منطیقیدیر و کیتابین یازیلیشیندا دا همین اؤسلوب اساس گؤتورولموشدور، آنجاق سایغی ایله قئید ائتمک ایسته‌ییرم کی، هئچ بیر یازی سیستمی ابدی و دَییشمز بیر سیستم ساییلماز. بؤ ایملا قایدالارینی داها دا دقیقلشدیرمک و مؤوجود اؤلان مسأله‌لری تنظیمه سالماق و واحید قایدالارا قؤووشماق هم مؤمکون، هم ده ضروریدیر. قئید ائتمگی واجیب اؤلان بیر نؤکته اؤندان عیبارتدیر کی، هر ایملا دَییشیکلیگی قلم صاحیبلری‌نین تجرؤبه‌لری اساسیندا و تؤپلوم شکیلده اؤلمالیدیر. آرتیق شخصی ایملا قایدالاری یاراتماغین دؤورو باشا چاتمیشدیر و من بیرینجی نؤوبه‌ده اؤزومه، داها سؤنرا ایسه قلم مسلکداشلاریما بؤ کیمی شخصی قایدالاردان ساقینماغی تؤوصیه ائدیرم.

ابراهیم رفرف

تهران، یاز ۱۳۹۰

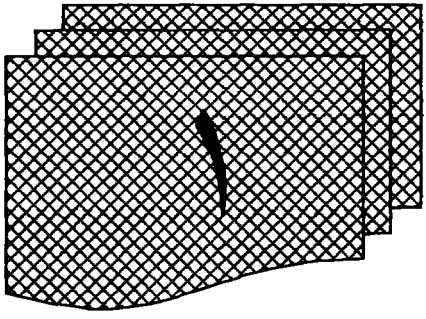

چاغیریش سسی

«اؤجاق یانماسا، تؤستو چیخماز.» — بؤ مثلی چؤخ ائشیتمیشیک، آنجاق بؤ معنانی بیر داها دؤشونمگینه دَیَر. دئمک، تؤستو ائوین ایچینده هانسیسا اؤجاغین یانماغی حاقّیندا دانیشماق و معلومات وئرمک قابیلیتینه مالیکدیر. بؤ اؤزدن تؤستو بیر علامتدیر، بیر سیقنالدیر. هر سیقنال، دؤزگون باشا دؤشولورسه، دالدادا هانسیسا حادیثه‌نین جریان ائتدیگینی بیلدیریر. هابئله ضرب‌المثلریمیزده وار کی *«آشین سؤلوقلوغو دنین یؤخلوغوندادیر»*. دئمک قؤناغین هؤشو باشیندا اؤلسا، آشین سؤلوقلوغوندان ائو یییه‌سی‌نین ایقتیصادی دؤروموندو آیدینجا باشا دؤشمک بیر اؤ قدر ده چتین اؤلمامالیدیر.

سیقنالار دؤرد یاندان اؤستوموزه آخیشیر، بیزی هانسیسا مسأله حاقّیندا

دۆشوندورمگه چالیشیر، آنجاق تأسّۆفلر اۆلسون کی، چۆخ واختلار اۆنلارین معناسینی چاش‌باشلیق اۆزوندن دۆزگون باشا دۆشه بیلمیریک – غفلت کئچیریرک.

میثال اۆچون، عالیملرین فیکرینجه زلزله‌دن نئچه دقیقه قاباق هاوادا بعضی سیقناللار یاییلیر. ماهیتی نه اۆلورسا- اۆلسون، اینسانلار بۆ سیقناللاری آلابیله‌جک قابیلیتده دئیلدیرلر. بعضی قۆشلار و حئیوانلارا همین سیقناللاری باشا دۆشمک وئرگیسی وئریلیب، اۆ اۆزدن زلزله‌دن اۆنجه بۆ کیمی حئیوانلارین آراسیندا وۆرنوخمالار باشلانیر.

ماشینینیزین مۆتورو گاهدان دیکسینیر، اۆتقونور یا دا اۆسکورور. بۆ اۆ دئمکدیر کی، مۆتورون یاناجاق یاندیرما سیستمینده یا خۆد الکتریک جریانین قۆرولوشوندا هانسیسا پۆزونتو عمله گلیب. گۆنو بۆ گۆن مۆتورا باخدیرماق لازیمدیر، یۆخسا ایشین ان قیزغین واختیندا عملی آزیب، سیزی یاری یۆلدا قۆیاجاق.

دیش آغریسی دیشلرین چۆرومگینی و لثه‌لرین سیمله‌دیگینی بیلدیرمگه چالیشیر. بۆ اۆ دئمکدیر کی، دیشلره باخدیرماغین واختی گلیب- چاتیب. باخدیرماسان، ایش یۆغونلایاجاق – اۆنلاری چکیب- آتماق مجبوریتینده اۆلاجاقسان. دۆش قفسیندن واخت‌آشیری باش قالدیران آغریلار بیر اۆرک خسته‌لیگی‌نین علامتی اۆلا بیلر. اینسانین آلنینی سۆیوق تر باسمادان بیر اۆرک مۆتخصیصینه گۆرونمک لازیمدیر.

طنطنه‌لی و گۆز قاماشدیران طرزده گئییینمیش بیر قۆناق، شۆبهه‌سیز، اۆز مال وارلیغینی خالقین اۆزونه چکمکدن لذت آلیر. طنطنه‌لی گئییم وار- دۆولت دۆشکونلوگونون علامتیدیر. عئین حالدا بئله شخصلرین باریز خۆصوصیتی

دؤشونجه‌نین کؤتلوگو، اؤیونگنلیک و لؤوغالیقدیر. اؤنلار بؤتون عؤمرونو گلیر دالینجا قاچماغا حصر ائدیرلر. اؤنلار شؤهرت و پؤل دؤستاغیدیرلار. بئله‌لری هئچ زامان دؤستلوغا یاراماییب، یاراماياجاق.

اؤغلان اؤشاغی‌نین سسی‌نین مؤعیّن یاشا چاتدیقدا قالینلاشماسی اؤنون یئتیشدیگینی بیلدیریر. شؤبهه‌سیز کی، اؤ، یاخین گله‌جکده ائولنمک فیکرینه دؤشه‌جک. بس اؤنون ائولنمک سؤرساتینا، معاش واسیطه‌لرینه و دؤشونجه‌سی‌نین یئتکینلیگینه کیم حاضیرلیق گؤره‌جک؟

یئر اؤزونون هاواسی‌نین گؤنو- گؤندن قیزیشماسی اؤزؤن قاتی‌نین اینجلمه‌سیندن و همین قاتدا بؤیوک بیر دئشیگین عمله گلمگیندن خبر وئریر. بؤ ایسه یئر اؤزونده چشیدلی بیؤلوژیک و اکؤلوژیک دَییشیکلیکلرین مئیدانا چیخماسینا، یاشاییش مؤحیطی‌نین پؤزولماسینا، بؤزلارین اریمه‌سینه، دنیزلرین سؤ سویّه‌سی‌نین آرتماسینا، یاشاییش بؤلگه‌لری‌نین سؤیا باتماسینا، اکینه‌جگین جیدّی چنینلیکلره اؤغرایاجاغینا، اینسانلارین قؤرخونج آلیزلیقلارا معروض قالاجاغینا و آیری- آیری فلاکتلره گتیریب- چیخارا بیلر.

بیر شخصله شیرکت قؤرماق فیکرینده اؤلسانیز، بؤ سؤزه یاخشی فیکیر وئرین: مؤذاکیره زامانی سؤزو گئدن شخص آیاقلارینی آمانسیزجاسینا یئللدیر، بارماغی‌نین دریسینی سؤیور، دؤداغینی گمیریر و حؤوصله‌سی داریخیر. بیز بؤ عجاییب داورانیشی نئجه باشا دؤشک؟ چؤخ گؤمان کی، بؤ آدام عصبی بیچیمدندیر، ماجرا قؤواندیر. بئله‌لریندن ایش آدامی چیخماز. گؤرکمجه یاخشی آدام گؤرونسه‌لر ده، بؤنلارلا قؤنوشماق و هرهانسی بیر شیرکت ایشینه گیریشمک اصلا خئییرلی اؤلمایاجاق و شیرکتین ایقتیصادی فعالیتی یامان انیش- یؤخوشلو اؤلاجاق. بئله شریک، اؤلا بیلسین کی، بیر گؤن شیرکتین بؤتون وار- یؤخونو وؤرا

داشا- چیخا باشا. یئرلی یئرینده اؤلدوغوندا، شیرکت بیر نفر تمکینلی و وؤقارلی شخصله قؤرولسا، داها خئییرلی اؤلا بیلر، چؤنکی چؤخ *زیرک قؤش دیمدیگیندن ایلیشر.*

اهمیتله قئید ائدیله‌جک بیر نؤکته ده بؤندان عیبارتدیر کی، ادب- ارکانی گؤزله‌مک چؤخ گؤزل صیفتدیر، آنجاق هر کیمده بؤ خؤصوصیت ایفراط درجه‌ده اؤلسا، چؤخ احتیمالا گؤره بیر گؤن بؤز صیفتینی چیخارداجاق. بؤ کیمی شخصلرله مؤعیّن مسافه‌دن مؤناسیبت ساخلاماق عاغیلا داها اؤیغوندور، یاخین مؤناسیبتلردن بیر گؤن نه ایسه بیر قنبر- قؤلو چیخا بیلر.

سؤیون لام آخانی، آدامین یئره باخانی. ایفراط درجه‌ده باشی‌آشاغی و اؤتانجاق بیر شخصین ایشینده نه ایسه بیر زیغی وار. اینسان اؤز ناموسونو بئله‌لرینه اعتیبار ائله‌مه‌سه، داها یاخشیدیر.

دانیشماق گؤموشدورسه، دانیشماماق قیزیلدیر. هر خیردا مسأله حاقّیندا اؤز مؤوقعینی بیلدیرمگه چالیشان شخص دایاز بیر اینساندیر. آز دانیشیب، چؤخ دینله‌ین شخص ایسه یئتکین و درین بیر اینساندیر، دیقّتینیز یایینماسین!

گؤزل قادین عؤمومیتله دایاز دؤشونجه‌لی اؤلور، چؤنکی اؤز گؤزللیگینه گؤونیر، گؤزللیک ساریدان نصیبی آز اؤلان قادین ایسه عؤمومیتله درین دؤشونجه‌لی اؤلور. ظاهیره آلدانمایین.

اؤجاق قالاماغی و اؤجاق تؤتوشدورماغی باجاران کیشیدن یاخشی ار چیخار. اؤشاقلارینیزین آتاسینی سئچنده بؤ نؤکته‌یه فیکیر وئرین.

بؤ سیقناللار آردی- آراسی کسیلمه‌دن بیزه سسلنیر و یؤل‌گؤسترنلیک ائله‌ییر. گؤره‌سن بیز بؤ سسلری دؤزگون ائشیدیریکمی؟ هر حالدا باشاریلی حیات یاشاماق اؤچون سیقناللاری دینله‌مک و چاغیریشلارا جاواب وئرمک لازیمدیر.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ - قؤناغین فیکری باشیندا اؤلسا، آشین سؤلوقلوغوندان ائو ییه‌سی‌نین ----------

۲ - بیز چؤخ واختلار ---------- اؤزوندن سیقناللارین معناسینی باشا دؤشموروک.

۳ - بعضی قؤشلارا و حئیوانلارا بؤ سیقناللاری باشا دؤشمک ----------

٤ - ماشینین مؤتورو گاهدان ---------- و ----------

٥ - اینسانین آلنینی سؤیوق تر باسمادان ----------

٦ - چؤخ گؤمان کی، بؤ آدام عصبی بیچیمدندیر، ماجرا ---------- دیر.

۷ - اهمیتله ---------- بیر نؤکته ده بؤندان عیبارتدیر.

۸ - گؤزل قادین عؤمومیتله ---------- ، گؤزللیک ساریدان ---------- قادین ایسه ----------

۹ - اؤجاق قالاماغی و اؤجاق ---------- باجاران کیشیدن یاخشی ارچیخار.

۱۰ - بؤ سیقناللار آردی- آراسی کسیلمه‌دن بیزه ----------

اؤزونوزو سینایین:

۱ - متنده هانسی ضرب‌المثلر ایشلنمیشدیر. اؤنلارین معناسینی آچیقلایین.

۲ - هانسی کیشیلردن یاخشی ار چیخار؟ بؤنون سببی نه‌دیر؟

۳ - نه سببدن گؤزل قادین بعضی واختلار دایاز دؤشونجه‌لی اؤلور؟

٤ - سیزین فیکرینیزجه بیزه حیاتدا داها هانسی سیقناللار سسلنیر؟

قالین صائیتلر

قالِین	آغیِز	اوُتوز	بوُرون

اینجه صائیتلر

اینجه	بئشیک	دوُیوش	گوُج	ایگید

صائیتلرین یازیلیشی

چوُخ	دوُن	اوُجاق	یوُغورت
سوُ	اوُجوُز	دوُروُ	قوُرد

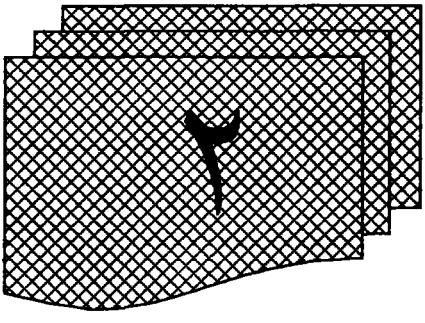

مرحمتلی یاشاییش

(نزاکت و آی‌بنیز ایکیلیکده دانیشیرلار. آی بنیز بیر آز تؤتقون گؤرونور. نزاکت اؤنو دیله تؤتماغا چالیشیر.).

● نزاکت: – آی قیز، نه اؤلوب، نه تؤتولوبسان؟ گمیلرینمی باتیب؟ گؤزومه بیر تهر گؤرونورسن.

● آی بنیز: – نه اؤلاجاق، آی نزاکت. اینسان دئدیگین چیی سؤد امیب. بیر واختلار– نیشانلی گؤنلریمیزده اریم کلمه‌باشی «سنی یئردن گؤیه قدر سئویرم.» – دئیردی. اؤ دئیردی: «سنین یؤلوندا بئله باشدان– جاندان کئچرم. گئتمه گؤزومدن، گئدرم اؤزومدن». هر زامان «منیم گؤیرچینیم، منیم ککلیگیم.» – دئیه منه مؤراجیعت ائدردی. دالینجا زیرنا– قاواللا ائولندیک. اؤزوموزو یئر اؤزونون ان خؤشبخت اینسانی حیس ائدیردیک. گؤن‌آشیری قؤناق چاغیریردیق، قؤناق گئدیردیک. ایلنیردیک. من ائله بیلیردیم کی، ار– آروادلیغیمیز آخیرا قدر بال

داداجاق. ائله کی، اۆشاقلار اۆلدو، بۆینوموزا مسئولیت دۆشدو، ایش برکه دایاندی. مۆتلو گۆنلریمیز ده بیتدی. من اۆلدوم اۆچین فهله‌سی، آیاز ایسه ائشیگین فهله‌سی. ایندی هر بیریمیزین قایغیسی باشدان آشیر. هر بیریمیز اۆز دۆنیاسینا قاپیلیب. واللاهی سئوگی‌نین بۆ قدر یانلیش اۆلدوغونو دۆشونننده ایچریم گۆینه‌یییر. باخیرام بیر چۆخ عائیله‌لره، دۆلاناجاغی منیم دۆلاناجاغیمین یۆزده بیری ده اۆلماز. تۆرپاق‌داملی بیر اۆتاقدا بیر قارین آج، بیر قارین توخ یاشاییرلار، دی‌گل‌کی بیر دئییر، مین گۆلورلر.

● نزاکت: - حاقلیسان، باجی. بیر تک سن دئییلسن، چۆخلاری بۆ دردین مۆبتلاسیدیر. بۆ عۆمرو محبتسیز باشا وۆرماق جهنم اۆدو کیمیدیر. آنجاق بۆراسی وار کی، ارلر معاش قازانماقدا الدن دۆشورلر، قادینلار ایسه ائو ایشیندن، اۆشاقلارلا آغیز- آغیزا وئرمکدن بزیکیرلر. بۆنلار بیر- بیرینه چاتاندا ایکی کلمه محبتلی سۆز دانیشماغا اینجاری قالمیر. جانلاری‌نین یاغی- قایماغی باشقالارینا پای دۆشور، تۆرتاسی بیر- بیرینه.

● آی‌بنیز: - یۆخ، نییه ائله دئییرسن، آی نزاکت؟ بۆستانی ور ساخلار، آروادی ار. ایکی کلمه محبت سۆزونه نه گلیب بئله؟ اینسان نه قدر یۆرغون اۆلسا دا، حیات یۆلداشینی ایکی کلمه خۆش سۆزله دیندیرمگه نه وار کی؟ اینسان اۆزگه‌لرله دانیشاندا هر کلمه‌نی دفعه‌لرله اۆلچ- بیچ ائله‌ییر، اۆزونونکونه گلدیکده ایسه ترسین بیریدیر، نه کیمی کۆبود سۆز آغزینا گلدیسه، دانیشیر!

● نزاکت: - سنین سۆزون منه حۆسنیه‌نین سۆزونو خاطیرلادیر. بیلیرسن کی، اری شاعیردیر، آنجاق دیلی اۆلدوقجا آجیدیر. حۆسنیه ارینه دئییر: «غزلین هر کلمه‌سینی، هر بندینی اللی دفعه گۆتور- قۆی ائله‌ییرسن کی، اۆلدوقجا یاراشیقلی چیخسین، اۆلدوقجا خۆش سسلنسین. اۆی تیکیلی، منیملە دانیشاندا دا سۆزون بیر دال- قاباغینی دۆشون». ایندی گل بۆنو باشا سال گۆروم، نئجه سالاجاقسان.

● آی بنیز: - من ده همین سۆزو مینلر دفعه آیازا دئمیشم. بیلیرسن کی، اریم حکیمدیر. دئییرم، آی رحمتلیگین اۆغلو، گۆنده اللی خسته‌نی توختادیرسان، هره‌سی‌نین دردینه گۆره درمان یازیرسان، من ده دردلی‌یم، من ده خسته‌یم، منه ده

بیر تؤختاقلیق وئر. اؤنسوز دا حیاتین یؤکو بؤ قدر آغیردیر. بیز بؤ یؤکو بیرلیکده منزیل باشینا چاتدیرمالی‌ییق. آخی سن اؤ خسته‌لره یادسان، اؤزگه‌سن، منیم ایسه یاستیق یؤلداشیمسان، قؤجامسان، آرخامسان. آمّا یوْخ، چیراق اؤز دیبینه ایشیق وئرمز. منه ائله گلیر کی، قادینلارین آلین یازیسی ازلدن بئله‌یمیش: اؤشاق دؤغ، یئمک بیشیر، سیلیب- سؤپور و بیر ده ارین اؤچون کؤنول ایلنجه‌سی اؤل.

● نزاکت: - حاقلیسان، آی باجی، حاقلیسان. آمّا اؤ یازیغی دا قینامالی دئییل. بؤنون ارلر کیمی، سنین ده ارین چالیشیب دؤلاناجاق قازانیر، عائیله‌سی‌نین گله‌جگی‌نین کئشیگینده‌دیر، عائیله‌سی‌نین یؤلوندا جان قؤیور، الی‌نین سؤیو وار. بؤ گؤنلر معاش قازانماق لاپ جبهه یارماغا برابردیر. هله اؤسته‌لیک، سنین اؤزونون دئدیگینه گؤره، گؤنده بیر اللی خسته‌نی ده خیلاص ائدیر. امگه قیمت وئرمک لازیمدیر. بئله بیر آدامین روْحو اؤز سئودیگی آدامدان سیغال اؤمور، سن بؤنو باشا دؤشمورسن، گیله. تاخسیرین دا یؤخدور، چؤنکی ارلرین اؤماجاغینی قاباقجادان سئچمک اؤلماز. بیر ده کی، قلبینه تؤخونماسین، بیزلرین قافاسی بیر قدر قالین اؤلور!

● آی‌بنیز: - سیغال ایکی‌طرفلی اؤلمالیدیر. ار ائشیکده جبهه یاریرسا، آرواد دا بیخیلی ائوین دیرگیدیر. یاخشی‌نین یاخشی یئری وار، پیسین ده پیس یئری. اریم اینسانلارا قؤللوق گؤسترير، قؤللوغو بؤیوک، مرتبه‌سی اؤجا اؤلسون. آنجاق قادینین دا روْحو اینجه‌دیر، اؤنون دا روْحو سیغال اؤمور.

● نزاکت: - سنه بیر- ایکی کلمه اؤیود وئرمک ایستردیم، آنجاق قؤرخورام کی، منی گؤزدن سالاسان.

● آی‌بنیز: - یوْخ، آی قیز، نه دانیشیرسان، سؤیله گلسین، خوْشدور!

نزاکت: - واختی گلینجه آیاز اؤنلاری دا باشا دؤشر. آجیقلی باشدا عاغیل اؤلماز. سن شؤکور ائله کی، اؤولادینیز ساغلامدیر، جاوانلیغینیز وار، آللاه الینیزی یادلارا آچدیرمایب، هئچ بیر آیَر- اسگیگینیز یوْخدور. اؤز کئفینیزه نیه آجی سؤغان دؤغراییرسینیز؟ ارینی قؤرو، سؤز گؤلشدیرمه، دیلینی دیشینه توْت، هئچ واخت سؤزون قاباغینا سؤز دیغیرلاتما، بحثه گیریشمه، درینه گئتمه، سؤزون یؤنونو

دَییش. سن بالیغی آت دنیزه، بالیق بیلمز، خالیق بیلر. تۆتـاق کـی، سـن دئمیشـلی، سئوگی لاپ یانلیشدیر، مرحمتلی یاشاییشا نه گلیب کی؟

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ – آی قیز، نه اۆلوب، نه تۆتولوبسان، گمیلرینمی ---------- ؟
۲ – بیر واختلار اریم منه ---------- باشی «سنی سئویرم.» – دئیردی.
۳ – اۆ منه هر زامان «منیم ککلیگیم.» – دئیه ---------- ائدردی.
٤ – من ائله بیلیردیم کی، ار– آروادلیغیمیز آخیرا کیمی بال ----------
٥ – ائله کی، ایش ---------- دایاندی، مۆتلو گۆنلریمیز ده بیتدی.
٦ – سئوگی‌نین بۆ قدر یانلیش اۆلدوغونو دۆشونننده، ایچریم ----------
۷ – اۆزگه‌لره چۆخ مهربیاندیر، اۆزونونکونه گلدیکده ---------- بیریدیر.
۸ – باشی خئییرلی، دانیشاندا سۆزون ---------- بیر دۆشون.
۹ – بیز گرک بۆ یۆکو بیرلیکده ---------- چاتدیراق.
۱۰ – حاقلیسان، آی باجی، آمّا اۆ یازیغی دا ---------- دئییل.
۱۱ – بۆتون ارلر کیمی، سنین ده ارین چالیشیب، ---------- قازانیر.
۱۲ – بۆ گۆنلر معاش قازانماق لاپ ---------- برابردیر.
۱۳ – هر اینسان اۆز سئودیگی آدامدان محبت و ---------- اۆمور.
۱٤ – سیز نه اۆچون اۆز کئفینیزه ---------- داغراییرسینیز؟
۱٥ – سن هئچ واخت سۆز قاباغینا سۆز ----------

اؤزونوزو سینایین:

۱ -- متنده عؤمومیتله هانسی اینسان مسأله‌سیندن سؤز گئدیر؟
۲ -- آی‌بنیز هانسی گؤنلری عؤمرونون ان مؤتلو گؤنلری حساب ائدیر، نه اؤچون؟
۳ -- هانسی عامیللر آی‌بنیز خانیمین مؤتلو گؤنلری‌نین بیتمگینه سبب اؤلدو؟
٤ -- آی‌بنیز نه اؤچون سئوگینی یانلیش حساب ائدیر؟
٥ -- حؤسنیه خانیمین سؤزلری نه ایدی؟ اؤنون سؤزلری نه سببدن خاطیرلاندی؟
٦ -- نزاکت اؤز دؤستو آی‌بنیز خانیما نئجه تؤختاقلیق وئرمگه چالیشدی؟
۷ -- نزاکتین آی‌بنیزه وئردیگی اؤیودلر هانسیلاردان عیبارت ایدی؟
۸ -- اؤشاقلارین دؤغولماسی ار- آروادین یاشاییشینا و اؤنلارین مؤناسیبتلرینه نئجه تأثیر قؤیدو؟
۹ -- نزاکت محبتسیز یاشاییشی نه ایله مؤقاییسه ائتدی؟
۱۰ - «*چیراق اؤز دیبینه ایشیق وئرمز*» سؤزو هارادان اؤرتایا چیخدی؟
۱۱ - آی‌بنیز قادینلارین آلین یازیسینی نه‌ده گؤرور؟
۱۲ - نزاکتین «*امگه قیمت وئرمک لازیمدیر*» سؤزو نه اؤچون اؤرتایا چیخدی؟
۱۳ - نزاکتین «کئفینیزه آجی سؤغان دؤغرامایین» سؤزو هانسی فیکری آنلاتماق اؤچون سؤیلنیلدی؟
۱٤ - نزاکت «*بالیغی آت دنیزه، بالیق بیلمز، خالیق بیلر.*» سؤزونو نه اؤچون ایشلتدی؟

قلمینیزی ایشه سالین:

بؤشانماق خیلاص اؤلماق دئییل. دؤستونوز رشید اؤز آروادیندان آیریلماق ایسته‌ییر. رشیدی بؤ فیکیردن داشیندیرماق اؤچون اؤنا بیر مکتوب یازین، لازیم گلینجه آشاغیداکی فیکیرلردن فایدالانین:

۱ – هر گؤزلین بیر عئیبی اؤلار، آنجاق سنین حیات یؤلداشین باشدان- آیاغا لیاقتدیر.

۲ – حیاتین انیش- یؤخوشو چؤخ اؤلار، دار ماجالدا اینسان اینسانا گرکدیر.

۳ – اینساندا صداقت وار- دؤولتدن اؤستوندور. صداقت اؤلان یئرده هر مسأله اؤز حلّینی تاپار.

٤ – قادین بلادیر، آنجاق آللاه هئچ ائوی بلاسیز ائله‌مه‌سین!

٥ – قادینسیز ائو دیرکسیز دام کیمی بیر شئیدیر. قادین ییخیلی ائوین دیرگیدیر.

٦ – نه یاخشی اؤلاردی کی، ار- آرواد هفته‌ده- آیدابیر اؤتوروب، آرالاریندا اؤلان مسأله‌لر حاقّیندا دانیشایدیلار.

۷ – تؤتاق کی، آروادینی بؤشاییب، اؤزونو راحاتلیغا چیخارتدین. بس اؤشاقلارین طالعی نئجه اؤلاجاق؟

۸ – یاخشی‌نین یاخشی یئری وار، پیسین پیس یئری.

۹ – هر چتینلیک بیزیم اینکیشافیمیز اؤچون بیر فؤرصتدیر.

۱۰ – هئچ بیریمیز عئیبسیز اینسانلار ساییلماریق.

فیکیرلرینیزی سؤیله‌یین:

۱ – نه اۆچون ایللر اؤتدوکجه ار– آروادین مؤناسیبتی دَییشیر؟
۲ – ار– آروادین مؤتلولوغو، سیزین فیکرینیزجه، داها چؤخ نه‌دن آسیلیدیر؟ گؤزللیک، وار– دؤولت، دؤشونجه طرزی، بیلیک– باجاریق، ساغلام اؤولاد یاخود قارشیلیقلی صداقت؟ بؤ باره‌ده اطرافلی دانیشین.
۳ – بعضی واختلار یؤخسول ار– آروادلار اؤزلرینی داها مؤتلو حیس ائدیرلر، بؤنون سببی نه‌دیر؟
٤ – ار– آروادین بیر– بیرینه قارشی ان کؤبود داورانیشی نه اؤلا بیلر؟
٥ – قادینین ائشیکده ایشله‌مگی عائیله یاشاییشینا نئجه تأثیر بؤراخا بیلر؟
٦ – قایین– قؤدا ار– آروادین خؤشبختلیگینه نئجه تأثیر بؤراخا بیلر؟
۷ – ارلرین ائو ایشلرینده حیات یؤلداشینا یاردیمچی اؤلماغینی نئجه قیمتلندیررسینیز؟

ایندیکی زامان

من یازیرام	بیز یازیریق
سن یازیرسان	سیز یازیرسینیز
اؤ یازیر	اؤنلار یازیرلار

من گلیرم	بیز گلیریک
سن گلیرسن	سیز گلیرسینیز
اؤ گلیر	اؤنلار گلیرلر

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیغون گلن کلمه‌لرله ایندیکی زاماندا تاماملایین. سس اؤیومونو گؤزله‌یین:

۱ – من سنی یئردن گؤیه قدر ——————
۲ – ایندی منیم قایغیلاریم باشدان ——————
۳ – سئوگی‌نین بؤ قدر یانلیش اؤلدوغونو دؤشونده ایچریم ——————
٤ – قؤنشوموز نجیبه‌گیل هر زامان بیر دئییر، مین ——————
٥ – ارلر معاش قازانماقدا حقیقتاً الدن– دیلدن ——————
٦ – قادینلار اؤشاقلارلا آغیز– آغیزا وئرمکدن حقیقتاً ——————
۷ – اؤنلارین جانلاری‌نین یاغی– قایماغی باشقالارینا پای ——————
۸ – اؤرخان چؤخ حساب بیلن آدامدیر. اؤ هر کلمه‌نی دانیشاندا نئچه دفعه اؤلچ– بیچ ——————
۹ – لاکین ایسماعیل چؤخ دانقاز بیر آدامدیر، نه کیمی کؤبود سؤز آغزینا گلدیسه، ——————
۱۰ – بؤتون ارلر کیمی، سنین ده ارین چالیشیب، معاش ——————
۱۱ – سنین ارین حکیمدیر، اؤ اینسانلارا قؤللوق ——————
۱۲ – سیز نه اؤچون اؤز کئفینیزه آجی سؤغان ——————
۱۳ – نزاکت هر زامان اؤز اری ایله سؤز ——————
۱٤ – من هر زامان بحثدن یان کئچیرم، آمّا سن همیشه بحثه ——————

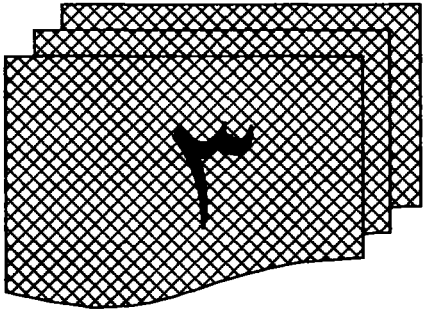

اؤزون عؤمور

(اؤرخان یؤلداشی آیدینلا حیات حاقّیندا دانیشیق آپاریر).

● آیدین: – کاشکی اینسانین عؤمرو بؤ قدر قیسا اؤلمایایدی. حیاتدان بیر داد آلینجا عؤمور– گؤن کئچیر، جاوانلیق الدن گئدیر، یاش آرتیر، قوْجالیق چاتیر.

● اؤرخان: – نه بیلیم، آی دلی‌قانلی. بلکه ده علم بیر گؤن بیر چیخیش یؤلو تاپدی. آرتیق مین ایللردن بری اینسان سؤنسوز حیاتا نائیل اؤلماق آرزوسوندادیر. ایسکندر کیمی بؤیوک بیر خاقان ابدی حیات دئیه یئر اؤزونو الک– فلک ائله‌دی، گؤن‌دؤغاندان وؤردو، ظؤلمت دیاریندان چیخدی، آخیردا دا حیات بؤلاغینی تاپمادی و جوان ایکن بؤ دؤنیادان کؤچه‌سی اؤلدو.

● آیدین: – دئییرم، آی اؤغلان، یؤردوموزدا اؤزون عؤمور یاشایانلار آز دئییل. بلکه ده بؤنلارین یاشاییش طرزینی یاخیندان اؤیرنمک اؤزون عؤمرون سیرّینی بیر آز آیدینلاشدیرا بیله.

● اؤرخان: – آیدینلاشدیرماغینا، یقین کی، آیدینلاشدیرار. اؤ سیرّی اؤیرنمک اؤلار، آنجاق اؤنلار گئدن یؤلا گئتمک، بلکه ده، سنینله منه الوئره‌سی اؤلماز.

● آیدین: – نه دانیشیرسان، آی دلی‌قانلی، من لاپ تپه‌م اؤسته گئدرم!

● اۆرخان: - آخی بۆرادا بیر اینجه خۆصوصیت وار. تۆتاق کی، اۆزون عۆمور یاشاماغا نه ایسه بیر یۆل آچیلدی و میثال اۆچون بیلیندی کی، اۆزون عۆمور یاشاماق اۆچون بۆیوک شهردن اۆزاقلاشیب، بیر گۆللو- چیچکلی اۆیماقدا مسکن سالیب قالماق لازیمدیر. بۆنا ایمکانی اۆلان سنمیسن، یۆخسا منمی؟

● آیدین: - بیر تک بۆ دئییل کی، چۆخلاری‌نین فیکرینجه، عۆمرون اۆزونلوغو هر شئیدن اۆنجه دۆزگون قیدالانمادان آسیلیدیر، بیزیم ایسه یئدیگیمیز یئمکلرین هئچ نه‌یی بللی‌باشلی دئییل، نه چۆرگیمیز دۆزگون چۆرکدیر، نه سۆیوموز دۆزگون سۆ. شهر یاشاییشی باشدان- آیاغا اۆیدورمادیر. شهر یاشاییشی ساغلام یاشاییش دئییل، ائله اۆنا گۆره ده وۆجودلار ساغلام اۆلمور. ساغلام رۆح دا کی، ساغلام وۆجوددا اۆلار.

● اۆرخان: - اۆزون عۆمور سۆرنلرین هامیسی بیر آغیزدان تصدیق ائتمیشلر کی، بۆیوک شهردن اۆزاقلاشماق، طبیعتین قۆینونوندا یاشاماق، گۆل- چیچگه قۆووشماق، بۆلاق سۆیو ایچمک، وۆجودو دائیمی اۆلاراق حرکته یۆنلتمک، تۆستودن و آلکۆلدان چکینمک اینسانین عۆمرونو اۆزادار.

● آیدین: - بۆنلارین هامیسیندان داها اۆنملیسی: ایچری‌یه غۆصّه وئرمه‌مک، شن یاشاماق و عصبلری آیلندیرمک. غۆصّه‌جیل آداملارین عۆمرو قیسا اۆلور.

● اۆرخان: - بیر چۆخ مسأله‌نی سایدیق- سیرالادیق، آمّا ان اهمیتلیسینی اۆنوتدوق. منیم قاناجاغیما گۆره، اۆزون عۆمور یاشاماق سعادتی ایلک- اۆنجه حقیقی سئوگییه نائیل اۆلانلارین پایینا دۆشور- اۆغورلو سئوگی. اینسان بۆ حیاتدا اۆزونه بیر اعتیبارلی حیات یۆلداشی تاپدیسا، سعادته قۆووشدو. شۆهرتلی آلمان شاعیری شیللر «شنلیک ماهنیسی» آدلی شعرینده بۆ مسأله‌نی نئجه ده گۆزل ایفاده ائتمیشدی:

کیم اۆزونه بیر جانی‌یانان حیات یۆلداشی تاپدیسا،
بۆ شنلیگه قاتیلسین،
یۆخسا آغلار گۆزلرله جمعیمیزدن آیریلسین...

● آیدین: سن اؤراسینی یئرینده‌جه دؤغرو دئدین، اینسانی یاشادان سئوگیدیر. قؤی من بؤرداجا بیر حاشیه چیخیم. سئوگی دئدیگین آنجاق ار- آروادین آر سینداکی سئوگییه محدودلاشمیر. سئوگی‌نین چؤخ تؤرلری وار: باخ، ایلک- اؤنجه تانری سئوگیسی، سؤنرا اینسان سئوگیسی و وطن سئوگیسی. اصلینه دؤرسان، بؤنلارین هامیسی تانری سئوگیسی‌نین بیر جیلوه‌سیدیر. سن اؤراسینی دا لاپ یئرلی- یاتاقلی دئدین: *«دؤنیانی یاشادان دا، یئنن ده سئوگیدیر».*

● اؤرخان: - منه ائله گلیر کی، اؤزون عؤمور وار- دؤولت کیمیدیر. چؤخلاری‌نین وار دؤولتی باشدان آشیر، آنجاق اؤز وار- دؤولتیندن بارینا بیلمیر. بؤنلار وار- دؤولتین دؤستاغیدیر. عؤمور بؤیو گلیر دالینجا، یانلیش شؤهرت داینجا قاچیر، باشی داشدان- داشا دییر، دی‌گل‌کی غفلت یؤخوسوندان آییلمیر. حیاتین حقیقی گؤزلليکلریندن گؤزگؤره‌سی یان کئچیر. بیر سؤروشان اؤلایدی: «آی باشی‌خئییرلی، سنین حیاتدان اؤمدوغون، گؤزله‌دیگین نه‌دیر بئله؟». چؤخلاری دا وار کی، دؤولتی یؤخدور، آنجاق حیاتیندان بار- بهر گؤتوره بیلیر. اؤزون عؤموردن اؤترو بؤ قدر ده آمانسیز اؤلمامالی‌یيق، یاشادیغیمیز گؤنلرین اؤغورلو اؤلدوغو داها اهمیتلیدیر. فؤرصت وارکن حیاتدان ایسته‌دیگینی گؤتور. جمعی ۸۰- ۷۰ ایل اؤغورلا یاشاماغی باجارساق، یئددی آرخادؤننیمیزه ده یئتر. قؤی اینسانین عؤمرو اؤزون اؤلماقدانسا، گؤدک اؤلسون، آنجاق بئش گؤنلوک حیاتدان بیر شئی آنلاسین، وار- دؤولت احتیراصی اؤنو باشدان چیخارتماسین.

● آیدین: - بؤ معنادا سن تام حاقلیسان. حیات بؤ قدر قیسادیر، اعتیبارسیزدیر، دی‌گل‌کی، اینسان اؤز گؤنلرینی یارامازجاسینا کؤلگه سؤوورور. بیر واخت حیات سؤنسوز اؤلسایدی، گؤر اینسان نه بؤیوک غفلت کئچیررديا! منجه اؤلومسوز حیاتا قؤووشماق چؤخ دا گؤزلدیر، آنجاق اؤلومسوز حیاتین اؤزونه گؤره ده حیات فلسفه‌سی گرکدیر. بئله بیر حیات مؤرگو دؤیمک یئری دئییل.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – کاشکی اینسانین عؤمرو بؤ قدر ———— اؤلمایایدی.
۲ – ایسکندر کیمی بیر خاقان ابدی حیات دئیه دؤنیانی ———— ائله‌دی.
۳ – سن یاخشی باشا دؤشمورسن، بؤرادا بیر ———— خؤصوصیت وار.
٤ – اؤزون عؤمور سؤرنلر بؤنو ———— تصدیق ائدیرلر.
٥ – بیز چؤخ مسأله‌لری سایدیق ———— ، آنجاق ان اهمیتلی مسأله‌نی اؤنوتدوق.
٦ – اؤزون عؤمور یاشاماق سعادتی ———— حقیقی سئوگییه نائیل اؤلانلارین ————
۷ – اینسان اؤزونه بیر ———— حیات یؤلداشی تاپدیسا، سعادته ————
۸ – قؤی من بؤرداجا بیر حاشیه ————
۹ – وطن سئوگیسی ایمانین ————
۱۰ – دؤنیانی یاشادان دا، ———— سئوگیدیر.
۱۱ – چؤخلاری‌نین وار دؤولتی باشدان آشیر، آنجاق اؤز وار– دؤولتیندن ———— بیلمیر.
۱۲ – بؤنلارین باشی داشدان– داشا دییر، ———— غفلت یؤخوسوندان اؤیانمیر.
۱۳ – اؤنلار حیاتین حقیقی گؤزللیکلریندن گؤزگؤره‌سی ———— کئچیرلر.
۱٤ – جمعی ۸۰– ۷۰ ایل اؤغورلو یاشایا بیلسک، یئددی ———— یئتر.

اؤزونوزو سینایین:

۱ – ایسکندر نه‌یین سؤزاغی ایله گؤن‌دؤغاندان وؤردو، ظؤلمت دیارینداندان چیخدی؟
۲ – اؤزون عؤمرون سیرّینی اؤیرندیکدن سونرا، اینسان هانسی چتینلیکلرله قارشیلاشیر؟
۳ – *«ساغلام روح ساغلام وؤجوددا اؤلار.»* سؤزو نه اؤچون اؤرتایا چیخدی؟
٤ – اؤزون عؤمور یاشاماق اؤچون هانسی ایشلره بؤیون قؤیماق و هانسی ایشلردن چکینمک لازیمدیر؟
٥ – اؤزون عؤمورله حقیقی سئوگی آراسیندا هانسی باغلانتیلار وار؟
٦ – سئوگی‌نین آیری- آیری تؤرلری هانسیلاردان عیبارتدیر؟
۷ – اؤرخان نه اؤچون اؤزون عؤمرو وار- دؤولتله تؤتوشدورور و هانسی نتیجه‌نی چیخارماغا چالیشیر؟

قلمینیزی ایشه سالین:

«اؤزون عؤمور شرط دئییل، حیاتی باشا دؤشمک لازیمدیر.» باشلیقلی بیر اینشا یازین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ – چؤخلاری عؤمور بؤیو سؤز دییرمانینی اؤیودور، لاکین نه یاخشی اؤلاردی کی، اینسان چؤخ دانیشماقدانسا، باشی‌بیلیکلی آداملاردان سؤز اؤیرنمگه چالیشایدی.
۲ – یاشاماق یئییب- ایچمکدن اؤترو دئییل، ترسینه، یئییب- ایچمک یاشاماقدان اؤترودور.
۳ – اینسانلارا قؤللوق گؤسترمک حیاتین حقیقی معناسیدیر.
٤ – وار- دؤولت بؤ دؤنیادا قالاجاق، چالیش، یاخشی آد قازان، سنی یاشادان

یاخشی آد اۆلاجاق.

۵ - آغیز دادی اۆلماسا، اۆزون عۆمرون فایداسی نه‌دیر؟

٦ - یۆز ایل مۆرگو دۆیمکدنسه ٦۰- ۵۰ ایل حقیقی عۆمور سۆرمک داها شرفلیدیر.

۷ - حیاتین گۆنلرینی کۆلگه سۆوورماق اۆلماز. یاشادیغیمیز هر گۆن، هر ساعات حسابداندیر.

فیکرینیزی سۆیله‌یین:

۱ - یئدیگیمیز و ایچدیگیمیز قیدا مادّه‌لری ایله اۆزون عۆمرون هانسی ایلگیسی وار؟

۲ - علم اینسانین عۆمرونو اۆزاتماق اۆچون هانسی اۆلچولره ال آتمالیدیر؟

۳ - سۆن واختلار آیدین اۆلموشدور کی، غۆصّه‌جیل آداملار داها چۆخ بدن خسته‌لیکلرینه تۆتولورلار. سیز بۆ حاقدا نه دۆشونورسونوز؟

٤ - گۆرونور کی، چۆخلاری وار- دۆولت دالینجا قاچارکن عۆمور- گۆنو کۆلگه سۆوورورلار. بۆ بیر غفلتدیر. نه اۆچون بۆ غفلتدن اۆیانمیرلار؟ اینسان اۆغلو حیاتدا داها هانسی غفلتلر کئچیریر؟ بس اۆنلاردان نئجه اۆیانسین؟

۵ - سیزین حیاتدان اۆماجاغینیز، گۆزله‌دیگینیز نه‌دیر؟

٦ - سیزه اۆچ یۆز ایل عۆمور قیسمت دۆشسه‌یدی، نئجه یاشاردینیز؟ هانسی مقصدلره جان آتاردینیز؟

۷ - اینسان عۆمرونون اۆچده بیر حیصه‌سی یۆخودا کئچیر. بۆنو عۆمره حساب ائتمکمی اۆلار؟

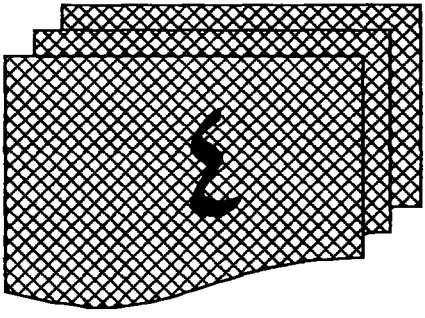

دلی دؤنو

شر قاریشاندا بیر قؤجاق کار- کاغیذلا گلیب، دؤشگه ایلشدی. اثولری دؤشه‌نکلی ایدی، آمّا نه‌دنسه عبدالعلی‌زاده مؤعلّیم اؤزونه مخصوص اؤلان دؤشکچه‌یه اؤتوروب، مؤخذه‌یه سؤیکنمگی خؤشلاییردی. بیر آز قاراقاباقلی ایدی. آلتی ساعات مدرسه اؤشاقلاری ایله آغیز- آغیزا وئرمکدن یؤرولوب، الدن دؤشموشدو. آروادی حکیمه اؤنون خاصیتینه بلد ایدی: بئله واختلار اؤنو دیندیرمک صرفه‌لی دئییلدی، اؤنون عئینینی آچماغا بیر ایستکن دیشله‌مه چای کیفایت ائدردی. حکیمه صؤحبته گیریشمگه چالیشاراق:

● نه‌دی بوُ کار- کاغیذلار، یقین، اؤشاقلارین ایمتیحان ورقه‌لریدی، گتیریبسن ائوده دؤزلده‌سن، هه؟ اؤزولرسن، آی کیشی، اؤرگین اؤزونه یانمیرسا، هئچ

اۆلمازسا بیزه یانسین.

● بیزیم اۆشاقلارینکی دئییل، رسول‌زاده‌نینکیلره عائیددیر. چیخ‌هاچیخدا وئردیلر قۆلتوغوما، دئدیلر: «رسول‌زاده‌نین قاباغینا هانسیسا واجیب ایش چیخیب، گۆمانی آنجاق سنه گلیب، بۆنلارین دۆزلیشینی خاهیش ائله‌ییب، صاباح سحره ایسته‌ییر».

● بۆی! سن باشی‌خئییرلی‌نین باشی اۆز ایشلریندن آییلیر کی، هله بیر رسول‌زاده‌یه ده ال یئتیره‌سن؟ آمّا نه اۆلار، دۆست دۆستا یامان گۆنده گرکدیر.

حکیمه‌نین سۆزو بیتر- بیتمز ایشیقلار سۆندو، ائو قارانلیغا غرق اۆلدو. سۆن واختلار ایشیقلار گۆنده ایکی- اۆچ ساعات کسیلیردی. عبدالعلی‌زاده:

● آی بالا، بیر شمعدن- زاددان یاندیرین.

● ترسلیکدن شمع ده تاپیلمیردی. قیزی صدیقه الینی قارانلیقدا دۆلابلارین ایچینه سۆرتور، شمع آختاریردی. عبدالعلی‌زاده‌نین قانی لاپ ترسه ایشله‌ییردی. صدیقه قارانلیغین ایچیندن:

● آختاریرام، آتاجان، ایندیجه تاپیلار.

اری قانی قارالیق ائله‌مه‌سین دئیه حکیمه اۆنون سۆزلرینه قۆلاق کسیلمیشدی:

● سن دئدین، دۆست دۆستا یامان گۆنده گرکدیر. هانسی یامان گۆن، رحمتلیگین قیزی؟ ایچ ائله‌سن، گۆره‌سن کی، یا ایندی رسول‌زاده آرواد- اۆشاغی ایله قایغیسیز- قایغیسیز هانسیسا رستۆراندا آیلنیر، یاخود دا خۆصوصی تدریس ایشینه قۆرشانیب، بۆل- بۆل پۆل قازانیر، منی ده پخمه تاپیب، یۆکله‌ییر. حاقسیزلیق ائله‌ییر ده! چۆخ اۆزوبرک آدامدیر. اۆزو ده پول دۆشکونودور. دئییرم: «آی قارداش، بۆ قالابالیقدا اۆز قایغیلاریم باشیمدان آشیر، الین یاغلیدیرسا، چک اۆز باشینا». یۆخ، داها دۆزوله‌سی دئییل. داردا قالان قاچیر، ساریلیر منه. گۆیا مندن اۆزویۆلاسی یۆخموش. بۆنلار منی یۆک آتینا چئویریر. بۆنلار منیم آرخامی یئره

گتیرمک ایسته‌یبر. بئله گئتسه، منه دینجلیک یؤخدور.

● بؤ قدر اینصافسیز اؤلما. گؤره‌سن یازیغین قاباغینا هانسیسا عاجیل ایش چیخیب، قالیب کسیله- کسیله، اؤمیدی سنه گلیب. آدام گرک خالقین خئیرینه- شرّینه یاراسین، یؤخسا هر کیم اؤز قؤتورونو قاشیماقلا ایشلر یئرینه گئتمز. گلر بیر گؤن، دمیر قاپی‌نین دا تاختا قاپیبا ایشی دؤشر. سن بیر تحصیللی آدامسان، اؤز تمکینینی پؤزما. بیر آز منطیقلی داوران. دؤستونا قارشی بیر آز مرحمتلی اؤل. اؤزونه ده قاش- قاباق یاراشمیر.

● سن نه ساده‌سن، آی حکیمه، نئجه یعنی قالیب کسیله- کسیله؟ خالقا اینانما، زامان چؤخ پیس زاماندیر. آللاه ائله‌مه‌میشدن، من بیر گؤن داردا قالسام، هئچ کیم فریادیما چاتماز. بس من نه اؤچون بؤنلارین هر نازینا اؤینایبم، هر شیلتاقلیغینا دؤزوم؟ قؤی منه کلک گلمگی عاغیللارینا گتیرمه‌سینلر. من یاخشی تانی‌یبرام بؤ یار مازلاری. بؤنلار منیم یؤلوما چپر چکیرلر، قؤیمورلار، من ده ایرلی‌یه کئچیم، اؤزومه لایق قؤللوغوم اؤلسون. آمّا منیم ویجدانیم اؤیاقدیر، هر زامان منه سسلنیر.

● یاخشی، بس ویجدانین سنه نه دانیشیر؟

● ویجدانیم منه دئییر: *«عبدؤلعلی‌زادا...زادا...زادا! فیکریوی بیغ باشیوا...شیوا...شیوا!»*.

حکیمه گؤلمکدن آز قالا اؤغونوب گئتمیشدی.

● دی یاخشی، اتیمیزی تؤکمه، چؤخ اؤته گئتدین.

صدیقه هاردانسا ایکی دانا شمع تاپیب یاندیرمیشدی. عائیله شمعلرین ضعیف ایشیغینا تؤپلاشیب، آخشام یئمگی ائله‌دیلر. عبدالعلی‌زاده شام یئمگی‌نین اؤستوندن بیر ایستکن دیشله‌مه چای ایچیب، عئینی آچیلدی و رسول‌زاده‌نین اینلرینی اله آلماغا قرار وئردی. رسول‌زاده بیر بؤکولونون ایچینه ۴۰- ۳۰ دانا

ایمتیحان ورقه‌سی و نئچه کلمه‌دن عیبارت بیر پیتیک قۇیموشدو:

● *عزیز دۇست، تلفۇندان آلدیغیم خبره گۇره، اۇغلوم رضایا مدرسه یۇلونـدا بیـر مۇتور سیکلت تۇخونوب. جانی ساغدیر، آمّا معلوم اۇلدوغو کیمـی، نئچـه یئـردن یارالانیب. بیر نفر حلال سۆد اممیش وطنداش اۇنو اۇز ماشـینی ایلـه مریضـخانانا گۇتوروب. آللاه دئین اۇلسا، ایشلر یاخشیلیغا دۇغرو گئدر. من عاجیـل وضـعیتده مریضخانایا گئتدیم. بۆکولوده‌کی ورقه‌لر صاباح اۆچون لازیمدیر. گۇمـانیم آنجـاق سنه گلدی. بیلیرم، منی داردا قۇیمازسان. دی سالامات قال. رسول‌زاده.*

بـۇ مکتـوب عبـدالعلی‌زاده‌نـی یامـان سارسـیتدی. هـم دۇسـتونون باشـینا گلـن اۇغورسوزلوغا گۇره، هم ده و داهـا چـۇخ اۇنـون قاراسـینجا اۇلمـازین سـۇزونو دانیشدیغینا گۇره.

● یامان بابالا باتدیم، حکیمه. نه سرسم فیکیرلر واردی منـیم باشـیمدا، دئیـه‌سـن قارانلیق منه بیر آز گۆج گلمیشدی. منی قارا باسیرمیش، باشیمی ایتیرمیشدیم، دلـی دۇنوما گیرمیشدیم. اۇلمازین سۇزونو ساپلادیم زاواللـی رسـول‌زاده‌یـه. هـئچ منـه یاراشمازدی دۇستومون حاقّیندا اۇ سـایاق سارسـاقلاماق. گۆنـو صـاباح گنـدیب، حالاللیق ایسته‌یه‌جگم. عاغیللی سۇز دئمیرم، حکیمه؟

● البته کی، عاغیللی سۇز دئییرسن. اۇندا هم یۇرغوندون، هم ده قـارانلیق سـنی داریخدیرمیشدی. اۇتاقدا ایشیق یاندی، سنین ده عئینین آچیلدی. دۇغرو دئمیشلر:

ائو شمعدن ایشیقلانار، باش عاغیلدان.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ -- شر ———— بیر قؤجاق کاغیذلا گلیب، دؤشگه آیلشدی.
۲ -- آلتی ساعات اؤشاقلارلا آغیز- آغیزا وئرمکدن یؤرولوب الدن ————
۳ -- اؤنون عئینینی ———— بیر ایستکن دیشله‌مه چای کیفایت ائدردی.
٤ -- حکیمه اری‌نین سؤزلرینه ———— کسیلمیشدی.
٥ -- داردا قالان قاچیر، ———— منه.
٦ -- یقین، قاباغینا نه ایسه عاجیل ایش چیخیب، قالیب ————
۷ -- اینسان گرک خالقین خئیرینه- شرّینه ————
۸ -- سن اؤز تمکینی پؤزما، نه قدر باجارسان، منطیقلی ————
۹ -- قؤی منه کلک ———— هئچ عاغیللارینا دا گتیرمه‌سینلر.
۱۰ - بؤنلار قؤیمورلار، من ده ایرلی کئچم، اؤزومه لاییق بیر ———— اؤلسون.
۱۱ - حکیمه گؤلمکدن آز قالا ————
۱۲ - آللاه دئین اؤلسا، ایشلر ———— دؤغرو گئدر.
۱۳ - اؤ، دؤستونون قاراسینجا ———— سؤزونو دانیشدی.
۱٤ - دئیه‌سن، باشیمی ایتیرمیشدیم، ———— گیرمیشدیم.

دۆزلتمه ایسملر:

بیر کۆک و بیر شکیلچی‌نین بیرلشمه‌سیندن عمله گلن دۆزلتمه ایسملرین بۆیوک حیصه‌سینی آشاغیداکی جدولده اۆلدوغو کیمی قروُپلاشدیرماق اۆلار. بۆ جدولی دیقّتله گۆزدن کئچیرین. هر قروُپدا ایشتیراک ائدن کۆک و شکیلچینی آییرین. هر قروُپدا شکیلچیلر سس اۆیغونلوغو ضرورتینه گۆره دَییشیکلیگه معروض قالیر. بۆ دَییشیکلیکلری ایضاح ائدین.

دۆزلتمه ایسملرین گئنیش تابلوسو:

آچیلیش	چیخیش	دۆزلیش	گلیش	گئدیش	گیریش	آلیش
داورانیش	ایرلیله‌ییش	قۆیولوش	گۆروش	قۆرولوش	گۆرونوش	وئریش
بیتیم	بۆکوم	کسیم	دۆزوم	دئییم	ساغیم	تۆتوم
ایچیم	قالیم	آلیم	ساتیم	دۆروم	اۆتوروم	باخیم
قۆروم	بیلیم	اۆلوم	سۆروم	دۆنوم	یاتیم	آتیم

سپین	یئغین	دۆیون	اۆیون	ساتین	اکین	بیچین
تاپینتی	پۆزونتو	تۆکونتو	دۆیونتو	تۆپلانتی	سارسیتی	گۆرونتو
اینیلتی	شاققیلتی	تاپیلتی	چیققیلتی	شیریلتی	جیزیلتی	سیزیلتی
	گۆرکم	یاشام	دۆنم	اۆنم	اینام	
		آیلنجه	دۆشونجه	ساقینجا		

قازانج	سئوینج	قاخینج	ایسمارینج	ساخلانج	اینانج	اؤتانج
چکی	سۆرو	سۆزو	قۆرخو	دۆلو	اؤلو	یازی
یانغی	وئرگی	سایغی	دۆیغو	چالغی	وۆرغو	جیزگی
ابتکی	بیتکی	سۆزغو	دۆرغو	سۆرگو	اؤیگو	باتقی
قۆجاق	ایستک	دیلک	قالاق	سیناق	یاتاق	یاناق

قۆروق	یاراشیق	دانیشیق	بۆروق	بیلیک	باجاریق	هۆروک
دونگه	بۆلگه	قۆوغا	سۆپورگه	قۆوورغا	دۆشرگه	بلگه
گله‌جک	آلاجاق	وئره‌جک	دایاناجاق	دۆراجاق	یاناجاق	چاپاجاق
قۆرتولاجاق	دۆلاناجاق	اکینه‌جک	دۆشونه‌جک	گیره‌جک	چیخاجاق	اؤلاجاق
دۆزلاق	چایلاق	اؤتلاق	یایلاق	قیشلاق	بۆزلاق	اؤیلاق

امکداش	وطنداش	مسکلداش	سیلاحداش	قلمداش	ایناماداش	یۆلداش
باسقین	یانقین	سۆیغون	آزغین	قاچقین	چیسکین	ساتقین
اسمه‌جه	بیلمه‌جه	چکمه‌جه	سیییرمه‌جه	تۆتماجا	یاهالماجا	آتماجا
اؤیندتماجا	ایناندیرماجا	قۆزخوتماجا	سئویندیرمه‌جه	یانیلتماجا	آلداتماجا	قۆپماجا
آلیجی	ساتیجی	قۆرویوجو	بیلیجی	سۆروجو	قالیجی	اؤیوجو

آشاغیداکی جۆمله‌لری اۆیغون گلن دۆزلتمه ایسمله یئنیدن ایفاده ائدین، میثال:

- *شیرکتین مۆدورو کۆنفرانسین آچماغی‌نین مراسیمینده چیخیش ائتدی.*
- *شیرکتین مۆدورو کۆنفرانسین آچیلیش مراسیمینده چیخیش ائتدی.*

۱ - بۇ جۆمله یاراشیقلی بیچیمده *قۇرولمامیشدیر.*
۲ - بیز بیلمیریک کی، بۇ ایش نئجه بیته‌جک.
۳ - اینسان *بیلمگین* ایشیغیندا کائیناتا یۆل آچمیشدیر.
٤ - یاشارین اۆزو یاخشی *گۆرونور*، آمّا بیلمیریک کی، بۇ آدام نه‌یه *اینانیر.*
٥ - من بیر کند اۆشاغییام، ایشیم *اکمک و بیچمکدیر.*
٦ - ائلـه قۆرخموشـدوم کـی، اۆزوم ده اۆرگیمـین *دۆیـونمگی‌نـین سسـینی ائشیدیردیم.*
۷ - تلویزیونون بۇگئجه‌کی وئریلیشی *آیلنمک* اۆچوندور.
۸ - جۆمله‌نین سۆنوندا قۆیولموش اۆلان نۆقطه بیزه آنلادیر کی، بۇرادا *دۇرماق* لازیمدیر.
۹ - بۇ مسأله‌نی هر آدام چۆزه بیلمز، بۇ ایشی *باجارماق* لازیمدیر.
۱۰ - شهرین شیمال بۆلگه‌سینده طیاره‌لرین *دۆشمگینه* بیر یئر وار.
۱۱ - بۇراسی اۆتوبوسلارین *دۇران یئری*، بۇراسی دا بنزین *دۆلدورماق* یئریدیر.
۱۲ - من گۆزللیگه اینانیرام، آیدین دا من *اینانانا اینانیر.*
۱۳ - سن بۇ آداما اینانما، بۇ اۆزونو دۆشمنلره *ساتیب.*
۱٤ - آرتیق من قۆجالمیشام، ال- آیاغیما باخین، گۆرون نئجه *اسیر.*

بعضی دؤزلتمه ایسملر هم ده صیفت رؤلوندا چیخیش ائده بیلیر. ائله حاللار دا وار کی، بؤ کیمی ایسملر عئین زاماندا هم ایسم، هم ده صیفت آنلاییشینی ایفاده ائدیر.

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیغون گلن دؤزلتمه ایسمله یئنیدن ایفاده ائدین، میثال:

- بؤ ماهنی اینسانین قؤلاغینی و کؤنلونو اؤخشایییر.

- بؤ ماهنی قؤلاق و کؤنول اؤخشاییجیدیر.

۱ - اؤلکه‌میزین ایقتیصادی دؤرومو منه اؤمید وئریر.

۲ - قافلان ائله بیر حئیواندیر کی، قارشیسینا چیخان حئیوانلاری ییرتار.

۳ - جاماکیلارداکی الوان مالللارین چؤخو بیزی آلدادیر.

٤ - سنین صؤحبتلرین سبب اؤلور کی، من یؤلومو آزام.

٥ - بؤ قدر کی سن بیلیرسن، یقین کی، سؤز آلتدا قالمازسان.

٦ - آسپیرین بؤتون آغریلاری کسر.

۷ - اؤ آداملار کی قالی تؤخویورلار، گؤز ایشیغی صرف ائدیرلر.

۸ - من کی مال آلیرام و سن کی مال ساتیرسان، بیزیم آرامیزدا اینصاف حاکیم اؤلمالیدیر.

۹ - هر کیم بؤ کیتابی اؤخویور، تؤرک دیلینده مهارت قازاناجاق.

۱۰ - نفت و قاز دا اؤ ماده‌لرین سیراسینا داخیلدیر کی، انرژی داشی‌ییرلار.

۱۱ - سیزین وئردیگینیز بؤ خبر منی چؤخ سئویندیردی.

۱۲ - اؤ آللاه کی مهریباندیر و هامینی باغیشلار، اؤنون آدی ایله.

۱۳ - طبس شهرینده باش وئرن زلزله بیزی چؤخ سارسیتدی.

۱٤ - حؤرمتلی باجی- قارداشلار کی، بیزیم وئریلیشلریمیزی ایزله‌ییرسینیز، سیزین اؤچون بیر آیلنجه‌لی وئریلیش حاضیرلامیشیق.

آشاغیداکی فعللردن اۆیارلی بیچیمده ایسم دۆزلدین. *بعضی فعللر آیری- آیری بیچیمده دۆزلتمه ایسملرده ایشتیراک ائدیر. میثال:* ***بۆلمک. بۆلگو، بۆلگه، بۆلوم، بۆلو، بۆلونتو، بۆلوش، بۆلوک.*** *معنا فرقلرینه فیکیر وئرین.*

اۆنرمک	تیخاماق	تپمک	قانماق	گییرمک	دۆیمک	دیلەمک
تاپشیرماق	ایتمک	بیلمک	اۆتورماق	سالالانماق	دۆرماق	قالخماق
قاییتماق	دۆنمک	ساریماق	سیخماق	آیلەمک	چۆلغاماق	سئچمک

سئومک	سرمک	یایماق	سۆکمک	سیزیلداماق	سییرمک	ایچمک
قارالماق	قازماق	قاشینماق	قۆسماق	گیزیلدەمک	آیمک	آسمک
تۆکمک	قالاماق	قایناماق	قۆجماق	قیرماق	قیناماق	جیزماق
چکمک	اۆممق	کۆسمک	قیرخماق	چیخماق	قۆرخماق	قالماق

وۆرماق	اۆسانماق	گۆرونمک	قیرماق	قیزارماق	بۆیورمک	اۆلاماق
کیشنەمک	گۆیرمک	ایشارماق	گییرمک	گۆینەمک	چیغیرماق	اینانماق
گۆرولداماق	میزیلداماق	خاریلداماق	یاشاماق	یئمک	دئمک	باخماق

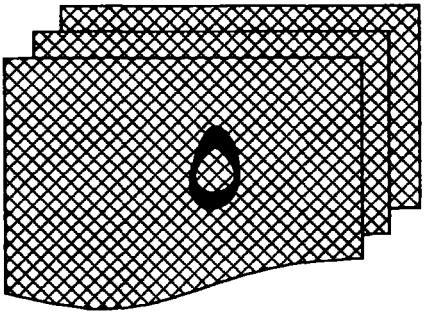

دیل یاراسی

بیزیم زامانـدان چـؤخ اسـکیلرده جنـوب مئشـه‌لرینـده جـاوان بیـر آسـلان یاشاییردی. آسلان مئشه‌لرین بیگیدیر. بؤتون مئشـه حئیـوانلاری اؤنـون حؤکمونـه باش آییر، اؤنون امرینده دؤروردو. مثل وار کی، *آسلان تؤلکو کؤلگه‌سینده یاتماز*. گؤرونور کی، بؤ هئیبتلی حئیوانین گؤجو و اؤزونه گؤونجی چؤخدان بری دیلـه‌دیشه دؤشموشدور. هابئله مثللرده دئییلیر کی، *«آسلانین بالاسی دا آسلان اؤلار»*.

ناغیلیمیزین آسلانی بیر گـؤن مئشـه‌ده اؤوا چیخـارکن جـاوان بیـر اینسـانلا قارشیلاشدی. الی‌بالتالی بؤ اینسان آغاجین بؤداقلارینی قیریـر، اؤدون تـؤپلاییردی. آسلان گریلیب، بؤرولده‌دی و اینسانین اؤستونه گؤتورولدو. آسلانین بؤرولتوسونو نتیجه آددیملیقدان ائشیدنده اینسانین اؤرگی آخدی، دیزلری اسمگه باشـلادی، آمّـا اؤزونو بیرتهر آله آلیب، آسلانا سسلندی:

– آمان آسلان! منی بۆداما! گل دۆست اۆلوب، بۆ مئشه‌ده بیرلیکده یاشایاق. هامی بیلیر کی، سنده هئیبت و جسارت وار، منده ایسه فیکیر و دۆشونجه گۆجو وار. یار– یۆلداش اۆلاریق، بیر– بیریمیزه ال تۆتاریق. بیر– بیریمیزه آرخا– کۆمک اۆلساق، هئچ حئیوان یا اینسان بیزه باتا بیلمز.

آسلان بۆ سۆزلری ائشیدنده یاواشی‌یب، بۆرولتوسونو کسیب، سۆروشدو:

– آسلانلا اینسانینکی تۆتماز، بس من سنه نئجه اینانیم، سنه نئجه گۆونیم؟

– سنه سۆز وئریرم، آسلان. اینسانلارین سۆزو سۆزدور.

– نه‌دنسه اینسانین سۆزو آسلانین عاغلینا باتدی. اۆنلار بیر– بیرینه گۆونیب، دۆست– قارداش اۆلدولار. اۆزون زامان بیر– بیرینه آرخا اۆلاراق مئشه‌ده یاشادیلار.

بیر گۆن اۆنلار ایکیلیکده اۆوا چیخمیشدیلار. اینسان اۆزاقدا بیر تۆلکو ایزله‌یب، آسلانا گۆستردی. آسلان ایسه برک بۆرولده‌یب، دیشلرینی قیجایب، تۆلکونون اۆستونه گۆتورولدو. آسلان بیر گۆز قیرپیمیندا تۆلکونون اۆستونو آلیب، اۆنو بۆغازلادی. اۆودان اۆغورلو قاییتمیشدیلار. آخشام یئمگینه باشلادیلار. اینسان تۆنقال قالایب، اۆو اتیندن اۆزونه کاباب کۆزله‌یردی، آسلان ایسه اتین چیگینی دیشینه چکیردی.

بۆ آرا اینسان اۆزونو آسلانا چئویریب، دئدی:

– جانیم آسلان! سنین ده آرتیق کاباب یئمگی باجارماغینین واختی گلیب چاتیب. بۆراخ چیی ات یئمگی، میزاجی کۆرلار. سن تۆلکونون اۆستونه بۆرولده‌ینده بیلمه‌دین، آغزین نه پیس قۆخویوردو. بۆتون بۆنلار چیی اتین سببیندندیر.

آسلان بۆ سۆزلردن برک آلیندی. آز قالیردی، اینسانین اۆستونه یۆمولا. آمّا باخدی کی، آرالاریندا دۆستلوق ایلقاری وار. اۆنو هئچ کیمسه هئچ زامان بۆ قدر آلچالتمامیشدی. بۆ سۆزلری اۆز شأنینه هئچ تهر سیغیشدیرا بیلمیردی. اۆرگینده

اؤنا قارشی بیر نیفرت حیسی باش قالدیردی. زهم ایله اینسانین اؤستونه بؤرولده‌ییب، چیغیردی:

– چک قیلینجینی بئلیندن، یار تپه‌می!

– آمان آسلان، نه دانیشیرسان؟ سنه نه اؤلور بئله؟ نئجه ووروم اؤز قارداشیمی؟ بؤ، قارداشا گؤزگؤره‌سی قصد ائتمکدیر. گل عینادی بؤراخ. کئفیمیزه آ-تی سؤغان دؤغراما! من سنی ساده‌جه بیر بالاجا جیرناتماق ایسته‌دیم. سنی آلچالتماق قصدیم یؤخدو.

– سنه «ووُر قیلینجینی باشیمدان.» – دئدیم. چک قیلینجینی، یؤخسا بؤ ساعات سنی بؤدام– بؤدام ائلرم!

آسلانین اؤتکملیگی اینسانین ووُجودونا اؤشونمه سالدی. باخدی کی، باشقا علاجی یؤخدور. آسلانین سؤزونه باخمازسا، بؤداناجاقدیر. قیلینجینی بئلیندن چکیب، نفسینی ایچینه قیسیب، ایراده‌سینی تؤپلاییب، وار گؤجو ایله قیلینجی آسلانین تپه‌سینه ائندیردی. آسلان آلینیدان اؤلومجول یارالاندی. دؤنیا باشینا هرلندی، اؤجادان باغیریب، یئره سریلدی. تپه‌سیندن قان پؤسکوردو. اینسانی واهیمه بؤرودو. وحشتدن گؤزلری ایریلنمیشدی. قالمیشدی دؤرد یانینا دؤیوکه– دؤیوکه. قیلینجینی آتیب، قاچماغا باشلادی. تؤوشویه– تؤوشویه گلیب، شهره چاتدی. یؤرولوب، الدن دؤشموشدو.

اؤ، شهرده مسکن سالیب، باشقا اینسانلار ایچینده یاشاماغا باشلادی. زامان کئچدیکجه حیات باشقا بیر آخارا دؤشدو. اؤ دا یاواش– یاواش یئنی حیات طرزینه آلیشیردی و کئچمیشلری اؤنودوردو. واخت اؤلوردو کی، اؤزوندن سؤروشوردو:

– نه یاوا ایش تؤتموشدوم. اینسانلا آسلانین نه دؤستلوغو؟ آمّا اؤنون قلبینه تؤخونماقدا دا حاقلی دئییلدیم. بلکه بیر گؤن گئدیب، اؤنو تاپیب، اؤرگینی اله آلام. گؤره‌سن هله ده یاشایير، یؤخسا قیلینجیمین یاراسی اؤنون آخیرینا چیخدی؟ نئجه ایلدن سؤنرا بیر گؤن مئشه‌یه گئدیب، آسلانی هاردانسا تاپیب، کؤنلونو آلماق

قرارینا گلدی. اۆ گلیب، آسلانی مئشه‌نین ایچینده تاپدی. آسلان ساغ- سالامات ایدی و، گۆروندوگو کیمی، آلنی‌نین یاراسی تۆختامیشدی. اۆ، قدیمکی دۆستونو گۆرجک تانیدی. اینسان اۆنون کۆنلونو اله آلماغا چالیشاراق سۆزه باشلادی:

- جانیم آسلانیم، منی باغیشلا، سنی نئچه ایل بۆندان اۆنجه آلنیندان یامان یارالامیشدیم. بس سنین یارانی کیم ساریدی، سنه کیم باخدی؟ ایندی گۆرورم کی، آللاهدان اۆلان کیمی، آلنینین یاراسی دا تۆختاییب، اۆزون ده ساغ- سالاماتسان. ایندی گلمیشم سندن حاللیق ایسته‌یم.

- حالال خۆشون اۆلسون، اینسان قارداش. گۆردوگون کیمی، آلنیمین یاراسی تۆختاییب، اۆرگیمین یاراسی ایسه هله ده قان وئریر. دۆغرو دئمیشلر:

قیلینج یاراسی تۆختار، دیل یاراسی تۆختاماز.

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ -	بۆ حئیوانین گۆجو و اۆزونه ---------- دیلّه- دیشه دۆشموشدور.
۲ -	آسلان گریلیب بۆرولده‌دی و اینسانین اۆستونه ----------
۳ -	آسلانین بۆرولتوسونو ائشیدنده اینسانین اۆرگی ----------
٤ -	بیر- بیریمیزه آرخا- کۆمک اۆلساق، هئچ حئیوان بیزه ----------
٥ -	آسلان بیر گۆز قیرپیمیندا تۆلکونون ---------- آلیب، اۆنو ----------
٦ -	آسلان بۆ سۆزلری هئچ تهر اۆز شأنینه ---------- بیلمیردی.
۷ -	آسلانین اۆتکملیگی اینسانین وۆجودونا ---------- سالدی.
۸ -	آسلان آلنیندان ---------- یارالانمیشدی.
۹ -	اینسانین گۆزلری قۆرخودان ---------- و قالمیشدی دۆرد یانینا ----------
۱۰ -	بس سنین یارانی کیم ----------، کیم سنه ----------؟

یازی قایدالاری:

آشاغیداکی جؤمله‌لرده «دا» و «ده» سؤزونون آیری- آیری آنلاملارینا فیکیر وئرین. میناللاردا گؤروندوگو کیمی، بؤ سؤز شکیلچی، باغلاییجی و اداتلارین رؤلونو اؤزرینه گؤتوره بیلیر. یازی قایدالاریمیزا گؤره، شکیلچیلر قؤووشوق (مؤتّصیل)، باشقا سؤز حیصه‌لری ایسه آرالی یازیلمالیدیر.

- ***سن ده غئیرتلی بیر اینسانسان، من ده. (باغلاییجی)***
- ***قؤی ایسماعیل نه دئییرسه، دئسین، اؤنون جاوابی منده. (شکیلچی)***
- ***سنده ده غئیرت وار، منده ده. (شکیلچی و باغلاییجی)***
- ***اششی، قؤی اؤتوراق ده! (ادات)***
- ***من گلمیشم سنی گؤرمگه، قارداشیم دا گلیب. (باغلاییجی)***
- ***حربه- زؤربا منده‌دیر، بیلیک- باجاریق قارداشیمدا. (شکیلچی)***
- ***سندن سؤز سؤروشموشوق، جاوابینی دی دانیش ده! (ادات)***

«دیل یاراسی» متنینی بیر داها اؤخویوب، «دا» و «ده» سؤزونون هانسی رؤللاردا چیخیش ائله‌دیگینه فیکیر وئرین. بؤنلارین دؤزگون طرزده یازیلیب- یاریلمادیغینی یؤخلایین.

قالین صائیتلر:

قالین	آغیز	اؤتوز	بؤرون

اینجه صائیتلر:

اینجه	بئشیک	دؤیوش	گؤج	ایگید

سس اؤیغونلوغو:

تۆرک سؤزلری‌نین قۇرولوشوندا یا تامیله قالین صائیتلر، یا دا تامیله اینجه صائیتلر ایشتیراک ائدیر. بیر سؤزون قۇرولوشوندا قالین و اینجه صائیتلرین یاناشی ایشلنمه‌سینه یۆل وئریلمیر. میثال اۆچون «***دۆشونمک***» سؤزو و «***دانیشماق***» سؤزونو گؤتورک. بۇ ایکی میثالدا مصدر علامتی (مک، ماق) سؤزون سس ترکیبینه گؤره دَییشمیشدیر. شکیلچیلر هر زامان سؤزون سس ترکیبینه اؤیغونلاشیرلار. باشقا بیر میثالا فیکیر وئرک: ***من گله‌جگم، من قالاجاغام.*** گؤرونندوگو کیمی، بۇرادا دا «***گله‌جگم***» و «***قالاجاغام***» سؤزلرینده سس اؤیغونلوغو قۇرونموشدور.

آشاغیداکی جۆمله‌لری بیرینجی شخصین مۆفردیندن جمعینه چئویرین. سس اؤیغونلوغونو گؤزله‌یین:

۱ – من سیزین امرینیزه بۇیون ایَیرم.
۲ – من بۇ سؤزدن برک آلیندیم.
۳ – من بۇ گۆن اۆوا چیخیرام.
٤ – من بۇ سؤزو اۆز شأنیمه سیغیشدیرا بیلمیرم.
٥ – من مئشه‌ده اۆدون تۆپلاییرام.
٦ – من عینادی بۇراخدیم.
۷ – من آسلان کیمی گریلیب، بۇرولده‌ییرم.
۸ – من سنین کئفینه آجی سۆغان دۆغرادیم.
۹ – من اۆزومو بیر تهر اله آلیرام.
۱۰ – من نفسیمی ایچیمه قیسدیم.
۱۱ – من سنینله یار– یۆلداش اۆلورام.

۱۲ – من سنینکینی سنه وئره‌جگم!
۱۳ – من سنه اینانیرام و سنه گؤونیرم.
۱٤ – من نه یاوا ایش توٚتموشدم.
۱۵ – من اوٚزاقدا بیر توٚلکو ایزله‌دیم.
۱٦ – من ساغ– سالاماتام.
۱۷ – من اوٚودان اوٚغورلو قاییتدیم.
۱۸ – من اکدیگیمی بیچدیم.
۱۹ – من اتین چیگینی دیشیمه چکدیم.
۲۰ – من نهایت توٚختادیم.

آشاغیداکی جوٚمله‌لری شخصین موٚفردینده‌ن جمعینه چئویرین. سس اوٚیغونلوغونو گؤزله‌یین:

۱ – من سوٚنسوز حیات آرزوسوندایام.
۲ – سن غفلت یوٚخوسوندان اوٚیانیرسان.
۳ – من بوٚ یوٚلا تپه‌م اوٚسته گئدیرم.
٤ – سن حیاتدان نه اوٚمورسان؟
۵ – من بوٚ چیچکلی یوٚرددا مسکن سالیرام.
٦ – سن بوٚ قدر آمانسیز اوٚلمامالیسان.
۷ – من بوٚ سوٚزو تصدیق ائدیرم.
۸ – سن حیاتدان ایسته‌دیگینی گؤتورورسن.
۹ – من بوٚلاقدان دوٚرو سوٚ ایچیرم.
۱۰ – سن بوٚ حیاتدان بیر شئی آنلاییرسان.
۱۱ – من بوٚ یاشیل منظره‌دن خوٚشلانیرام.
۱۲ – سن منی باشدان چیخاریرسان.

۱۳ – من بۇراسینی دۇغرو دئییرم.
۱٤ – سن عۇمرونو کۆلگه سۇووروررسان.
۱۵ – من بۇرداجا بیر حاشیه چیخیرام.
۱٦ – سن غفلت کئچیریرسن.
۱۷ – من وار– دۇولت دۇستاغییام.
۱۸ – سن سحردن آخشاما موّرگو دۇیورسن.
۱۹ – من وار– دۇولت دالینجا قاچیرام
۲۰ – سن بۇ معنادا دۇغرو دانیشیرسان.

آشاغیداکی جۆمله‌لری اؤچونجو شخصین مۆفردینه چئویرین و سس اؤیغونلوغونا فیکیر وئرین. میثال: من ده بیر اینسانام، او دا بیر اینساندیر.

۱ – تاخسیرلارین هامیسی منده‌دیر
۲ – دئمه‌لی، سیزین چاغیردیغینیز منمیشم؟
۳ – بۆتون بۇ سۇزلر منجه یالاندیر.
٤ – منسیز دۆنیانین وفاسینا لعنت!
۵ – بۇ کیتابلارین هامیسی منیمکیدیر.
٦ – من ده بۇ ایشده جان قۇیموشام.
۷ – بۇ منلیک بیر ایش دئییل.
۸ – سیقناللارین هامیسی منه سسلنیر.
۹ – یاشار و آیواز منی گۇزله‌ییر.
۱۰ – هامی مندن ساری آرخایین اۇلسون.

تأثیرسیز فعلدن تأثیرلی فعل یاراتماق:

- *یاشار قاچیب. یاشاری قاچیریبلار.*
- *هامی گؤلوردو. آیواز هامینی گؤلدوروردو.*
- *آدام دؤشمنه یالوارماز. آدام اؤز دؤشمنینی ده یالوارتماز.*
- *اؤشاق سؤد امیب، دؤیوب. اؤشاغی آناسی دؤیوزدوروب.*

بؤ جؤمله‌لرین تأثیرسیز فعلینی تأثیرلی فعله چئویرین و جؤمله‌نی یئنیدن قؤشون:

۱ - بیز بؤ اؤلکه‌ده یاشاییب، بؤیا- باشا چاتمیشیق.
۲ - بؤ بحثدن بئله نتیجه چیخیر کی، هر قؤشا اؤز یؤواسی خؤشدور.
۳ - اؤشاق نه اؤچون بؤ قدر چیغیریر و باغیریر؟
٤ - بؤ بحثلر چؤخدان دایانیب.
٥ - زمانه دییشیب، ایندی آرتیق هامی آییلیب.
٦ - بؤتون مؤسافیرلر ساعات قاباغیندا دؤشدولر.
۷ - قؤیما بؤندان آرتیق آغلاییم و مله‌ییم.
۸ - کؤرپه‌لرین ایشی اممکدیر.
۹ - آشیم بیشدی و ایشیم آشدی.
۱۰ - یارامی اؤ قدر تینجیخدیردیم کی، قانادی.
۱۱ - ایسماعیلا چؤخ قابا سؤزلر دئدیم، ائله بیل کؤسوب.
۱۲ - هئچ بیریمیز آنا دیلیمیزده اؤخومامیشیق.
۱۳ - اؤ قدر آجی سؤزلر دانیشدین کی، من ده جؤشدوم.
۱٤ - حکیم مریضه دئدی: «لؤطفاً نئچه یؤل اؤسکورون».
۱٥ - ایسماعیل اؤ قدر بؤش- بؤش دانیشدی کی، هامیمیز اسنه‌دیک و یؤخلادیق.

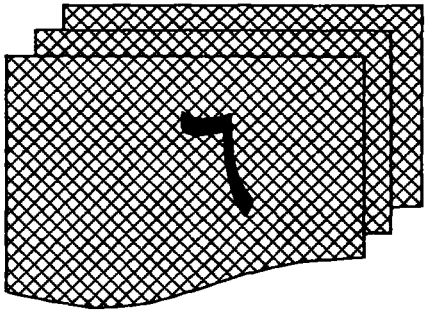

امک سایغیسی

گۆزومله گۆرمه‌سه‌یدیم، هئچ اینانمازدیم. حادیثه اۆز گۆزلریمین اۆنونده باش وئرمیشدی. آخشام اۆستویدو. تبریزین یای گئجه‌لری‌نین مئهی اسمگه باشلامیشدی. داغ چیچکلری‌نین قۆخوسو حیط- باجانی بۆروموشدو. حیطده، چیراق ایشیغیندا اۆتوروب، مئهلنیردیم. حَیَطین بۆجاغیندا قیرمیزی قاریشقالار برک ایشه گیریشمیشدیلر. یۆوا اۆیوردولار. گۆروندوگو کیمی، هامی بۆ تیکینتی ایشینده جانلا- باشلا ایشتیراک ائدیردی. آغیر زحمته قاتلاشیردیلار. یۆوانین اطرافی قالابالیق ایدی. اۆنلار یۆرولماق بیلمه‌دن وۆرنوخوردولار و تۆرپاغین آلتینی اۆستونه چئویریردیلر. هر بیری بیر تۆرپاق تۆپاسینی یۆوانین ائشیگینه

داشی‌یبردی. یؤوانین هنده‌ورینه تؤرپاق قالانمیشدی. قاریشقالارین آرشینی ایله اؤلچولسه، بؤنا حاقلی اؤلاراق «داغ قالاغی» دئمک اؤلاردی. هر بیری آغزیندا گتبردیگی تؤرپاق تؤپاسینی دؤشورن کیمی، ایشه جان یاندیرماق اؤچون، لنگیمه‌دن یؤوانین ایچریسینه قاییدیردی. بؤ قیزغین، آمانسیز فعالیتی بیر سؤزله «ناسؤسلو امک» آدلاندیرماق اؤلاردی.

گؤز قؤیدوم کی، بیر قاریشقا تؤرپاق قالاغیندان بیر قدر آرالیدا، تک‌باشینا سا بغیسیزجاسینا سفیللنیردی. یؤوانین اطرافیندا گئدن قیزغین فعالیت نه‌دنسه اؤنو ماراقلاندیرمیردی. بؤ یارامازلیق، بؤ دیدرگینلیک، بؤ سایغیسیزلیق منیم اینسانی اؤلچولریمله بیر آرایا سیغمیردی. بؤ تک قاریشقا نه اؤچون امکدن بؤیون قاچیریردی؟ اؤ، بؤ چاش‌باشلیقدان نه خئییر گؤتورووردو؟ اخلاقی اؤلچولرله بیر آرا با سیغمایان بؤ یاوا داورانیشین سببی نه ایدی؟ سؤنرا آنلادیم کی، بؤ جمعیتین ده غئیرتینی چکنلر وارمیش.

بیر آزدان جمعیتین ایچیندن اؤچ قاریشقا آیریلیب، «وظیفه‌دن یایینان» قاربشقایا یاخینلاشدیلار. اؤنلار سؤچلو قاریشقانی دؤوره‌له‌یب، اؤستونه یؤگنوردولر. جینایتکار جینایت باشیندا یاخالانمیشدی. اؤ زاواللی نه قدر چابالادیسا، قانؤن جایناغیندان یاخا قؤرتارا بیلمه‌دی. اؤنون واختسیز ایلنجه‌سی جان باهاسینا باشا گلدی. گؤز قیرپیمیندا ال- آیاغینی قیریب- تؤکدولر و جانینی آلدیلار. قانؤن ایجراچیلاری اؤز وظیفه‌لرینی بیتیرن کیمی ایش باشینا قاییتدیلار.

دؤشونوردوم کی، هر جمعیت اؤز مؤقدّس قانؤنلارینی قؤرومای اؤچون، لازیم گلسه، نه کیمی سرتلیکلر گؤستره بیلر؟ قاریشقالارین دا جمعیتی سرت

قانونلار اۆزره ایداره اۆلونور. هئچ کیمه اۆز گۆرولمور. بۆ جمعیتی سۆزون حقیقی معناسیندا «امک جمعیتی» آدلاندیرماق اۆلار. امک جمعیتی ایسه بیر اصلین اۆزرینده قۆرولور:

ایشله‌مه‌ین دیشله‌مز.

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ – حادینه گۆزلریمین ———— باش وئرمیشدی.

۲ – گۆروندوگو کیمی، هامی بۆ تیکینتی ایشینده ———— ایشتیراک ائدیردی.

۳ – اۆنلار وۆرنوخوردولار و تۆرپاغین آلتینی اۆستونه ————

٤ – اۆنلار آغیر زحمته ————

۵ – قاریشقالارین بیری بۆ قیزغین امکدن ———— قاچیریردی.

٦ – بۆ سایغیسیزلیق منیم اینسانی اۆلچولریمله بیر آرایا ————

۷ – گۆره‌سن اۆ، بۆ چاش‌باشلیقدان نه خئییر ————

۸ – اۆ زاواللی نه قدر چابالادیسا، قانۆن جایناغیندان یاخا ————

۹ – اۆنون واختسیز ایلنجه‌سی ———— باشا گلدی.

۱۰ – گۆرونور کی، قاریشقالارین جمعیتی ———— اۆزره ایداره اۆلونور.

قلمینیزی ایشه سالین:

«*ایشله‌مه‌ین دیشله‌مز*» باشلیقلی بیر اینشا یازین و امگین اینسان جمعیتینده نه قدر شرفلی اؤلدوغونو قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ - آللاه تعالا قرآن- کریمده «لَیس للانسان الاّ ما سعی». - دئیه امگی یؤکسک قیمتلندیرمیشدیر.

۲ - بؤتون مدنیّت اینسانین مین ایللر بؤیو یؤرولماق بیلمه‌دن چالیشماغی‌نین نتیجه‌سینده یارانمیشدیر.

۳ - هر کسین آلین تری ایله قازاندیغی بیر تیکه قؤرو چؤرک اؤزگه‌نین حسابینا الده ائدیلن وار- دؤولتدن شرفلیدیر.

٤ - امگین ایشیغیندا اینسانین شخصیتی اینکیشاف ائله‌ییر و اینسان شرفلی حیاتین نه کیمی قاورام اؤلدوغونو باشا دؤشور.

۵ - امک اینساندا سئوینج و اؤز گؤجونه اینانماق حیسّینی یارادیر. اینسان چالیشمادیغیندا سارسینتیلی وضعیتله قارشیلاشار.

٦ - ایشله‌ین آدام هامی‌نین حؤرمتینی قازانار.

۷ - ایشله‌ین آدام هر زامان بؤینونو دیک توُتار و هئچ کسین مینّتی‌نین آلتینا گیرمز.

۸ - ائلده بیر مثل وار کی: «*ایشله‌مه‌ین دیشله‌مز*».

اۆلچولر:

– آخشام اۆستو یامان یۆرغون ایدیم. ***بیر باش*** قلیان چکدیم، ذهنیم دۆرولدو.

بۆ کلمه‌لری آشاغیداکی جۆمله‌لرده اۆیغون یئرلره کۆچورون:

بۆیون	باش	بۆکوم	ییغین	آددیم
کسیم	کیتاب	ساپ	یۆلوم	گۆز

۱ – بیر ———— سۆغانی اۆچ یئره دۆغرادیم.
۲ – ایسماعیلا رحمتلیک آتاسیندان قالان آنجاق بیر سۆرو کئچی و ایکی ———— اۆکوز ایدی.
۳ – یاشار درحال جیبیندن بیر ———— پۆل چیخاریب، خۆشلادیغی قالینی ساتین آلدی.
٤ – قارداشیمین شهرین ان گۆزل بۆلگه‌سینده ایکی ———— ماغازاسی وار.
۵ – بۆرادان بازار آغزینا ماشینا مینمک لازیم دئییل کی، بیر ———— یۆلدور.
٦ – خیاوان باشیندا های قۆپدو، پنجره‌دن بۆیلانیب، گۆردوم کی، بیر ———— آدام تۆپلانیب.
۷ – من ایسماعیلا بیر ———— سۆز دئمیشم، آمّا بئینینه ایشله‌میر.
۸ – آجلیغیمدان اۆرگیم کئچیردی، بیر ———— چۆرک قۆپاریب یئدیم.
۹ – قیزین بۆینوندا بیر ———— میرواری وار ایدی.
۱۰ – الینده بیر ———— اۆت تۆتوب: «آل بۆ دا سنین تۆرپاقدان پایین.» – سۆیله‌دی.

بۇ ترکیبلری اؤیارلی جؤملەلره یاراشدیرین:

بیر الچیم ساچ	بیر چتَن کؤلفت	بیر یؤغروم اؤن	بیر کسیم چؤرک
بیر ایچیم سۇ	بیر دریم نفس	بیر ساغیم سؤد	بیر سؤرو قؤیون

شؤهودی کئچمیش زامان

من گلدیم	بیز گلدیک
سن گلدین	سیز گلدینیز
او گلدی	اؤنلار گلدیلر

من یازدیم	بیز یازدیق
سن یازدین	سیز یازدینیز
او یازدی	اؤنلار یازدیلار

یازی قایدالاری:

نیطق حیصەلری و حیصەجیکلر اؤزرینه دؤشدوگو وظیفەدن آسیلی اؤلاراق بیر- بیرینه مؤختلیف طرزده یاناشیر. میثال اؤچون ***«آی+ لیق»*** سؤزونده ایکی حیصه بیر- بیرینه قؤووشوب، ***«آیلیق»*** سؤزونو یارادیر. یاناشما بیچیملری‌نین ان اؤنملیلری آشاغیداکیلاردان عیبارتدیر:

قؤووشوق	بیتیشیک	آرالی	تیرەلی
آیلیق	قاراباش	باش اؤجالیغی	ال- آیاق
چؤرکچی	ککلیک‌اؤتو	جان ساغلیغی	چال- چاغیر
گؤنلر	گؤن‌آشیری	گؤن ایشیغی	عؤمور- گؤن
(اؤزوم) آغدیر.	آغ‌ساققال (کیشی)	آغ گؤن	آغلی- قارالی

آشاغیداکی یازی قایدالاری ایله تانیش اۆلون:

۱	*شکیلچیلر قۆشولدوغو سۆزه قۆووشوق (مۆتّصیل) یازیلمالیدیر:*	**آغاج + لیق ⇦ آغاجلیق**
۲	*ایسمی سۆز بیرلشمه‌لرینده وۆرغو بیرینجی حیصه‌نین اۆزرینده اۆلسا، حیصه‌لر آرالی یازیلمالیدیر:*	**خزر دنیزی، تبریز شهری، تۆرک دیلی**
۳	*ایسمی سۆز بیرلشمه‌لرینده وۆرغو ایکینجی حیصه‌نین اۆزرینده اۆلسا، سۆزلر بیتیشیک (یاناشی) یازیلمالیدیر:*	**آج گۆز، دیک‌باش، گۆی‌گۆز، آغ‌ساققال**
٤	*ایسمی سۆز بیرلشمه‌لری‌نین بیرینجی ترکیب حیصه‌سی بیردن آرتیق هیجادان اۆلوشورسا، حیصه‌لر آرالی یازیلمالیدیر:*	**هۆندور بۆیلو، اثنلی کۆرک، دلی قانلی، گۆزل باخیشلی، درین معنالی**
٥	*ایسمی سۆز بیرلشمه‌لری‌نین بیرینجی ترکیب حیصه‌سی‌نین تصریفی علامتی اۆلسا، حیصه‌لر آرالی یازیلمالیدیر:*	**آدی گۆزل، ایشه یارایان، اله یاتیملی، قلبی یانیق، الی آچیق، اثنلی کۆرک**
٦	*ایسمی سۆز بیرلشمه‌لری مجازی معنا ایفاده ائدیرسه، حیصه‌لر بیتیشیک (یاناشی) یازیلمالیدیر:*	**تۆرپاق‌باسدی، آیاق‌آچما، دۆواق‌قاپدی، آدقۆیما، قارایاخا**
۷	*عئین سۆزون تکرارلندن یا خۆد دا ضید و یا بنزر سۆزلرین بیرلشمه‌سیندن عمله گلن مۆرکب سۆزلر تیره ایله یازیلمالیدیر:*	**یاواش- یاواش، باخا- باخا، ال- آیاقسیز، ار- آرواد، باجی- قارداش**

آشاغیداکی دؤزگون و یانلیش یازی بیچیملرینه فیکیر وئرین و یانلیشلیغین سببینی ایضاح ائدین:

بۇ منظره نه گؤزلدیر!	بۇ منظره نه گؤزل دیر!
سن منیم قارداشیمسان.	سن منیم قارداشیم سان.
آللاه دئین اؤلسا...	آللاه دئین اؤل سا...
عاراقچینین مندەدیر.	عاراقچینین من ده دیر.
یازیچیلار بیرلیگی	یازی‌چی‌لار بیر لیگی
صؤحبتجیل آدام	صؤحبت جیل آدام
بۇ سؤز منیم اؤرگیمجەدیر.	بۇ سؤز منیم اؤرگیم جه دیر.
بیز قاپی‌بیر قؤنشویوق.	بیز قاپی بیر قؤنشویوق.
ایسماعیل ایکی‌اؤزلو آدامدیر.	ایسماعیل ایکی اؤزلو آدامدیر.
قاباقدان گلنلیک	قاباقدان‌گلنلیک
ایسماعیل کؤت‌بئیین آدامدیر.	ایسماعیل کؤت بئیین آدامدیر.
خؤش گلدین،آی جانی ساغ اؤلموش!	خؤش گلدین، آی جانی‌ساغ‌اؤلموش!
بۇ سؤز عاغیلا سیغاسی دئییل.	بۇ سؤز عاغیلاسیغاسی دئییل.
من گؤزه- گؤزه یانیلدیم.	من گؤزه گؤزه یانیلدیم.
من بۇ اؤلکەنی شهر- شهر گزمیشم.	من بۇ اؤلکه‌نی شهر شهر گزمیشم.
قالمیشام کسیله- کسیله.	قالمیشام کسیله کسیله.
نه اؤلدو؟ قان- قادامی دؤشدو؟	نه اؤلدو؟ قان قادامی دؤشدو؟

بۇ ایفاده‌لرده وۇرغو فرقینه فیکیر وئرین و معنا فرقینی ایضاح ائدین:

یاشیل‌کؤینک	یاشیل، کؤینک
من بیر- ایکی پاپاقلی آدام گؤردوم.	من بیر ایکی‌پاپاقلی آدام گؤردوم.
بۇ سۇز هئچ عاغیلا سیغاسی دئییل.	بۇ سۇز هئچ عاغیلا سیغاسی دئییل.
اۇزون‌ساپلی بالتا	اۇزون، ساپلی بالتا
اۇنلار یۆز نفردیر، وۇر- توت.	اۇنلار یۆز نفردیر، وۇر، توت.
اۇزون‌قۇیروقلو حئیوان	اۇزون، قۇیروقلو حئیوان
اۇزون‌دره رقصی	اۇزون، دره رقصی
ایری‌گؤزلو اۇشاقلار	ایری، گؤزلو اۇشاقلار
اینسان ایکی‌آیاقلی حئیواندیر.	اینسان ایکی آیاقلی حئیواندیر.
یاشار چۆخ‌بیلمیشدیر.	یاشار چۆخ بیلمیشدیر.
بیر آزدانیشان آدام چاغیرین.	بیر آز دانیشان آدام چاغیرین.
آتا، آنامدیر، اینجیتمه.	آتا- آنامدیر، اینجیتمه.
باجی، قارداشینی گؤزله.	باجی- قارداشینی گؤزله.

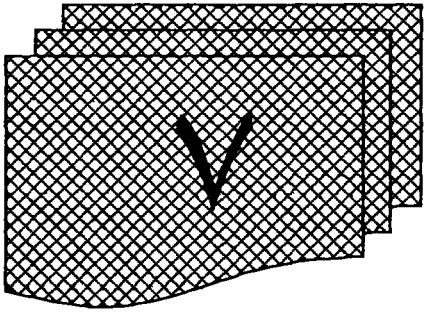

اینسانی یاشادان سئوگیدیر.

نه چوْخ سارسیلمیشلار، اوْمیدی اوْزگونلر وار بوْ حیاتدا. آداما ائله گلیر کی، یوْخسوللوق، اوْباسیزلیق، یالقیزلیق و آرخاسیزلیق حیاتین ان دوْزولمز دردلریدیر، آنجاق دوْزگون باخیلدیغیندا دوْرومون بوْنون تام ترسینه اوْلدوغو آنلاشیلیر. معلوم اوْلدوغو اوْزره، اوْمیدسیزلیک و سئوگیسیزلیک حیاتین ان یامان دردلریندندیر.

ریفاهدا یاشایان بیر چوْخ اینسانلارلا قارشیلاشاندا، بوْنلارین اوْرگی‌نین بعضاً نه قدر قارانلیق، نه قدر اوْمیدسیز اوْلدوغو نظره چارپیر. یوْخسول، قارابخت آداملار ایسه قارت اوْلور. اوْنلارین باشی حیاتین انیش- یوْخوشلاریندا داشدان- د شا دَییر و طبیعتی قوْرورولوب- دوْزمگه آلیشیر. بعضاً بوْنلار وار- دوْولت

ایچینده اوْیناقلایان زنگینلردن داها دا دیری‌باش گؤرونور. بۇنلارلا دانیشاندا، اینسانین اوْرگینه اوْمید ایشیغی چؤکور. بۇنلارین سۆفره‌سی‌نین باشیندا اوْتورانداً، اینسانین غم- کدری داغیلیر، جانینا قۆوّت گلیر.

بس بۇ بۇیوک فرق هاراداً ایرلی گلیر؟ بۇنون اینسان رۇحونون اینجه‌لیکلریله باغلی اوْلان بیر چوْخ سببلری وار. آمّا فرقین چوْخو سئوگی و اوْمید مسأله‌سیندن تؤره‌ییر. قارابخت آداملار نه ایسه بیر مقصدی قۆوورلار. کیمیسی بیر دۇرددیوارا جان آتیر، کیمیسی اوْزونه اوْولادینی اوْخوتدوروب، آدام ائله‌مگی هدف گؤتورور. بۇنلارین هر بیری نه ایسه بیر آماجی قۆوور و اوْزونو همین آماجا چاتدیقدا مؤتلو حساب ائدیر. بۇنلارین اوْمید اوْجاغی هر زامان ایستیدیر.

بیر چوْخ زنگینلرده ایسه بئله بیر ایستی‌یایان اوْمید اوْجاغی یوْخدور. اوْنلارین ایسته‌دیگی هر شئی بیرجه آندا اله گلیر. جان آتیلاجاق، اوْغرونداً امک صرف ائدیله‌جک بیر شئی قالمامیشدیر. آنجاق بۇنلارین آجییا قاتلاشماق قابیلیتی ده یوْخدور، چوْنکی ازل گوْندن پامبیق ایچینده بسلنمیشلر. کیچیک بیر اوْغورسوزلوق باش وئرنده اوْنلارین کؤورک طبیعتی بیردن- بیره سارسیلیر.

اوْلا بیلسین کی، اوْخوجولارین چوْخو بۇ حؤکمله راضیلاشا بیلمیر، آمّا مسأله‌نین دوْز- دوْغروسونو اوْیرنمک بیر اوْ قدر ده چتین دئییل. رۇحی یوْزونتولارا مخصوص اوْلان بیر کلینیکین قئیدلرینی آراشدیردیقدا آیدین اوْلور کی، سینیر یوْرغونلوقلارینا تؤتولانلارین چوْخو زنگینلردندیر.

سئوگی ایله اوْمید قدیم یار- یوْلداشدیر. سئوگیدن اوْمید تؤره‌ییر، اوْمید ایسه سئوگییه دایاق دۇرور. هانسی سئوگی؟ تانری سئوگیسی- اینانان اینسانین اوْز

تانریسینا تاپینماغی، وطن سئوگیسی- وطن اؤغروندا، وطنی اؤزگه‌لردن قؤروماق اؤغروندا مؤباریزه آپارماق، آنا دیلی سئوگیسی- بۇ دا وطن سئوگیسی‌نین بیر جیاوه‌سیدیر و اؤلکه‌میزین خالقلاری‌نین دیلینه سئوگی بسله‌مکدیر. بؤنلاردان علاوه، اینسانین اؤرگینده مسکن سالان سئوگیلردن: علم یانغیسی- اینسانلارین یاشاییشینی یاخشیلاشدیرماق اؤچون علم اؤیرنمک، صنعت یانغیسی- بیر اینجه‌صنعتین یانغیسیندا آلیشماق، ادبیات، شعر، موسیقی، رساملیق، هئیکل‌یؤنماقلیق و صنعتین آیری- آیری قؤللارینا چالیشیب، جان قؤیماق. اینسانین اؤز حیات یؤلداشینا وؤرغونلوغو دا ایلاهی سئوگیلردندیر، چؤنکی بۇ سئوگیدن اؤغورلو حیات باشلانیر. اینسانی حیاتا سیخ باغلایان، اینسانی یاشاماغا وار- دؤولتدن ده چؤخ شیرنیکدیرن بؤتون بۇ سئوگیلر تانری‌نین باغیشلادیغی نعمتلر و اینسانلیغین اؤجا دَیَرلریندندیر. اینسانین سعادتی سئوگیدن و اؤمیددن باشقا هئچ نه‌دنسه آسیلی دئییل. هر سعادتلی اینسان عؤمرونون هانسی چاغیندا‌سا بیر گؤزللیگه وؤرغون اؤلوب، کؤنلونده اؤنا قارشی سئودا دؤیوب، اؤزونو بختیار حبس ائدیر. عشقه دؤشن اینسان سعادت کؤهلنی‌نین بئلینده چاپیر، سئوگیسیز بیر اینسان ایسه سینه‌سی اؤسته سؤرونور. حیاتین یؤکونو منزیل باشینا چاتدیرماق سئوگیسیز اؤلاسی دئییل. سئوگی اؤلماسا، حیاتین قایغیلاری و آغری- آجیلاری اینسانین جانینی بؤغازینا ییغار. سئوگی ایمرنمکدیر، دیله‌مکدیر، آلیشماقدیر، قؤورولماقدیر، جان آتماقدیر. سئوگی گؤز یاشیدیر، ایلقاردیر، آنددیر، بئل باغلاماقدیر.

ایگیدی یاشادان سئوگیدیر.

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ - معلوم اۆلدوغو ---------- ، اۆمیدسیزلیک حیاتین ان یامان دردلریندندیر.
۲ - اۆنلارین باشی داشدان- داشا دَییر و طبیعتی ---------- دۆزمگه آلیشیر.
۳ - بۆنلارلا دانیشاندا اینسانین اۆرگینه ---------- چۆکور.
٤ - بیر چۆخ زنگینلرده هرهانسی بیر ایستی ---------- اۆمید اۆجاغی یۆخدور.
٥ - اۆنلارین ایسته‌دیگی هر شئی بیرجه آندا اله گلیر، ---------- ، اۆغروندا امک صرف ائدیله‌جک بیر شئی یۆخدور.
٦ - مسأله‌نین ---------- اۆیرنمک بیر ائله ده چتین دئییلدیر.
۷ - هر اینسان اۆز حیاتی‌نین ---------- بیر گۆزللیگه وۆرغون اۆلوب، اۆنا قارشی سئودا دۆیور.
۸ - حیاتین یۆکونو ---------- چاتدیرماق سئوگیسیز اۆلاسی دئییل.
۹ - ایگیدی ---------- سئوگیدیر.
۱۰ - اینسانی یاشاماغا وار- دۆولتدن ده چۆخ ---------- سئوگیدیر.

مۆرکّب جۆمله‌نین قۆرولوشو:

- آتام گۆزلرینی *ائله* *بَرَلتدی* کی، دیزلریم اسمگه باشلادی.
- آتام گۆزلرینی *نئجه* *بَرَلتدیسه*، دیزلریم اسمگه باشلادی.

آشاغیداکی جؤمله‌لری میثالدا اؤلدوغو کیمی یئنیدن قؤرون:

۱- فتح‌الله کهرین یؤینینی ائله دارتدی کی، کهر کیشنه‌دی.
۲- جاوید ماشینا ائله قاز وئردی کی، ماشین قافلان کیمی بؤرولده‌یب، گؤتورولدو.
۳- ایسماعیل منیمله گؤروشرکن الیمی ائله سیخدی کی، سؤموکلریم شیققیلدادی.
٤- شئیطان بیزی ائله یؤلدان ائله‌دی کی، گؤزوموز هئچ نه‌یی گؤرمه‌دی.
٥- آجی خبر کیشینی ائله سارسیتدی کی، هؤنکور- هؤنکور آغلادی.
٦- باشیمدان ائله بیر آغری قؤپدو کی، دؤنیا باشیما هرلنمگه باشلادی.
۷- تارچالان ائله یانیقلی- یانیقلی چالماغا باشلادی کی، مؤسیقی آدامین ایلیکلرینه ایشله‌دی.
۸- مؤعلّیم اؤستومه ائله چیغیردی کی، اؤرگیم قانا دؤندو.
۹- ایلدیریم ائله چاخدی کی، بؤتون جاملار قیریلیب- تؤکولدو.
۱۰- بیردن دؤلو ائله شیدیرغی یاغماغا باشلادی کی، یؤللار آغاردی

دؤرغو ایشارتلری حاقّیندا بیلگی بحث:

دؤرغو ایشارتلری‌نین، خؤصوصیله ویرگؤل (،) ایشارتی‌نین دؤزگون معنا ایفاده‌سینده اؤنملی رؤلو وار. میثال اؤچون ***«من بیر آغ، للکلی خؤروز آلدیم.»*** و ***«من بیر آغ‌للکلی خؤروز آلدیم.»*** جؤمله‌لرینده معنا فرقینی آیدین گؤره بیلریک.

بۇرادا ان چۆخ قارشییا چیخان ویرگۆل ضرورتلرینه بیر نظر سالیریق:

هارالاردا ویرگۆل قۆیولار:

جۆمله‌نین همجینس عۆضولری‌نین آراسیندا:

من یاشار، آیواز، جاوید و ایسماعیلی چاغیرمیشام.

قارداشیم بیر الی آچیق، گۆزو تۆخ، اۆرگی گئنیش آدامدیر.

باغیمسیز مۆرکب جۆمله‌ده

هامی منی دانلاییردی، آمّا من تۆتدوغوم ایشه اینانمیشدیم.

باش جۆمله ایله بۇداق جۆمله آراسیندا:

آداما ائله گلیر کی، یۆخسوللوق یامان درددیر.

ایکی کۆنول بیر اۆلسا، کیمین اۆنا سۆزو وار؟

«کی» باغلاییجیسیندا سۆنرا:

قئید ائدیم کی، هر اۆخویان مۆللانصرالدین اۆلماز.

کاش کی، سن ده گله‌سن. (دیقّت: *کاش سن ده گله‌سن.*)

«بۇ» و «اۆ» سۆزو ایشاره عوضلیگی کیمی ایشلننده اۆنلاردان سۆنرا ویرگۆل قۆیولور، همین کلمه‌لر تعیین عوضلیگی کیمی ایشلننده ویرگۆل قۆیولمور:

اۆ، داغلارین قۆینوندا یاشاماغی خۆشلاییردی.

بۇ، اصیل من دئین آدامدیر.

اۆ داغلارین قۆینوندا جۆشقون بۇلاقلار وار.

بۇ زمانه‌نین قیلیغینی هئچ کیمسه تاپا بیلمه‌دی.

خیطابلاردان سۆنرا:

قارداش، سنی ایناندیغین، گل عینادی بۇراخ.

آرا سۆزلری آییرماق اۆچون:

بۇ مسأله، اۆزون سۆزون قیساسی، سنه باخیر.

خۆصوصیلشدیرمه‌لرده:

من بۆتۆن حکیملره، خۆصوصیله اۆزاق بۆلگه‌لرده خیدمت گۆسترن

حکیملره، حؤرمت بسله‌ییرم.

باغلاییجیلاردان قاباق:

من بیر چؤخ سؤزلر سؤروشماق ایستردیم، آنجاق اؤتانیردیم.

نیدالاردان سؤنرا:

واخسئی، بس منیم پؤللاریم؟

واسیطه‌سیز نیطق مؤلّیفین سؤزوندن اؤنجه گلنده:

«هانی بس ایلقارینیز؟»، - دئیه حسین (ع) کؤفه‌لیلردن سؤروشدو.

واسیطه‌لی نیطقدا:

مؤعلّیم بیلدیردی کی، هامیمیزین ایشیمیز یاشدیر.

هارالاردا ویرگؤل قؤیولماز:

فعلی ظرف ترکیبلری ظرفلیک کیمی ایشلتنده ویرگؤل قؤیولمور، همین ترکیبلر مؤستقیل خبر رؤلوندا چیخیش ائدرسه، ویرگؤل لازیم گلیر:

میر یؤسوف بیر کلمه دانیشمادان چیخیب کئتدی.

زهرا سؤلطان دا بیر طرفده بؤزوشوب اؤتورموشدو.

حکیمه اؤشاغی باغرینا باسیب، قاپیپا قاچدی.

باشیم داشدان- داشا دَییب، گؤزوم آچیلمیشدی.

«و» و «یا» باغلاییجیلاریندان قاباق ویرگؤل قؤیولمور:

اؤمیدسیزلیک و سئوگیسیزلیک یامان درددیر.

سنین سؤزلری‌نین یالان یا دؤغرو اؤلدونو هاردان بیلک؟

«اؤ کی قالدی» ترکیبینده «کی»- دن سؤنرا ویرگؤل قؤیولمور:

من خانا- بیگه باش اَیمیرم، اؤ کی قالدی سن اؤلاسان.

«اؤلورسا اؤلسون» ترکیبی مؤرکب ادات کیمی چیخیش ائدرسه، آراسیندا ویرگؤل ایشتیراک ائتمز، همین ترکیب شرطی جؤمله‌نین قؤرولوشوندا ایشتیراک ائدرسه، ویرگؤل لازیم گلر:

من نه اۆلورسا اۆلسون سندن اۆز دۆندرمرم.
من نه‌یین باهاسینا اۆلورسا اۆلسون گئده‌جگم.
قۆی هامی منیمله دۆشمن اۆلورسا، اۆلسون.

همین حۆکم «هئچ اۆلمازسا» ترکیبی حاقّیندا کئچرلیدیر:

سن هئچ اۆلمازسا آیدا بیر زنگ ائله.
بۇ یۆلدا وار- یۆخوم هئچ اۆلمازسا، شانسیم گتیریب.

همین حۆکم «آز قالا» ترکیبی حاقّیندا کئچرلیدیر:

قیزین آز قالا گۆزلری بۆیودو.
باجیم ایسته‌میشدی بیزده آز قالا، آمّا بیز اۆنو ساخلادیق.

همین حۆکم «مۆمکون اۆلسا» ترکیبی حاقّیندا کئچرلیدیر:

مۆمکون اۆلسا اۆزونوزو تقدیم ائدین.
اگر تبریزه گلمگیم مۆمکون اۆلسا، یقین گله‌جگم.

آشاغیداکی متنده لازیم گلن یئرلره ویرگۆل یئرلشدیرین:

جانلی وارلیقلارین ایچینده دانیشیق قابیلیتی آنجاق اینسانا مخصوصدور. بۇ قابیلیت بیردن- بیره یۆخ نئچه میلیون ایل دوام ائدن بیر اینکیشافین نتیجه‌سینده عمله گلمیشدیر. لاکین سۆروشمالیدیر کی دیللرین کئچمیش تاریخینی هارا کیمی ایزله‌مک و بیر سۆزله اۆنون اینجه‌لیکلرینی هارا کیمی اۆیرنمک مۆمکوندور.
بعضی دیلچیلرین فیکرینجه دیللرین اینکیشاف یۆلو یۆز مین ایلدن آرتیق سۆرموشدور. بۇعالیملرین چۆخو تصدیق ائدیرلر کی بۇگۆنکو جانلی دیللرین چۆخو اۆ جۆمله‌دن اۆروپالیلارین تۆرکلرین و فارسلارین دیلی واحید بیر کۆکدن آیریلمیشدیر. عالیملر حاقلی اۆلاراق بۇ اسکی دیلی «آنا دیل» آدلاندیرمیشلار چۆنکی بۆتون دیللرین کۆکونده دایانان و اۆنلارین تاریخی قایناغینی تشکیل ائدن دیل همین بۇ آنا دیلدیر. بۇ دۆغرو اۆلسا دیل حاقّیندا کی دارتیشمالارین چۆخونا سۆن قۆیولا بیلر. «آنا دیل» نظریه‌سینی آراشدیران عالیملر اۆزون مۆدّت بۇ

ساحه‌ده تحقیقات آپاریب بیر چوخ دیللری حتّا بعضی کؤهنلمیش دیللری آراشدیرماقلا بؤ قناعته گلمیشدیر کی بؤگؤنکو هیند- اؤروپا دیللری گؤنئی هیندوستاندا یایغین اؤلان «دراوید» دیللری گؤنئی قافقازدا یایغین اؤلان «کارتوَل» دیللری اؤرال و آلتای دیللری (تؤرک دیلی داخیل اؤلماقلا) هابئله عرب دیلی بیر سؤزله بؤگؤنکو جانلی دیللرین بؤیوک بیر حیصه‌سی اسکی «آنا دیل»- دن آیریلمیشلاردیر. عالیملر بؤ اسکی دیلین تخمیناً ۱۶۰۰ کلمه‌سینی علمی آراشدیرمالار یؤلویلا یئنیدن قورموشلاردیر. بؤ نظریه‌یه قارشی چیخانلارین سایی آز دئییل.

یارانیش:

اسکیدن حؤسنله یؤسیفله زؤلئیخا یاراتدیلار،
هم بؤ عالمده گؤزل، هم ده تماشا یاراتدیلار.
عاشیقین قلبینه داغ چکمگه هیجرانی قییدیلار،
سارسیلان جانلاری قیزدیرماغا سئودا یاراتدیلار.
سئوگی‌نین اؤدلو سیناقلارینی مجنونا یازدیلار،
عشقی افسانه‌یه دؤندرمگه لئیلا یاراتدیلار.
آیدین اؤلسون دئیه عؤمرون یؤلو مسلک تؤرتدیلر،
عقلی چاشدیرماغا مین تؤرده مؤعمّا یاراتدیلار.
کیمه دؤولت وئریلیب، کیمسه‌یه بیر اؤد نصیب اؤلوب،
اؤندا محو اؤلماغی بؤ وارلیغا معنا یاراتدیلار.
رفرفین قالماغی بؤ عالمه حئیران عبث دئییل،
اؤنو ترلان ایله جئیرانلارا شئیدا یاراتدیلار.

شعر: ابراهیم رفرف، اؤردیبهیشت ۱۳۷٤

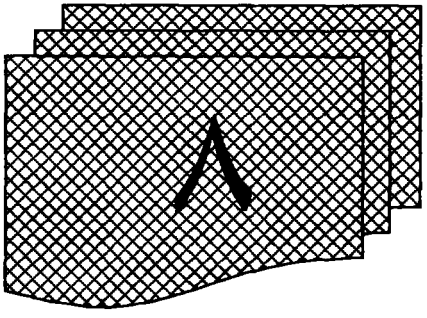

تانریلارا تۆحفه

هر خالقین تانرییا حۆرمتی و سایغیسی اۆز عادت- عنعنه‌لری اۆزره ایفاده اۆلونور، آنجاق بۆتون خالقلار ایچینده تانری‌نین کۆنلونو راضی سالماق اۆچون یا تانری‌نین غضبیندن قۆرونماق اۆچون نه‌ایسه بیر قۆربانلیق عنعنه‌سی وار. ائله «قۆربان» سۆزو ده محض «یاخینلیق»، اۆز قۆربانلیغینی تانرییا «یاخینلاتماق»، تانرییا یاخین دۆشمک، تانری ایله اۆنسیت قۆرماق آنلامینی ایفاده ائدیر.

واختیله اسکی یۆنانلار قارانلیق تانریسینا و آشاغی دۆنیانین تانریلارینا قارا حئیوانلار، گۆنشین تانریسینا چاپاغان آت، یئرین تانریسینا ایسه بیر دۆغوز یاورۆسونو قۆربان ائدیردیلر. مۆحاریبه‌ده اۆغور قازانماق اۆچون ده تانریلارا

قوُربانلیق کسیلیردی. هیندوستاندا تانریلارین کؤنلونو اله آلماق یاخوُد اوْنلاریـن غضبیندن قوْرونماق اوْچون کئچیدن، قوْیوندان، اؤکوزدن، مارالدان و آتدان قوُربانلیق وئریلیردی. هیندوستاندا «ودا» دئییلن دینی ماهنیلارلا برابر، گئجهنین و گوْندوزون تانریسینا آغ یاوروُسو اوْلان قارا اینگین سوْدو تؤحفه وئریلیردی. بوُ مراسیمده بعضاً اینسانلاردان دا قوُربانلیق کسیلیردی. قوُربانلیغا لاییق گؤرولموش اینسانلارین روُحو آرینسین دئیه اوْنلار اوُزون موْدّت اوْروج تؤتمالی و عیبادت ائتمهلی اوْلوردولار. اسکی میصیرده مرض، قوُراقلیق و قیتلیق ایراق اوْلسون دئیه تانریلارا اینساندان قوُربانلیق وئریلیردی و قوُربان کسیلن اینسانین چیرپینان اوْرگی سینهسیندن چیخاریلاراق، قانی سیخیلیب، تؤحفه اوْلاراق تانریننین داش هئیکلینین اوْزرینه تؤکولوردو. اسکی بیر آفریقا عنعنهسینه گؤره، شراب «اوْزومون قانی» اوْلاراق تانریلارا تؤحفه وئریلیردی. «اوْزومون قانی» دئدیکده اصلینده «یئرین قانی» آنلاشیلیردی. تانریلارا بعضاً سوْد، بال، یئنجر، آرپا سوُیو و چاخیر هدیه اوْلونوردو. تؤرپاق داها دا وئریملی و محصول بوْل اوْلسون دئیه چوْخ وا-حتلار تانریلارا ایلک یئتیشن محصوللاردان پای- بؤلگو آیریلیردی. بعضاً ده تانریلارین شوْکرونو یئرینه یئتیرمک مقصدی ایله «ار گؤرمهمیش» قیزلاردان بیر گلین سئچیلیب، اوْنلارا هدیه وئریلیردی.

چوْخ خالقلارین ایچینده شهر سالاندا و ائو تیکنده دوْشمنلیک، فلاکت و قیتلیق اوُزاق اوْلسون دئیه تانریلارین کؤنلونو بیر قوُزو قوُربانی ایله اله آلماغا جهد گؤسترلیردی. سوْن اوْلاراق، بعضی خالقلارین ایچینده «نسیل آغاجیمیز قوُرماسین و آرخامیز کسیلمهسین»- دئیه ایلک اوُشاق تانرییا باغیشلانیب، اوْددا

یاندیریلیردی.

بیزیم ائللرده قۇربانلیق ایسلام دینی‌نین تاریخی کۆکلرینه دایانان اسکی بیر عنعنه‌دیر. مۆقدّس قرآنین آنلاتدیغینا گۆره، آللاه تعالا ابراهیم علیه‌السلاما اۆغلو اسماعیلی قۇربان کسمگه امر ائتدی. ابراهیم علیه‌السلام بیرجه آن دا دۇروخسونمادان «ایلاهی، اۆغول دئسن، اۆغول دا سنه قۇرباندیر.»- دئیه تانری‌نین امرینی جانلا- باشلا یئرینه یئتیرمگه حاضیرلاشدی. اۆغلو اسماعیل ده آتاسی‌نین امرینه بۆیون قۆیدو. نهایت ابراهیم علیه‌السلام اۆز سئوگیلی اۆغلونو گئییندیریب، بۆغازینی کسمک اۆچون داغا گتیردی. بیچاغی نه قدر اسماعیلین بۆغازینا سۆرتدوسه، کسمه‌دی. غضبیندن بیچاغی داشا چیرپدی، داش اۆغولدو. بۇ آندا آللاه طرفیندن «سئوگیلی بنده‌م، ایستکلی بالانی بۆندان آرتیق اینجیتمه» دئیه مرحمتلی وحی نازیل اۆلدو. «سن تانری‌نین یۆلوندا ان چتین سیناقدان باشی اۆجالیقلا چیخدین. ایندی ایسه اسماعیلی یاشادیب، اۆنون یئرینه بیر قۆچ کسمه‌لیسن، بئله‌لیکله اۆز تانری‌نین بۆرجوندان چیخمیش اۆلارسان». بۇ ماجرا ایسلام دۆنیاسی‌نین هر ایل طنطنه ایله قئید ائدیلن قۇربان بایرامی‌نین باشلانغیجی اۆلدو. گۆرونور کی، ایسلام دۆنیاسیندا قۇربانلیق فلسفه‌سی داها چۆخ دینی اینامین سیناقدان کئچیریلمه آنلاییشی اۆزره یارانمیشدیر. آنجاق ائلیمیزین بعضی قۇربانلیق عنعنه‌لری، اۆ جۆمله‌دن گلین و کۆرکنین آیاغی آلتدا قۇربان کسمک عنعنه‌سی، چۆخ احتیمال کی، «یامان گۆزدن قۇرونماق» مقصدینی داشیماقدادیر.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – تانریلارین کؤنلونو ———— اؤچون مال- قارادان قؤربانلیق کسیلیردی.
۲ – مرض، قؤراقلیق و قیتلیق ایراق اؤلسون ———— اینسانلاردان تانریلارا قؤربانلیق کسیلیردی.
۳ – «اؤزومون قانی» دئدیکده اصلینده یئرین قانی ————
٤ – تؤرپاق داها دا وئریملی و محصول بؤل اؤلسون دئیه تانریلارا ایلک یئتیشن محصوللاردان ———— آیریلیردی.
٥ – نسیل آغاجیمیز قؤروماسین و ———— کسیلمه‌سین دئیه ایلک اؤشاق تانرییا باغیشلانیردی.
٦ – ابراهیم علیه‌السلام بیرجه آن دا ———— تانری‌نین امرینی یئرینه یئتیرمگه حاضیرلاشدی.
۷ – سن منه آنجاق بیر قؤچ کسسن، اؤز تانری‌نین بؤرجوندان ———— اؤلارسان.
۸ – گلین- کؤرکنین آیاغی آلتدا قؤربان کسمک عنعنه‌سی «یامان گؤزدن قؤرونماق» مقصدینی ————

فعلی صیغه‌لر:

دؤنر کاباب	گؤلر اؤز	سؤنمز عشق	تؤکنمز ثروت
دئییله‌جک سؤز	ایتکین یؤسیف	چؤروک قؤجا	ییخیلقان آت
قاپاغان ایت	قاچاق نبی	اؤچوق دام	قؤرولو دؤکان
پؤل‌سؤووران قادین	ایسته‌مه‌لی اؤشاق	اؤخوناسی کیتاب	ایینرنج ایش

فعلی صیغه‌لرین گئنیش تابلوسو:

آخار	گۆلر	دۆنر	سئور	قانار	دۆیار
بیلمز	دۆنمز	سۆنمز	سۆلماز	تۆکنمز	یاراماز
گله‌جک	دئییله‌جک	آچیلاجاق	چیخاجاق	پۆزاجاق	قالاجاق
یۆرغون	وۆرغون	سۆلغون	دۆلغون	ایتکین	دالغین
آییق	دۆیوق	آچیق	یاریق	پۆزوق	چۆروک
قۆدورقان	آسیلقان	اۆجشکن	سۆروشکن	ییخیلقان	آتیلقان
آغلاغان	قاپاغان	اۆچاغان	اۆرکه‌ین	گۆله‌ین	اۆچاغان
قۆرخاق	اۆرکک	ایشلک	اۆیناق	قاچاق	اۆیاق
آییق	ساییق	اۆیوق	دۆیوق	اۆچوق	سۆنوک
ساییلی	یازیلی	ساریلی	قازیلی	دۆزولو	قۆرولو
سالینیقلی	گئییینیکلی	دۆشه‌نکلی	اۆخوناقلی	قۆروناقلی	دایانیقلی
قانان	سۆووران	دۆشونن	چاغیران	قالان	اۆلن
بیتمیش	کئچمیش	یانمیش	بیلمیش	گۆرموش	گۆتورموش
ایچمه‌لی	گۆرمه‌لی	ایسته‌مه‌لی	سۆروشمالی	آلمالی	اۆخومالی
اۆخوناسی	گئده‌سی	قالاسی	گۆره‌سی	یاناسی	آلاسی
سۆزمه	قالما	گلمه	دۆلما	سالدیرما	ازمه
آلیجی	ساتیجی	وۆروجو	بۆلوجو	ساغیجی	بیلیجی
یازدیغیم	آلدیغیم	گۆردوگوم	بیلدیگیم	دئدیگیم	ایسته‌دیگیم
اۆتانجاق	سئوینجک	ارینجک	قۆرخونج	گۆلونج	قیسقانج

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیارلی فعلی صیغتله یئنیدن ایفاده ائله‌یین، میثال:

- سؤ آخارسا، بؤلانماز. - آخار سؤ بؤلانماز.

۱ - یؤخسوللوق بیر اؤددور کی، همیشه یانیر.
۲ - علم ائله بیر خزینه‌دیر کی، نه بیتر، نه ده تؤکنر.
۳ - آرتیق منیم بیر سؤزوم یؤخدور کی، سنه دئیم.
٤ - سنه نه اؤلوب؟ گؤرکمین ائله گؤرونور کی، دئیه‌سن فیکره دالیبسان.
٥ - بیر قؤجا کی، چؤرویوب، سنینله نئجه آیاقلاشا بیلر؟
٦ - دؤشمنیمیز قؤدوروب، اؤنا آمان وئرمه‌یک.
۷ - اؤقلیدوسون ایرلی سؤردوگو اصل هله ده ریاضیاتدا ایشله‌ییر.
۸ - آتام دؤیسا کی، من سنینله بؤستان اکیرم، لاپ آخیریما چیخار.
۹ - منی آغاجا ساریدیلار، ایکی ساعاتا کیمی همین وضعیتده قالدیم.
۱۰ - هر نه کی اؤلوب، اؤلوب، هر نه کی کئچیب، کئچیب.
۱۱ - سن بئش- اؤن تؤمن پؤل وئرمکله بئله حساب ائله‌مه کی، وظیفه‌ن بیتیب.
۱۲ - بیر سؤال کی، سؤروشماغی لازیمدیر، بؤدور کی، کیم بؤ یاراماز دبی قؤیوب؟
۱۳ - من یؤز مین تؤمن وئرگی وئرمیشم، آمّا دئییرلر کی، گرک اؤسته‌لیک یؤز مین تؤمن ده وئرم.
۱٤ - اؤ آداملار کی، مال آلیرلار و مال ساتیرلار، بیر- بیرینه اینصافلی داورانسینلار.
۱٥ - اؤ آدام کی، من گؤردوم، هئچ جهتدن سنه بنزرلی دئییلدی.
۱٦ - بیری کی، اؤتانیر و ارینیر، اؤز کؤچونو سؤدان چیخارا بیلمز.

بؤ فعللردن هانسی بیچیمده صیغتلر عمله گلر؟

اؤلماق	سالماق	دؤشمک	کسمک	وئرمک	وؤروشماق	دئمک
وئمک	چالیشماق	آنلاشماق	دؤزمک	یئتیشمک	بیتیشمک	اؤچماق

جؤمله قؤرولوشو:

- بۇ یؤک چؤخ آغیردیر، من بۇنو قالدیرا بیلمرم.
- بۇ یؤک منیم ***قالدیرا بیله‌جگیمدن*** آغیردیر.

آشاغیداکی جؤمله‌لری میثالدا اؤلدوغو کیمی یئنیدن قؤرون:

۱ - بۇرادا دنیز چؤخ دریندیر، من بۇرادا چیمه بیلمرم.
۲ - بۇ یازیلار چؤخ ناریندیر، من بۇنلاری اؤخویا بیلمرم.
۳ - بۇ مطلب چؤخ دریندیر، بۇنو هر آرالیق آدامی باشا دؤشه بیلمز.
٤ - بۇ ائو چؤخ باهالیدیر، من بۇنون پولونو بئش ایلده ده قازانا بیلمرم.
٥ - بۇ شؤربا چؤخ آجیدیر، بۇنو بیر ایکی‌یاشلی اؤشاق یئیه بیلمز.
٦ - آللاه بیزه اؤندان چؤخ نعمتلر وئریب کی، شؤکرونو یئرینه یئتیره بیلک.
۷ - اؤلدوزلارین سایی اؤندان قات- قات آرتیقدیر کی، گئجه‌دن سحره کیمی سایا بیلک.
۸ - مؤحاریبه‌نین خسارتی اؤندان قات- قات آغیردیر کی، اؤن ایلین ایچینده جؤبران ائله‌یه بیلک.
۹ - بۇ ماشینین یاناجاق خرجی اؤندان چؤخدور کی، من اؤده‌یه بیلم.
۱۰ - بۇ آغری- آجیلار اؤندان چؤخدور کی، بیر اینسان قاتلاشا بیله.
۱۱ - بۇ رؤسوایلیغین خبری خالقین ایچینه اؤندان چؤخ یاییلیب کی، اؤرت- باسدیر ائله‌یه بیلک.
۱۲ - تَورَؤم اؤندان قات- قات آرتیقدیر کی، بیر عادی وطنداش اؤنونلا آیاقلاشا بیله.
۱۳ - تؤرک دیلی چؤخ گئنیشدیر، اؤنو بیر ایلین ایچینده اؤیرنمک اؤلماز.
۱٤ - بۇ قانون چؤخ کسکیندیر، هئچ بیر جینایتکار اؤندان یاخا قۇرتارا بیلمز.

تۆرک دیلینده ایسم- فاعیل و ایسم- مفعول قاورامی:

بۆتون دیللرین قۆرولوشوندا «ایسم- فاعیل» و «ایسم- مفعول» دئیه قاورواملار وار. میثال اۆچون فارسجا ***«نویسنده کتاب»*** ایفاده‌سینده ***«نویسنده»*** سۆزو ایسم- فاعیل و ***«کتاب نوشته شده»*** سۆز قۆرولوشوندا ***«نوشته»*** سۆزو ایسم- مفعول کیمی چیخیش ائدیر. هابئه عربجه ***«کلام مکتوب»*** سۆز قۆرولوشوندا ***«مکتوب»*** سۆزو ایسم- مفعول اۆلاراق چیخیش ائدیر. اۆروپا دیللرینه گلینجه اینگیلیسجه The written word و آلمانجا Das geschriebene Wort سۆزلرینده همین قراماتیک قاورام مۆوجوددور. تۆرک دیلیده ایسه ایسم- فاعیل و ایسم- مفعول قاورامی باشقا دیللردن چۆخ داها گئنیشدیر و فعلی صیفتلر بۆ قراماتیک واسیطه‌نین گئنیشلنمه‌سینه خیدمت گۆسترير. میثال اۆچون آشاغیداکی اۆرنکلره فیکیر وئرک:

- *بۆ **گلن** هارالیدیر، داغلارین مارالیدیر.*
- *تۆرک دیلی **تۆکنمز** بیر خزینه‌دیر.*
- *چۆخ دۆلاندیم دۆنیانی، منه حقیقی دۆست **اۆلاجاق** بیرینی گۆرمه‌دیم.*
- ***یازدیغیم** کیتاب بۆ ایل چاپدان چیخاجاق.*
- *بۆ کیتاب تۆرک‌دیللیلر اۆچون **یازیلمیش** بیر کیتابدیر.*
- *بۆ آرشیوده بیر چۆخ **یازیلی** سندلر ساخلانیلیر.*
- *آددیم- آددیم گزدیم آذربایجانی، هر داشینا بیر داستان **یازیلی**.*
- *اۆتاق **دۆشه‌نکلی** و یۆرغان- دۆشک **سالینیقلی** ایدی.*
- *سیناملار گئجه‌دن خئیلک کئچنه کیمی **آچیقدیر**.*

گۆروندوگو کیمی، دیلیمیزده معنا اینجه‌لیکلرینی داها دیقّتلی طرزده ایفاده ائتمک اۆچون چئشیدلی قراماتیک واسیطه‌لر یارانمیشدیر، بئله کی، مۆعیّن جۆمله‌ده بیر ایسم- مفعول بیچیمینی باشقا بیچیمله دَییشنده معنا فرقی یا معنا پۆزونتوسو اۆرتایا چیخیر:

- *سیناملار گئجه‌دن خئیلک کئچنه کیمی **آچیقدیر**.* (دۆزگون)
- *سیناملار گئجه‌دن خئیلک کئچنه کیمی **آچیلمیشدیر**.* (یانلیش)
- *سیناملار گئجه‌دن خئیلک کئچنه کیمی **آچیلیدیر**.* (یانلیش)

فعلی صیفتلرین گئنیش تابلوسونا فیکیر وئرین وه هانسی صیفتلرین ایسم- فاعیل یاخود دا ایسم- مفعول وظیفه‌سینی ایفاده ائده‌بیله‌جگینی آیدینلاشدیرین. بعضی صیفتلرین هر ایکی رۆلدا چیخیش ائتدیگینه فیکیر وئرین، میثال اۆچون:

- ***گله‌جک** گۆنلریمیز مۆتلو اۆلسون.* (ایسم- فاعیل)
- *هله **گۆره‌جک** گۆنلریمیز وار.* (ایسم- مفعول)

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیغون گلن فعلی صیغتله بؤتؤولشدیرین:

۱ -- منی آغاجا ساریدیلار، ایکی ساعاتا کیمی آغاجا ———— قالمیشدیم.
۲ -- جاوید بؤ ماغازانی قؤرماقدا هئچ زحمت چکمه‌دی، ماغازا اؤلدن ———— ایدی.
۳ -- من ایسماعیلی وؤروب یئره سردیم، اؤ ایکی ساعاتا کیمی ———— قالمیشدی.
٤ -- دؤشمنه یالوارمایین و الینیزی اؤنا اؤزاتمایین، یؤخسا الینیز ——— قالار.
۵ -- آنام الیمی آغدان- قارایا وؤرماغا، حتّا اؤز یؤرغان- دؤشگیمی سالماغا قؤیمازدی، هر گئجه یؤخو واختیندان قاباق یؤرغان- دؤشگیم ———— اؤلاردی.
٦ -- یاشار هامیدان قاباق گلدی، اؤزو ده ساچلاری یانا دارانمیش، باشماقلاری بؤیالی، آیینی ده ———— (گئییینمک)
۷ -- آیواز سلیقه- ساهمانلی اؤغلاندیر، اؤنون همیشه پالتارلاری آسیلی و اؤتاغی ———— (ییغماق) اؤلار.
۸ -- بیچاق الیمی بیچدی، بارماغیمین اتی یاریلدی، بارماغیمی ساریماغا بیر زاد تاپمادیم، بیر ساعاتا کیمی بارماغیمین اتی ———— قالدی.
۹ -- یازیق کیشی‌نین دؤکانی‌نین قاباغینی کرپیجله هؤردولر، اؤزرینی ده سؤوادیلار، دؤکان ایکی آیا کیمی ———— قالدی.
۱۰ - عاشورانین گؤن‌اؤرتادان سؤنراسی چؤخ آجیناجاقلی ایدی، مؤبارک بدنلرین هامیسی یارالی و باشلار هامیسی ————
۱۱ - قافیله‌نین اؤنونده نئیزه‌لر گئدیردی، هر نئیزه‌یه بیر کسیک باش ———— (تاخماق)
۱۲ - سیز بؤ قؤل ساعاتی ایله دنیزده ده چیمه بیلرسینیز، بؤ ساعات سؤیا ————دیر. (دایانماق)
۱۳ - منیم ده الیم ———— (کسمک)دیر، سنین ده، الی———— ین الی ————دن خبری اؤلار.
۱٤ - اینصاف کی وار، دینین یاریسیدیر، بیرینده اینصاف اؤلمازسا، اؤنون دینی ————دور. (پؤزماق)

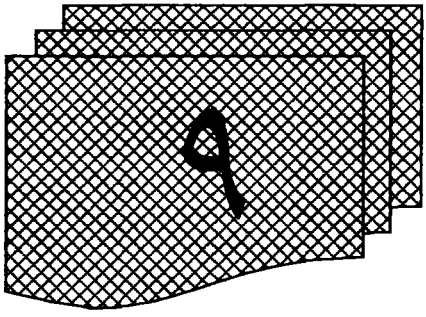

بالِرینلر

(پرؤلوق، اؤچ مجلیس و اپیلؤقدان عیبارت مؤسیقیلی کؤمدی)
اؤخوجولار بئله سانماسینلار کی، بؤرادان هرهانسی عادی موسیقیلی گؤستری حاقّیندا صؤحبت آچماق نیتینده‌ییک. بؤنونلا بئله اینصافلا گؤتورسک، حاقیندا دانیشاجاغیمیز احوالات، اینسانین چؤخ اینجه حرکتلرینی طلب ائتدیگینه گؤره، سؤزون حقیقی معناسیندا بیر اینجه‌صنعت اثری سایيلماغا لایقدیر.

بیرینجی مجلیس

بازار آغزی‌نین قالابالیغی. ماشینلار شیدیرغی کئچیر. یاشیل چیراق سؤنور، قیرمیزی چیراق کؤزریر، آنجاق بؤنو هئچ کیم وئجینه ده آلمیر، چؤنکی هر حالدا، بؤ قالابالیقدا، بؤ مؤرکّب حیاتدا بیر یاشیل یا قیرمزی چیراغین نه اؤنمی وار کی. ماشینلار آرا وئرمه‌دن خیاوانین اؤتایینا جان آتان اینسانلارین پؤزولموش

جرگه‌لرینی یاریب، اؤز حرکتینه دوام ائدیر. آخی دمیرله اتین نه مؤناسیبتی؟

بیردن اؤن- اؤن بئش مؤتور سیکلت قیغیلداشا- قیغیلداشا قاباغا هؤتوکله‌یبر. حالال اؤلسون، یامان ایتی قاز وئریرلر! ذلیل اؤلاسینیز، نه بؤغاناق سالماغینیزدیر؟ اؤز- اؤزومه دئییرم: *«حؤسئین‌قؤلوزادا، فیکریوی بیغ باشیوا! آمانسدی دیقّتلی اؤل، اینسدی قارغیش واختسی- زادی دئییل، اؤزونه گل، گؤزونو دؤرد آچ، باشلی باشینادیر، هر کس اؤز قؤتورونو قاشی‌یبر. دیقّتین بیرجه آن یابینسا، باتیبسان».* ماشینلار ایکی- بیر اؤچ- بیر کئچیر. دئیه‌سن اؤنلارین آراسی هئچ واخت کسیلمه‌یه‌جک. بؤتون دیقتیمی تؤپلایاراق، نفسیمی ایچیمه قیسیب، اؤتایا آتلاماغا چالیشیرام. ائله ایلک آددیمدا سارسیلیرام، چؤنکی بیر مؤتور سیکلت قافلان کیمی اؤستومه یؤمولور. قافلاندان قؤرونماق اؤچون گئری چکیلمگه چالیشیرام. گئری چکیلمک آسان اؤلمور، چؤنکی آرخا طرفیمدن ده ماشینلار کئچیر. اؤنلارین بعضیسی منه سؤرتوشه- سؤرتوشه کئچیر. بیر تاکسی منه تؤخونماسین دئیه اؤزونو بیر قدر بؤرجودور، من ده بؤرجودورام. سؤروجو بیر آن دایانیب، کؤنتؤیجه‌سینه سؤیله‌یبر: *«قارداش اؤغلو، بس فیکرین هایاندا؟»*. اؤ بیلسه‌یدی کی، من حیاتیمین ان گرگین باله‌سینی ایفا ائدیرم، بلکه ده بؤ سؤرغودان واز کئچردی.

آمّا نه اؤچون بؤرادا هامی اؤزونو حاقلی بیلیر؟ بس نییه هئچ کیم اؤز حدّینی تانیمیر؟ دئیه‌سن هامی جین آتینا مینیب. گؤره‌سن من یادیرغامیشام، یؤخسا بؤنلارین عملی آزیب؟ یؤخ، گؤرونور کی، بؤنلار دینه- ایمانا گلمه‌یه‌جکلر. ماشینلارین آراسی آزاجیق کسیلنده *«حؤسئین‌قولوزادا، بؤ اؤ گؤزله‌دیگین قؤرصتدیر»*- دئیه بیردن اؤزومه مخصوص اؤلان چئویک بیر حرکت طرزیله گؤتورولورم! آللاه سیزی ایناندیرسین، سئوگیلی اؤخوجولار: خیاوانین آراسیندا وضعیت چؤخ تهلؤکه‌لیدیر، چؤنکی ایچینه اؤزون دمیر یؤکو سیغمایان بیر وانت اؤستومه شیغی‌یبر. *آ، چارخین چئوریلسین سنین!* یؤخ، من بؤ ساياق اؤتایا آتلایا بیلمرم. گئری چکیلمک و بؤ مهلکه‌دن قؤرتولماق لازیمدیر. مهلکه‌دن قؤرتولماق بیر اؤ قدر ده آسان دئییل. ماشینلار و مؤتورلار دمیر عزمله آرخادان و قارشیدان شیدیرغی کئچیر. ائششگه مینمک بیر عاییب، ائششکدن ائنمک ده بیر عاییب.

ماشینلارین آراسیندان اۆزومه چۆخ اینجه حرکتلرله یۆل آچیرام، گاه دابانیم اۆسته، گاه آیاغیمین بۆرنو اۆسته قۆوزانیرام، بۆروق وئریرم، یاناکی دۆنورم. بیر ماشینین قارشیسیندان قاچیرام، اۆبیرینه تۆش گلینجه سانجیلیب، یئریمده قالیرام. نهایت الدن- دیلدن دۆشوب، الیم اتگیمدن اۆزون، توشویه- توشویه قاباکی یئریمه قاییدیرام. یاخشی قۆرتولموشام، جانیم لاپ بۆغازیما ییغیلمیشدی، قۆرخومدان آز قالا ساریمی اۆدموشدوم!

بۆ آندا کۆنتۆی بیر کامیون بۆیوره- بۆیوره اۆزو منه ساری گلیر. چۆخ عزملی گۆرونور. اۆنون اقزۆز لۆله‌سیندن پۆسکورن قاتی تۆستو هر یانی بۆرویور. صحنه قارانلیقلاشیر، گۆز گۆزو گۆرمور. سنی گۆروم قارا قارغیشا گله‌سن! مخلوق قارانلیغین ایچینده یئنه ده وۆرنوخور و اۆیان- بۆیانا دارتینیر. اۆلو کی، دکور دییشدیریلیر. دۆمان سئیرلیر، صحنه یئنیدن ایشیقلانیر.

ایکینجی مجلیس

باشقا بیر خیاوانی آتلاماق مجبوریتینده‌یم. حدّیندن چۆخ ائنلی اۆلدوغونا باخمایاراق «بیرطرفلی» خیاواندیر. ماشینلار، ایریلی- نارینلی بۆتون خیاوانین ائنیندن چیگین- چیگینه کئچیرلر. بۆنلارین حرکتی نئجه ده اینامالیدیر! اۆغول اۆنا دئیرم کی، بۆ ایراده‌نین قارشیسینا چیخا بیله. فۆرصت گۆزله‌ییرم. آرالیق بیر آز سئیرلینجه وار گۆجومو توپلاییب، خیاوانین اۆ تایینا داشلانیرام. بیرجه ساغ- سالاماق خیاوانین اۆتایینا توختاسایدیم! بیر- ایکی آددیم آرالیدا، یاخینلاشان ماشینلارا و کامیونلارا گۆزاۆجو باخیرام. اۆنلار منه قۆرخونج چیراق ایشارتلری وئریرلر. *ایشیق اۆزونه گۆروم حسرت قالاسینیز!* چیراغین آنلامینی باشا دۆشمک چتین دئییل. بۆ اۆ دئمکدیر کی: *«ایتیل گۆزومون قاباغیندان»*. اۆنلارین آراسیندا بیر «تعجیلی یاردیم» ماشینی دا اۆلایا- اۆلایا ایرلی شیغی‌ییر. یاردیم ماشینی اۆلدوغو اۆنون هر داورانیشینا حاق قازاندیریر، ائله اۆنا گۆره ده، یۆلو لاپ کۆنده‌لنینه گلیر. لازیم گلینجه یۆلون بۆ تاییندان اۆ تایینا هۆتوکله‌ییر. گۆره‌سن دۆغرودان دا تعجیلی یاردیما تلسیر، یۆخسا پیتزا پایلاما شبکه‌سی‌نین فعال عۆضولریندن

بیریدیر؟ دئییلنه گؤره، بیزیم زمانه‌میزده پیتزا آمبولانسدان داها سؤرعتلی شکیلده گلیب- چاتیر.

بیردن بیر یئدکلی یؤک ماشینی آمانسیزجاسینا کؤکره‌ییب، بؤتون ماشینلاری قاباقلاییر. ائله دیکسینیرم کی، گؤزلریم بؤیویور! *گؤرون چاتلاسین! سسین گؤروم بؤغاریندا قالسین!*

سئویملی اؤخوجولار، منی قایتاران قایتاریر! قاباقکی یئریمه گئری چکیلمگه فؤرصت چؤخ داردیر، آنجاق بؤرا دؤروخسونماق یئری زادی دئییل! بؤتون تپریمی دیزیمه ییغیب، چئویک و اینجه حرکتله اؤز یئریمه قاییدیرام، عئینی ایله باله‌ده اؤلدوغو کیمی. بیر کامیون آز قالا منیم قؤلاغیمین دیبیندن اؤتوشور، یامان تؤستو بؤراخیر و گؤر سیقنالینی سسلندیریر. *قؤلاغین باتسین، نه قؤلاق باتیران سیقنالین وار سنین!* کامیونون بؤ کسکین و بؤغوق سیقنالی منه تروٴمپتلرین سسینی خاطیرلادیر. منه ائله گلیر کی، هانسیسا مؤحتشم بیر اؤرکستر اؤجادان دیللمیشدیر. بؤتون کائینات کامیونون قاتی تؤستوسونده ظؤلمته غرق اؤلور.

اؤچونجو مجلیس

قالابالیق بیر خیاوانی آتلایارکن ایکی، بیر- بیری‌نین ترسینه حرکت ائدن اؤتوبوسون آراسیندا، داریسقال بیر زؤلاغا قاپسانمیشام. اؤتوبوسلار چؤخ یاخین مسافه‌دن بیر- بیری‌نین یانیندان سؤووشورلار. اؤخوجولار یاخشی بیلیرلر کی، بؤراندا ایکی اؤتوبوسون آراسیندا قالیب «*یئنجیلمک*» تهلؤکه‌سی وار. «*یئنجیلمک*» سؤزونونون معناسینی قاوراماق چتین اؤلسا، سیز «*ازیلیب- اینجلمک*» دؤشونون. بؤ دؤرومدان قؤرتولماق حیاتیمین ان اینجه حرکتلرینی، اؤلدوقجا مهارتلی بالریَنلیگی طلب ائدیردی. آیاغیمین بؤرنو اؤسته قؤوزانماق، چیگینلریمی اؤلدوقجا دیک تؤتاراق نارین آددیملارلا یاناکی سؤزمک، گؤزون اؤجو ایله هر یانا باخماق، آمان آللاه، گؤره‌سن من بؤ اینجه‌صنعتی بؤ مهارتله ایفا ائتمگی هاچان اؤیرنمیشدیم؟ هئچ اینانیلاسی دئییل، اؤتوبوسلار ساغ- سالامات اؤتوشوبلر و آللاهدان اؤلان کیمی، اؤنلارا مادی ضرر دَیمه‌میشدیر!

ایندی ایسه بؤتون ماشینلار و مؤتورسیکلتلر «*ایریلی- نارینلی*» سیقنال وئریر.

مینیک ماشینلاری‌نین جیر سیقنال سسی کامیونلارین و اۆتوبوسلارین بۆغوق سیقناللارینا قۆووشوب، مۆتور سیکلتلرین قیغیلتیسی ایله بیرلیکده معنوی بیر آتموسفر یارادیر. اۆرکستر وار نفسی ایله مۆسیقی‌نین سۆن بۆلومونو ایفا ائدیر، هیجان ذیروه‌یه قالخیر، دیریژۆر یاخاسینی ییرتیر و باشی‌نین ساچینی یۆلور و اۆچونجو مجلیس تاماشاچیلارین گۆر آلقیشلاری ایچینده سۆنا چاتیر. ایشیقلار سۆنور، پرده دۆشور.

اپیلۆق

دۆشونورم کی، بیزلردن آدام چیخمازدی، دی‌گل‌کی، حیاتین باس‌هاباسی بیزلردن شانلی بیر بالرین نسلی یئتیشدیرمیشدیر.

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ – اینصافلا ــــــــــــ ، بۆ احوالات اینجه‌صنعت ایشی ساییلا بیلر.
۲ – ماشینلار بازار آغزی‌نین قالابالیغیندا ــــــــــــ کئچیردیلر.
۳ – یاشیل چیراق سۆنن کیمی قیرمیزی چیراق ــــــــــــ
٤ – فیکرینی ییغ باشینا، اۆزونه گل، گۆزلرینی ــــــــــــ
٥ – دیقّتین بیرجه آن یاییلسا، ــــــــــــ
٦ – سۆروجو دایانیب ــــــــــــ جه‌سینه سۆیله‌ییر: »قارداش اۆغلو، فیکرین هایاندا؟«.
۷ – گۆره‌سن نه اۆچون بۆرادا هئچ کیم اۆز حدّینی ــــــــــــ
۸ – آرالیق بیر آز ــــــــــــنجه وار گۆجومو توپلاییب، اۆرتایا داشلاندیم.
۹ – بیر تعجیلی یاردیم ماشینی ــــــــــــ ایرلی شیغی‌ییردی.
۱۰ – بۆتون ــــــــــــیمی دیزیمه توپلاییب، گئری دۆندوم.
۱۱ – حیاتین باس‌هاباسی بیزلردن شانلی بیر بالرین نسلی ــــــــــــ

مۆرکب فعللر:

بۇ فعللری اۆیارلی بیچیمده جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

گۆزله‌مک	اۆزولمک	آلماق	قاشیماق	آتماق
آلماق	قالماق	دۆیماق	آلماق	قیسماق
دۆشمک	اۆدماق			

۱ – هئچ کیم یاشیل یاخود قیرمیزی چیراغی وئجینه ــــــــــ

۲ – باشلی باشینادیر، هر کس اۆز قۆتورونو ــــــــــ

۳ – اۆ تایا کئچمگه اۆرک ائله‌میردیم، دایانیب، فۆرصت ــــــــــ

٤ – نفسیمی ایچیمه ــــــــــ ، اۆ تایا آتلاماغا چالیشیردیم.

٥ – نهایت الدن- دیلدن ــــــــــ ، تۆوشویه- تۆوشویه قاباقکی یئریمه قاییدیرام.

٦ – قۆرخومدان آز قالا ساریمی ــــــــــ

۷ – ایکی ساعاتدیر کی، خیاوانین اۆ تایینا جان ــــــــــ

۸ – بۇ شهر یاشامالی شهر دئییل، باش ــــــــــ گئده‌جگم.

۹ – گۇمانیم آنجاق سنه گلیردی، سندن ده الیم ــــــــــ

۱۰ – کامیون منیم اۆستومه بۆیوردو، آمّا من اۆزومه ــــــــــ

۱۱ – بۇرادا دۇروب گۆزله‌مکدن جانا ــــــــــ

۱۲ – بۇ نه سایاق ماشین سۆرمکدیر، سنی گۆروم پیس گۆنه ــــــــــ

فعلی ظرفلر:

۱- *مالیم گئدینجه، قۆی جانیم گئتسین.*
۲- *قارا منی باسینجا من قارانی باسارام.*

بۆ جۆمله‌لری اؤیارلی فعلی ظرف ایله یئنیدن قۆشون:

۱ - هیندن تۆیوق اؤغورلاماغا نه وار کی، شرط اؤدور کی، داغدان ککلیک گتیره‌سن.
۲ - مالیم نییه گئتسین، قۆی جانیم گئتسین.
۳ - آروادین شریکلی اؤلماغی مالین شریکلی اؤلماغیندان یاخشیدیر.
٤ - بۆ قدر قارغیش یاغدیرما، اؤزونه گل، گؤزونو دؤرد آچ.
٥ - هر کس اؤز قۆتورونو قاشیماسین. هامی بیر- بیری‌نین قایغیسینا قالسین.
٦ - بۆ خیاوانلارین سیس- دۆمانیندا نه اۆچون بۆغولاق؟ یاخشیسی بۆدور کی، گئدک طبیعتده گزک.
۷ - هر کس اؤزونو حاقلی بیلمه‌سین. یاخشیسی بۆدور کی، بۆرکونو قۆیسون قاباغینا، دۆشونسون.
۸ - بیردن قاباغا هۆتوکله‌مه، بۆرادا دایان، فۆرصت گؤزله.
۹ - نه دۆروخوبسان؟ تپرینی ییغ دیزینه، خیاوانی آتلاماغا چالیش.
۱۰ - نییه بۆ قدر سیقنال چالیب، خالقین قۆلاغینی باتیریرسینیز؟ اینسانلیغا فیکیر وئرین.
۱۱ - بسدیر بیر- بیریمیزی قیناماق، اؤتورون، سؤزلریمیزی دانیشاق.
۱۲ - نییه تیکان اؤلوب، آیاغا باتیرسان؟ گۆل اؤل، یاخایا سانجیل.
۱۳ - قیزیل تاختی نئیلرم؟ کاش قیزیل باختیم اؤلایدی.

فعلی قارشیلیق نؤوعو:

۱- قاپیلار آچیلینجا هامی بیردن ایچرییه تپیلدی.
۲- قاپیلار آچیلینجا هامی بیردن ایچرییه تپیلیشدی.

بؤ جؤمله‌لری قارشیلیقلی فعلله یئنیدن ایفاده ائله‌یین:

۱-- مؤتور سیکلتلر قاباغا هؤتوکله‌ییردیلر، هامیسی دا قیغیلداییردیلار.
۲-- اؤشاقلارین هامیسی بیر- بیرینی بؤغماغا چالیشیردیلار.
۳-- مؤتور سیکلتلر قافلان کیمی اؤستومه یؤمولدولار.
٤-- قؤرخودان بؤتون آیاق‌اؤسته‌کیلر گئرییه چکیلدیلر.
٥-- هامینیز گؤزومون قاباغیندان ایتیلین!
٦-- اؤتوبوسلار بیر- بیرینی ساغ- سالامات اؤتدولر.
۷-- ایشچیلر بیر- بیر کامیوندان یئره تؤکولدولر.
۸-- بیر طرفده هامی گؤلوردو، بیر طرفده ایسه هامی آغلاییردی.
۹-- قوناقلیق سؤنا چاتاندان سؤنرا هامی داغیلیب گئتدیلر.
۱۰- بیردن کامیونلارین نئچه‌سی بؤیوره- بؤیوره گلدیلر.
۱۱- من بؤ سعادتدن اؤزومه بیر پای، سیزه ایسه بیر پای وئرمک ایسته‌ییرم.
۱۲- منیم ایشیم قارداشیمی دالاماقدیر، اؤنون دا ایشی منی دالاماقدیر.

فعلین مجهول نۆوعو:

من بیر مکتوب یازدیم.	بیر مکتوب یازیلدی.
من بیر کیتاب آلدیم.	بیر کیتاب آلیندی.
من بیر قۆناق چاغیردیم.	بیر قۆناق چاغریلدی.
اۆ، گۆزل بیر شعر اۆخودو.	گۆزل بیر شعر اۆخوندو.
بیز تۆرک دیلینی اۆیرندیک.	تۆرک دیلی اۆیرنیلدی.
جاوید ماشینی دایاندیردی.	ماشین دایاندیریلدی.

فعلین مجهول نۆوعو:

من چکیلدیم	بیز چکیلدیک
سن چکیلدین	سیز چکیلدینیز
اۆ چکیلدی	اۆنلار چکیلدیلر

من گۆرولدوم	بیز گۆرولدوک
سن گۆرولدون	سیز گۆرولدونوز
اۆ گۆرولدو	اۆنلار گۆرولدولر

من یازیلدیم	بیز یازیلدیق
سن یازیلدین	سیز یازیلدینیز
اۆ یازیلدی	اۆنلار یازیلدیلار

من وۆرولدوم	بیز وۆرولدوق
سن وۆرولدون	سیز وۆرولدونوز
اۆ وۆرولدو	اۆنلار وۆرولدولار

بؤ جؤمله‌لری مجهول نؤوعه چئویرین:

۱- من کامیونون گلیشینی چؤخ عزملی گؤروردوم.
۲- اؤنلار منه زهملی چیراق ایشارتلری وئریردیلر.
۳- بؤتون تپریمی دیزلریمه ییغمیشدیم.
٤- چیگینلریمی اؤلدوقجا دیک تؤتموشدوم.
٥- گؤره‌سن من بؤ اینجه‌صنعتی هاچان اؤیرنمیشدیم؟
٦- اؤرکستر وار نفسی ایله مؤسیقی‌نین سؤن بؤلومونو چالدی.
۷- آی گؤرنده داها اؤلدوزا مینت یؤخدور.
۸- بیزی ازدیلر، بؤزدولر، بؤشقابلارا دؤزدولر.
۹- یاشیل چیراغی سؤندوردولر، قیرمیزی چیراغی آلیشدیردیلار.
۱۰- من بؤ سؤزو بؤیوک بابامدان دؤنه- دؤنه ائشیتمیشدیم.
۱۱- دؤولت ایشسیزلیگه قارشی یئنی بیر قرار چیخارمیشدیر.
۱۲- ماشینلار شهریمیزی تؤستو بؤغاناغینا چئویرمیشلر.
۱۳- من خیاواندان کئچن بؤتون ماشینلاری قاباقلادیم.
۱٤- زمانه بیزدن بیر بالرین نسلی تؤرتمیشدیر.

مؤبتداسیز جؤمله‌لر:

بۇ نؤوع جؤمله قۇرولوشو تأثیرسیز فعللره مخصوصدور و فعلین مجهول نؤوعو ایله قاریشدیریلمامالیدیر:

من اؤ تایا آتلادیم.	اؤ تایا آتلانیلدی.

بۇ جؤمله‌لری مؤبتداسیز بیچیمده یئنیدن ایفاده ائدین:

۱- هئچ کیم بۇ ایراده‌نین قارشیسینا چیخا بیلمز.
۲- هامی تئز اؤز قاباقکی یئرینه قاییتدی.
۳- هامی آیاغی‌نین بؤرنو اؤسته قۇوزانمیشدی.
٤- هئچ کیم اتله دیرناق آراسینا گیرمز.
٥- اتی اتدن کسرلر، اؤمان یئردن کؤسرلر.
٦- چؤخ بحثدن سؤنرا هامی بۇ قرارا گلدی کی، بۇ سفردن واز کئچک.
۷- ایشله‌مه‌ین دیشله‌مز.
۸- بیز بیر درسی قۇرتاران کیمی اؤبیری درسه باشلادیق.
۹- قار یاغاندا هئچ کیم ائودن چیخماز.
۱۰- ایندی هامی تؤرک دیلی‌نین جانلی بیر دیل اؤلدوغونا اینانیر.
۱۱- خیاوانین سؤنوندا هامی ساغا دؤندو.
۱۲- ترافیکین تیخاندیغینا گؤره ماشینلار یؤل بؤیو دایانمیشدیر.
۱۳- قاطار ساعات سککیزده شهردن ۱۰۰ کیلومتر اؤزاقلاشمیشدیر.
۱٤- مؤلیف بۇ درسده شهرین باس‌هاباس مسأله‌سی اؤزره دایانمیشدیر.

عئیبه‌جر حیات

ائی بؤتون تاریخ بؤیو هر ماجراسی عئیبه‌جر،
جؤمله اعمالی گؤدنسیز، هر اداسی عئیبه‌جر.
ائی کلامی جؤمله تزویر ایله افکاری ریا،
باشداکی ایمانی، آغزیندا دؤعاسی عئیبه‌جر.
ائی لیجیمسیز داورانیشلاری بؤتون یؤنتولمامیش،
فیکری‌نین الوان بؤ دؤنیادا بؤیاسی عئیبه‌جر.
ائی بؤتون دؤنیادا وار- دؤولتله شؤهرت تؤپلامیش،
ایشده هم یؤخسوللاری، هم اغنیاسی عئیبه‌جر.
ائی اؤزه دؤنیا باتیب محو اؤلسا، تؤز قؤندورمایان،
دردی باشقا، درده دؤشموشکن دواسی عئیبه‌جر.
اسکی چاغلاردان تؤتوب، شؤوکتلی بؤ دؤورانه‌دک،
علم ایله بیگانه ایکن ایدّیعاسی عئیبه‌جر.
ائی بؤتون بئش دؤیغوسو ایلن بیر علامت دؤیمایان،
سؤز دئیرکن گؤن کیمین قالین قافاسی عئیبه‌جر.
ائی بؤتون صنعت سنین، یؤخ باشقا میلّتده ذکا،
خالقی آلداتماقدا هؤش ایله ذکاسی عئیبه‌جر.
منجه بؤ عیرفان ایله شعر ایله مؤسیقی یئتر،
ائی بؤتون آهنگی یؤندمسیز، صداسی عئیبه‌جر.
دؤیله مجلیسلرده یؤخدور، رفرفین سرمایه‌سی،
طبعی یؤخسولدور، بؤتون جیزماقاراسی عئیبه‌جر.

شعر: ابراهیم رفرف (مؤرداد ۱۳۷۶)

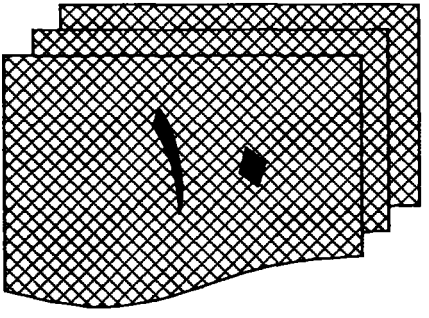

هیپرمارکتلرین گلیشی

واختیله حیدر عمی‌نین صمیمی، پالچیق دیوارلی خَرَزی دۆکانی کندیمیزین ان طنطنه‌لی یئری ساییلیردی. بۇرادا گۆنده‌لیک یاشاییشا عائید اؤلان مالالار ساتیلیردی:

چیراق یاغی، لامپا شۆشه‌سی، نفتالین، قند، چای، دۆز، قۇروود، قۇغال، یاغلی اپیک، بئز، تاختا داراق، چۇغان و بۇ کیمی ملزومات. یای گۆنلرینده گۆن آیلن کیمی آغ‌ساققاللار دۆکانین قاباغینا تۆپلاشاردیلار. اؤنلارین بعضیسی دیشله‌مه چای ایچر، بعضیسی قلیان چکردی. قیشین تۆفه‌تۆفونده دۆکانین پنجره‌سیندن ضعیف بیر ایشیغین گۆرونمه‌سی دۆکانین آچیق اؤلدوغونا دلالت ائدر، اۆرگه گۆونج وئررردی. بئله واختلار حیدر عمی تَرَزی آرخاسیندا یۇرغانا بۆرونوب، کیریمیش حالدا، بیر منقلین ایستیسنه سیغینارردی. تکم- سئیرک مۆشتری گلنده

حیدر عمی یئریندن قیمیلدانمادان و اللرینی قوْلتوغوندان چیخارمادان گؤستریش وئررِدی، موْشتری اوْزو ایسته‌دیگی مالّلاری یئرینـدن گؤتـوروب، پوْلونـو دخیلـه آتاردی. ایندی ایسه زامان دَییشیب، آمّا حیدر عمی‌نین بیزه اوْشـاقلیق چاغلارینـدا ساتدیغی قوْوورغا، چتّنه و یئمیشلرین دادی هله ده داماغیمیزدادیر. حیـدر عمینـی بوْرادا چوْرومکده و تاریخه قوْووشماقدا اوْلاراق بوْراخیب، باشقا آلـیش- وئـریش یئرلرینه ده بیر بوْیون اوْزاداق:

شهرین ماغازالاری، البته کی، بوْندان طنطنـه‌لـی اوْلـوردو. خوْصوصـاً تبریـز کیمی بؤیوک بیر شهرین گؤزل خیاوانلاریناکی ماغازالارین جامـاکیلاری کؤنـول اوْخشایان هر نؤوع ساتیش مالّلاریندان دوْلغـون ایـدی. تهرانـا گلینجـه ماغـازالار بوْنلان دا طنطنه‌لی و کؤنول اوْخشایان اوْلوردو. البته کی، بـوْرادا «سـوْپر مارکـت» دئییلن نئچه مرتبه‌لی بؤیوک ماغازالار دا گؤبه‌لک کیمی یئردن باش قالدیریردی. بوْ سوْپرمارکت ماغازالاریندا «ممه دئیندن پیه یئینه» کیمی وطنداشـلارا گرکلـی اوْلان بوْتون ملزومات ساتیشا قوْیولـوردو. سـوْپر مـارکتلرین شـوْهرتی اوْجـالیر، سـایی آرتبردی، بعضی خیاوانلاردا ایسه نئچـه ایـری سـوْپرمارکت سـال قایـالار کیمـی چیْگـین- چیگینـه سـوْیکنیردی. عـادی ماغـازالار دا بـوْ مـوْدرن دالغـادان کنـاردا قالماسین دئیه اوْزونو «مینی سوْپر» آدلاندیریردی، بوْ ایسه «بالاجا سـوْپر مارکـت» یاخوْد دا «بالاجا، ایری دوْکان» آنلامینا گلیردی.

بوْگوْنکو اوْروپا و آمریکا شهرلرینه گلدیکده ایسه سوْپرمارکتلرین گـوْرکمی داها دا پارلاقدیر. بوْنلارین گؤز قاماشدیران، آلابزک سرگیسی هر جـوْر قناعتجیـل اینسانین عزمینی قیرا بیلیر. گیریش قاپیلاریندان گیرن هر کسین بازارلیق چانتاسـی قیم‌باقیراق دوْلور. قوْجاق- قوْجاق لازیم اوْلان- اوْلمایان مالّلار آلینمادان ماغازادان چیخیلمیر. جیبلرده کیفایت قدر پوْلون اوْلوب- اوْلمادیغی دا بیـر اوْ قـدر اوْنملـی دئییل، چوْنکی گله‌جک آیلارین و ایللـرین معاشـینی ایندیـدن «کردیـت کـارت»

واسیطه‌سی ایله خرجله‌مک ایمکانی وار. نه آلاجاغیمیز حاقدا دا بیز یؤخ، سؤپرمارکت اؤزو قرار وئریر. گؤنون هر ساعاتیندا کؤریدورلار قالابالیقدیر. بؤنلارین «قوُش سؤدوندن جان درمانینا کیمی» ساتیشا قؤیدوغو ماللار چشیدله‌مکله باشا گلن دئییل:

آلت گئییملر، اؤست گئییملر، دؤن، کؤینک، گؤدکچه، بؤرک، بؤرونجک، بؤیون شالی، جؤراب، باشماق، چشید- چشید، قات- قات تؤماج چانتالار، الجک، قاییش، آلابزک چتیرلر...

کامپیوتر، الکترونیک اؤلچو جیهازلاری، رادیو، تلویزیون و موسیقی جیهازلاری، عکس ماشینی، پالتار ماشینی، قاب ماشینی، اؤتو، مئیوه‌سیخان، سؤوودوجو، دؤندوروجو...

دفتر، کیتاب، مجله، مطبوعات و یازی ملزوماتی.

ات، تؤیوق، بالیق، آغارتی، بیسکویت، چؤرک، کؤماج، گؤبه‌لک، ایچه‌جک، مئیوه، پئنجر، مئیوه سؤیو، حاضیر یئمکلر و باشقا یئییئتی ماده‌لری.

قاب- قاجاق، چؤلمک، بارداق، چاتال، قاشیق، بیچاق، کاباب شیشی، کاباب تاختاسی.

قالی، مؤکت، یایغی، جئجیم، کیلیم، یؤمشاق سؤیکنه‌جکلی مؤبللار، تاختا و هؤرمه اؤتوراجاقلی صندللر، تاختا- طاباق.

چیت، قؤماش، ایپک، میتقال، بئز، مخمل، بافتا، تافتا...

یاتاق ملزوماتی: یؤرغان، دؤشک، یاستیق، اؤرتوک.

بزک- دؤزک ملزوماتی، اینجی، قؤل‌باغ، بیلرزیک، بؤیون‌باغی، اؤزوک.

قؤناقچیلیق خیدمتلری و یئمکلر: پؤرتله‌مه، پؤشله‌مه، بؤزباش، کاباب، دؤلما.

اؤتوموبیل، یئل‌آتی، قاییق، یئلکن، مؤتورسیکلت، یدک پارچالار، باتری، باتری سؤیو، مؤتور یاغی، تکر، اسباب، یاراق، آچار...

چشید- چشید اؤیناتماجالار، داوا، درمان و ساغالتماجالار، یاشاییش سؤرساتی، چین- چین دجلنمیش ساغلاملیق ملزوماتی، صابین، شامپو، دیش معجونو، دیش فیرچاسی،تمیزله‌ییجیلر.

گزی خیدمتلری: یاخین شرق توٚرلاری، هاوایی آدالاری، قارادنیز و بالکان توٚرلاری، اوٚزاق شرق توٚرلاری، آدی بیلینمز اوٚلکه‌لره توٚر خیدمتلری.

بانک و مالیه‌چیلیک خیدمتلری: حسابا پول کوٚچورمه، حسابدان پول گوٚتورمه، حواله گوٚندرمه، ایشیق، سوٚ، قاز و تلفون قبضلرینی اوٚده‌مه.

پوٚست و نقلیات خیدمتلری، تلفون باغلانتیلاری، فاکس، الکترونیک مکتوبلار، گوٚندرمه‌جه‌لر، اینترنت خیدمتلری.

ایندی ایسه سوٚپرمارکتلرین اینکیشاف یوٚلوندا باشقا بیر دوٚنوش مرحله‌سی یارانماقدادیر. سرمایه‌لر بیر- بیرینه قوٚووشارکن آیری- آیری سوٚپرمارکتلرین آراسینداکی فیزیکی دیوارلار و آراکسمه‌لر ده قالدیریلیر. هر بوٚیرو بیر خیاوانا سوٚیکنن ایری سوٚپرمارکتلر بیر- بیرینه قوٚووشوب، اوٚلجه بوٚیوک بیر آلیم- ساتیم دوٚشرگه‌سینه، داها سوٚنرا «هیپرمارکت» دئییلن بیر شهره چئوریلمکده‌دیر. کیچیک ماغازالار هیپرمارکتلرین ایریلیگی‌نین قارشیسیندا اری‌یب گئدیر. هیپرمارکت شهرین محدوده‌سینه سیغمادان، شهر سوٚروشوب، هیپرمارکتین ایچریسینه دوٚشور. شهریمیزین خیاوانلاری بوٚ هیپرمارکتلرین کوٚریدورلاری، کئچید یوٚللاری ساییلیر. هر کیم اوٚز ائوینده یاشایارکن، اوٚز اوٚتوموبیلینی سوٚررکن، اوٚز ایشی یئرینده چالیشارکن، ایستر- ایسته‌مز هیپرمارکتلرین ایچریسینده‌کی موٚشتریلر سیراسینا دا-خیلدیر. حیات، بیر سؤزله، هیپرمارکتلرین داخیلی فضالاریندا‌کی قالابالیق آنلامینی داشیماقدادیر.

ایندی حیدر عمی‌نین کند دوٚکانی آرتیق تاریخه قوٚووشوب، هیپرمارکتلر دوٚنیاسی غلبه چالمیشدیر.

اۆزونوزو سینایین:

۱ – قناعتجیل آداملارین عزمی نئجه قیریلیر؟
۲ – گله‌جک آیلارین و ایللرین معاشی ایندیدن نئجه خرجلنیر؟
۳ – سۆپرمارکتلر هیپرمارکته نئجه چئوریلیر؟ بۆنلارین اساس فرقی نه‌دیر؟
٤ – متنده سۆزو گئدن «مۆدرن دالغا» نه‌دن عیبارتدیر؟

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ – گۆن ———— نئچه نفر آغ‌ساققال دۆکانین قاباغیندا اۆتورواردی.
۲ – شهرین ماغازالاری البته بۆندان دا ———— اۆلوردو.
۳ – ماغازالارین جاماکیلاری کۆنول اۆخشایان ساتیش ماللاریندان ———— ایدی.
٤ – نئچه مرتبه‌لی سۆپرمارکتلر گۆبه‌لک کیمی یئردن باش ———— ایدی.
٥ – بۆ ماغازالاردا هامییا گرکلی اۆلان بۆتون ملزومات ساتیشا ————
٦ – بعضی خیاوانلاردا سۆپرمارکتلر سال قایا کیمی ———— سۆیکنردی.
۷ – بۆ ماغازالارین گۆز قاماشدیران، آلابزک سرگیسی هر کسین عزمینی ————
۸ – قۆجاق– قۆجاق گرکلی– گرکسیز ماللار آلینمادان ماغازادان ————
۹ – گۆنون هر ساعاتیندا کۆریدورلار ———— ایدی.
۱۰ – ایندی ایسه سۆپرمارکتلرین اینکیشاف یۆلوندا بیر ———— مرحله‌سی یارانیر.
۱۱ – سۆپرمارکتلرین آراسینداکی دیوارلار و ———— قالدیریلیر.
۱۲ – سۆپرمارکتلر بیر– بیرینه قۆووشوب، آلیم– ساتیم ———— سینه چئوریلیر.

قلمینیزی ایشه سالین:

«هیپرمارکتلرین آلابزک سرگیسی» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، بؤنلارین قؤرشادیجی ماهیتینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانا بیلرسینیز:

۱ – هیپرمارکتلر آلیش– وئریش مرکزلری‌نین اینکیشاف یؤلونون سؤن مرحله‌سیدیر.
۲ – چؤخ احتیمالا گؤره، یاخین گله‌جکده آلیش– وئریش خیدمتلری‌نین بؤیوک حیصه‌سی تلفون، اینترنت و باشقا رابیطه واسیطه‌لری ایله حیاتا کئچه‌جک.
۳ – هیپرمارکتلر یاشاییش طرزینی مؤدرنلشدیرمکله برابر، اینسانی بیر بؤیروق قؤلونا چئویرمیشلر.
٤ – هیپرمارکتلرین ایراده‌سی هر کسین ایراده‌سینه اؤستوندور، اینسانین هانسی مالی نه قیمته آلاجاغی اؤزوندن آسیلی دئییل.

فیکرینیزی سؤیله‌یین:

۱ – آلابزک ساتیش ماللاری اینسانی پؤل خرجله‌مگه قؤرشادیر، بئله کی، چؤخ واختلار لازیم اؤلمایان ماللار دا آلینیر. باشقا طرفدن ایسه گؤزل جاماکیلار شهرین بزگیدیر و اینساندا ذؤوق یارادیر. بؤ حاقدا نه دؤشونورسونوز؟
۲ – سؤپرمارکتلرین عادی ماغازالارا قارشی مؤثبت و منفی جهتلری نه‌دن عیبارتدیر؟
۳ – نه اؤچون سؤپرمارکتلر اؤنجه بؤیوک شهرلرده یارانیر؟
٤ – بیر سؤپرمارکتین هر بؤلمه‌سی مؤعیّن ساتیش ماللارینا حصر ائدیلیر. سیزجه بؤ بؤلمه‌لر هانسیلاردان عیبارت اؤلمالیدیر و اؤنلارین هر بیرینده هانسی ماللار ساتیلمالیدیر؟

فعلی ظرفلر:

اؤشاق اؤیناتماجالاری گؤرن کیمی آناسینا ساریلدی. اؤشاق اؤیناتماجالاری ***گؤرجک*** آناسینا ساریلدی.

آشاغیداکی جؤمله‌لری یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ – گؤن آیلن کیمی آغ‌ساققاللار دؤکانین قاباغینا تؤپلاشاردی.
۲ – دؤکانین پنجره‌سیندن ضعیف بیر ایشیق گؤرونن کیمی اؤرک سئوینردی.
۳ – گؤز جاماکیداکی آلابزک مالالارا دؤشن کیمی کؤنول پؤل وئریب، آلماق ایستردی.
٤ – سرمایه‌لر بیر– بیرینه قؤووشان کیمی سؤپرمارکتلرین اینکیشاف یؤلو دَییشدی.
٥ – گؤزومو آچان کیمی یؤلداشیم آیوازی قارشیمدا گؤردوم.
٦ – باشیمی یاستیغا قؤیان کیمی خؤرولتو سسیم اؤجالیر.
۷ – اؤوچو تتیگی چکن کیمی قافلان یئره سریلدی.
۸ – یئنی رئیس ایش باشینا کئچن کیمی شیرکتین ساتیش سویه‌سی یؤکسلمگه باشلادی.
۹ – بیرینجی بئش ایللیک پلان سؤنا چاتان کیمی ایکینجی پلان باشلاندی.
۱۰ – شعری اؤخوماغا باشلایان کیمی هر طرفدن آلقیش یاغدی.

فعلی ظرفلر:

– یئنی رئیس ایش باشینا ***کئچن کیمی*** شیرکتین ساتیش سویه‌سی یؤکسلمگه باشلادی.
– یئنی رئیس ایش باشینا ***کئچمه‌میشکن*** شیرکتین ساتیش سویه‌سی چؤخ آشاغی ایدی.
– یئنی رئیس ایش باشینا ***کئچر– کئچمز*** شیرکتده بیر دَییشیکلیک یاراندی.
– یئنی رئیس ایش باشینا ***کئچه‌لی*** شیرکتده بیر دَییشیکلیک یارانیب

اوْنجه‌کی چالیشمادا ایشله‌دیگینیز جوْمله‌لری وئردیگیمیز اوْرنکلر اساسیندا یئنیدن ایفاده ائدین.

جوْمله قوْرولوشو:

- *هر کس گیریش قاپیلاریندان گیرسه‌یدی، چانتاسی دوْلو چیخاردی.*
- *گیریش قاپیلاریندان گیرن هر کس چانتاسی‌دوْلو چیخاردی.*

آشاغیداکی جوْمله‌لری یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - حیدر عمی‌نین پالچیق‌دیوارلی دوْکانی کی، کندیمیزین ان طنطنه لی یئری سایبلیردی، آرتیق تاریخه قوْووشموشدور.

۲ - حیدر عمی کی، تَرَزی‌نین آرخاسیندا کیری‌یِیب، یوْرغانا بوْرونموشدو، یئرینده قیمیلدانمادان موْشتریلری یوْلا سالاردی.

۳ - اوْ ماغازالار کی، جاماکیلاریندا‌کی ماللار اینسانین گوْزونو اوْخشایاردی، هر نوْوع ساتیش ماللاریندان دوْلغون ایدی.

٤ - سوْپرمارکتلر کی، گئتدیکجه شوْهرتی اوْجالیر، ایندی چیگین- چیگینه سوْیکنیر.

٥ - کیچیک ماغازالار کی، بوْ موْدرن دالغادان کنار قالماق ایسته‌میردیلر، اوْزلرینی «مینی سوْپر» آدلاندیریردیلار.

٦ - سوْپرمارکتلر کی، آلابزک سرگیسی گوْزو قاماشدیریردی، هر جوْر قناعتجیل اینسانین عزمینی قیریردی.

۷ - سوْپرمارکتلر کی، کوْریدورلاری گوْنون هر ساعاتیندا قالابالیق ایدی، «قوْش سوْدوندن جان درمانینا کیمی» هر شئیی ساتیشا قوْیوردولار.

۸ - سوْپرمارکتلر کی، دیوارلاری آرادان قالخیر، بیر- بیرینه قوْووشوب، هیپرمارکته دوْنورلر.

۹ - هیپرمارکتلر کی، ایندی ماغازادان داها چوْخ شهره بنزه‌یِیرلر، هر کسین ایقتیصادیاتینی اوْز جایناغینا آلماقدادیرلار.

۱۰ - بوْ اینکیشاف یوْلو کی، اللی ایلدن آرتیق دوام ائتمیشدیر، اینسانا موْتلولوق گتیرمه‌میشدیر.

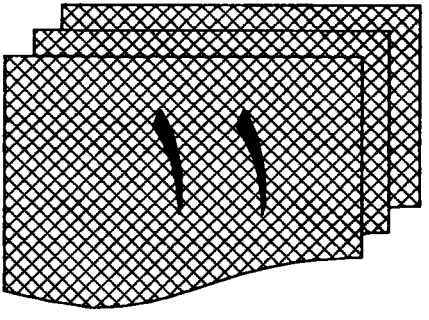

ایمپراتورون دؤنیا گؤروشو

شؤهرتلی ایتالیالی ژۇرنالیست «اؤریانا خانیم فالاچی» ۱۹۷۲- جی ایلین ژۇئن آیندا آدیس آبابا شهرینده حبشه اؤلکه‌سی‌نین اؤواختکی ایمپراتۇرو «هایله سِلاسی» ایله بیر مؤصاحیبه آپارمیشدی.

اؤزون اؤلدوغونا گؤره، بؤرادا مؤصاحیبه‌نین آنجاق بیر حیصه‌سی درج اؤلونور.

خالقی یؤخسوللوق، آجلیق و سیاسی سیخینتی ایچینده چابالایان بؤ قدیم آفریقا اؤلکه‌سی‌نین آغ‌ساققال ایمپراتۇرو هایله سلاسی واختیله اؤزونو «یهودا اؤلکه‌سی‌نین آسلانی، تانریلارین سئچکینی، شاهلارین شاهی» آدلاندیریردی.

اؤنون قؤللوغو بؤیوک، مرتبه‌سی اؤجا و سؤزو اؤتکم ایدی. اؤزونون ایفاده‌سینه گؤره، اؤلو بابالاری «بالقیس» دؤورۇندن بری بؤ اؤلکه‌یه حؤکم سؤرمگه دوام ائتمیشلر. اؤنون ایفاده‌سیندن اؤز گؤجونه و ایقتیدارینا نه قدر آرخایین اؤلدوغو

آیدین بللنمکده‌دیر. لاکین تعجّوب دؤغوران اؤدور کی، باشی‌قاپازلی، چیلپاق خالقین آجیناجاقلی وضعیتی نه‌دنسه اؤنو هئچ دؤشوندورمور. بوُ گؤن هم ایمپراتوُر هایله سلاسی، هم اؤنو تاختینیدان آشیران دؤشمنلری‌نین حؤکومتی دئوریلیب، هامیسی تاریخه قوُووشموشدور، آنجاق خالقین آغری- آجیلاری، یوُخسوللوغو، چیلپاقلیغی و سیخینتیسی دوام ائدیر. کیم بوُ آجیناجاقلی وضعیتی توُرتمیشدیر؟ قوُجامان ایمپراتوُر بوُ اینسان تراژدیسی حاقّیندا نئجه دؤشونور؟ اؤریانا خانیم فالاچی بیر یئتکین ژوُرنالیست اؤلاراق بیر چوُخ اؤلکه باشچیلاری ایله مؤصاحیبه آپارمیشدیر. گؤره‌جگیمیز کیمی، خانیم فالاچی بوُ ایشین اینجه‌لیکلرینی چوُخ قاباریق طرزده باجاریر، ایسته‌دیگی جاوابلاری قوُپارماق اؤ-چون یئری گلینجه ایمپراتوُرون ضعیف دامارینا توُخونور، گاهدان اؤنا یاواشجا بیر چیرتما دا ووُرور، بعضی واختلار ایسه «ادب- ارکان» گؤزله‌مه‌دن، سرحدی کئچه‌رک، اؤرتایا کؤبود سوُآللار دیغیرلادیر و ایمپراتوُرا اؤجشیر. ایمپراتوُر ژوُرنالیستین اؤستونه بوُزاریب، اؤنو قوُوماق مجبوریتینده قالیر. گلین بوُ ماراقلی صوُحبته قوُلاق کسیلک.

● فالاچی: ایمپراتوُر، چوُخدان بری منی دؤشوندورن بیر سوُآل وار: بوُ زاراللیلاری بیرجه دؤلار پوُلدان اؤترو بیر- بیرینی آیاقلایاراق سیزین آرخانیزجا قاچدیقدا گؤرنده بوُنلارین یازیق گؤرکمی منه یئر ائله‌ییر. منده بوُ سوُآل قاباریر کی، سیز بوُنلاری گؤرنده و بوُنلارا صدقه وئرنده نه کیمی حیسلر کئچیریرسینیز؟

● ایمپراتوُر: یوُخسول و وارلی هر زامان اؤلوب و اؤلاجاق. نه اؤچون، اؤنون اؤچون کی، بعضی اینسانلار چالیشیب پوُل قازانماغی سئویر، بعضیلری ده بوُنون ترسینه اؤلاراق ایشله‌مکدن بؤیون قاچیریر. چالیشقان بیر اینسان هئچ زامان یوُخسول اؤلمایاجاق. یارادان آللاه هامیمیزی عئین بیچیمده یاراتمیشدیر. باشقا

سۆزله، هامیمیز بۆ دۆنیایا گلنده نه یۆخسول، نه ده وارلی‌بیق، ساده‌جه چیلپاغیق. اینسان یاشادیقجا لیاقتینه گۆره یۆخسول یا دا وارلی اۆلور. بیز ده یۆخسوللارا پۆل پایلاماغین نه قدر یارارسیز اۆلدوغونو بیلیریک. یۆخسوللوغا قارشی چیخماغین ساده‌جه بیر یۆلو وار: ایشله‌مک.

● فالاچی: ایمپراتۆر، یانیلماییم دئیه ایجازه وئرین، بیر داها سۆروشوم، سیز اۆنو سۆیله‌مک ایسته‌دینیز کی، یۆخسوللوق یۆخسولون اۆز سئچیمیدیر؟

● ایمپراتۆر: بیز دئدیک کی، یۆخسول اۆ آدامدیر کی، ایشله‌میر و ایشله‌مگه ده رغبت گۆسترمیر. دئدیک کی، وار- دۆولت آنجاق آلین تری ایله اله گلر. دئدیک کی، ایشله‌مه‌ین دیشله‌مز. بۆنو دا آرتیرماق ایسته‌ییریک کی، پۆل قازانماق باجاریغی شخصین اۆزوندن آسیلیدیر. هر اینسان اۆز طالعی‌نین و اۆغورسوزلوغونون قارشیسیندا مسئۆلیت داشی‌ییر. یاردیمین بیزه یۆخاریدان نازیل اۆلوب، هدیه اۆلاجاغینی گۆزله‌مک دۆزگون اۆلماز. زنگینلیک لیاقت ایستر. ایشله‌مک یارادان آللاهین بۆیروقلاری‌نین بیریدیر.

● فالاچی: بس اۆندا، ایمپراتۆر، اۆلکه‌نین راحاتسیز، گنج نسلی حاقّیندا، بیلیم اۆجاقلاریندا، خۆصوصیله آدیس آبابادا اعتیصابا گیریشن جاوانلار حاقّیندا نه دۆشونورسونوز؟

ایمپراتۆر: گنجلیک هر حالدا گنجلیکدیر. جاوانلارین کۆبود داورانیشینی دَییشمک اۆلماز و بۆ یئنی بیر مسأله دئییل. ذاتاً دۆنیادا هئچ واخت یئنی بیر مۆوضوع اۆرتایا چیخمیر. کئچمیشلره فیکیر وئرین، جاوانلارین عۆصیانچیلیغی‌نین نه قدر کۆهنه بیر مسأله اۆلدوغونو باشا دۆشرسینیز. جاوانلار ذاتاً نه ایسته‌دیکلرینی بیلمیرلر و بیله بیلمزلر. بۆ اۆنلارین تجرۆبه‌سیزلیگیندن و باجاریقسیزلیغیندان ایرَلی گلیر. دۆغرو یۆلو اۆنلارا گۆسترمک و اۆنلاری دۆولت خادیملرینه قارشی عۆصیان

قالدیرانـدا جزالانـدیرماق اؤلکـه‌نـین باشچیسـی‌نـین بؤرجـودور. بـؤ بیـزیم بؤرجوموزدور. آنجاق جاوانلارین هامیسینی دا عئین گؤزده گؤرمک اؤلماز. یالنیز، یـولا گلمـز گؤناهکـارلاری شفقتسـیز اؤلاراق جزالانـدیرماق لازیمـدیر. وطـن سانقینلارینا آمان اؤلمامالیـدیر. بیـز بئلـه‌لرینـی سـرت جزالاندیرماقـدا بیرجـه آن دؤروخسـونمایاجاغیق. اؤنـلاری جیلؤولامـاق و اؤلکـه‌نـین قؤللوغونـا قؤیمـاق لازیمدیر. بیزیم فیکریمیز بئله‌دیر و بئله ده اؤلمالیدیر.

● فالاچی: ایمپراتـؤر، سـیزجه بـؤ جـاوانلارا اؤلـوم جزاسـی وئرمـک دؤزگـون اؤلاردی؟

● ایمپراتؤر: وضعیتی دریندن دؤشونمک لازیمدیر. اؤندا بللنه‌جکدیر کـی، اؤلـوم جزاسی دؤزگون و ضروریدیر. میثـال اؤچـون، سـؤزه باخمایـانلارا. بیـز خـالقین منافعینـه اؤیغـون اؤلاراق چـؤخ زادلاری آرادان قالـدیردیق. میثـال اؤچـون، بیـز کؤنه‌لیگی لغو ائتدیک. آمّا اؤلوم جزاسینی قالدیرمادیق، قالـدیرا دا بیلمزدیـک. بـؤ اؤنا بنزردی کی، دؤولت باشچیلارینا قارشی عؤصیان قالدیرانلارین جزاسیندان واز کئچک. بیزیم دؤشونجه‌میز بئله‌دیر و بئله ده اؤلمالیدیر.

● فالاچی: ایمپراتؤر، کؤنلوم ایستردی کی، بیر قدر اؤزونوزدن دنیشـایدینیز. سـیز جاوانلیق چاغلارینـدا نـه واختسـا اینقیلابچـی اؤلوبسـونوزمو؟ داهـا دؤغروسـو، سؤروشماق ایستردیم کی، سیزین جاوانلیق ائله‌مگه واختینیز اؤلوبمو؟

● ایمپراتؤر: باشا دؤشمورم، بؤ نه بیچیم سؤالدیر؟ بللیدیر کـی، بیـز ده جـاوانلیق ائله‌میشیک، اؤلدن قؤجا دؤغولمامیشدیق کی! اؤنجه اؤشاقدیق، سؤنرا یئنـی‌یئتمـه، داها سؤنرا ایسه گنج اؤلدوق، ایندی ایسه قؤجالمیشیق. بؤتون مخلوق کیمی. بیزی یارادان آللاه باشقالاری کیمی یاراتمیشدیر. بلکه سیز اؤنو بیلمـک ایسـته‌ییرسـینیز کی، بیز نه بیچیمده بیر آداممیشیق. بیز جاوانلیقـدا ضـابیطه‌لـی، درس اؤخویـان و

سۆزه باخاندیق. بیزی نئچه دۆنه ده جزالاندیردیلار، اۆنا گۆره کی، بیزه وئریلن درسلر کیفایت قدر دئییلدی و بیز درسلرین آرتیریلماسینی ایسته‌میشدیک. درس بیتینجه ده مکتبده قالماق ایسته‌ییردیک. آیلنجه‌نی، اۆیناماغی، آتیلیب- دۆشمگی و آت سۆرمگی خۆشلامیردیق، واختیمیزی بۇ کیمی ایشلره سۆووورماق ایسته‌میردیک.

● فالاچی: اۆلو کی، مقصدیمی یاخشی باشا سالا...

● ایمپراتۆر: کیفایتدیر، یئترا!

● فالاچی: ایمپراتۆر، سیز بۆگۆنکو شاهلار سیراسیندان ان اۆزون مۆدّت سلطنتده اۆلوب و اۆز سلطنتینیزی کسکینلیکله قۆرویوبسونوز. اۆزونوزو کئچمیش دۆنیانیزدان چۆخ فرقلی اۆلان بۇ دۆنیادا نه واختسا یالنیز حیس ائتمه‌میشسینیزمی؟

● ایمپراتۆر: بیزجه بۇ دۆنیا اصلا دَییشمه‌میشدیر. دۆشونوروک کی، بۆگۆنکو دَییشیکلیکلر هئچ نه‌یی دَییشمه‌میشدیر. بیز جۆمهوریت و ایمپراتۆرلوق آراسیندا هانسیسا فرقی حیس ائتمیریک. بیزجه بۆنلارین هر ایکیسی ذاتاً عئین ماهیتی داشی‌یییر. هایدی، سۆیله‌یین، جۆمهوریتله ایمپراتۆرلوق آراسیندا هانسی فرق وار؟

● فالاچی: واز کئچک. ایمپراتۆر، بس سیز دمۆکراسی حاقّیندا نه دۆشونورسونوز؟

● ایمپراتۆر: دمۆکراسی، جۆمهوریت، ذاتاً بۇ سۆزلر نه دئمکدیر؟ بۇ سۆزلرله دۆنیادا هانسی زاد دَییشیب؟ بۇ سۆزلر اینسانلاری آییلدا بیلیبمی، اۆنلاری یاخشیلاشدیریبمی، اۆنلارا مۆتلولوق گتیریبمی؟ ذاتاً هر شئی کئچمیشده اۆلدوغو کیمی قالیر. بۆنلار سارساق سۆزدور، سارساق سۆز. آیریجا، منجه سۆزله اۆیناماقدانسا خالقین منافعینه فیکیر وئرمک داها گرکلیدیر. بعضی واختلار دمۆکراسی ایشه یارایاندیر و ضروریدیر. بیزجه، آفریقانین بیر چۆخ خالقلاری دمۆکراسی‌یه مالیک اۆلماغا و اۆندان بارینماغا حاضیر دۆرومدالار، آنجاق بعضی

واختلار دموکراسی یارامازدیر، اوندان ضرر توره‌یبر و بیر آلداتماجادیر.

● فالاچی: بوُ اوْ دئمکدیر کی، بعضی میلّتلر، مثلاً سیزین میلّتینیز هله‌لیک دموکراسی‌یه لاییق و اوْنا حاضیرلاشمیش دوْرومدا دئیلدیرلر؟ سیزجه بوُرادا سوْز و مطبوعات آزادلیغینا الوئریشلی شرائیط یوْخدورمو؟

● ایمپراتوْر: آزادلیق، آزادلیق... ایمپراتوْر مِنلیک و بیزیم آتامیز کی، هر ایکیسی آبدین دوْشونجه‌لی اینسانلار ایدی، بوُ سوْزو گئنیش آراشدیریب، اوْندان توْره‌یه بیله‌جک مسأله‌لری یاخیندان اینجه‌له‌میشلر. اوْنلار حتّا آزادلیغا عمل ائتدیلر و خالقا بوُ حاقلاری تانیدیلار. بیز ده سوْنرالار چوْخ حاقلاری تانیدیق و، بیر آز اوْنجه دئدیگیمیز کیمی، کوْله‌لیگی بوُ اوْلکه‌ده لغو ائدن بیز ایدیک. آنجاق بیر داها سوْیله‌مک ایسته‌ییرم کی، خالقا بعضی زادلار یارارلی، بعضی زادلار ایسه یرارسیزدیر. بوُ مسأله‌نی باشا دوْشمک اوْچون خالقیمیزی تانیماق و احتیاطلی و تمکینلی داورانماق لازیمدیر. اوْشاقلارین بیر احتیاطلی آتایا احتیاجی وار. بیزیم اوْلکه‌میزین حقیقتلری سیزین اوْلکه‌نیزین حقیقتلریندن فرقلیدیر. بیزیم اوْلکه‌میزی فلاکت بوْرویوب.

● فالاچی: ایمپراتوْر، سیز نه واختسا اوْز طالعینیزه آجیمیشسینیزمی؟ نه واختسا عادی بیر وطنداش اوْلماق آرزوْسوندا اوْلموشسونوزمو؟

● ایمپراتوْر: سوْآلینیزی باشا دوْشه بیلمیرم. بیز ان گرگین و ان چتین ساعتلرده ده اوْز طالعیمیزه آجیمامیشیق و کوْفر دانیشمامیشیق، هئچ زامان. نه اوْچون آجیمالییدیق کی؟ دوْغولماقدان اوْنجه ایمپراتوْرلوق قانی دامارلاریمیزدا ایدی و حوْکومت سوْرمک بیزیم صنعتیمیزدیر. بوُ اوْ سببدندیر کی، یارادان آللاه بیزی حالقا خیدمت گوْسترمگه اوْیغون گوْروب. حوْکومت سوْرمک بیزیم اوْچون حوْشدور. بیز همین مقصد اوْچون دوْغولموشوق وبوُنون اوْچون یاشامیشیق.

● فالاچی: منیم مقصدیم سیزی بیر ایمپراتۆر کیمی یۆخ، ذاتاً بیر اینسان کیمی تانیماقدان عیبارتدیر. اۆنا گۆره ده بیر داها سۆروشماق ایستردیم کی، بۆ صنعت نه واختسا سیزه آغیر گلیبمی؟ اۆزللیکله سرتلیک لازیم گلنده.

● ایمپراتۆر: بیر ایمپراتۆر نه واختسا سرتلیک گۆسترمکدن هئچ زامان چکینمه‌مه‌لیدیر. بعضی ایشلر خۆشاگلیملی دئییل، آنجاق لازیمدیر و بیر ایمپراتۆر بۆ کیمی ایشلرین قارشیسیندا، آجیناجاقلی اۆلسا بئله، هئچ زامان سارسیلمامالیدیر. بیز، سرتلیک لازیم گلنده، هئچ زامان چاشقینلیغا و قۆرخاقلیغا یۆل وئرمه‌میشیک. ایمپراتۆر میلّتین قایغیسینا قالیر و اۆنا نه‌یین لازیم اۆلدوغونو ایمپراتۆر بیلیر. خالق اۆزو بۆ حاقدا هۆش ائله‌مز. بیز یالنیز ویجدانیمیزی دینله‌مه‌لی و اۆنون چاغیریشینا جاواب وئرمه‌لی‌ییک. بیز بیر کیمسه‌نی جزالاندیرماقدان سارسیلماریق، چۆنکی چیخاردیغیمیز قرارا و وئردیگیمیز جزایا دریندن اینانیریق. ایشلر بئله‌دیر و بئله ده اۆلمالیدیر.

● فالاچی: سیز اۆسست- اۆسته چتین ایللری آرخادا بۆراخمیشسینیز، خۆشلادیغینیز شخصلرین چۆخو، اۆ جۆمله‌دن حیات یۆلداشینیز، ایکی اۆغول و ایکی قیزینیز رحمته گئدیبلر. آرزۆلارینیزین چۆخو دۆغرولمایيب. یقین کی، بۆ حیاتدان بیر چۆخ تجرۆبه‌لر تۆپلامیشسینیز. اۆنون اۆچون اۆلوم حاقّیندا فیکرینیزی اۆیرنمک ماراقلی اۆلاردی.

● ایمپراتۆر: نه‌یین حاقّیندا؟

● فالاچی: اۆلوم حاقّیندا، ایمپراتۆرا!

● اۆلوم؟ اۆلوم؟ بۆ قادین کیمدیر بئله! هانسی جهنمدن گلیب، مندن نه ایسته‌ییر بۆ یاراماز؟ ایتیل گۆزومون قاباغیندان! کیفایتدیر! یئترا!

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – اؤنون قؤللوغو بؤیوک، مرتبه‌سی اؤجا و سؤزو ———— ایدی.

۲ – باشی قاپازلی، چیلپاق میلّتین ———— لی وضعیتی نه‌دنسه اؤنو هئچ دؤشوندورموردو.

۳ – گؤره‌جگیمیز کیمی، خانیم فالاچی بؤ ایشین اینجه‌لیکلرینی ———— باجاریر.

٤ – اؤ زاواللیلارین یازیق ———— منه یئر ائله‌ییر.

٥ – منده بئله بیر سؤآل ———— کی، سیز بؤنلارا صدقه وئرنده اؤزونوزو نئجه حیس ائدیرسینیز.

٦ – ———— دئیه بیر داها سؤروشماق ایستردیم، دئمه‌لی سیزجه یؤخسوللار یؤخسوللوغو حاقّ ائدیر؟

۷ – بیز دئدیک کی، وار– دؤولت آلین تری ایله اله گلر، ایشله‌مه‌ین ————

۸ – آنجاق جاوانلارین هامیسینی عئین ———— گؤرمک اؤلماز.

۹ – بیز بؤ خائینلری جزالاندیرماقدا بیرجه آن دا ————

۱۰ – بیز ان ———— ساعتلرده ده اؤز طالعیمیزه آجیمامیشیق.

۱۱ – بیزجه دمؤکراسیدن ضرر تؤره‌ییر و بؤ بیر ———— دیر.

۱۲ – بیر ایمپراتؤر نه واختسا سرتلیک گؤسترمکدن ———— دیر.

۱۳ – بیز هئچ زامان ———— لیغا و قؤرخاقلیغا یؤل وئرمه‌میشیک.

۱٤ – آتامیز بؤ سؤزو گئنیش آراشدیریب، اؤندان ———— جک مسأله‌لری اینجه‌له‌میشدی.

صیفتین آرتیرما و اسکیلتمه درجه‌لری	
ساده صیفت:	من بیر یؤخسول آدامام.
تفضیلی صیفت:	سن داها یؤخسولسان (یؤخسولراقسان).
عالی صیفت:	یاشار ان یؤخسول اینساندیر.

آشاغیداکی جؤمله‌لری تفضیلی و عالی صیفته ینیدن ایفاده ائدین:

۱ – بۇ مؤصاحیبه اؤزوندور.	۲ – اؤنون قؤللوغو بؤیوکدور.
۳ – اؤنون مرتبه‌سی اؤجادیر.	٤ – اؤنون سؤزو اؤتکمدیر.
٥ – من اؤز گؤجومه آرخایینام.	٦ – بۇ سؤز تعجّؤب‌دؤغوراندیر.
۷ – وضعیت آجیناجاقلیدیر.	۸ – وضعیت سئویندیریجیدیر.
۹ – سن بۇ ایشه باجاریقلیسان.	۱۰ – بۇ بیر کؤبود سؤآلدیر.
۱۱ – منیم گؤرکمیم یازیقدیر.	۱۲ – سن چالیشقان بیر اینسانسان.
۱۳ – بۇ ایش یارامازدیر.	١٤ – بۇ سؤنرانین ایشیدیر.
١٥ – آیواز یؤلا گلیملیدیر.	١٦ – سیز اؤزون مؤدّت سلطنت سؤردونوز.
۱۷ – سیز سلطنتی کسکینلیکله قؤرودونوز.	۱۸ – بۇ اؤلکه مؤتلودور.
۱۹ – بۇ بیر سارساق سؤزدور.	۲۰ – بۇ سؤزون گئنیش معناسی وار.

صبغتین آرتیرما و اسکیلتمه درجه‌لری‌نین باشقا ایفاده طرزلری:

- بؤراسی گؤلوستان باغیدیر، باغلار باغی ایسه بیر قدر **قاباقلیقدیر.**
- یاشارگیل ایلن بیزیم ائویمیز قؤشادیر، آنجاق بیزیمکی بیر قدر **دالیلیقدیر.**
- بؤ تابلؤنون یئری یاخشی دئییل، اؤنو یاریم متیر **بؤیانلیق** آسین.
- بؤ ماغازا اؤبیری ماغازادان ایکی پیللە **اؤجالیقدیر.**
- هله سنین دئدیگین شهره چاتمامیشیق، اؤ شهر بیر قدر **اؤستلوکدور.**

اؤزونوزو سینایین:

۱ - ایمپراتؤرون فیکرینجه، وارلیلیق و یؤخسوللوق ان چؤخ نه‌دن آسیلیدیر؟
۲ - اؤنون ایفاده‌سینه گؤره، گنج نسلین آمانسیزلیغی نه‌دن ایرلی گلیر؟
۳ - ایمپراتؤر نه اؤچون اؤلوم جزاسینی لغو ائتمه‌میشدی.
٤ - ایمپراتؤر طلبه ایکن نه‌یه گؤره جزالانمیشدی؟
٥ - ایمپراتؤرون دمؤکراسی و جؤمهوریته قارشی مؤناسیبتی نه‌دن عیبارت ایدی؟
٦ - ایمپراتؤر نه اؤچون اؤریانا خانیمین اؤستونه بؤزاردی و اؤنو قؤودو؟

مۆرکب فعللر:

بۇ فعللری اۆیارلی بیچیمده جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

تۆتماق	تۆرتمک	تۆخونماق	اۆیناماق	چیخماق
آلماق	ازمک	وئرمک	داشیماق	قاچیرماق
دیغیرلاتماق	قۆووشماق	قۆپارماق	چیرتماق	باسماق

۱ – آرتیق بۇ گۆن هم هایله سلاسی، هم ده اۆنون دۆشمنلری دئوریلیب، تاریخه ————

۲ – اۆریانا خانیم ایسته‌دیگی جاوابلاری ———— اۆچون ایمپراتۆرون ضعیف دامارینا تۆخونوردو.

۳ – گاهدان دا اۆنا پاواشجا بیر ———— وۆروردو.

٤ – اۆ بعضی واختلار ادب– ارکانی گۆزله‌مه‌دن اۆرتایا کۆبود سۆآللار ————

٥ – بعضیلری چالیشیب، پۆل قازانیر، بعضیلری ایسه ایشله‌مکدن بۆیون ————

٦ – اۆنون فیکرینجه جۆمهوریت و سلطنت عئین ماهیتی ————

۷ – باغیشلایین، سیزه داها بیر سۆآل ———— ایستردیم.

۸ – اۆریانا خانیم فالاچی ایمپراتۆردان بیر مۆصاحیبه ————

۹ – ایمپراتۆر چۆخ گۆیله گئدیردی، آنجاق خالق اۆنون بۆرنونو ————

۱۰ – اۆریانا خانیم بۇ سۆزلرله ایمپراتۆرون یارالی یئرینه ————

۱۱ – بۇ سۆزلری داغا دئسه‌یدیم، داغ یئریندن ————

۱۲ – اۆنون وار– یۆخو الدن گئتدی و بۆتون ثروتی یۆخا ————

۱۳ – بۇ سۆزلر دۆغرو دئییل، من آرخاییینام کی، سیزی قارا ————

۱٤ – هر کیم فیتنه ———— ، کسکینلیکله جزالاناجاق.

۱٥ – ایمپراتۆر بۇ گۆن قیلیقلی دئییل، آجیقلی داماری ————

باغلاییجیلار:

- بعضی زادلار خالقا یارارلی، بعضی زادلار **ایسه** یارارسیزدیر.

بۆ جۆمله‌لری بۆتۆولشدیرین:

۱ - اۆریانا فالاچی بیر یئتکین ژۆرنالیستدیر، هایله سلاسی ایسه ————
۲ - اۆ ایمپراتۆرون ضعیف دامارینا تۆخونوردو، ایمپراتۆر ایسه ————
۳ - اۆ بعضاً اۆرتایا کۆبود سۆآللار دیغیرلادیردی، ایمپراتۆر ایسه ————
٤ - ایمپراتۆرون قۆللوغو چۆخ بۆیوکدور، خالق ایسه ————
٥ - بعضی اینسانلار چالیشیب، پۆل قازانیر، بعضیلری ایسه ————
٦ - ایمپراتۆر خالقین قایغیسینا قالمالیدیر، جاوانلار ایسه ————
۷ - بیز کۆله‌لیگی لغو ائتدیک، اۆلوم جزاسینا گلینجه ایسه ————
۸ - بیز جاوانلیقدا درس اۆخویاندیق، قۆجالیقدا ایسه ————
۹ - ایمپراتۆرلوق بیر نفرین بۆتون اۆلکه‌یه حۆکومت سۆرمگی دئمکدیر، جۆمهوریت ایسه ————
۱۰ - سیزین اۆلکه‌نیز مۆتلودور، بیزیم اۆلکه‌میزه گلینجه ایسه ————

غئیر- مۆعیّن عوضلیکلر:

- من بیر ایش تۆتمالییام، هر نه ایش اۆلور اۆلسون.
- من **نه‌ایسه** بیر ایش تۆتمالییام.

بۇ عوضلیکلری آشاغیداکی جۆمله‌لره کۆچوروب، اؤنلاری یئنیدن ایفاده ائدین:

نئجه‌سه	نه واختسا	نه ساياقسا	هاراسا	نه‌یه گؤره‌سه
کیمدنسه	نه‌دنسه	هاچانسا	هانسیسا	نه اؤچونسه

۱ – من بۇ سؤالین جاوابینی بیر آللاه بنده‌سیندن سؤروشاجاغام.
۲ – سیز بیر زامان منیم سؤزومه گله‌جکسینیز.
۳ – ایسماعیل، بیلمیرم نه‌دن، منی آتیب.
٤ – قارداشیم دؤنن سحردن یؤلداشلاری ایله، بیلمیرم هارا، گزمگه گئدیب.
٥ – ایسماعیل بۇ گؤدنسیزلیگی، بیلمیرم هانسی یؤلداشیندان، اؤیرنیب.
٦ – گلیریمیز چؤخ آزدیر، آمّا بیر تهر قارنیمیزی دؤیورورووق.
۷ – یاخشیلیق بیر واخت یامانلیغا غلبه چالاجاق.
۸ – اؤلکه‌نین خالقی یازیقدیر، آمّا ایمپراتؤر هله ده بیر ساياق ایش باشیندادیر.
۹ – ایمپراتؤر، بیلمیرم نه اؤچون، بۇ سؤالدان آجیقلاندی.
۱۰ – ایمپراتؤر، بیلمیرم نه‌یه گؤره، منی اؤز سارایيندان قؤودو.

بۇ ظرفلرله اؤیارلی جۆمله قۇشون:

نه باره‌ده‌سه	نه اؤسته‌سه	کیمه دائیرسه	هاراجانسا
کیمینله‌سه	نه ایله‌سه	نه‌دن ساریسا	هایانا دؤغروسا
نه‌دن اؤتروسه	نه حاقداسا	کیمین آدیندانسا	کیمه قارشیسا

قلمیزی ایشه سالین:

«ایمپراتوْرون دوْنیا گوْروشو» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، بیر ایمپراتوْرون سیاسی و ایجتیماعی مسأله‌لره قارشی موْناسیبتینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جوْمله‌لردن فایدالانین:

۱ – اوْ بئله اینانیر کی، ایمپراتوْرلوق بیر تانری وئرگیسیدیر، ایمپراتوْرلوق دوْنو اوْنون بوْیونا بیچیلیب و ایمپراتوْرلوق قانی ازلدن اوْنون دامارلاریندا آخماقدا ایمیش.

۲ – اوْ یئر اوْزونده تانری‌نین کوْلگه‌سیدیر، خالق ایسه قوْیون– قوْزودور.

۳ – اوْلکه‌نین بوْتون ثروتلری ایمپراتوْرون دوْغما حاقّیدیر، ایستر توْرپاق، قوْیون– قوْزو، مال– قارا، ایسترسه خالقین جانی، مالی و ناموْسو اوْلا.

٤ – بیر آدامین ایمپراتوْرون سوْزونون قاباغیندان سوْز دئمگه حاقّی یوْخدور، اوْ کی قالدی، اوْنا قارشی عوْصیان قالدیرماق اوْلا.

جوْمله قوْرولوشو:

– اوْنون ایفاده‌لریندن بللنیر کی، نه قدر اوْز گوْجونه آرخایبندیر.

– *اوْنون ایفاده‌لریندن نه قدر اوْز گوْجونه آرخایین اوْلدوغو بللنیر.*

آشاغیداکی جوْمله‌لری میثالدا اوْلدوغو کیمی یئنیدن قوْرون:

۱ – هئچ کیم بیلمیر کی، بوْ آجیناجاقلی وضعیت نئجه توْرنمیشدیر.

۲ – ایمپراتوْر اوْریانا خانیمی کی، آردیجیللیقلا اوْنون ضعیف دامارینا توْخونوردو، قوْدو.

۳ – اوْریانا خانیم کی، بعضی واختلار ادب– ارکانی گوْزله‌میردی، اوْرتایا کوْبود سوْآللار دیغیرلادیردی.

٤ – بلکه سیز بوْ سوالا جاواب وئره‌سینیز، بوْ سوْآل منی چوْخدان دوْشوندورمکده‌دیر.

۵ – اوْ اینسانلار کی، چالیشیب، پوْل قازانماغا رغبت گوْسترمیرلر، هئچ زامان یوْخسول اوْلمازلار.

٦ – ایمپراتوْر کی، اوْزون موْدّت اوْتکملیکله سلطنت سوْروب، بوْ گوْن اوْزونو یالنیز حیس اتدیر.

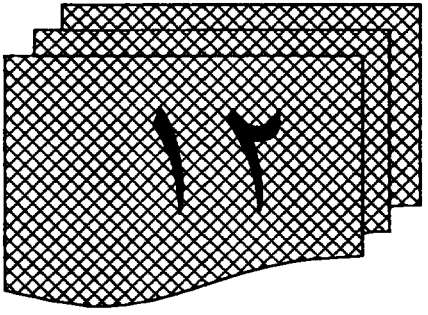

امک دؤستاقلاری

اینسان آزاد یارانمیشدیر و بۇ آزادلیق اینسانین باشی‌نین اؤجالیغیدیر. هئچ کیمسه بیر اینسانین آزادلیغینا تؤخونماقدا حاقلی دئییل. آزادلیغی محدودلاشدیران آنجاق باشقا اینسانلارین آزادلیغیدیر، چۆنکی بۇ آزادلیقدان بؤتون اینسانلار بارینمالی و اؤز اینسانلیق دَیَرلرینی اؤنون ایشیغیندا قؤرومالیدیرلار. سؤز یؤخ کی، دؤنیانین چؤخ اؤلکه‌لرینده هله ده اینسانلارین آزادلیغی تاپدانماقدادیر، آنجاق اسکی دؤنیادا اینسانلیغین بۇ ان مؤقدّس ساحه‌سینه داها قابا طرزده و داها چیلغینجاسینا تجاوؤز ائدیلیردی. بۇرادا اینسانین، اؤز اینسانلیغیندان دیدرگین دؤشه‌رک بیر خانین- بیگین وار- دؤولتی‌نین حیصه‌سینه، مال- قاراسینا، اثو اشیاسینا چئوریلمگیندن سؤز گئدیر. حقارتلی حیاتین دؤستاغی اؤلان بۇ قؤللارین نه کؤکو، نه سؤیو، نه عیرقی، نه ده ایزی واردی. بؤنلار یالنیز صاحیبی‌نین چیلغین

ایستک و دیلکلرینه سؤزسوز بؤیون ایه‌جک، بؤتون فلاکتلره قؤورولوب- دؤزه‌جک منلیکسیز وارلیقلار ایدی. حیاتدان گؤزله‌دیگی ده ساده‌جه بیر قارین چؤرکدن باشقاسی دئییلدی. واختی گلینجه اؤنلار قازانج الده ائتمک اؤچون باشقا اؤلکه‌لره ساتیلیردیلار، چؤنکی قؤل تیجارتی قازانجلی بیر بازار ایدی. مثل وار کی، *«اتله دیرناغین آراسینا گیرمک اؤلماز»*، دی‌گل‌کی لازیم گلینجه کؤرپه‌لری آنالارین قؤجاغیندان قؤپاریب ساتیردیلار. آنا بیر یؤردا ساتیلیردی، بالاسی ایسه باشقا بیر ویلایته سؤرگون دؤشوردو. قؤلون حیاتیندا کی آغری- آجیلار سایا- حسابا گلمزدی. چؤخ واختلار دا سؤچلو- سؤچسوز قامچی- قیرمانجلا وحشیجه‌سینه کؤتگه تؤتولوردولار.

- بؤنون سؤچو نه‌دیر، بیگ، نه اؤچون قامچیلادیرسینیز؟ باخین، بؤتون جیسمی زؤلاق- زؤلاق اؤلموشدور، گؤزلری قان چاناغینا دؤنموشدور. مصلحت گؤرمه‌نیز، جزاسیندان واز کئچین.

- هئچ بیر سؤچو یؤخدور، بؤ کیمی سرتلیکلر بعضی واختلار ساده‌جه گؤزاؤدو آلماق اؤچون لازیمدیر، یؤخسا نیظام- اینتیظام قؤرماق چتین اؤلار.

بیچاق سؤموگه دایاناندا جانا دؤیموش قؤللارین بیر چؤخو باش گؤتوروب، تهلؤکه‌لی یؤللارلا قاچیردی. قاچاق قؤللار ان قؤرخونج جزالارا معروض قالیردی. اؤنلارین بیر یا هر ایکی قؤلاغی کسیلیردی، تکرار قاچماغا جهد گؤستردیگی دؤرومدا دا بؤینو وؤرولمالی اؤلوردو. «قاچاق قؤللارا آمان اؤلمامالیدیر» - دئیه اربابلار اؤز کسکین قراریني وئریردی.

واخت اؤلوردو کی، قؤللارین حاقلارینی قایدایا سالماق و اؤنلارا قارشی کؤبود داورانیشی بیر قدر جیلؤولاماق اؤچون قانونلار یازیلیردی. اؤلا بیلسین کی، بؤ قانونلار بعضی سرتلیکلری بیر قدر یؤمشاتماقدا تأثیرلی ده اؤلوردو، آنجاق زامان اؤتدوکجه بللنیردی کی، بؤ کیمی تشبّؤثلر قؤللارا جان‌یانانلیق مقصدی ایله دئییل، اؤنلارین امگینی داها سیستماتیک طرزده تالاماق غایه‌سی ایله یارانمیشدیر.

بۇ یاراماز، آمانسیز قۇرغو هاچان قۇرولدو؟ کۆله‌لیک نه زامان، نـه اۆچـون یاراندی. بیلمیریک، آنجاق بۇراسی بللیدیر کی، بۇ قۇرخونج ایجتیماعی یاشـاییش طرزی‌نین تاریخین درین قاتلاریندا تملی وار.

تاریخـده قـۇللارین آزادلیـق حرکـاتی چـۇخ اۆلموشـدور، بـۇنلارین اۆنملیلرینـدن بیـری «ایسـپارتاکۇس» قۇرتولـوش حرکـاتی ایـدی. ایسـپارتاکۇس هۆندور بۇیلو، ائللی کۆرک، جان‌تـاراق بیـر قۇچـاق ایـدی. اۆ، رۇم اۆردوسـوندا خیدمت زامانی اۆردودان قاچدیغینا گۆره تۆتولـوب، قـۇل اۆلاراق ساتیلمیشـدی. اۆنو بیر قلادیاتۆر دۆشرگه‌سینده باشقا قلادیاتۆرلارلا بیرلیکده تعلیمـه گۆنـدردیلر. ایسپارتاکۇس دۆشـونوردو کـی، عۆمـور بۇیـو حقـارتلره، آجـیلارا قۇورولـوب- دۆزمکدنسه قۇچاقجاسینا اۆلمک داها شرفلیدیر. بۇ اۆزدن نه‌یین باهاسـینا اۆلـور- اۆلسون آزادلیغا اۆلاشماغی قرارا آلمیشدی. ایسپارتاکۇس میلاددان اۆنجه ۷۳- جو ایلده ۷۰ نفر قلادیـاتۆر مسلکداشـلاری ایلـه بیرلیکـده قیلیـنج- قالخـانی قاپیـب، دۆشرگه‌دن قاچاراق داغلارا چکیلدی. بۇ زامان بۆتون اۆلکه‌ده عۆصیان دالغـالاری گئتدیکجه گئنیشلنیردی. قاچاقلارین سایی گئتدیکجه آرتیردی و اۆنـلار یـاواش- یاواش بیر دۆیوش گۆجونه چئوریلیردیلر. عۆصیانچیلاری محو ائله‌مک مقصـدیله یۆلا دۆشموش رۇم اۆردوسونون ایکـی حیصـه‌سـی ایسپارتاکۇسـون قۇشـونونون قارشیسیندا دایانا بیلمـه‌دن قاباغینـدان قاچـدی، قـالانلاری دا دارمـاداغین اۆلـدو. قاچاقلار بۆتون گۆنئی ایتالیانی اله کئچیردیلر. ایندی ایسه قاچاقلارین سایی مینلره چـاتیردی و اۆنـلار مۆوفقیتلـه آلـپ داغلارینـا دۆغـرو ایرلیلـه‌مکـده ایـدیلر. ایسپارتاکۇس قاچاقلارین تدریجله داغیلیشیب، اۆز ائل- اۆبالارینا، اۆز اۆجاقلارینا چکیلمـه‌لرینـی تکلیـف ائـدیردی، آنجـاق قۇشـون باشـچیلاری بـۇ تکلیفلـه راضیلاشمادان ایتالیا تۆرپاغیندان چیخماقـدان ایمتینـاع ائتـدیلر. قۇشـون سیسـیل بۇغلگـه‌سـینه دۆغـرو ایسـتیقامت آلـدی. اۆغورسـوزلوق باشـلاندی. بـۇرادا رۇم

اؤردوسونون سککیز لژیؤنوندان عیبارت بیر حیصه‌سی ایسپارتاکؤسون دؤیوشچو دسته‌سی‌نین اؤستونه یئریدی. ایسپارتاکؤسون قؤشونو پارچالاندی. قیلینج- قالخان ایشه دؤشدو. سرت دؤیوشلر باشلاندی. قلادیاتؤرلارین بیر حیصه‌سی شیمالا دؤغرو جان آتیردیلار. لژیؤنلار غفیلدن اؤزوبری آخیشیب، بؤنلارین اؤستونو آلدیلار. قاچاقلارین هئچ بیری بؤ قؤرخونج وؤروشلاردا لژیؤنلارین جایناغیندان یاخا قؤرتارا بیلمه‌دی و دؤغرام- دؤغرام دؤغرانیلدی.

رؤم شهریندن آپپیان شهرینه اؤزانان جاده بؤیونجا دار آغاجلاری سیرا ایله دؤزولموشدو. گله‌جک نسیللرین جانینا اؤشوتمه سالاجاق، اؤرک گؤیندن، قؤرخونج، قانلی بیر منظره دؤغرولماقدایدی. ایسپارتاکؤسون ٦۰۰۰ نفر سیلاحداشلاریندان بؤ قانلی جاده‌نین بؤیونجا سیرالانمیش خاچلارا میخلانیب، حیتین ان قؤرخونج ساعتلرینی یاشاییردیلار. ایسپارتاکؤسون آزادلیق حرکاتی قانا بؤغولدو، آنجاق آزادلیق سئوگیسی اؤرکلرده هئچ واخت سؤنمه‌دی.

اؤزونوزو سینایین:

۱ - *«اتله دیرناق آراسینا گیرمک اؤلماز»* مثلی هانسی حادیثه‌نی آنلاتماق اؤچون اؤرتایا چیخدی؟

۲ - اربابلار اینتیظام قؤرماق اؤچون هانسی اؤلچوله ال آتیردیلار؟

۳ - قاچاق قؤللار نئجه جزالاندیریلیردیلار؟

٤ - قؤللارین حاقلارینی مؤدافیعه ائتمک اؤچون کئچیلمیش قانونلار اصلینده هانسی مقصدلره قؤللوق ائله‌ییردی؟

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ – اینسانلیغین دَیَرلرینی آنجاق آزادلیغین ---------- قۆروماق مۆمکوندور.
۲ – اسکی دۆنیادا اینسانین آزادلیغینا داها ---------- طرزده تجاووز ائدیلیردی.
۳ – قۆللار بۆتون تحقیرلره قۆورولوب- دۆزه‌جک ---------- سیز وارلیقدان عیبارت ایدی.
٤ – لازیم گلینجه کۆرپه‌لری آنالارین قۆجاغیندان ---------- ساتیردیلار.
٥ – قۆلون حیاتینداکی ---------- لار سایا گلمزدی.
٦ – بۆنو آرتیق قامچیلاتمایین، گۆزلری ---------- دۆنوب.
۷ – بۆ کیمی سرتلیکلر ساده‌جه ---------- آلماق اۆچوندور.
۸ – قاچاق قۆللارا آمان ----------
۹ – بۆ قانونلار قۆللارین امگینی سیستماتیک طرزده ---------- اۆچون یارانمیشدی.
۱۰ – بۆ قۆرخونج ایجتیماعی قۆرولوشون تاریخین درین قاتلاریندا ---------- وار
۱۱ – ایسپارتاکۆس هۆندور بۆیلو، ائنلی کۆرک، ---------- بیر قۆچاق ایدی.
۱۲ – ایسپارتاکۆس دۆشونوردو کی، عۆمور بۆیو حقارتله یاشاماقدانسا ---------- جاسینا اۆلمک داها شرفلیدیر.

فیکرینیزی سۆیله‌یین:

۱ – «منلیک» نه دن عیبارتدیر؟ نه اۆچون قۆللار «منلیکسیز وارلیقلار» سایبلیردیلار؟
۲ – ایسپارتاکۆسون دۆیوشچولری رۆم لژیۆنلاریلا تۆققوشماقدانسا اؤز ائل- اۆبالارینا چکیلسه‌یدیلر، فاجیعه‌نین قارشیسی آلینمازدیمی؟
۳ – کۆله‌لیک قۆرولوشو نه اۆچون صنعتی تۆپلوملاردا لغو ائدیلمیشدیر؟
٤ – کۆله‌لیک اصلی اۆزرینده قۆرولموش بیر جمعیتده قۆللارین حاقلارینی مۆعیّن قدر مۆدافیعه ائتمک اۆچون هانسی قانونلاری تکلیف ائدردینیز؟

مؤرکب فعللر

بۇ فعللری اؤیارلی قۇرولوشدا جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

دؤرماق	یارماق	آپارماق	آخیتماق	دؤیماق
قۇرتارماق	آلماق	آلماق	یئریمک	دؤشمک
نؤتولماق	گؤتورمک	قاپماق	کئچیرمک	چکیلمک

۱ - واخت اؤلوردو کی، قۇللار سۇچلو- سؤچسوز قامچی- قیرمانجلا کؤتگه ---------

۲ - قۇللار بیچاق سؤموگه دایاناندا جانا ---------، باش --------- قاچیردیلار.

۳ - اؤنلار قیلینج- قالخانی ---------، دؤشرگه‌دن قاچدیلار و داغا ---------

٤ - قاچاقلار بؤتون گؤنئی ایتالیانی اله ---------

٥ - قۇشون سیسیل بؤلگه‌سینه دؤغرو ایستیقامت ---------

٦ - لژیؤنلار ایسپارتاکؤس دسته‌لری‌نین اؤستونه ---------

۷ - یئنه قیلینج- قالخان ایشه --------- و سرت دؤیوشلر باشلاندی.

۸ - لژیؤنلار غفیلدن اؤزوبری آخیشیب، قلادیاتؤرلارین اؤستونو ---------

۹ - قاچاقلارین هئچ بیری لژیؤنلارین جایناغیندان یاخا --------- بیلمه‌دی.

۱۰ - هئچ کیم بۇ زاواللیلارا آرخا ---------

۱۱ - قاچاقلار نه قدر وؤروشدولارسا، مؤحاصیره‌نی --------- بیلمه‌دیلر.

۱۲ - ایسپارتاکؤس قۇللارین آزادلیغی اؤغروندا آمانسیز مؤباریزه ---------

۱۳ - اینسان اؤلان قارداش قانی --------- راضی اؤلماز.

دۆزلتمه فعللر:

- قلادیاتۆرلارین هامیسی بیر اۆلوب، ظۆلمه قارشی عۆصیان قالدیردیلار.
- قلادیاتۆرلارین هامیسی ***بیرلشیب***، ظۆلمه قارشی عۆصیان قالدیردیلار.

آشاغیداکی جۆمله‌لری دۆزلتمه فعلله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - آزادلیغی محدود ائله‌ین باشقا اینسانلارین آزادلیغیدیر.
۲ - اربابلار رعیته ظۆلم ائتمکده گۆنو- گۆندن داها دا چیلغین اۆلوردولار.
۳ - ایسپارتاکۆس یۆلداشلارییلا مصلحت ائله‌ییب، عۆصیان قالدیرماغی قرارا آلدیلار.
٤ - اربابلارین آمانسیز قراری گئتدیکجه داها دا کسکین اۆلوردو.
٥ - ایندی ایسه کۆله‌لیک اۆرتادان قالخیب و گئتدیکجه تاریخه قۆووشور.
٦ - قۆشون باشچیلاری ایسپارتاکۆسون تکلیفینه راضیلیق وئرمه‌دیلر.
۷ - رۆم دۆولتی مۆعیّن اۆلچولر گۆتورموشدو، آمّا بۆحران گئتدیکجه درین اۆلوردو.
۸ - من ائله بیلیردیم کی، بیر- ایکی گۆنه ساغالارام، آمّا حالیم گئتدیکجه یامان اۆلور.
۹ - هر مسأله‌نی واختیندا حل ائتمک لازیمدیر، یۆخسا گئتدیکجه اۆزونه مۆرکب بیر حال آلار.
۱۰ - هر حالدا باریشماق لازیمدیر، یۆخسا بیر عۆمور سۆز دئییب، سۆز ائشیتمکدن نه چیخار؟
۱۱ - دۆمان سئیرلمکدنسه بیر آز دا قاتی اۆلور.
۱۲ - قیزیل اۆزن چایی بۆرادا دایاز و اینگین اۆلور.

جؤمله قؤرولوشو:

- ایسپارتاکؤس دؤشونوردو کی، عؤمور بؤیو حقارتلره قؤورولوب- **دؤزمکدنسه** قؤچاقجاسینا اؤلمک داها شرفلیدیر.

آشاغیداکی جؤمله‌لری یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - قیز نه اؤچون اثوده قالیب، قاریسین. یاخشیسی بؤدور کی، بیر نفر آللاه بنده‌سینه اره گئتسین.
۲ - اؤزگه‌نین میئتلی چیلؤو- پیلؤوونو نه اؤچون یئیک، اؤز پنیر- چؤرگیمیز اؤندان یئیدیر.
۳ - بیر عؤمور خیریلداماقدان نه چیخار؟ اؤلمک اؤندان یاخشیدیر.
٤ - اینسانین آیاغی بؤدره‌سه، عئیب ائله‌مز، قؤی دیلی بؤدره‌مه‌سین.
٥ - دیز اؤسته یاشاماغین نه معناسی وار؟ آیاق اؤسته اؤلمک اؤندان یاخشیدیر.
٦ - نه اؤچون تیکان اؤلوب، آیاغا باتیرسان؟ گؤل اؤل، یاخایا سانجیل.
۷ - آنلامازین آغاسی اؤلمارام، آمّا آنلایانین قؤلو اؤلارام.
۸ - من آهیللە داش داشییارام، آمّا جاهیللە بال یئمرم.
۹ - بیلمیرم، قیزیما اینانیم، یؤخسا گؤزومه.
۱۰ - هر یئتنه بئل باغلاماق نه لازیم؟ اؤز گؤجونه آرخالان.

جؤمله قؤرولوشو:

- سنه دئمیشدیم: «تؤک بؤ داشلاری اتگیندن»، تؤکمه‌دین، اؤسته‌لیک بیرده ترس اؤزونو چیخارتدین.
- بؤ داشلاری اتگیندن ***تؤکمکدنسه*** ترس اؤزونو ده چیخارتدین.

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیارلی بیچیمده یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - قیزا دئییرم: «اؤزونو اؤرت»، هله ساچلارینی دا تؤکور آلنینا.
۲ - طبیعت گرک بیز ایکی قارداشی بیر- بیریمیزه بنزده‌یدی، دی‌گل‌کی فرقلی یارادیب.
۳ - سن گرک حکیم چیخایدین، نه اؤچون زیرناچی اؤلدون؟
٤ - سن گرک منه اؤز گؤره‌یدین، نه اؤچون دؤشمنلریمله هیملشدین؟
٥ - سن گرک عاغیللانایدین، آمّا گؤنو- گؤندن مایماقلاشیرسان.
٦ - سن گرک الدن تؤتاسان، بس نه اؤچون آیاقدان چکیرسن؟
۷ - سن گرک بؤیوگون حؤرمتینده اؤلاسان، آمّا سؤزونون قاباغینا سؤز ده دیغیرلادیرسان.
۸ - منه یار- یؤلداش اؤلمادیغین بس دئییلدی، هله مئیدان دا اؤخویورسان.
۹ - بؤ درمان گرک منی یاخشیلادایدی، آمّا حالیمی گرگینلشدیردی.
۱۰ - آللاه قؤیسا سن گرک منه تؤختاق وئره‌سن، دی‌گل‌کی بیر آز دا یاراما دؤز سپیرسن.

قلمینیزی ایشه سالین:

«آزادلیق اؤلچولری» باشلیقلی بیر اینشا یازین و بؤ حاقدا فیکیرلرینیزی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ - سؤنسوز آزادلیق بؤش بیر آنلامدیر، چؤنکی اینسان آزادلیغی باشقا اینسانلارلا پایلاشمالیدیر.
۲ - آزادلیق هم ده اؤ سببدن محدودلاشیر کی، جمعیتین حاقلاری‌نین بعضاً شخصی حاقلارا قارشی اؤستونلوگو وار.
۳ - علم و بیلگی اؤلمازسا، اینسان اؤز آزادلیقلاریندان خئییر گؤتوره بیلمز.
٤ - اینسان چؤخ اؤلکه‌لرده آزاد ساییلیر، آمّا اؤنون ال- آیاغینا گؤزه گؤرونمز بؤخوولار وؤرولوب، آزادلیغی تاپدانمیشدیر.

لژیونلار

قان- قان دئین لژیونلار یؤرویور،
آمان تانریم، نیفرتلرین قان قؤخویان رنگینه باخ گؤزلرده.
گمیلرین صداقتی ساتیلمیش، دنیزلرین صلابتی تؤکنمیش،
روزگارلارین اسیئتیسی یالانچی،
قالابالیق باشلانیر، لژیونلار یؤلا چیخیر آمانسیز،
اؤزوبری آخیب- گلن آل گئییملی اؤردولار،
آه بؤ قانلی نئیزه‌لر،
آمان تانریم، قایالاری سؤکوب- تؤکن نیفرته باخ گؤزلرده.
سالخیم- سالخیم دان یئللری اسدیگینده،
من اؤیمه دؤنه‌جگم،
بینمه‌یه‌جک بؤ دیلک، سؤنمه‌یه‌جک بؤمشعل.

شعر: ابراهیم رفرف، *تهران، آذر ۱۳۸۱*

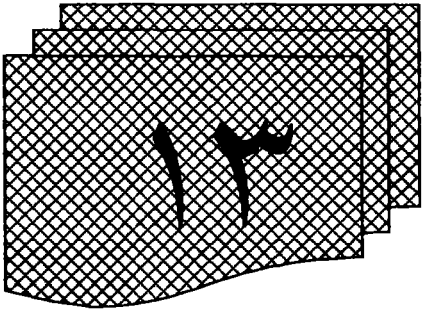

قان قروپلاری و اینسان قیلیقلاری

سۆن واختلار بیۆلوژی علمی بۆ قناعته گلمیشدیر کی، اینسانین خۆصوصیتلری، داورانیش طرزی، بیلگی- باجاریغی، یارادیجیلیق قابیلیتلری و بیر سۆزله، رۆحونون بۆتون قیلیقلاری اۆنون قان قروپوندان آسیلیدیر.

بۆ گۆن صنعتی اۆلکه‌لرده آرتیق هر کیمسه‌نی ایشه گۆتورمکدن اۆنجه اۆنون قان قروپونا خۆصوصی دیقّت یئتیریلیر. بعضی مۆلاحیظه‌لره گۆره، شیرکتلرین چۆخو وظیفه آداملارینی داها چۆخ قان قروپلاری AB اۆلانلاردان سئچیرلر.

اۆسته‌لیک، بۆ مسأله حیات یۆلداشی سئچیب، عائیله قۆرماقدا دا اۆنملی بیر رۆل اۆیناماقدادیر. دئییلنلره گۆره، عائیله‌نین گله‌جکده مۆتلولوغو و ار- آروادین خۆش گۆنلر یاشایاجاغی اۆنلارین هانسی قان قروپونا منسوب اۆلدوغوندان آسیلیدیر.

آیدیندیر کی، اینسانلارین هره‌سی‌نین اۆزونه مخصوص قیلیغی وار. کیمیسی قانی قارا، آمانسیز، دَیمه‌دۆشر، دلی‌قانلی یاخۆد ترس‌دامارلی، کیمیسی ده دۆزومجول، سۆیوق‌قانلی، قایغیجیل یاخۆد قۆهوم‌جانلی اۆلور. بۆنونلا یاناشی،

بعضیلری بؤتون ایشلرینده آییق- سایيق، عزملی، باریشماز و سارسیلماز بیر شخصیت کیمی چیخیش ائدیر. بعضیلری ده دؤیغوسال، دالغین، کؤورک، ضعیف دامارلی، عئین زاماندا قاناجاقلی و دؤشونجه‌لی بیر شخصیتی تشکیل ائدیر. بیر حیات یؤلداشی کیمی بؤ تیپلرین هانسی منه اؤیغوندور؟ و بیر وظیفه آدامی کیمی، هانسینا داها چؤخ گؤونمک اؤلار؟

الده ائدیلن نتیجه‌لره گؤره، قان قروپلاری A اؤلانلار عؤمومیتله دینج شخصلر اؤلورلار. بؤنلار قایدا- قانون و اینتیظاما سایغی گؤستریرلر، آنجاق سرتلیگه قارشی چیخیرلار. بؤنلار بیر آز برک‌خاصیتلی، دالغین، اؤتکم و قؤتقوتو اؤلورلار. بؤ تیپلر ایقتیصادی، مالی، کامپیوترچیلیک و مؤهندیسلیک ایشلرینده داها باشاریلی اؤلا بیلیرلر.

قان قروپلاری B اؤلانلار اینعیطافلی، مؤستقیل، عاطیفه‌لی، آچیق دانیشان، دؤیغوسال، چالیشقان و بیر آز دؤزومسوز اؤلورلار. بؤنلارین عکس‌العمللرینی اؤنجه‌دن تخمین ائتمک مؤمکون دئییلدیر. بؤنلار ماراقلانمادیغی ایشلره یؤن چئویرمیرلر و آغزی‌بؤتون اؤلمورلار، بؤ اؤزدن بؤنلارا گؤونمک و بؤنلارا اؤستو اؤرتولو و گیزلی معلوماتی اؤمود اؤلماق دؤزگون دئیلدیر. بؤ کیمی شخصلر مطبوعاتچیلیق، یازیچیلیق و اینجه‌صنعت ایشلرینده، هابئله فیکری ایشلرده داها یارارلی اؤلورلار.

قان قروپلاری AB اؤلانلار منطیقلی، اینجه دؤشونن، دیقّتجیل، حسابجیل، دؤزگون و دؤغروچو بیر صینفی تشکیل ائدیرلر. بؤنلار تشکیلاتچی، ایطاعتجیل و اؤزونه ایناملی اؤلورلار. بؤ تیپلر سؤن درجه ضابیطه‌لی و سهولره قارشی باغیشلاماز اؤلورلار. گاهدان غضبلنیرلر و هئچ کیمسه‌یه اؤزگؤرنلیک ائتمیرلر. بؤنلار چتینلیکلردن بؤیون قاچیرمیرلار، آنجاق بؤتون ایشلرده اؤزونو قؤرومالیق و هئچ کیمسه‌یه ال اؤخوتماماقلیق بؤنلارین عؤمومی سجیه‌لرینی تشکیل ائدیر. بؤ تیپلره آپاریجیلیق ایشلرینده، قضاوت ایشلرینده و تمثیلچیلیک ایشلرینده داها چؤخ گؤونمک اؤلار و اؤسته‌لیک، هم بیر وظیفه صاحیبی کیمی، هم ده صاحیبکارلیقدا باجاریقلی اؤلورلار.

سؤن اؤلاراق قان قروپلاری O اؤلانلار ان ساغلام صینفی تشکیل ائدیرلر.

بـؤنلار آمـاجی بللـی، اؤزاق‌گـؤرن، گلـه‌جگـه فیکیروئـرن و عؤمومیتلـه دریـن دؤشونجه‌لی و قاناجاقلی بیر شخصیته مالیکدیرلر. بؤنلار باشـقا قـرؤپلاردان داهـا گؤزو گؤتورمز و شؤهرت‌قؤوان بیر تیپی تمثیل ائدیب، صـؤحبتچیل بیـر صـینفی تشکیل ائدیرلر. بؤ تیپلر سیاست و ایدمان ایشلرینده داها اردملی گؤرونورلر.

قئید ائتمک لازیمدیر کی، یؤخاریداکی حؤکملر دؤغرو اؤلسا دا، سـاده‌جـه آماری سجیه داشی‌یبر، بؤ اؤزدن بیر شخصین یالنیز قان قرؤپونا ایسـتیناد ائـده‌رک بؤ یا باشقا تیپلره منسوب ائدیلمه‌سی منطیقه اؤیغون اؤلماز.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – صنعتی اؤلکه‌لرده هر کیمسه‌نی ایشه ———— اؤنجه قان قرؤپونا خؤصوصی دیقّت یئتیریلیر.

۲ – بیر چؤخ شیرکتلر ———— داها چؤخ قان قرؤپلاری AB اؤلانلاردان سئچیرلر.

۳ – قان قرؤپو حیات یؤلداشی سئچیب، عاییله ———— دا دا اهمیت داشی‌یبر.

٤ – بعضی اینسانلار بؤتون ایشلرینده آییق– ساییق و سارسیلماز بیر شخصیت کیمی ———— ائدیرلر.

۵ – قان قروپلاری A اؤلانلار کامپیوترچیلیک و مؤهندیسلیک ایشلرینده داها ———— اؤلورلار.

٦ – قان قرؤپلاری B اؤلانلار ماراقلانمادیغی ایشلره اصلا ———— چئویرمیرلر.

۷ – بؤنلارا گؤرونمک و گیزلی معلوماتی ———— اؤلماق دؤزگون دئییلدیر.

۸ – قان قرؤپلاری AB اؤلانلار منطیقلی، اینجه دؤشونن و اؤزلرینه ———— شخصیتلر اؤلورلار.

۹ – بؤنلار هر نؤوع سهوه قارشی ———— مؤوقع تؤتورلار.

۱۰ – ان ساغلام صینیفی قان قرؤپلاری O اؤلانلار تشکیل ائدیرلر. بؤنلار آماجی ———— اینسانلاری تمثیل ائدیرلر.

فیکیر وئرین:

حاضیندا دانیشدیغمیز اینسان قیلیقلاری بیر داها آشاغیداکی بئش قروپدان عیبارت اولان جدولده سیرالانمیشدیر. هر سوّتون موّعیّن بیر اینسان قروپونو تشکیل ائدیر. سیز اوزونوزو هانسی قروپا منسوب ائدردینیز؟ حیات یوّلداشینیزی هانسی قروپدان سئچردینیز؟ بس شریکینیزی ؟

فانی قارا	آغزی بوّتون	دلی قانلی	دَیمه‌دوّشر	سوّیوق قانلی
ترس دامارلی	دیقّتجیل	عزملی	قایغیجیل	دوّزومجول
باریشماز	حسابجیل	سارسیلماز	دوّیغوسال	گله‌جگه فیکیروئرن
برک خاصیتلی	اوّزونه اینامایلی	آچیق دانیشان	دالغین	درین دوّشونجه‌لی
اوّتکم	ال اوّخوتمایان	چالیشقان	کوّورک	گوّزو گوّتورمز
قوّتقوتو	آماجی بللی	صوّحبتجیل	غوّصه‌جیل	ایطاعتجیل
باغیشلاماز	اوّزاق گوّرن	دوّزگون	دوّشونجه‌لی	اوّزونو قوّرویان
آمانسیز	قاناجاقلی	دوّغروچو	اینجه دوّشونن	دینج

بوّ اینسان قیلیقلاری حاقّیندا دانیشین و اوّنلارا منسوب اوّلان شخصلرین داورانیشینی ایضاح ائدین:

دوّزومسوز	آییق- سایق	قوّهوم‌جانلی	ضعیف دامارلی	اینعیطافلی
عاطیفه‌لی	موّستقیل	سایغیجیل	منطیقلی	چاش‌باش
شوهرت‌قوّوان	ظارافاتجیل	قوّناقجیل	چوّروکچو	باشی‌سوّیوق

یازی قایدالاری :

دۆزگون یازی هانسیندان عیبارتدیر؟ سببینی سؤیله‌یین.

☐ آماجی بللی	☐ آماجی- بللی	☐ آماجی‌بللی	☐ آماجی، بللی
☐ اؤزاق گؤرن	☐ اؤزاق- گؤرن	☐ اؤزاق‌گؤرن	☐ اؤزاقگؤرن
☐ قۆناقجیل	☐ قۆناق- جیل	☐ قۆناق‌جیل	☐ قۆناق جیل

قلمینیزی ایشه سالین:

«*آماجی بللی اینسانلار و چاش‌باشلار*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، بۇ ایکی تیپی مۆقایسه ائده‌رک، بۆنلارین حیاتدا اؤرتایا چیخان مسأله قارشی نه کیمی داوراناجاقلارینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جۆمله‌لردن فایدالانین:

۱ - آماجی بللی بیر شخص حرکته کئچمه‌دن اؤنجه ایشین سۆنونو عمللی- باشلی گؤتور- قۆی ائدر، آمّا چاش‌باش آدام بۆرنونون اؤجونو چتین گؤرر.

۲ - آماجی بللی آدام یۆز اؤلچوب، بیر بیچر، آمّا چاش‌باش آدام بیر یئل ایله بۇ یاندیر، بیر یئل ایله اؤ یان.

۳ - دئمک اؤلار کی، غرب میلّتلری سۆن عصیرلرده آماجی بللی میلّتلر اؤلاراق چیخیش ائدیبلر، حال‌بۇکی، شرق میلّتلری‌نین چۆخو بۇ تاریخی دۆنمی چاش‌باشلیقلا کئچیریبلر.

٤ - هر حالدا، صنعتی مدنیّت چاش‌باشلیقلا تۆتان دئییل و بۆرادا آنجاق آماجی بللیلیک ایشه یارایاندیر.

٥ - مۆدیریت و آپاریجیلیق ایشلرینی آماجی بللی اینسانلارا اؤمود اؤلماق اؤلار.

٦ - بۆراسی دا وار کی، بعضی واختلار اینسان اؤز آماجینی تامیله اؤنجه‌دن دقیقلشدیره بیلمیر، چۆنکی دقیقلشدیرمه آنجاق حرکتده حیاتا کئچه بیلیر. بئله واختلار تعصّۆبه یۆل ونریلمه‌سه، داها یاخشیدیر. میثال اؤچون اینسان بعضی واختلار یانلیش آماجلاری قۆوور، آنجاق بیر سۆره سۆنرا اؤز حقیقی آماجینی آیدینلاشدیریر.

مؤرکب فعللر:

بؤ فعللری اؤیارلی بیچیمده جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

قازاندیرماق	گؤرمک	ایشله‌مک	آچماق	گتیرمک
گؤتورمک	بیچیلمک	آپارماق	سالماق	آلماق
گیرمک	گؤسترمک	اؤخوتماق	داشیماق	قوُرماق

۱ - بؤگؤنکو جاوانلار قایدا- قانونا سایغی ——— و سرتلیگه قارشی ———
۲ - منیم قارداشیم یامان آغزی بؤتون آدامدیر و هئچ کیمه ال ———
۳ - بؤ کیمی حؤکملر قطعی دئییل و آنجاق آماری سجیه ———
٤ - سن بؤ قدر آغزی‌یاشیل دئییلدین، اؤلمایا سنین قیلیغینا ——— وار؟
٥ - سنین قان قروُپلاری حاقّیندا چیخاردیغین حؤکملر هر طرفدن سؤرغویا ———
٦ - شیرکتیمیزین مؤدورو چؤخ اؤتکمدیر، هامی اؤندان تؤک ———
۷ - ایسماعیل چؤخ گؤزو گؤتورمزدیر، اؤ منیم هر ایشیمه حسد ———
۸ - سنین قان قروُپون AB- دیر، آپاریجیلیق ایشلری سنین بؤیونا ———
۹ - من اؤرگی گئنیش بیر آدامام، آمّا سن گؤزو——— سن.
۱۰ - «چیخان قان داماردا قالماز». من بؤ سؤزو نه قدر دئییرمسه، ایسماعیلین بئینینه ———
۱۱ - اؤرخان یامان ترس دامارلیدیر، اؤنو ایپه ——— مؤمکون دئییل.
۱۲ - مؤعلّیمیمیز چؤخ برک‌خاصیتلیدیر، اؤ هئچ کیمه اؤز ———
۱۳ - ایسماعیللا آغیز- آغیزا ———— ، چؤنکی اؤ گؤزو گؤتورمز بیر آدامدیر.
۱٤ - سنین تاخسیرین چؤخدور، بؤ سؤزلر سنه برائت ———
۱٥ - عائیله ——— دان اؤنجه قیز- اؤغلانین قان قروُپونو دقیقلشدیرمک عاغیللی ایشدیر.

دۆزلتمه فعللر:

- من ایسته‌ییردیم گۆرم کی، بۇ گۆن آتامن قیلیغی نئجه‌دیر.
- من آتامی ***قیلیقلاماق*** ایسته‌ییردیم.

آشاغیداکی جۆمله‌لری دۆزلتمه فعلله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ – من بۇ شیرکتده بیر نفر مۆهندیسین ایشلرینی گۆزورم.
۲ – سن چۆخ گۆیله گئدیرسن، سنین جیلۆوونو چکمک لازیمدیر.
۳ – سنین قانین چۆخ قارادیر، سنین کیمیلر منیم خۆشوما گلمز.
٤ – بدنیم بیر آز ازگیندیر، دئیه‌سن اۆزومو سۆیوغا وئرمیشم.
٥ – سنین صیفتیندن گۆرونور کی، چۆخ آریق و ضعیف اۆلوبسان.
٦ – یئری گلمیشکن من ایکی مطلبی آچیقجا سۆیله‌مک ایستردیم.
۷ – پیشیگیمیز بالا دۆغوب.
۸ – من بۇمقاله‌نین بۆتون اینجه‌لیکلرینی آراشدیرمیشام.
۹ – آتام دۆنن سفردن گلیردی، بیز بۆستان‌آوادا اۆنون قارشیسینا چیخدیق.
۱۰ – گاه شله للـه‌نین اۆستونه چیخیر، گاه للـه شله‌نین.
۱۱ – قارداشیم بۇ گۆن ایشه گئتمه‌ییب، آخی اۆ آلیز اۆلوب.
۱۲ – ایسماعیل فیکره دالمیشدی و اللرینی داراق کیمی بیر– بیرینه کئچیرمیشدی.
۱۳ – پۆلیس ایکی آی آختاریشدان سۆنرا نهایت اۆغرونون یاخاسینی تۆتدو.
۱٤ – من ماشینی چۆخ یاواش سۆرورم، بئله کی هامی مندن قاباغا کئچیر.
۱٥ – دئییلنه گۆره قارداش قارداشی بیچاقلا یارالاییب.
۱٦ – یاغیش کسمیشدی، آمّا ایکی ساعاتا کیمی هله ده دامجی– دامجی یاغیردی.
۱۷ – پۆلیس اۆغرونون اللرینه بۇخۆو وۇروب، آپاردی.
۱۸ – ایسماعیل سنین حاقّیندا چۆخ پیس سۆزلر دانیشیردی.
۱۹ – آیدین سنین حاقّیندا نه چۆخ تعریفلر دانیشیردی.
۲۰ – من بۇ سفره گئتمگه کۆنوللو دئییلدیم، منی زۆرا باسیب، آپاردیلار.

دۆزلتمه فعللر:

بۆ فۆرولوشدا دۆزلتمه فعللرین سایی چۆخدور. اۆنلارین بیر حیصه‌سی آشاغیداکی جدولده سیرالانمیشدیر. اۆنلاری قیسا جۆمله‌لره کۆچورون:

چیپچکله‌مک	یازلاماق	قیشلاماق	گئجه‌له‌مک	آخشاملاماق
گۆزله‌مک	آیاقلاماق	دیرناقلاماق	دۆشله‌مک	تپیکله‌مک
دیزله‌مک	تۆپلاماق	دابانلاماق	قۇرشاقلاماق	بۆغازلاماق
یئمله‌مک	دۆزلاماق	بیبرله‌مک	زافرانلاماق	سۆغانلاماق
ساریمساقلاماق	زنجفیلله‌مک	یاغلاماق	دیلیمله‌مک	دیشله‌مک
قارلاماق	یاغیشلاماق	تۆستوله‌مک	خاطیرلاماق	گۆلله‌له‌مک
حاضیرلاماق	آغیرلاماق	حاقلاماق	خسته‌له‌مک	بانلاماق
-حلوتله‌مک	داملاماق	شاققالاماق	سۇسوزلاماق	بۇزلاماق
اۆنله‌مک	سۇلاماق	اۆتلاماق	قۇتلاماق	قیلیجلاماق

اینسان خاصیتلری حاقیندا :

فیکیرلرینه دیقّت ائت، چۆنکی کلمه‌لره چئوریله‌جک، کلمه‌لره دیقّت ائت، چۆنکی عمله چئوریله‌جک، عمللره گۆز اۆل، چۆنکی عادتلره چئوریله‌جک، عادتلره گۆز اۆل، چۆنکی سنین قیلیغینا چئوریله‌جک، قیلیغینا گۆز اۆل، چۆنکی سنین طالعینه چئوریله‌جک.

- اۆلو دۆشونجه‌لر خزینه‌سی

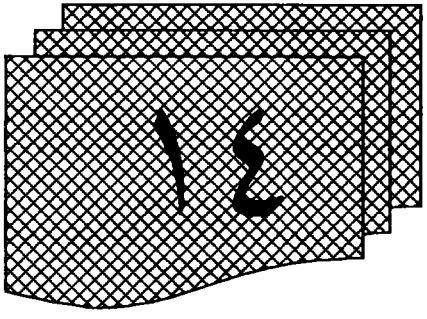

سۏیوق مۆحاریبه، سۏیوق باریش

اوْروپا شوْراسی‌نین چیخاردیغی قرارا گؤره، روْسیه‌نین سۏیوق مۆحاریبه دۏورووندن قالان نۆوه سیلاحلاری، بعضی دَییشیکلیکلر وئریلمکله یئره یاناشان گؤی داشلارینی محو ائتمک اوْچون ایستیفاده‌یه وئریله‌جک.

ایتالیا معلومات واسیطه‌لری‌نین سۏن گۆنلر بوْراخدیغی معلوماتا گؤره، بۏ فیکیر ایتالیالی سناتۆر لوْچیانۆ لۏرنتزی (Luciano Lorenzi) طرفیندن اوْروپا شوْراسینا اؤنریلمیشدیر. قئید ائتمک لازیمدیر کی، لوْچیانو لۏرنتزی بیر اوْلدوز بیلیمچیسی اؤلاراق شؤهرته مالیکدیر.

اوْروپا شوْراسی سۏزو گئدن پلانی روْسیه‌نین بۏ شوْرایا قۆشولدوغوندان یالنیز نئچه گۆن سۏنرا بیر آغیزدان تصدیق ائتمیشدیر. بۏ پلاندا اوْزل سِنسۏرلارلا تجهیز ائدیلمیش الکترونیک تلسکۆپلاردان عیبارت اوْلان بئین‌الخالق بیر شبکه‌نین

یارانماسی نظرده توٗتولور. بوٗ سینسوٗرلار واسیطه‌سی ایله قیسا زامان ایچینده قالینلیغی بیر کیلومتردن بؤیوک اوٗلان، یئره توٗخوناجاق گوٗی جیسملری‌نین یوٗزده دوٗخسان بئشی نظارت آلتینا آلینا بیله‌جک. لوٗرنتزی‌نین پلانینا گوٗره، یئر کوٗره‌سینی هده‌له‌ین بوٗ گوٗی جیسملری، ایستر آتموٗسفرین ایچینده، ایسترسه ده ائشیگینده، سوٗیوق موٗحاریبه دوٗوروندن قالمیش اوٗلان نوٗوه سیلاحلار واسیطه‌سی ایله محو اوٗلاسیدیر.

خاطیرلاتماق یئرینه دوٗشر کی، قالینلیغی بئش کیلوٗمتردن کیچیک اوٗلان گوٗی داشلاری یئر کوٗره‌سینه توٗخوندوقدا اوٗزوندن اوٗن بئش قات بؤیوک بیر چوٗخورون عمله گلمه‌سینه سبب اوٗلور. بوٗ توٗققوشمالاردان عمله گلن گوٗجلو توٗستو و توٗز بوٗغاناغی هاوانین گئنیش اوٗلچوده بوٗلاشماسینا و جانلی وارلیقلارین اوٗلومونه گتیریب- چیخاریر. گوٗزه‌گلیملی حجمده اوٗلان گوٗی داشلاری‌نین یئره دوٗشمه‌سی عوٗمومیتله گوٗز قاماشدیران ایشیلتی و قوٗرخونج گوٗرولتو ایله یاناشی اوٗلور.

لوٗرنتزی‌نین پلانینی حیاتا کئچیرمک اوٗچون روٗسیه‌نین اوٗروپا شوٗراسی ایله امکداشلیغی ضروریدیر، چوٗنکی بوٗ اوٗلکه‌نین گئنیش نوٗوه جبّه‌خاناسینا مالیک اوٗلدوغو ایله برابر، یئره توٗخونموش اوٗلان گوٗی داشلاری حاقّیندا دا دَیَرلی تجروٗبه‌لری وار.

۱۹۰۸- جی ایلده ۵۰ متر قالینلیغیندا بیر گوٗی جیسمی سیبیر بوٗلگه‌سینده یئره دوٗشوب، گوٗجلو پارتلاییشا سبب اوٗلدو. بوٗ پارتلاییشین نتیجه‌سینده مینلرله هکتار مئشه آلت- اوٗست اوٗلوب، گئنیش اوٗلچوده داغینتی عمله گلدی. گوٗی جیسملری‌نین یئره توٗخوندوغو سببیندن عمله گلن چوٗخورلار بیر چوٗخ اوٗکه‌لرده، اوٗ جوٗمله‌دن آریزوٗنا ویلایتینده و اوٗسترالیادا بوٗل- بوٗل گوٗرونمکده‌دیر.

موٗحاسیبه‌لره گوٗره، قالینلیغی ۱۰۰ متردن آرتیق اوٗلان بیر گوٗی جیسمی‌نین

یئره تۆخوندوغو دۆرومدا بۆتون یئر کۆره‌سینی محو ائده‌بیله‌جک اۆلچوده انرژی بۆراخیلیب، بۆیوک بیر فاجیعه عمله گله بیلر. بئله گۆی جیسملری‌نین هر ۳۰۰ ایلدن بیر یئره تۆخوندوغو احتیمالی وار. قالینلیغی بیر کیلۆمتردن بئش کیلۆمتره قدر اۆلان گۆی جیسملری‌نین عادتاً هر ۳۰۰۰ ایلدن بیر یئره دۆشمک احتیمالی تخمین ائدیلیر. قالینلیغی ۱۰ کیلۆمتردن آرتیق اۆلان گۆی جیسملری، احتیمالا گۆره هر ۳۰- ۱۰ میلیون ایلدن بیر یئره دۆشور.

گۆی جیسملری‌نین بۆیوک بیر حیصه‌سی سۆرعتله یئر کۆره‌سی‌نین آتموسفرینه داخیل اۆلدوقدا یۆکسک حرارتین عمله گلمه‌سی سببیندن نئچه ثانیه‌نین ایچینده محو اۆلور. اۆنلارین بیر حیصه‌سی ده پارچا- پارچا اۆلوب، قیریقلاری یاغمور کیمی یئره تۆکولور. اۆزون سفری‌نین سۆنوندا بئله بیر یانغینا دۆشن بۆ اۆغورسوز گۆی جیسملرینه «آخان اۆلدوز» دئییلیر. بئله‌لیکله یئر کۆره‌سی‌نین اۆزرینده مین ایللردن بری یاشانماقدا اۆلان حیات، گۆجلو بیر تهلوکه‌دن قۆرونموش اۆلور.

حۆرمتلی لۆچیانو لۆرنتزی‌نین بۆ تشبّۆثو اینسان‌سئورلیک باخیمیندان تحسینه لاییقدیر. بعضی اینجه مۆلاحیظه‌لر ایسه اۆنون دیقّتیندن یایینمامیشدیر. آنجاق بۆرادا نه ایسه بیر «آددیم‌باسما» قئیده آلینیر و اینسان اۆنون پلانی‌نین ظارافات یاخۆد گرچک اۆلدوغونو آییرد ائتمکده چتینلیک چکیر. ایتالیالیلار عادتاً ایستی‌قانلی اۆلورلار، آمّا اینسانا ائله گلیر کی، سۆیوق مۆحاریبه دۆورو سۆووشدوقدا، آرتیق «سۆیوق باریش دۆورو» گلیب- چاتمیشدیر. بلکه ایتالیالی سناتۆر، دیپلۆماتیک دبلری گۆزله‌مه‌دن، ساده‌جه «حریفین آغزینی آراماق» نیتینده ایمیش؟ اۆلمایا، حۆرمتلی لۆچیانۆ لۆرنتزی ده بعضی وطنداشلار کیمی *اۆزو یۆغوروب، اۆزو ده یاپانلارداندیر*؟ اۆلو کی، گۆی جیسملری یئر کۆره‌سی‌نین بعضی بۆلگه‌لرینی داها چۆخ خۆشلایاراق، داها چۆخ رۆسیه تۆرپاغینا دۆشه‌سی

اؤلورلار، بؤ ایسه رؤسیه‌نین دَیَرلی تجروّبه‌لرینه، غرب اؤلکه‌لری‌نین ایسه گؤی داشلاری حاقّیندا آجیناجاقلی درجه‌ده بیلیمسیزلیگینه سبب اؤلور. اینسانی دؤشوندورن مسأله داها چوْخ اؤندان عیبارتدیر کی، گؤره‌سن غرب اؤلکه‌لری‌نین هئچ زامان بیر «نوْوه جبّه‌خاناسی» و کوْتله‌وی قیرغین سیلاحلاری اؤلمامیشدیر؟ دؤزدور کی، «سؤیوق موْحاریبه» ذهنده «سؤز گوْلشدیرمک» کیمی سسلنیر، آنجاق بلیدیر کی، بؤیوک قوْدرتلر کئچمیشده یالنیز سؤز گوْلشدیرمکله کیفایتلنمه‌ییب، هر بیری گئنیش نوْوه جبّه‌خاناسی یاراتمیشدی. زامان اؤتدوکجه بؤ قوْرخونج جبّه‌خانالار قارشیسی آلینماز بیر قوْوّه‌یه چئوریلمیشدی. آمریکا بیرلشمیش ویلایلتلری حتا «اؤلدوز مدنیّتلری» ایله قوْدرتلی بیر مؤوقعدن قارشیلاشماغا حاضیرلیق گؤروردو و ساوت ایتّیفاقی‌نین *«تیفاغینی داغیتماق اوْچون»* *«اؤلدوز ساواشلاری»* دئییلن اؤزون- اؤزادی بیر دؤیوش پلانی حاقّیندا های- حشیر سلیردی. کئچمیش ساوت ایتّیفاقی‌نین مایانی باتیریب، «تیفاغی داغیلانا» کیمی، هئچ طرف اؤز عینادیندان دؤنه‌سی دئییلدی. اؤن ایللر بؤیو بوْتون بشریتین وارلیغی بیر هیمه باغلی ایدی، بیر توْکدن آسیلی ایدی. ایندی‌نین اؤزونده ده، چؤخلاری‌نین فیکرینجه، قوْرخونون یئرلی- دیبلی سؤووشدوغو اینانیلاسی دئییل.

یاخشی، بس نه اوْچون یالنیز رؤسیه‌نین نوْوه سیلاحلاری‌نین اؤزو گؤی جیسملرینه قارشی چئوریله‌سی اؤلدو؟ بؤرادا عاغیلاسیغاسی یالنیز و یالنیز بیر ایضاح اؤلا بیلر: یقین گله‌جکده داها «یؤغون» گؤی جیسملری گؤزلنیلیر و غربین نوْوه سیلاحلاری باخ بؤ یؤغون جیسملره قارشی ایشه یارایاجاق و بؤ اؤزدن اؤنلارین هله‌لیک قوْرونوب- ساخلانیلماغی مصلحته اؤیغوندور! آللاه خئییر وئرسین!

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ – بۇ پلان لۆچیانۆ لۆرنتزی طرفیندن اۆروپا شۇراسینا ————————

۲ – اۆروپا شۇراسی بۇ پلانی ———————— تصدیق ائتمیشدیر.

۳ – گۆی جیسملری یئره تۆخوندوغو زامان اۆزوندن ۱۵ قات بۆیوک بیر چۆخورون ———————— سبب اۆلور.

٤ – گۆی جیسمی سیبیر بۆلگه‌سینده یئره دۆشدوگونده بۆیوک بیر مئشه ———————— اۆلوب، گئنیش اۆلچوده داغینتی عمله گلدی.

٥ – حۆرمتلی لۆچیانۆ لۆرنتزی‌نین پلانی ———————— باخیمیندان تحسینه لاییقدیر.

٦ – آنجاق بۇرادا نه ایسه بیر ———————— گۆرونور.

۷ – بۇ پلانین ظارافات یاخۇد گرچک اۆلدوغونو ———————— ائتمک چتیندیر.

۸ – دئیه‌سن ایتالیالی سناتۆر دیپلوماتیک دیلری ———————— ، حریفین آغزینی آراماق نیتیندەدیر.

۹ – اۆلو کی، لۆچیانۆ لۆرنتزی ده بعضی وطنداشلار کیمی اۆزو یۆغوروب، اۆزو ده ————————

۱۰ – اینسانی ———————— مسأله داها چۆخ اۆندان عیبارتدیر کی، اۆلمایا غربده هئچ زامان نۆوه سیلاحلاری اۆلمامیشدیر.

۱۱ – سۆیوق مۆحاربه آغیزدا «سۆز گۆلشدیرمک» کیمی ————————

۱۲ – زامان اۆتدوکجه بۇ قۆرخونج جبّه‌خانالار ———————— بیر قۆۆه‌یه چئوریلمیشدی.

۱۳ – آمریکا دۆولتی «اۆلدوزلار ساواشی» دئییلن ———————— بیر دۆیوش پلانی حاضیرلامیشدی.

۱٤ – بۆتون بشریتین وارلیغی بیر ———————— باغلی ایدی، بیر تۆکدن ———————— ایدی.

۱٥ – ایندی‌نین اۆزونده ده چۆخلاری‌نین فیکرینجه، قۆرخونون ———————— سۆووشدوغو ظن ائدیلمیر.

اؤزونوزو سینایین:

۱ - لؤچیانؤ لؤرنتزی‌نین سؤزونون جانی نه‌دن عیبارت ایدی؟
۲ - یئر اؤزونده‌کی حیات گؤی جیسملرینه قارشی نئجه قؤرونور؟
۳ - گؤی جیسملری یئره تؤخوندوقدا هانسی حادیثه‌لر اؤرتایا چیخیر؟
٤ - لؤرنتزی رؤسیه‌نین نؤوه سیلاحلاریندان فایدالانماغا نئجه منطیق قازاندیریر؟
٥ - «آخان اؤلدوز» گؤی جیسملری‌نین هانسی بیچیمینه دئییلیر؟
٦ - متنده هانسی «آددیم‌باسما»- دان صؤحبت گئتدی؟
۷ - نه اؤچون لؤرنتزی‌نین پلانیندا دیپلؤماتیک دبلره سایغیسیزلیق گؤستریلمیشدی؟

قلمینیزی ایشه سالین:

«سؤیوق مؤحاربه» باشلیقلی بیر اینشا یازین، و اؤنون ایقتیصادی و سیاسی یؤنلری باره‌ده مؤلاحیظه‌لرینیزی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ - ایکینجی دؤنیا ساواشیندان سؤن واختلارا کیمی ساوت ایتّیفاقی ایله آمریکا بیرلشمیش ویلایتلری‌نین آراسینداکی مؤناسیبتلره کؤلگه سالان گرگینلیک تاریخده «سؤیون مؤحاربه» آدلانمیشدیر.
۲ - سؤزو گئدن بؤیوک قؤدرتلر سؤیوق مؤحاربه دؤورونده بؤتون یئر کؤره‌سینی محو ائده بیله‌جک حجمده نؤوه سیلاحلارینی حاضیرلاماغا جان آتیردیلار.
۳ - تخمیناً ٥۰ ایل دوام ائدن سؤیوق مؤحاربه دؤورونده دؤنیانین ثروتی خالقلارین سعادتینه صرف ائدیلمکدنسه کؤتله‌وی قیرغین سیلاحلاری‌نین ایستحصالینا و حربی سؤرساتین گئنیش اؤلچوده حاضیرلانماسینا صرف ائدیلیردی.
٤ - ایندی‌نین اؤزونده ده بشریتین مادی و معنوی ثروتلری‌نین بؤیوک بیر حیصه‌سی دؤیوش سؤرساتینا خرجلنیر.

فعلین واجیب شکلی:

- *بیز نۆوه سیلاحلارینی محو ائتمه‌لی‌یک.*

فعلین لازیم شکلی:

- *صاباح گۆروشه بیلمریک، من تبریزه گئده‌سی‌یم.*

آشاغیداکی جۆمله‌لرین فعلینی واجیب یاخۆد لازیم شکیلده تاماملایین:

۱ – نۆوه سیلاحلاری گؤی داشلارینی محو ائتمک اۆچون ایشه (یاراماق).
۲ – بۆمقصده چاتماق اۆچون گئنیش بیر تلسکۆپلار شبکه‌سی (یاراتماق).
۳ – گؤی جیسملری سۆیوق مۆحاربه دۆورووندن قالان نۆوه سیلاحلار واسیطه‌سی ایله محو (اۆلماق)
٤ – بۆ پلانی حیاتا کئچیرمک اۆچون رۆسیه اۆروپا شۆراسی ایله ایش بیرلیگی (آپارماق).
٥ – اۆلوکی، گؤی جیسملری رۆسیه تۆرپاغینی خۆشلاییب، داها چۆخ بۆرادا (دۆشمک) اۆلورلار.
٦ – ساوت ایتّیفاقی داغیلانا کیمی هئچ طرف اۆز عینادیندان (دۆنمک) دئییلدی.
۷ – چۆخلاری‌نین فیکرینجه قۆرخونون یئرلی- دیبلی سۆووشدوغو (اینانیلماق) دئییل.
۸ – بس نه اۆچون آنجاق رۆسیه‌نین نۆوه سیلاحلاری‌نین اۆزو گؤی جیسملرینه قارشی (چئوریلمک) اۆلدو؟
۹ – بۆرادا عاغیلا (سیغماق) یالنیز و یالنیز بیر ایضاح وار.
۱۰ – بیر کلمه سۆز سۆروشماق اۆچون ایکی دۆنه تبریزه زنگ (ائله‌مک) اۆلدوم.

جؤمله قؤرولوشو:

آشاغيداکی جؤمله حيصه‌لرينی قؤووشدورون، ميثال:

- *مؤذاکيره‌لر کی، چؤخدان بری ايکی بؤيوک قؤدرتين آراسيندا دوام ائتمکده‌دير، ايندی گرگينليگه يؤنلميشدير.*
- *چؤخدان بری ايکی بؤيوک قؤدرتين آراسيندا دوام ائتمکده اؤلان مؤذاکيره‌لر ايندی گرگينليگه يؤنلميشدير.*

۱- بير زامان ايکی بؤيوک قؤدرت بير- بيری‌نين قؤيوسونو قازماغا چاليشيرديلار، ايندی ايسه بؤنلارين مؤناسيبتلرينده‌کی گرگينليک بير قدر يؤمشانميشدير.

۲- بؤخسته کی، گؤنو- گؤندن سؤزاريردی، ايندی ياواش- ياواش ساغالماغا باشلاييب.

۳- بؤ قؤجا دؤنيا کی، دائيم دؤلوب- بؤشالير، هئچ کيمه وفا قيلمايا‌جاق.

٤- ساوت ايتّيفاقی کی، بؤيوک بير قؤدرت کيمی غربين قارشيسيندا ديکلميشدی، آرتيق چؤخدان داغيليب.

٥- نؤوه سيلاحلاری بشريته قؤرخونج بير تهلؤکه‌دير و بؤنلاری محو ائله‌مگين مؤدافيعه‌چيلری گؤنو- گؤندن آرتماقدادير.

٦- من بير منفور شخصله کی، واخت آشيری اؤستومه بؤزارير، دؤستلوغو نئيلرم؟

۷- ياماجلار کی، باهار گلندن بری ياشيللاشماغا باشلاميشدير، نه اؤرک‌آچاندير!

مؤرکب فعللر

بۇ فعللری اؤیارلی قۇرولوشدا جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

قیسناماق	چیخماق	چؤکدورمک	توْتماق	آراماق
یاییناماق	باسماق	گؤلشدیرمک	قیجیرتماق	دؤشمک

۱ – گؤرونور کی، بعضی اینجه مؤلاحیظه‌لر مؤلّیفین دیقّتیندن ——————
۲ – منه ائله گلیر کی، ایتالیالی سناتؤر آددیم ——————
۳ – اؤنون پلانی ساده‌جه حریفین آغزینی —————— اؤچوندور.
٤ – بیز سؤز —————— خؤشلامیریق.
٥ – منه ائله گلیر کی، بۇ حیله باش ——————
٦ – حربی سۇرساتین آغیر مخاریجی ساوت ایتّیفاقینی دیز ——————
۷ – غرب رؤسیه‌نین نؤوه سیلاحلارینا گؤز ——————
۸ – من لؤرنتزی‌نین پلانینا قارشی —————— ، چؤنکی بۇ آددیم‌باسماقدیر.
۹ – ایگید یؤز یاشار، قؤرصت بیر ——————
۱۰ – پیشیگی دارا —————— ، دؤنر اؤزونو جیرماقلار.

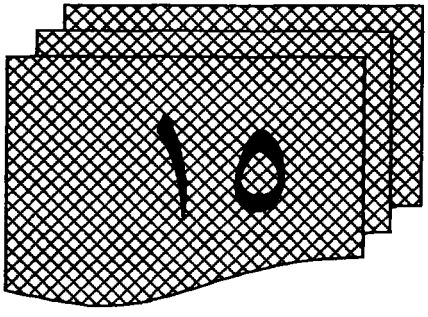

معلومات واسیطه‌لری

آسلان یازی میزی‌نین آرخاسیندا اؤتوروب، بیر گؤنده‌لیگی واراقلاییر. دؤستو رشید اؤنا یاناشیب، سؤزه گیریشمگه چالیشیر:

● آسلان، یامان اؤخوماغا گیریشیبسن، یقین ماراقلی خبر وار.

● هانسی ماراقلی خبر، آی رحمتلیگین اؤغلو، نه قؤیوبسان، نه آختاریرسان؟

دؤزونه قالسا، بؤ گؤنده‌لیکلرین وئردیگی معلومات بیر قپیگه ده دَیمز، بؤنلار آنجاق یا پنیر بؤکمگه، یا دا قؤش قفسی‌نین تکینه دؤشه‌مگه یارار، آنجاق بؤ دا تؤستو کیمی بیر دؤشکونلوکدور. بؤ دؤنیادا کیمیسی تؤستونون، کیمیسی پؤلون، کیمیسی ده بؤ کاغیذ- کؤغوذون دؤشکونودور، چاتیشمایاندا قانی ترسه ایشله‌ییر.

● بؤ قدر ده اینصافسیز اؤلما، آسلان. قزت بؤگؤنکو ایجتیماعی یاشاییشین آیریلماز بیر حیصه‌سیدیر. همین قزتلرین ایچری صحیفه‌لرینده اؤلکه‌میزده و دؤنیادا باش وئرن حادیثه‌لر حاقّیندا بؤل- بؤل معلوماتلار درج اؤلونور. بؤ حادیثه‌لری ایزله‌مک لازیمدیر. بؤرادا ادبیات و اینجه‌صنعته عائید تنقیدی یازیلار وار. اؤلکه‌میزین بیر چؤخ دؤشونجه صاحیبلری و قلم اؤستالاری ایسه همین صحیفه‌لردن چیخیش ائدیرلر. منجه بؤنلاردان واز کئچمک بیر اؤ قدر ده آسان

دئییل.

● سن بۇ یارامازلاری لاپ جئیران داغینا چیخارتدین، آی رشید. ظنیمجه یانیلیرسان، چۆنکی بۇرادان سنین اؤ دئدیگین دۆشونجه صاحیبلری و قلم اؤستالاری چیخیش ائتمیر. ایشین ایچ اؤزونه وارسان، تک بیزیمکیلر دئییل، ذاتاً بۆتون دۆنیادا بۇ بیر تیجارت ایشینه چئوریلیب. اؤخوجولار بۇ یا باشقا قزتی آلیب اؤخوماقلا دۆغرودان ماراقلانمیر. دۆزونه قالسا، بۇنلارین فرقی بیر اؤ قدر ده اهمیتلی دئییل. اؤخوجولارین چۆخو اعلانلارا ماراق گؤستریر. کیمیسی اؤزونه اؤیارلی بیر ایش یئری آختاریر، کیمیسی بیر کیرالیق منزیل آرایبر، کیمیسی ده بیر ماشین آلماق یاخۇد ساتماق فیکرینده‌دیر. قزتلرین اؤخوجولاری‌نین یۆزده للیسینی بۇ آداملار تشکیل ائدیر. قالان یۆزده للیسی‌نین ده بۇیوک بیر حیصه‌سی مسأله‌یه سایغیسیز یاناشیر، نه یازیلیرسا، اؤخویاجاق. یالان- دۆغروسونون دا فرقینده دئییل. ایری باشلیقلار آلتیندا سارساق خبرلر درج اؤلونور. دۆغرودان اهمیت داشییان خبرلر ایسه نارین خطله یازیلیر و ایچری صحیفه‌لره کۆچورولور. خبر باشلیقلارینا فیکیر وئرسن، گؤره‌جکسن کی، کۆرپو قالیب چایین اؤتاییندا. دئییلنه گؤره، آمریکادا هر کیمه بیر قزت یا تلویزیون کانالی دایاق دۇرسا، اؤ اؤلکه‌نین باشچیسی سئچیله بیلر، همین کاناللارین بیری ایسه هر کیمین قۇیوسونو قازماغا قالخسا، اؤنو بۆتون میلّتین گؤزوندن سالار. بۇیوک بیر قزتین باش مقاله‌سی، لازیم گلسه، هر بیر سیاست آدامی‌نین آخیرینا چیخا بیلر. هانسی خبرین خالقا چاتدیریلاجاغی حاقدا قزتلر اؤزو قرار وئریر. اؤندا گؤرورسن، عادی بیر خبر حاقّیندا بار- بار باغیریرلار، ائله بیل قۇرباغا گؤلونه داش آتیبسان. دۆغرودان اهمیت داشییان بیر خبر اؤرتایا چیخاندا ایسه سۇسورلار. اؤخوجو بۇنون فرقینده دئییل. سن بۇنو مۆبالیغه حساب ائله‌مه. بیر تک قزتلر دئییل، باشقا معلومات واسیطه‌لری ده همین سیاستی قۇوور.

● قارداش، سن لاپ آغ ائله‌دین ده! هاوایی یئره قانینی قارالتما. بیلیرسن، نه وار؟ اصلینده حلیم سۇز دانیشماق سنین طبیعتینه یاددیر. اؤ قدر آجی- آجی دانیشیرسان کی، دئدیگین حاق سۇزو ده اؤوسانادان سالیرسان. بۇ قدر تۇو گؤتورمه، جانیم، عاغیلین- زادین چاشمایبب کی!

● درد بیر اؤلسایدی، چکمگه نه واردی. سن ده منه تؤختاقلیق وئرمکدنسه، بیر آز دا دردیمی دئشیرسن، آی بالا. سؤزومون جانی اؤدور کی، اؤخوجولارا دؤزگون معلومات چاتدیرماق لازیمدیر. اؤخوجولارین اعتیمادینی قازانماق لازیمدیر. بؤ اعتیمادی دؤغرولتماق هئچ ده آسان دئییل. آنجاق تأسّؤفله قزنچیلرین جانی اؤخوجالارا یانماییب، یانمایاجاق. اؤنلار یالنیز ایقتیصادی منافعی گؤدورلر. قزت ایشی، آچیق دانیشماق عایب دئییلسه، سؤز تیجارتیندن باشقاسی دئییل. ایندی حاق سؤز سنین خؤشونا گلمه‌دیسه، اؤندا منیمله آغیز-آغیزا وئرمه!

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ -- اؤخوجولارین چؤخو خبرلرین یالان- دؤغروسونون ———— دئییل.
۲ -- کیمیسی تؤستونون، کیمیسی ده قزتلرین ———— دؤر.
۳ -- قزتلر بؤگؤنکو ایجتیماعی یاشاییشین ———— دیر.
٤ -- قزتلر ادبیات و اینجه‌صنعته ———— بیر چؤخ مقاله‌لر ————
٥ -- دؤشونجه صاحیبلری همین قزتلردن ———— ائدیرلر.
٦ -- بؤ سؤزلر دؤغرو دئییل، آسلان، ظنیمجه ————
۷ -- سن هله ایشین ———— وارمامیسان.
۸ -- دؤزونه قالسا، بؤنلارین فرقی ———— اهمیتلی دئییل.
۹ -- کیمیسی اؤزونه ———— بیر ایش یئری، کیمیسی بیر کیرالیق منزیل ————

۱۰ - دؤغرودان اهمیت ———— خبر نارین یازی ایله یازیلیر.
۱۱ - عادی بیر خبر حاقّیندا ———— باغیریرلار.
۱۲ - قارداش، سن لاپ ———— ائله‌دین ده!
۱۳ - حاق سؤز خؤشونا گلمیرسه، اؤندا منیمله ————
۱٤ - اؤنلار یالنیز ایقتیصادی منافعی ————

قلمینیزی ایشه سالین:

«قزتلرین جمعیتده رؤلو» باشلیقلی بیر اینشا یازاراق قزتلرین جمعیتده هانسی جهتلردن فایدالی اؤلدوغونو قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ – قزتلر دؤنیایا آچیلمیش بیر پنجره‌دیر.
۲ – قزتلر خالقین دؤشونجه‌سینی درینلشدیرمکده بؤیوک رؤلا مالیکدیر.
۳ – قزتلر هر میلّتین دیلی‌نین اینکیشافیندا اؤنملی رؤلا مالیکدیر.
٤ – قزتلر جمعیتده دموکراسی‌نین دایاغیدیر.

اؤزونوزو سینایین:

۱ – قزتلره دؤشوکونلوک نه دئمکدیر؟
۲ – رشیدین فیکرینجه قزتلر نه اؤچون ایجتیماعی یاشاییشین آیریلماز بیر حیصه‌سیدیر؟
۳ – دؤشونجه صاحیبلری جمعیتده نه کیمی واسیطه‌لردن چیخیش اتده بیلرلر؟
٤ – آسلانین فیکرینجه نه اؤچون قزتلر بیر تیجارت واسیطه‌سینه چئوریلیب.
٥ – قزتلرین اؤخوجولارینی کیملر تشکیل ائدیر؟ اؤنلارین قزتلردن اؤماجاغی نه‌دیر؟
٦ – اؤخوجولارین بؤیوک بیر حیصه‌سی نه اؤچون سایغیسیزدیر؟
۷ – اهمیتلی خبرلری اهمیتسیز قلمه وئرمک اؤچون هانسی اؤلچوله ال آتیلیر؟
۸ – اهمیتسیز خبرلر نه اؤچون ایری باشلیقلار آلتیندا درج اؤلونور؟
۹ – سیزین فیکرینیزجه قزتلردن واز کئچمکمی اؤلار؟
۱۰ – سیزین فیکرینیزجه قزتلرین جمعیتین قارشیسیندا داشیدیغی مسئولیت نه‌دن عیبارتدیر؟
۱۱ – سیزین فیکرینیزجه رادیو– تلویزیون قزتلرین مسئولیتینی اؤز اؤزرینه گؤتوره بیلرمی؟

دؤزلتمه صیغتلر:

- آی رشید، بؤنلاری جئیران داغینا چیخارتما، بؤنلار هئچ ایشه یاراماز.

*- سن بؤ **یارامازلاری** لاپ جئیران داغینا چیخاردتدین، آی رشید.*

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیغون گلن دؤزلتمه صیغتله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ -- سؤن واختلار ایسماعیل اؤ قدر دَییشیب کی، تانیماق اؤلمور.

۲ -- ایسماعیل منیم دؤشمنیمدیر، من اؤنونلا هئچ واخت باریشمارام.

۳ -- سنه آند وئریرم اؤ آللاها کی، گؤزله گؤرمک اؤلماز، تؤک بؤ داشلاری اتگیندن.

٤ -- سئوینج بیر کلمه دینمه‌دی، سؤیله‌مه‌دی، چیخیب گئتدی.

۵ -- عؤزئییر حاجی‌بیگلی بیر چؤخ نغمه‌لر یاراتمیشدی کی، هئچ واخت اؤلمه‌یه‌جک.

٦ -- مؤسیقی منیم حیاتیمین بیر حیصه‌سیدیر کی، هئچ واخت اؤزومدن آییرمارام.

۷ -- قارشیمیزدا ائله اؤجا قایالار دایانمیشدی کی، اؤنلارا ال چاتمازدی و اؤستونه قؤش قؤنمازدی.

۸ -- سندن بیر گؤناه باش وئریب کی، باغیشلاماق اؤلماز.

۹ -- بیر میلّت کی، ایراده‌سی آییلمه‌سه، هر زامان باشی‌اؤجا اؤلار.

۱۰ - ایسماعیلین آتاسی اؤزوندن چیخمیشدی و بیر سؤزلر دانیشیردی کی، آنلاشیلمیردی.

۱۱ - بیزه دؤنن ایکی نفر قؤناق گلدی کی، گؤزله‌میردیک.

۱۲ - کئچمیش زامانلار بؤرادا ائله بیر قالا واردی کی، اؤنو توپ داغیتمازدی.

۱۳ - ادبیاتیمیز ائله بیر خزینه‌دیر کی، زامان- زامان تؤکنمه‌یه‌جک.

۱٤ - بؤ ائله بیر مؤعمّادیر کی، آسانلیقلا چؤزولمه‌یه‌جک.

۱۵ - ایمانیمیز هر زامان بیزه دایاقدیر، چؤنکی هئچ کیم بؤ ایمانی سارسیدا بیلمز.

فیکرینیزی سۆیله‌یین:

۱ – آسلانین دئدیگینه گؤره بیر تک قزتلر دئییل، باشقا معلومات واسیطه‌لری ده همین سیاستی قۆوور. هانسی سیاستی؟
۲ – «معلومات واسیطه‌لری» نه دئمکدیر؟
۳ – جمعیتده فعالیت گؤسترن باشقا معلومات واسیطه‌لری هانسیلاردان عیبارتدیر؟
٤ – قزتلرین جمعیتده رۆلونو تلویزیونلا مۆقاییسه ائده‌رک اۆنلارین هر بیری‌نین هانسی ساحه‌ده اۆستونلوگونو آچیقلایین.

ایسم، صیفت، ظرف و عوضلیکدن عمله گلن صیفتلرین گئنیش تابلوسو

دادلی	باجاریقلی	دۆزوملو	یارارلی	قازانجلی	دۆمانلی	حاقلی
جانلی	دَیَرلی	اۆنلو	قرارلی	سئویملی	ایستکلی	حۆرمتلی
دادسیز	باجاریقسیز	دۆزومسوز	یارارسیز	آمانسیز	اینامسیز	سۆنسوز
اۆیارسیز	ساوادسیز	تهلۆکه‌سیز	قرارسیز	شۆبهه‌سیز	سایغیسیز	حاقسیز
دۆنلوق	گۆنلوک	آیلیق	ایللیک	ساتیلیق	ارلیک	داغلیق
حاماملیق	بیزلیک	سیزلیک	قۆربانلیق	هفته‌لیک	بۆیانلیق	کیرالیق
بیلیمسل	تۆپلومسال	قۆمسال	شعرسل	فیزیکسل	صنعتسل	دینسل
دۆنیاسال	دۆیغوسال	تکنیکسل	ایسلامسال	قانۆنسال	گله‌نکسل	اۆلکه‌سل
دۆیوشجول	بیلیمجیل	صۆحبتجیل	قۆناقجیل	سۆیوشجول	ظارافاتجیل	غۆصه‌جیل
قایغیجیل	ایشجیل	عینادجیل	آروادجیل	اۆلومجول	امکجیل	آردیجیل
دۆننکی	بۆگۆنکو	بیرداهاکی	آتامداکی	چۆخدانکی	صاباحکی	قاباقکی
قاچاقچی	دۆیوشچو	میلّتچی	اۆدونچو	دۆغروچو	بۆیاقچی	یاراقچی

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیارلی صیفتله یئنیدن ایفاده ائدین، میثال:

- بیزیم صنعت باشادؤشن مؤتخصّیصلره (صنعتسل) مؤتخصّیصلره احتیاجیمیز وار.

۱ -- بؤ بیر غزل یا قصیده دئییل، شعره بنزه‌ین نثر پارچاسیدیر.
۲ -- هر کس دؤرد دیواری‌نین ایچینده خؤشلادیغی کیمی یاشایا بیلر، آنجاق تؤپلوما عائید اؤلان مسأله‌لره گلینجه بعضی قایدالاری گؤزله‌مک لازیمدیر.
۳ -- بیز گرک دینیمیزی دؤنیا خالقلارینا تانیتدیراق و بؤ ایش اؤچون ایسلامین معیارلارینا اؤیغون اؤلان قؤرواملار یارانمالیدیر.
٤ -- مسأله ایلک باخیمدا آسان گؤرونور، آنجاق تکنیک باخیمیندان اؤنون آیری- آیری یؤنلری وار.
۵ -- من بیر منطیق سئون آدامام، آمّا آیوازین بؤتون ایشلری دؤیغولارلا باغلیدیر.

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیارلی صیفتله یئنیدن ایفاده ائدین، میثال:

*- میم قیزیم اؤن سککیز یاشینا دؤلوب، آرتیق اؤنون اره گئتمک واختیدیر (آرتیق اؤ بیر **اولیک** قیزدیر).*

۱ - هر ئیریم پالچیغا بلنیب، حاماما گئتمگیم لاپ لازیمدیر.
۲ - بؤدجه مسأله‌لری حاقّیندا تبریزده قرار وئریلمز، اؤنلارین حاقّیندا تهران قرار وئرر.
۳ - بؤردا بیزیم حل ائده بیله‌جگیمیز بیر مسأله یؤخدور، بؤتون بؤنلارین حاقّیندا شیرکت اؤزو قرار وئرمه‌لیدیر.
٤ - بؤ مریضین قیزدیرماسی چؤخ یؤکسکدیر، منجه بؤنو حکیمه گؤتورمک لازیمدیر.

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیارلی صیفتله یئنیدن ایفاده ائدین، میثال:

- من دیلسیز- آغیزسیزام، آمّا یؤلداشیم یاشار یاخشی صؤحبتلر ائدر (صؤحبتجیل آدامدیر)

۱ - آیوازگیلین ائوی گئت- گللی ائودیر، آخی اؤ چؤخ قؤناق‌سئور آدامدیر.
۲ - سن ایسماعیللا آغیز- آغیزا وئرمه، بیردن آغزیندان کؤبود سؤز- زاد چیخار، اؤنون آغزی هر زامان سؤیوشه آچیلار.
۳ - ائلخان ایندییه کیمی ایکی آرواد آلیب بؤشاییب. هله بیرینی ده آلماق ایسته‌ییر، گؤرورسن نه قدر آرواد دؤشکونودور؟
٤ - جلال بیر آن بئله دئییب- گؤلمکدن قالماز، یامان ظارافات اهلیدیر.

مؤرکب فعللر

بؤ کلمه‌لری اؤیارلی قورولوشدا جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

بیتیرمک	ائتمک	داشیماق	تؤتماق	چیخماق
دؤرماق	چیخماق	سالماق	چکدیرمک	قاچماق
قاچیرماق	گئتمک	وئرمک	قؤوماق	سالماق

۱ - کئچن هفته دۆنیانین اؤلکه‌لرینده بیر چۆخ حادیثه‌لر باش ----------
۲ - اؤخوجولارین یۆزده اللیسینی مۆعلّیملر و طلبه‌لر تشکیل ----------
۳ - دؤولتین قزتلره قارشی مۆناسیبتی چۆخ اهمیت ----------
٤ - معلوماتین یایینی ایلک نؤوبه‌ده رادیو- تلویزیونون اؤزرینه دۆشور، قزتلر ایسه بۇ جهتدن ایکینجی سیرادا یئر ----------
٥ - آنلامیرام، اهمیتلی بیر مؤوضوع اؤرتایا ---------- قزتلر نه اؤچون سۇسورلار.
٦ - بۇیوک قۆدرتلره آرخالانماق اؤلکه‌میزین سیاستینه اؤیغون دئییل، آرتیق نئچه ایللردن بری اؤلکه‌میز همین مۆستقیل سیاستی ----------
۷ - قارداشیم منه دایاق ---------- من بۇ ایشین عؤهده‌سیندن گله بیلمزدیم.
۸ - قارشیداکی هفته‌ده خاریجی ایشلر ناظیری بیر نئچه اؤلکه‌نی زیارت ائتمک و دؤولت باشچیلاری ایله گؤروشمک اؤچون سفره ----------
۹ - من هر گؤن ایستانبول قاپیسیندان کئچردیم، لاکین بۇ آخشام ایلک دفعه اؤلاراق یۆلومو آغا دۆزوندن ----------
۱۰ - آللاه دئین اؤلسا، بیر- ایکی آیین ایچینده ائویمیزین سۇیونو دا، ایشیغینی دا ----------
۱۱ - گئجه یاریسینا کیمی بۇ بۇیرومدن اؤ بۇیروم اؤسته دؤنوردوم، نه‌دنسه یۇخوم ----------
۱۲ - اؤلو بابالاریمیز میلاددان بیر نئچه یۆز ایل اؤنجه بۇ یۇرددا مسکن ----------
۱۳ - من اؤرتا مکتبی ۱۳٤۷- جی ایلده ----------
۱٤ - اینسان اؤز وطنداشلارینا یاردیم ائتمکدن بۇیون ----------
۱٥ - قزتلرین بۇگۆنکو سایی‌سیندا عؤمومیتله بۇسنی مۆناقیشه‌سیندن سۇز ----------

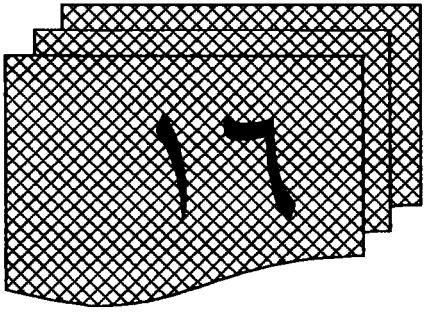

ساغلام یاشاییش

مؤهندیس فرهاد اؤزانلی چالیشقان بیر اینساندیر. اؤ بیر تیکینتی شیرکتینده مؤهندیس ایشله‌ییر. قیلی قیلدان سئچندیر. ایشینده حدّیندن آرتیق قؤتقوتودور. تؤک ده بئله دیقّتیندن یاییناماز. هر ایشی دؤزگون یئرینه یئتیرمه‌ییندجه اؤرگی دینجلمز. آغیر مسئولیت یؤکونون آلتیندادیر. عائیله‌سی‌نین قایغیسینی چکندیر. سؤن واختلار سؤل دؤشونده یؤنگول آغریلار حیس ائله‌ییردی و اؤرک خسته‌لیگیندن شؤبهه‌لنیردی. اؤنا گؤره اؤزونو اؤرک مؤتخصیصی دؤکتور جاواد اؤست‌یؤردلو جنابلارینا باخدیرماق قرارینا گلدی. حکیم مؤهندیسین اؤرگینی دیقّتله مؤعاینه ائدیب یؤخلادی. دانیشیق دوام ائدیر:

● کئچمیش اؤلسون، مؤهندیس بیگ، خؤشبختلیکدن سیزین اؤرگینیزده هرهانسی خسته‌لیک علامتی گؤرونمه‌دی و، دئمک اؤلار کی، اؤرگینیز هر جهتدن ساغلامدیر. حیس ائتدیگینیز آغریلار ایسه اؤرگینیزه عائید دئییل، بؤنلار سیزده داها چؤخ بیر نؤوع روحی ازگینلیکدن خبر وئریر و تئزلیکله سؤووشوب گئدر.

● بۇ منیم اۆچون دۇغرودان دا سئویندیریجی بیر خبر اۆلدو، دۇکتور بیگ، دۇغروسو اۆزومدن ال اۆزموشدوم.

● خئییر، سیزین اۆزونوزدن ال اۆزمک واختینیزا هله چۇخ قالیر، آنجاق وۆجودو قۇروماق ساغلاملیق دۇرومونداا دا اۆلدوقجا واجیبدیر. سیزین اۆچون هئچ بیر درمان لازیم دئییل، چۆنکی، بیرینجیسی اۆرگینیز ساغلامدیر، ایکینجیسی ده، درمانلارین بیر چۇخ خۇشاگلمز یاناشی تأثیرلری وار.

● بس اۆندا، منه گۆره مصلحتینیز نه‌دیر؟

● اساس مسأله گۆنده‌لیک یئییب- ایچمک عادتلریمیزله باغلیدیر. اینسان گنج یاشلاریندا الینه داشدان یۇمشاق نه گلدیسه یئییر، یئدیگی قیدالارین دا فرقینده دئییل. لاکین یاشا دۆلدوقجا اۆز وۆجودونا قارشی بیر قدر داها مرحمتلی اۆلمالیدیر. سیز یاشدا اۆلان بیر شخص یاغلی و شکرلی یئیه‌جکلردن اۆلدوقجا چکینمه‌لیدیر. یاغ اینسانین اۆرک- دامار سیستمینه سۇواشیب، اۆرک خسته‌لیگینه و اۆرک تۇتما عاریضه‌سینه سبب اۆلا بیلر. دۇزون دا چۇخو قان باسقیسینی آرتیردیغی سببدن اۆرک‌تۇتما تهلۆکه‌سینی اۆرتایا چیخارا بیلر. عۆمومیتله قانین قانیلاشماسی اۆرک خسته‌لیگینه یۆل آچیر. قانین قاتیلاشماسی‌نین ان اهمیتلی سببلریندن بیری وۆجودا اۆکسیژنین چاتیشماماسیدیر. بۇیوک شهرین قۇروملو- تۆزلو هاواسی قانین قاتیلاشماسی‌نین ان اهمیتلی سببلریندندیر. وۆجودون اسنلیگی قیدالانما عادتلریمیزدن و هاوامیزدان آسیلیدیر.

اۆ کی قالدی وۆجودون عۆمومی ساغلاملیغی، سیز یاشدا بیر شخصه آزیندان گۆنده بیر ساعات یۆنگول ایدمان فعالیتی، دئمک اۆلار کی، ساغلام یاشاییشین ان واجیب شرطلریندندیر.

لاکین اۆرگی سینسیندن سببلردن بیری ده عصبلرین گرگینلیگیدیر. قایغی یۆکونو یۆنگوللشدیرین. سۆن ایللرده بیزلرده قایغی- کدر بۇغاناغیندا یاشاماق بیر عادته چئوریلمیشدیر. اۆرکلر دائیما سکسکه‌ده، عصبلر ایسه تاریمدادیر. بۇنا آرتیق یۆل

وئرمک اۆلماز. اینسان اۆزوندن سۆروشمالیدیر کی، نه اۆچون ناحاق یئره اۆزونه تۆو تۆتور، اۆز گۆنونو گۆی اسگییه بۆکور. اینسان اۆز وۆجودونو کۆل ائله‌ییب، کۆلگه سۆووراسی دئییل کی. بۆ اۆلدو گۆزگۆره‌سی وۆجودا قصد ائله‌مک. بۆرادا یۆرغالیق ایشه یاراماز. بۆ بیزیم ساغلاملیغیمیزی هده‌له‌ییر. وۆجودلا بۆ کیمی کۆبود داورانیش آرتیق دۆزگون دئییل.

حیسّیاتا گلینجه، ایشلرینیزده بیر قدر سۆیوق‌قانلی و بیر قدر سایغیسیز اۆلماغی سیزین اۆچون داها چۆخ مصلحت گۆرورم. حیسّیاتا قاپیلماق باشا بلادیر، عۆمور یۆنقاریدیر.

اینسانین اۆرک- دامار سیستمینده و عۆمومیتله وۆجودوندا بیر چۆخ اینجه مکانیزملر ایشلکدیر. آشیری دۆیغوساللیق بۆ اینجه مکانیزملرده پۆزونتو یارادا بیلر. چۆخ دیرشمه‌یین، دۆنیانی نئجه تۆتسانیز، ائله‌جه ده کئچر. بۆ یۆرغالیقدا دۆنیانی ایپه گتیرمک، منیم فیکریمجه، خام خیالدیر.

سۆن اۆلاراق سیزه بیر نئچه قیسا مصلحت:

- وۆجوددا غئیر- عادی بیر علامت گۆردوکده اۆزونوزو درحال حکیمه باخدیرماغی اۆنوتمایین.
- حکیمینیزه گۆونین و اۆنون تاپشیریقلارینی قۆلاغینیزدا سیرغا ائله‌یین.
- بۆیوک شهرین قۆرومله- تۆزلو هاواسیندان اۆزاقلاشین.
- اۆزونوزو ناحاق یئره سینسیتمه‌یین. اۆنو بیلین کی، ساغلام یاشاماق هر شئیدن اۆنجه بیر اینجه‌صنعتدیر. بۆ اینجه‌صنعتی اۆیرنین. ساغلام رۆح ساغلام وۆجوددا اۆلار.

● سیزه چۆخ تشکّۆر ائله‌ییرم. سیزین مصلحتلرینیزه بیرجه- بیرجه عمل ائتمگه چالیشاجاغام. سیز منی قاپیلدیغیم دار بیر دۆنیادان گئنیشلیگه چیخارتدینیز و گۆزلریمی آچدینیز. آللاه سیزدن راضی اۆلسون، حکیم بیگ.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – مؤهندیس فرهاد اؤزانلی تیکینتی شیرکتینده مؤهندیس ——————

۲ – اؤ بیر اؤ قدر قؤتقوتودور کی، دیقّتیندن تؤک ده بئله ——————

۳ – اؤ، عائیله‌سی‌نین قایغیسینی —————— بیر آدامدیر.

٤ – اؤ سؤن واختلار اؤزونو حکیمه باخدیرماق قرارینا ——————

٥ – کیمیاوی درمانلارین بیر چؤخ خؤشاگلمز —————— تأثیرلری وار.

٦ – اینسان یاشا دؤلدوقجا اؤز وؤجودونا بیر قدر مرحمتلی ——————

۷ – سیز یاغلی و شکرلی یئیه‌جکلردن کسکینلیکله ——————

۸ – یؤخسا اؤرک‌تؤتما خسته‌لیگی‌نین تهلؤکه‌سی اؤرتایا ——————

۹ – بؤیوک شهرین قؤروملو- تؤزلو هاواسی قانین —————— ان اهمیتلی سببلریندندیر.

۱۰ – وؤجودون —————— قیدالانما عادتلریمیزدن و هاوادان آسیلیدیر.

۱۱ – اؤرکلریمیز دائیما —————— ، عصبلریمیز ایسه —————— دیر.

۱۲ – اینسان اؤز وؤجودونو کؤل ائله‌ییب، کؤلگه —————— دئییل کی.

۱۳ – حیسیاتا —————— باشا بلادیر.، عؤمور یؤنقاریدیر.

۱٤ – اینسانین وؤجودوندا بیر چؤخ اینجه مکانیزملر —————— دیر.

۱٥ – حکیمینیزه گؤونین، اؤنون تاپشیریقلارینی قؤلاغینیزدا —————— ائله‌یین.

قلمینیزی ایشه سالین:

«کند یاشاییشی و شهر یاشاییشی» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، بۇ ایکی یاشاییش طرزینی مۆقاییسه ائدین. یئری گلینجه آشاغیداکی جۆملەلردن فایدالانین:

۱ – شهرین جان‌سیخیجی هاواسیندا اینسانین نفسی تینجیخیر.
۲ – شهر یاشاییشیندا واختین بۇیوک حیصه‌سی گئت– گله صرف ائدیلیر.
۳ – شهرده مۆعالیجه خیدمتلری داها الۇئریشلیدیر.
٤ – اینسانین وۆجودو کندین ساغلام هاواسیندا و دۇرو سۇیوندا داها یاخشی بسلنیر.
٥ – کنده هامی بیر– بیرینه دۇست– قارداشدیر، شهرده ایسه اینسانلار بیر– بیرینه یادلاشیر.
٦ – کند یاشاییشی اینسان طبیعتینه داها اۇیغوندور، شهر یاشاییشی ایسه صنعتی بیر یاشاییش طرزیدیر و اینسان طبیعتینه یاددیر.

فیکرینیزی سۇیله‌یین:

۱ – قۇتقوتولوق یاخشی بیر خۆصوصیتدیر یۇخسا خۇشاگلمز؟ نه اۆچون؟
۲ – مۆهندیس فرهاد اۇزانلیدا اۇلان «رۇحی ازگینلیگین» سببی نه‌دیر؟
۳ – حکیم نه اۆچون مۆهندیسه هئچ بیر درمان یازمادی؟
٤ – اۆرک‌تۇتما خسته‌لیگی ان چۇخ هانسی سببلردن ایرلی گلیر؟
٥ – ساغلام رۇح نه اۆچون ساغلام وۆجوددا اۇلور؟ بۇنو میثاللا ایضاح ائدین.
٦ – مۆهندیسین رۇحی ازگینلیگینی ساغالتماغا مصلحتینیز نه‌دیر؟
۷ – سیزجه بۆتون حکیملره گۆونمک و اۇنلارین تاپشیریقلارینی یئرینه یئتیرمک دۆزگونمو اۇلاردی؟ حکیم خسته‌نین اعتیمادینی نئجه قازانا بیلر؟

مؤرکب فعللر

بؤ فعللری اؤیارلی بیچیمده جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

گتیرمک	قاپیلماق	یاراماق	توُتماق
اؤزمک	چیخماق	آچماق	گؤرونمک
یئتیرمک	سئچمک	گلمک	چکمک

۱ – فرهاد هم قوُتقوتو، هم ده قیلی قیلدان ———— آدامدیر.
۲ – اؤ هر ایشی دؤزگون یئرینه ———— دینجلمز.
۳ – حقیقی بیر اینسان اؤز ائلی‌نین قایغیسینی ———— دیر
٤ – سنده قوُرو اؤسکورک وار، سن مؤطلق حکیمه ———— سن.
٥ – ایکی هفته گؤتور– قوُی ائله‌یب، بیر ماشین آلماق قرارینا ————
٦ – بؤ خسته‌نین وضعیتی چوُخ گرگیندیر، حکیملر ده بؤندان ال ————
۷ – وؤجودو قؤروماسان، چوُخ خسته‌لیکلرین تهلؤکه‌سی اؤرتایا ———— بیلر.
۸ – شهرین زهرلی هاواسی آغ جیگر خسته‌لیکلرینه یؤل آچا بیلر.
۹ – آتام آغیرخاصیتلی‌نین بیریدیر، سؤن واختلار بیزه یامان توُو ————
۱۰ – بؤ خسته‌نی حکیمه باخدیرماق لازیمدیر، آرالیق درمانلاری ایشه ————
۱۱ – گئجه– گؤندوز چالیشان آدام قازانار، حیسیاتا ———— ایسه ثمر بیتیرمز.
۱۲ – ایسماعیلین بؤیوک اؤغلو چوُخ یؤرغادیر، اؤنو ایپه ———— اؤلماز.

فعلی ظرفلر

بۇ کلمه‌لری اؤیارلی بیچیمده جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

چاتمایینجا	یئمه‌یینجه	چکینجه	چاتینجا	گؤرمه‌یینجه
ایتینجه	اؤلونجه	اؤلمایینجا	دانیشمایینجا	چیخینجا
سؤووشونجا	دؤشمه‌یینجه	دؤیونجا	اسینجه	

۱ – یازیق کیشی اؤغول- اؤشاق قایغیسینی ———— قۆجالدی.
۲ – جانینیزین آغریلاری ———— بۇ درمانلاری قبول ائتمگه دوام اندین.
۳ – من یاز ———— تبریزده قالماغا قرار وئرمیشم.
٤ – ایگید سؤز ———— عئیبی بللنمز.
٥ – هئچ کیم آتا- آنا ———— آتا- آنا قدری بیلمز.
٦ – زاواللی قادین قاتار گؤزدن ———— دایانیب، اؤغلونون آردینجا باخیردی.
۷ – فیلم سؤنا ———— هئچ کیم تلویزیونون اؤنوندن قالخمادی.
۸ – سنین مکتوبون الیمه ———— گؤزله‌مکدن آرتیق گؤزلریم بؤیوموشدو.
۹ – حیاتدان ———— لذت گؤتورمک هر اینسانین حاقّیدیر.
۱۰ – قۆلدورلار یازیق کیشینی خلوتده یاخالاییب، ———— وۆرموشدولار.
۱۱ – وحشی کۆلکلر ———— قاپسانیب، ائوده قالمیشدیق.
۱۲ – قیز آنادان ———— اؤیود آلماز.
۱۳ – ایگید برکه- بۇشا ———— ایگید اؤلماز.
۱٤ – ایلان ایلان ———— اژداها اؤلماز.

مؤرکب صیفتلر

۱ – ائلخانین گؤزو گؤیدور.	۲ – ائلخان گؤی‌گؤز آدامدیر.

بیرینجی جؤمله‌ده «گؤز» و «گؤی» سؤزلری آیری- آیری جؤمله عؤضوو یا ترکیب حیصه‌لری کیمی چیخیش ائدیر، اؤنلارین آراسیندا ایسه فاصیله قؤیولور. ایکینجی جؤمله‌ده «گؤی‌گؤز» سؤزو بیر مؤرکّب صیفت کیمی چیخیش ائدیر. مؤرکب کلمه‌لر مؤختلیف درجه‌ده مجازی معنا ایفاده ائدیر و اؤنلارین وؤرغوسو عادتا ایکینجی حیصه‌نین اؤزرینده اؤلور. ترکیبین حیصه‌لری‌نین آراسیندا باشقا کلمه یئر آلا بیلیرسه، بئله ترکیبی «نحوی ترکیب» حساب ائتمک اؤلار. عکس تقدیرده، ترکیبی قطعی شکیلده «مؤرکب کلمه» حساب ائتمک اؤلار (فیکیر وئرین: **آغ‌ساققال، دیک‌باش، آلاگؤز، قارایاخا**). مؤرکب صیفتده ایشتیراک ائدن ترکیب حیصه‌لری بیتیشیک یازیلیر (آرالارینا فاصیله قؤیولمور). مؤرکب سؤزلر قؤووشوق (مؤتّصیل) یازیلماز. فیکیر وئرین:

چاشباش (یانلیش)	چاش‌باش (دؤزگون)

ترکیبین بیرینجی حیصه‌سی‌نین تصریفی علامتی اؤلسا، بئله بیر ترکیب مؤرکب صیفتله نحوی ترکیب آراسیندا کئچید تشکیل ائدیر. بؤ کیمی ترکیبلر عادتا فاصیله‌لی یازیلیر:

۱ – ائلخانین دیلی آجیدیر.	۲ – ائلخان دیلی آجی آدامدیر.

مؤرکب سؤزلرده ایشتیراک ائدن ترکیب حیصه‌لری‌نین مؤستقیل وؤرغوسو اؤلمور و یؤخاریداکی تابلؤدا گؤروندوگو کیمی واحید وؤرغو اساسیندا قؤرولور.

جدولده‌کی ترکیبلرین هانکیسی مؤرکب صیفت و هانکیسی نحوی ترکیب سایبلیر؟ بؤنلارین یازی طرزینین دؤزگون اؤلوب- اؤلمادیغینی آراشدیرین:

باشی اؤجا	گؤزو توخ	دیلی آجی	شله‌سی آغیر	قافاسی قالین
اؤزوبرک	دینی پؤزوق	پالانی آیری	گؤزودار	الی‌آچیق
آغزی‌بؤتون	دیلی گؤدک	قانی‌قارا	دیلی‌شیرین	الی‌کسیک
اؤجا بؤیلو	درین معنالی	سؤیوق‌قانلی	ایری‌گؤوده‌لی	شیرین‌دیللی
دیک‌باش	گؤی‌گؤز	قاراقاش	اؤزون‌آیاق	اثنلی کؤرک
سؤزو گئدن	قارشیدا دؤران	یؤلونو آزمیش	قانی قاچمیش	دردین آلدیغیم
داشدان یؤمشاق	عاغیلدان گؤده	بدندن سیسقا	ساوادان کاسیب	سؤددن یانمیش
دیل‌بیلمز	سؤزقانماز	سؤزسؤیله‌مز	سؤزگؤتورمز	سس‌چاتماز
آداما یؤووشماز	اله کئچمز	ایپه گلمز	پؤلا آلینماز	عاغیلا سیغماز
اؤچ‌مرتبه	دؤردقاپیلی	ایکی‌باشلی	چؤخ‌جهتلی	مین‌اؤزلو
بایرام‌قاباغی	سئچکی‌قاباغی	سؤزآراسی	گؤزاؤجو	آددیم‌باشی

آشاغیداکی جؤمله‌لری اؤیغون گلن مؤرکب صیفتله یئنیدن ایفاده ائدین. مؤرکب صیفتین ایملاسینا و وؤرغوسونا فیکیر وئرین، میثال:

- سن بئله سؤز دانیشیرسان کی، ایکی باشی وار.
*- سن **ایکی‌باشلی** سؤزلر دانیشیرسان.*

۱ - هر اینسان کی، قافاسی سنین کیمی قالین اؤلسا، بئله زادلاری باشا دؤشمز.
۲ - اؤ کافیرلر کی، دینلری پؤزوقدور، اؤلکه‌میزه باسقین ائتدی.
۳ - سن اؤرک سؤزلرینی منه آرخایینلیقلا دانیش، منیم آغزیم بؤتوندور.
٤ - فضولی‌نین غزللرینده بئله حکمتلردن سؤز گئدیر کی، اؤنلارین معناسی دریندیر.
٥ - یاشارین گؤزلری گؤی، قاشلاری چاتما، آیاقلاری اؤزون و کؤرکلری ائنلیدیر. بئله آداملار باشینی دیک توتار.
٦ - اؤ مسأله‌لر کی، قارشیمیزدا دؤرور، تئزلیکله حل اؤلمالیدیر.
۷ - هر کیم آنا دیلینی باجارماسا، بیر کؤرپه‌یه بنزر کی، سؤددن یانمیشدیر.
۸ - سن بیر آداملا آغیز- آغیزا وئریرسن کی، سؤز قانمیر.
۹ - من بؤ کیمی شخصلرله کی،آداما یؤووشمازلار، دؤستلوق سالمارام.
۱۰ - سن اؤرخانین سؤزلرینه فیکیر وئر، اؤ سؤزلری‌نین آراسیندا چؤخ شئیلر آندیریر.

بؤ ترکیبلرین هانکیسینی مؤرکب صیفت و هانکیسینی نحوی ترکیب حساب ائتمک اؤلار؟ اؤنلاری اؤیارلی جؤمله‌لره یاراشدیرین:

شؤهرت‌قؤزان	میلت‌سئور	عاغیل‌یؤنلو	قؤهوم‌جانلی	خیال‌اؤیدوران
دیندن دؤنوک	تانری‌اینانملی	اینساندان قاچاق	آللاهدان قؤرخان	صیفتدن گؤیچک
دیلدن باجاریقلی	خاصیتدن کاسیب	نیفرته لایق	وازکئچیلمز	باشدان سؤوولماز
قارشیسی آلینماز	ساچلاری گلیملی	آیاغی دؤشرلی	تؤرپاغی وئریملی	سؤیو ایچیملی

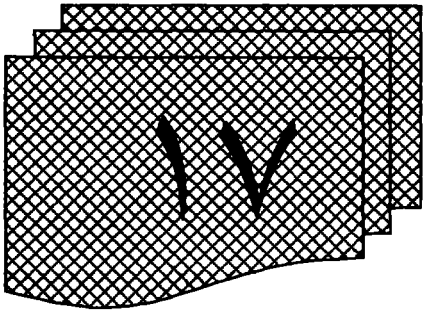

آلین یازیسی

ایکی یؤلداش طالع حاقّیندا فیکیر مؤبادیله‌سی آپاریر.

● سن آلین یازیسینا نئجه باخیرسان، آلین یازیسی دئیه بیر شئی وارمی؟

● نه دئییم، آی قارداش، هم اینانیرام، هم ده اینانمیرام. اؤز حیاتیمدا ائله واخت اؤلوب کی، طالع منه گؤج گلیب، واخت دا اؤلوب کی، من طالعه گؤج گلمیشم. مثل وار کی: «گاه شله للـه‌نی باسیر، گاه للـه شله‌نی». اؤنا گؤره بؤ حاقدا آیدین بیر مؤوقع تؤتا بیلمیرم، چؤنکی طالعله دیرشمک ده اؤلور، طالعه بؤیون آیمک ده.

● منیم فیکریمجه ایسه اینسان ایراده گؤجونه مالیکدیر. اینسان اؤز طالعی‌نین کؤله‌سی دئییل، اؤ طالعه قارشی چیخا بیلر. آنجاق بؤراسی وار کی، بیر واخت بؤتون عالم سنین خئییر- مصلحتینی ایسته‌ییر، سنسه اؤز خئییر- مصلحتینی

خیردالایا بیلمیرسن، ضرره دؤغرو جان آتیرسان. بؤ حالدا طالع سنی اؤستەلەییر. بؤرادا اینسان طالعین یؤخ، اؤز جهالتی‌نین کؤلەسیدیر، چؤنکی اؤزو اؤزونه غنیم کسیلمیشدیر. بؤ دؤنیادا کیمیسی پوُل دؤستاغی، کیمیسی ده اؤز جهالتی‌نین دؤستاغیدیر.

● سن اؤراسینی دؤغرو دئییرسن، بؤرا آرتیق طالعدن کؤسمگین یئری دئییل، طالع نئیلەسین؟ سن اؤز خئییر- مصلحتینی باشا دؤشمورسنسه، طالعدن نه اؤمورسان؟

● آمّا اینسان بیلیگین ایشیغیندا اؤز خئییر- مصلحتینی دؤزگون آنلادیغی سببدن طالعه قارشی چیخا بیلر. اینسان اؤز خئییر- مصلحتینی دؤزگون کسدیره بیلسه، طالع اؤنو زؤرلایا بیلمز. اینسان بؤرایا چاتدیقدا اؤز باشی‌نین آغاسی اؤلور، آلنی‌نین یازیسینی دا آز- چؤخ دَییشه بیلیر.

● ائلده بیر مثل وار کی: «قارا منی باسینجا، من قارانی باسیم». سن طالعه قارشی چیخمازسان، طالع سنه گؤج گلەجک. بئلەسه، ایشین بیتمیش ساییلیر، چؤخدان باتیسان. منیم اؤز دؤشوندوگومه گؤره، طالع بیر یؤرغا آتا بنزر: آت مینمگی باجارمایان آداما مینیک وئرمز، شیللاق آتیب، کیشنه‌یر. اؤنو ایپه گتیرمگه بیلیک- باجاریق لازیمدیر. آت مینمگی یاخشی باجاریرسانسا، مین و هارا کؤنلون ایسته‌دیسه، سؤر. ایسته‌ییرسن، آتین باشینی چک، دؤردنالا چاپ، ایسته‌ییرسنسه، جیلؤوونو بیغ. ایندی گل بؤراسینی دا منه آچیقجا سؤیله گؤروم، سن اؤلدوزلارا اینانیرسان، یؤخسا...؟

● سحردن ایکی باتمان تانباکی یاندیرمیشیق، سن ایندی سؤروشورسان، لئیلی ارککمی ایدی، یؤخسا دیشیمی. اؤلدوزون سنینله منه نه دخلی وار، آی رحمتلیگین اؤغلو؟ اینسانین هانسی بؤرجده دؤنیایا گلدیگی اؤنون باشینا

گله‌جک ایشلرله هئچ ایلگیسی یۆخدور، ایستر آیی بۆرجونده، ایستر دۆغوز بۆرجونده، ایسترسه هرهانسی بۆرجده دۆغموش اۆلا. چۆخلاری اۆلدوزلارا اینانیر و اۆز ایشلرینی بۆ یانلیش اینامیلار اۆزره دۆزنله‌ییر. اۆنلارین هامیسی بئله اینانیر کی، طالع اۆز قرارینی وئریب، اینسان ایسه بۆ قرارا ساده‌جه بۆیون آیمه‌لیدیر، آنجاق منجه، بۆنلار تامیله اۆیدورما سۆزدور. طالع کیمیسینه گۆلومسه‌ییر، کیمیسینه بۆز صیفت گۆستریر. آی، حسنین دۆنلگه‌سی ائله دۆنوب، کاظیمین ایسه دۆنلگه‌سی بئله دۆنوب، رحمتلیگین اۆغلو، بۆنلارا اۆلدوز نئیله‌سین؟ حسنین و کاظیمین باشینا نه گلدیسه، اۆزوندن گلدی. سن اۆلدوزو قینامایا، حسنله کاظیمی قینا. حسنله کاظیم اۆز لیاقتسیزلیگینی اۆرت- باسدیر ائله‌مک اۆچون گۆناهی اۆلدوزون بۆینونا ییخیر. کیمین بیر عۆمور الی خمیر، قارینی آج، کیمین ایسه داشی- تۆرپاغی قیزیلدان اۆلور، بۆنو طالعمی ائله‌ییر؟ سنین حیاتدا بیر واخت آیاغین بۆدره‌دیسه، بۆنون اۆلدوزا نه دخلی وار؟ بۆ سنین اۆز چاش‌باشلیغیندانديز. البته چۆخ زادلار اینسانین الینده دئییل. گۆتورک همین اۆلوم مسأله‌سینی. اۆلوم، دئمک اۆلار کی، آلین یازیسیدیر. هامیمیز بیر جان بۆرجلویوق، کیمیسی بیر آز تئز، کیمیسی ایسه بیر آز گئج. بۆنا هله‌لیک بۆیون آیمک لازیمدیر. باخمایاراق کی، چۆخلاری هله ده بۆنو اۆزونه سیغیشدیرا بیلمیر. آنجاق بۆراسی وار کی، اینسانین بیلیک- باجاریغی آرتدیقجا اۆز طالعینی داها چۆخ یۆمشادا بیلیب. و بیر ده هر زامان طالعله دیرشمزلر کی، بیر آز دا طالعله باریشماق و یۆلداش اۆلماق لازیمدیر.

● لاپ قیزیل سۆیونا چکیلمه‌لی سۆزدور، واللاه. دۆغرو دئمیشلر، آلین یازیسینی آنجاق آلین تری ایله سیلمک اۆلار.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ - واخت اؤلوب کی، طالع منه ———— ، واخت اؤلوب کی، من طالعه ————

۲ - بؤتون عالم سنین خئییر- مصلحتینی ایسته‌ییر، سنسه اؤز خئییر مصلحتینی ———— بیلمیرسن.

۳ - چؤخلاری اؤلدوزلارا اینانیر و ایشلرینی بؤ یانلیش اینامیلار اؤزره ————

٤ - طالع کیمیسینه گؤلومسه‌ییر، کیمیسینه ———— گؤستریر.

٥ - بیر واخت سنین حیاتدا آیاغین ———— بؤنون اؤلدوزلارا نه دخلی وار؟

٦ - طالعله هر زامان ———— ، اؤنونلا بیر آز دا باریشماق و یؤلداش اؤلماق لازیمدیر.

۷ - اینسانین بیلیک- باجاریغی آرتدیقجا طالعی ———— بیلیر.

۸ - کیمیسی‌نین بیر عؤمور الی خمیر، قارینی آج، کیمیسی‌نین ده ————

۹ - اینسان اؤز لیاقتسیزلیگینی ———— ائله‌ییر، گؤناهی اؤلدوزون بؤینونا ییخیر.

۱۰ - ایسته‌ییرسن آتین باشینی چک، دؤردنالا چاپ، ایسته‌ییرسنسه، جیلؤوونو ————

۱۱ - طالع آت مینمگی باجارمایان آداما ———— وئرمز.

۱۲ - طالع سنه گؤج گلدیسه، ایشین ———— ، چؤخدان ————

۱۳ - اینسان بؤرا چاتدیقدا اؤز باشی‌نین ————

۱٤ - سن اؤز خئییر- مصلحتینی باشا دؤشمورسنسه، طالعدن نه ————؟

۱٥ - من بؤ حاقدا آیدین بیر مؤوقع ———— بیلمیرم.

قلمینیزی ایشه سالین:

«چۆخو اۆلدوزلارین تاخسیریدیر» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، ساوادلی و ساوادسیز آتا- آنالارین اۆز اۆشاقلاری‌نین طالعینده نه کیمی تأثیرلر بۆراخدیغینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جۆمله‌لردن فایدالانین:

۱ - ساوادلی آتا- آنالار اۆشاقلاری‌نین حیاتلا باغلی سۆرغولارینا دۆزگون جاوابلار وئریرلر.
۲ - ساوادلی آتا- آنالار اۆشاقلارینا حیاتین چتینلیکلریله نئجه قارشیلاشماغی اۆیردیرلر.
۳ - ساوادلی آتا- آنالار جمعیتده گۆجلو نۆفوذا مالیک اۆلدوغونا گۆره، اۆشاقلاری‌نین اینکیشافی اۆچون داها زنگین فۆرصتلر یارادا بیلیرلر.
٤ - ساوادلی آتا- آنالار اۆشاقلارینی قۆرخونج خسته‌لیکلردن داها یاخشی قۆرویورلار.
٥ - ساوادلی آتا- آنالار اۆشاقلاریندا اۆزلرینه اینانماق حیسّینی یارادیرلار.
٦ - ساوادلی آتا- آنالار اۆشاقلارینا داها یاخشی آرخا دۆرماقلا اۆنلارین رۆحی ساغلاملیغینا شرائیط یارادیرلار.
۷ - ساوادلی آتا- آنالار اۆشاقلاری‌نین وۆجودونو داها یاخشی بسله‌ییرلر.

فیکرینیزی سۆیله‌یین:

۱ - واخت اۆلور کی، یۆخسول بیر عائیله‌نین اۆشاغی وار- دۆولتجه زنگین عائیله‌نین اۆشاغینی قاباقلاییر. بۆنون سببی نه‌دیر؟
۲ - واخت اۆلور کی، یۆخسول بیر عائیله‌نین اۆشاغی ساواد و بیلیکده زنگین بیر عائیله‌نین اۆشاغینی قاباقلاییر. بۆنون سببی نه‌دیر؟
۳ - حیاتدا هانسی زادلار مۆطلق طالعین الینده‌دیر؟
٤ - اینسان طالعه وار- دۆولت گۆجو ایله داها قۆدرتلی مۆوقعدن قارشی چیخا بیلر، یۆخسا علم و بیلگی یۆلویلا. بۆ حاقدا فیکرینیزی بیر قدر اطرافلی سۆیله‌یین.
٥ - اینسان نه اۆچون چۆخ واخت اۆز خئییر- مصلحتینی یاخشی باشا دۆشه بیلمیر؟ اۆز خئییر- مصلحتینی یاخشی باشا دۆشمک اۆچون هانسی اۆن شرطلره اینانیرسینیز؟
٦ - «پۆل دۆستاغی» نه دئمکدیر؟ وار- دۆولت اینسانا سعادت گتیره بیلمرمی؟

دۆزلتمه ظرفلر و آرا سۆزلر:

«جا» و «جه» شکیلچیسی‌نین یاردیمی ایله ظرف عمله گله بیلر:

بیر گۆن اۆلماز طلعتین گۆرمک مۆیسّر، آه کیم،
ذرّه‌جه اۆل گۆن یانیندا اعتیباریم قالمادی. (فضولی)

بۆ شکیلچی‌نین یاردیمی ایله مۆناسیبت بیلدیرن آرا سۆزلر ده عمله گله بیلر:

- منیم نظریمی سۆروشسان، ایسماعیل چۆخ یاخشی اۆغلاندیر.
*- **منیم نظریمجه** ایسماعیل چۆخ یاخشی اۆغلاندیر.*

آشاغیداکی جۆمله‌لری اۆیغون طرزده یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ -- منیم فیکریم بئله‌دیر کی، اینسان ایراده گۆجونه مالیکدیر.
۲ -- فیکرینی سۆیله گۆروم، اۆلدوزلارین اینسانین طالعینده رۆلو نه‌دیر؟
۳ -- سن بیر قدر داها چۆخ چالیشسان، ظن ائله‌ییرم کی، باشاریلی اۆلارسان.
٤ - ایسماعیل صاباح آخشام منیمله کۆنسرته گئتمک ایسته‌ییر؟ آمّا منیم مئیلیم یۆخدور.
٥ - من سنینله دارتیشماق نیتینده دئییلم، اۆرگمیدن گلمیر.
٦ - من داها چۆخ بیر قیرمیزی ماشین آلماق ایستردیم، آمّا نه‌دنسه اۆشاقلار بۆنا کۆنول وئرمیرلر.
۷ - هئچ اۆرگینی- زادینی سیخما، نه مۆدّت ایسته‌سن، بیزده قالا بیلرسن.
۸ - ایمکان داخیلینده خالقا خیدمت اۆغروندا چالیشماق هر اینسانین بۆرجودور.
۹ - تَلَسین، واخت قالمادی، من گئدیرم، سیز آرخادان گلین.
۱۰ - سن منیم اۆچون چۆخ عزیزسن، دۆنیالاری نه قدر سۆیرم، سنی ده بیر اۆ قدر سۆیرم.
۱۱ - منیم فیکریمده قیلین حۆرمتی وار، وار- دۆولتین حۆرمتی یۆخدور.
۱۲ - فاراغات تاپا بیلمیرم، بیر نَفَسیمی دَرَم.
۱۳ - ایسماعیلین آتاسی مریضدیر، بئینینده فیندیق بۆیوکلوگونده بیر یۆمورو عمله گلیب.
۱٤ - سیچان دیوارین ایچینده یۆمورتا بۆیوکلوگونده بیر اۆیوق اۆیموشدو.

مۆرکب فعللر:

بۇ فعللری اۆیارلی بیچیمده جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

چیخماق	سالماق	سۆیونماق	دۆشمک	سالماق
آلماق	کسیلمک	چیخماق	آیمک	چکیلمک
اۆلماق	سیغیشدیرماق	گلمک	آتماق	قاچیرماق

۱ – اینسان اۆز خئییر– مصلحتینی‌نین فرقینده اۆلسا، طالع اۆنا گۆج ———— بیلمز.
۲ – ائوین تیکیلسین، سن نه اۆچون بیله– بیله بۇ قدر ضرره دۆغرو جان ————؟
۳ – سنین کیمی آدامین دۆشمنه نه احتیاجی وار، اۆزون اۆزونه غنیم ————
٤ – اینسان بیلگی گۆجویله اۆز تقدیرینه قارشی ———— بیلر.
٥ – چۆخلاری بئله اینانیر کی، طالع اۆز قرارینی وئریب، اینسان ساده‌جه بۇ قرارا بۆیون ————
٦ – چۆخلاری هله ده اۆلوم مسأله‌سینی اۆزونه ———— بیلمیر.
۷ – سنین دانیشدیغین بۇ دَیَرلی سۆزلر لاپ قیزیل سویونا ————
۸ – خالام منی ائولندیرسین دئیه اۆنا بیر مشهد بۆیون ————
۹ – گلن هفته هامیمیز بیرلیکده مشهده دۆغرو سفره ————
۱۰ – مشهددن قاییدیش باش یۆلوموزو گۆرگان شهریندن ————
۱۱ – سفردن یۆرغون– آرغین یئتیشیب، حاماما ————
۱۲ – دۆنن گئجه ایلان وۆرموش یاتدی، من یاتمادیم، یۆخوم قاچاق دۆشموشدو، سحره یاخین هاندان– هانا یۆخویا ————
۱۳ – اۆلو بابالاریمیز اسکی چاغلاردا بۇ یۆردا گلیب، بۇرادا مسکن ————
۱٤ – من ایبتیدائی و اۆرتا تحصیلیمی تبریزین فیردۆوسی مدرسه‌سینده ————
۱٥ – آتا– آنایا یاخشیلیق ائله‌مک اینسانین بۆرجودور، اینسان بۇ وظیفه‌دن بۆیون ————

غفلت

گؤنش عالمله آلتین سؤووران واخت اؤیودوم،
مزتلو بیر عشقین اؤجاغی قیزاران واخت اؤیودوم.
یاز گلیب کئچدی، گؤلون صؤحبتینی دینله‌مه‌دیم،
گؤلشنین قؤل- بؤداغین شاختا قیران واخت اؤیودوم.
بیر جماعت قایالار چاپماغا قؤرشانمیشدی،
قالالار تیکمگه پالچیق یؤغوران واخت اؤیودوم.
ائللر آتلاندی، بؤتون عالمی عؤصیان بؤرودو،
قوچ ایگیدلر دیرَشیب، جبهه یاران واخت اؤیودوم.
قارا تئل، آل یاناغین، اینجه بئلین، سرو بؤیون،
بیر سعادت کیمی قارشیمدا دؤران واخت اؤیودوم.
بیر زامانلار منه قییمیشدین آمانسیز یارالار،
گؤزلرین اؤلفته، اؤنسه چاغیران واخت اؤیودوم.
سن کی بؤ رفرفی ایللر بؤیو دیندیرمزدین،
ساریلیب کؤنلومه، یؤز سؤرغو سؤران واخت اؤیودوم.

***شعر: ابراهیم رفرف**، مؤرداد ۱۳۷٤*

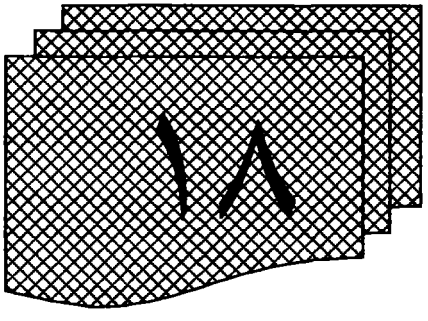

اؤبالا ریمیز سئیرلیر.

(کندلردن شهره مۆهاجیرت دالغالاری حاقّیندا دانیشیق)

● آی بالا، کئچن گئجه نئچه یۆل زنگ ائله‌دیم، جاواب وئرن اؤلمادی، هاردا ایتیب- باتمیشدین؟

● دۆغروسو، آرواد- اؤشاقلا بیرلیکده حکیم دۆستوم وار، اؤنو گؤرمگه گئتمیشدیک. صۆحبت اؤزاندی، ائوه گئجیکدیک. سنی آللاه بیزی باغیشلا.

● جانین ساغ اؤلسون، بس حکیمین کئیفی نئجه‌دیر؟

● نه بیلیم، اؤ یازیق دا عۆمور بۆیو اؤغول- اؤشاق قایغیسیندان دینجلیک گؤرمه‌دی. اؤغول- اؤشاغین قایغیسی باشا گلن دئییل. اؤچ اؤغلو وار، اؤچو ده نئچه ایلدیر کی، آمریکادا درس اؤخویور. بۆیوک اؤغلو درسینی بیتیریب، آمّا دئیه‌سن وطنه قاییتماق

فبکرینده دئییل. ایندی یازیق حکیم بؤ قوْجا واختیندا قالیب اوْغولسوز. نه بیر آرخاسی، نه جان‌یانانی وار. اوْستەلیک اوْغوللاری‌نین قایغیسینی دا چکیر. گئجه- گوْندوز فیکیر- خیال بؤرولغانینـدادیر: گـوْرەسـن اوْغلـوم کیمینلـه اوْتـوروب- دوْردو؟ بیـردن اوْنـون ساققیزینی اوْغورلایان- زاد اوْلار، بیردان اوْنـو باشـدان چیخـارارلار. سوْروشـورام: «آی حکیم بیگ، باری اوْشاقلار مکتوبدان- زاددان یازیرلار یا یوْخ؟». دئییر: «آی رحمتلیگین اوْغلو، نه قوْیوبسان، نه آختاریرسان؟ بؤنلارین مکتوبـو گلیـب- چاتینجـا منـیم جـانیم چیخیر. گوْنده بیر ساعات تلفونلاشیریق. آیدا یوْز مین توْمن تلفـون قبضـی گلیـر، لاپ سوْنگه چیخمیشام».

● دوْغرودان دا آجیناجاقلی بیر وضـعیتدیر. جـاوانلیق باهاسـینا اوْغـول بسـله، گوْنـدر گئتسین غوْربته، دوْنیانین قوْرتاراجاغینا، اوْنلاری گوْرمگه عوْمـور بوْیـو حسـرت قـال، اوْغلونون سسینی ائشیتمک اوْچون واردان- یوْخدان چیخ، آخیردا دا دئسـینلر: «بـؤ دده بیزه نه قوْش توْتدو کی؟». بیر آز دا بوْرجلو چیخدین.

● سن نه عاغیللیسان، آی قارداش! بؤ قدر عاغیللیجاسـینا هـر زادی باشـا دوْشورسـن، تعجوْبم، نه اوْچون بعضیلری سنی چاش‌باش سانیر؟

● سن ده کی، ظارافاتیندان قالمازسان، یاخشی، دا آغ ائله‌مه!

● بلی، درد بیر اوْلسایدی، چکمگه نه واردی؟ بؤ یارامازلار غرب اوْلکه‌لرینده یـاد بیـر مدنیّتین هاواسیندا بوْیا- باشا چاتیرلار. آنجاق آخیرا کیمـی اوْ مدنیّتـه یـاد قـالیرلار. اوْز دوْغما مدنیّتینی ده اوْنودورلار، علی آشیندان دا اوْلورلار، ولی آشیندان دا. زاواللی حکیم ده باخ ائله بؤ حقیقته آجی‌ییر. غریبـه فلاکتـدیر. خـالق نـه‌دن تاخیلیـب، اوْز یوْردونـدا قالمیر؟ آرتیق یوْز ایلدن آرتیق زاماندیر کی، کنـدلیلریمیز اوْز قوْیـوب شـهره، کنـدلرده جانلی- جینلی قالمایـیب. بیری ائله بؤ زاواللی حکیمین اوْزو. اللـی ایـل بوْنـدان اوْنجـه یوْردونو بوْراخیب، یانلارینی باسا- باسا تهرانـا گلـدی. چـوْخلاری وطنـدن چیخیـب، ایستانبولا، باکییا یا دا «فیتیل‌بوْرک» شهرینه گئدیردی. بؤنلارین کیمیسـی مـدنی حیـات یاشاماق ذوْوقو ایله، کیمیسی ده قپیک- قـوْروش هوسـی ایلـه غوْربتـه جـان آتیـردی. کندلیلر شهر یاشاییشی‌نین یانلیش جاذیبه‌لرینه آلدانیب، بیر داها کنده یوْن چئویرمـه‌دی. مؤهـاجیرت آخیـنلاری اوْ قـدر دوام ائلـه‌دی کـی، اوْغورسـوز کنـدلریمیز بوْشـالدی، اوْ الاریمیز سئیرلدی. باغ- بوْستانلار ییه‌سیز قالدی. دیلیمیزین ده بئلینی قیران بـاخ بـؤ

مۆهاجیرتلر اۆلدو، چۆنکی هر کیم تاخیلیب، اۆز یۆردوندا قالاندا، اۆز دۆغما دیلینی دانیشیر. گلیب تهرانلی اۆلوب، تهرانلیلارا قاریشاندا، کئچمه‌لی دئییل بۆنلارین دانیشدیغی یۆندمسیز دیل. تۆرک دیلینه کی، دیللری اصلا یاتمیر! آمّا بۆ یازیقلاری دا قینامالی دئییل، چۆنکی اۆبالار شهرله آیاقلاشا بیلمه‌دن یاراماز بیر گۆرکمه دۆشوبلر. شهرلریمیز ده تهرانلا آیاقلاشا بیلمه‌میشدیر، تهرانیمیز دا «فیتیل‌بۆرک» ایله. ائله اۆنا گۆره ده رحمتلیک صابیر اردبیلدن چیخارکن بئله سۆیله‌ییر:

آلتمیش ایللیک عۆمروم اۆلدو سنده بر باد اردبیل،
بیر ده نامردم اگر ائتسم سنی یاد اردبیل!

● رحمتلیک مۆعجوزون ده شبسترین اۆزامانکی داریخدیریجی هاواسی‌نین الیندن بئله بیر شیکایتی وار:

نه تار وار، نه کامانچا، نه دف شبسترده،
آماندی ائیله‌مه عۆمرون تلف شبسترده.
نه اۆز گۆلر، نه کۆنول شاد اۆلار، نه گۆز رۆوشن،
سۆنوب چیراق- سۆرور ۆ شعف شبسترده.
بیریسی ساققالا ایراد ائدیر، بیری بیغینا،
هزار درده اۆلارسان، هدف شبسترده.

● یامان یارالی یئریمه تۆخوندون! من اۆزوم سنین دئدیگین اۆ داریخدیران هاوالاری یاخشی تانی‌ییرام. دۆزونه قالسا، بیزیم کند و شهرلریمیز بیر قدر یاراشیقلی بیچیمده اۆلسایدی، کیم یۆردونو بۆراخیب، غۆربته جان آتاردی؟ اصلینده هر قۆشا اۆز یۆواسی خۆشدور. صابیرین یاخود مۆعجوزون غۆربتده نه ایتیگی آزمیشدی کی، شله- کۆله‌سینی یۆکله‌ییب، ایستانبولا یا دا باکییا یۆللانسین؟ بۆ کیمی کۆورک دۆیغولو اینسانلارین اۆرگینی سیخان، کندین یا شهرین اۆ بۆز، بیچیمسیز بینالاری، پالچیق کۆچه‌لری و داریخدیریجی هاواسی اۆلوردو. بیلمیردی گۆنلرینی نئجه اۆووتسون. نه یار- یۆلداش واردی، نه بیر کۆنول ایلنجه‌سی. بۆنلارا تکلیک یامان تۆو تۆتوردو.

گؤنلرین ده کی، آیاغیندان دییرمان داشی آسیلمیشدی. اؤروپادا ایسه، بیزیم ترسیمیزه اؤلاراق، کند یاشاییشی بعضاً شهر یاشاییشیندان اؤستون تؤتولور. کندین بیر اؤرک‌آچان گؤرکمی وار، بیر ایکی دنه یاراشیقلی کؤچه‌سی و مئیدانچاسی وار. ایستیراحت گؤنلری خالق الوان گئییملرینده مئیدانچایا تؤپلاشیر. خالق مؤسیقی آلتلری دیللنیر. جاوانلار ائل هاوالارینا قؤل گؤتوروب اؤینایير، قؤرشاق تؤتوب یاللی گئدیر. بیر گؤن اؤزوم بایرامیدیر، باشقاسی گؤن بؤلاق بایرامیدیر، اؤ بیری گؤن سؤغان بایرامی. هر بیری ده باشقا بیر طنطنه ایله قئید ائدیلیر. بئله زادلار بیزیم کندلرده ده اؤلسایدی...

● تک بؤ دئییل کی. یؤز ایللر بؤیو شاهلارین ایداره اؤصولونون یارامازلیغیندان بیزیم کند و شهرلریمیز سؤیوسؤوولموش دییرمانا چئوریلیبلر، سانکی شهرین اؤزونه اؤلوم تؤزو سپیلیب. بیر طرفدن ده گؤرورسن، قیش گلدی، قیلیچ کیمی! آللاه سنی ایناندیرسین. قار کؤلگی بؤراخان دئییل. شاختا- بؤران گئتدیکجه مؤحاصیره حالقاسینی داها دا دارالدیر. شر قاریشاندا کؤچه‌لرده آرتیق جانلی- جینلی گؤرونمور. یؤللار دا کی «قاپانیب»، دئمه‌لی هئچ یانا چیخاجاق یؤلون یؤخدور. قار کؤچه‌لرده قؤرشاغا قالخیر. سؤیوق سنی کیریده‌جک. قاپسانیب، اؤچ آی بؤیونجا قالاجاقسان قار بؤغاناغینداً. زاواللی اینسان بؤرانین نه‌یینه اؤرک قیزدیرسین، بؤرادا اؤرک قیزدیراسی، کؤنول سئویندیره‌سی نه واردی کی؟

● سن چؤخ اینجه بیر نؤکته‌یه توخوندون، نه اؤلار چاش‌باش اؤلاندا. سن دئدین: «یؤللار قاپانیب». باخ، سؤز ائله بؤدور: یؤل. یؤل کندین و شهرین نفسلیگیدیر. باخ اؤروپالیلار هر شئیدن اؤنجه کندین یؤلونو سالیبلار، اؤزو ده هم آسفالت یؤل، هم ده دمیر یؤلو. سؤنرا کندین سؤیونو چکیبلر، کیلسه‌سینی تیکیبلر، ایشیغینی وئریبلر. اؤرادا بیر بلدیه بیناسی تیکیبلر. کند همین تأسیساتین اطرافیندا بؤیومگه باشلاییب. اؤنلار هر شئیدن اؤنجه کندین یؤلونو و سؤیونو دؤشونوبلر، چؤنکی کندین حیاتی بؤنلارلا سیخ باغلیدیر. بیزلر قار بؤغاناغینی یاشامیشیق، اؤنلار ایسه «پؤستالیونو»[1]. اؤنلار شاختانین قؤنوندا ایستی اؤجاق یاندیریب، دؤوره‌سینده آتیلیب- دؤشوب، شاختانی دا بیر ایلدجه‌یه چئویریبلر. اؤنلار دؤماندا ایشیق لامپالارینی یاشاییبلار، بیز ایسه آیازدا زیل

---

۱ - پؤستالیون: پوست مأمورو

قارانلیغی یاشامیشیق. *دمیر یؤلو کندین نفسلیگیدیر.* بیز نفس یؤلونو تیخامیشیق، کندین جانینی بؤغازینا ییغمیشیق. سؤنرا کندلییه دئمیشیک: «آده گؤلومسه!». نئجه گؤلومسه‌سین بؤ زاواللی؟ بیز دؤزوروروک کی، کند هر جهتدن اینکیشاف ائتسین، اؤندان سؤنرا اؤنون دمیر یؤلونو سالاق، سؤیونو قؤشاق، ایشیغینی باغلایاق. سببسیز دئییل کی، اؤنلارین کندی یاشاییب، بیزیمکیلر بؤشالیب. بؤ فاجیعه بیزیم، هر زامان اؤلدوغو کیمی، زؤرنانی گئن باشیندان چالدیغیمیزدان تؤره‌ییب، هئچ کیمی قینامالی دئییل، اؤز چاش‌باشلیغیمیزداندیر.

فیکرینیزی سؤیله‌یین:

۱ – اؤبالاریمیزین سئیرلمه‌سی‌نین قارشیسینی آلماق و اؤنلاری یئنیدن جانلاندیرماق اؤغروندا آتیلاسی ان عاجیل آددیملار هانسیلاردان عیبارتدیر؟

۲ – کئچمیش شاه رژیمی‌نین «تؤرپاق ایصلاحاتی» کند یاشاییشینی نئجه تأثیرلندیردی؟

۳ – کند مؤهاجیرلری بؤیوک شهرده عؤمومیتله هانسی ایشلره قؤرشانیر و هانسی یؤللارلا معاش قازانیرلار؟

٤ – دؤولتین اکین محصوللاری‌نین قیمتینه نظارت ائتمگینی نئجه دَیَرلندیریرسینیز؟ بؤ سیاست اؤبالارین یاشاییشینا نئجه تأثیر بؤراخا بیلر؟

٥ – اکین ساحه‌لری‌نین بیرلشمه‌سی، گئنیش اکین ساحه‌لری‌نین یارانماسی و بؤ ساحه‌لری «تعاوؤن» اؤصولو اؤزره ایداره ائتمک کندین ایقتیصادی یاشاییشینا نئجه تأثیر بؤراخا بیلر؟

٦ – تکنولوژی‌نین ایرلیله‌ییشی کند یاشاییشینا و زیراعت ایشینه نئجه تأثیر گؤستریر؟ بؤ حاقدا اطرافلی دانیشین.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ - یازیق حکیم قوْجا واختیندا اؤغولسوز قالیب، نه بیر آرخاسی، نه بیر ———

۲ - زاواللی حکیم گئجه- گوْندوز فیکیر- خیال ——— دادیر.

۳ - آیدا یوْز مین توْمن تلفوْن قبضی گلیر، یازیق کیشی لاپ ——— چیخیب.

٤ - دوْنیانین ——— اؤغول گؤندریب، ایندی اؤغول اوْزونه حسرتدیر.

٥ - تعجوْبم، خالق نه اوْچون ——— اوْز یوْردوندا قالمیر؟

٦ - کندلیلریمیز اوْز توْتوب شهره، کندلریمیزده ——— قالماییب.

۷ - کندلریمیز بوْشالیب، اوْبالاریمیز ———

۸ - کئچمه‌لی دئییل بوْنلارین دانیشدیغی ——— دیل.

۹ - بیزیم کند و شهریمیز یاراشیقلی ——— اوْلسایدی، کیم غوْربته جان آتاردی؟

۱۰ - کندین بوْز، بیچیمسیز بینالاری جانیمی سیخیر، بیلمیرم گوْنومو نئجه ———

۱۱ - جاوانلار ائل هاوالارینا قوْل گؤتوروب، اؤینایير، ——— توْتوب، یاللی گئدیر.

۱۲ - بایراملارین هر بیری باشقا بیر طنطنه ایله ——— ائدیلیر.

۱۳ - شهرلریمیز شاهلارین ایداره اوْصولونون یارامازلیغیندان ——— دَییرمانا دوْنوبلر.

۱٤ - زاواللی اینسان بوْ بیچیمسیز کندین نه‌یینه اوْرک ———؟

۱٥ - اوْروپالیلار هر شئیدن اوْنجه کندین یوْلونو و سوْیونو ———

اوْزونوزو سینایین:

۱ – حکیمین اوْغوللاری آتا– آناسی ایله علاقه ساخلاماق اوْچون داها چوْخ هانسی واسیطه‌دن فایدالانیرلار؟
۲ – حکیمین اوْز اوْغوللاری حاقّیندا قایغیلاری هانسیلاردان عیبارتدیر؟
۳ – اوْبالارینی ترک ائدیب، غوْربته جان آتانلار هانسی مقصدی قوْوورلار؟
٤ – موْهاجیرت آخینلاری نه اوْچون دیلیمیزه صدمه وورْدو؟
٥ – صوْحبت زامانی اوْبالاریمیزین یاراشیقسیز بیچیمده اوْلدوغوندان سوْز گئتدی. بس «یاراشیقلی بیچیم» نه‌دن عیبارتدیر؟
٦ – کندین و شهرین نفسلیگی هانسیلاردیر؟ بوْنلار نه اوْچون نفسلیک آدلانیر؟
۷ – اوْروپالیلار کند سالاندا هانسی موْلاحیظه‌لری اساس گوْتورورلر؟

قلمینیزی ایشه سالین:

«*دمیر یوْلو*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، اوْنون بیر کندین یاخوْد شهرین ایقتیصادی و مدنی یاشاییشینا نئجه تأثیر گوْسترديگینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جوْمله‌لردن فایدالانین:

۱ – دمیر یوْلو بوْتون اوْلکه ایقتیصادیاتی‌نین اوْرک– دامار سیستمینی تشکیل ائدیر.
۲ – دمیر یوْلو ایقتیصادیاتین نفس گئنیشلیگی و اوْلکه‌نین ساغلاملیغی‌نین اساس شرطلریندندیر. ساغلام روْح ایسه ساغلام ووْجوددا اوْلار.
۳ – دمیر یوْلو «جانلی رابیطه»دیر و هر یوْردون اهالیسی‌نین «تاخیلیب یئرینده قالماغینا» و بوْیوک شهرلره کوْچمکدن واز کئچمگینه شرائیط یارادیر، چوْنکی بوْ واسیطه ارزاق مالالری و ایجتیماعی خیدمتلرین ان اوْجقار بوْلگه‌لره چاتماغینا ایمکان وئریر.
٤ – دمیر یوْلو واسیطه‌سی ایله مدنیّتین دالغاسی اوْلکه‌نین ان اوْزاق بوْلگه‌لرینه یاییلیر و کندلر و اوْبالار «دالدا– بوْجاقدا» قالماقدانسا، گوْنشه چیخیر.

فعلین داوام شکلی

- حکیمین اؤغوللاری هله ده آمریکادا تحصیل آلیرلار.
- حکیمین اؤغوللاری آمریکادا تحصیل آلماقدادیرلار.

آشاغیداکی جؤمله‌لری فعلین داوام شکلینده ایفاده ائدین:

۱ -- حکیم اؤغوللاری‌نین قایغیسینی چکیر.
۲ -- آیدا یؤز مین تؤمن تلفون قبضی گلیر.
۳ -- بؤ یارامازلار غرب اؤلکه‌لرینده، یاد مدنیّتین هاواسیندا بؤیا- باشا چاتیرلار.
٤ -- اؤنلار اؤز دؤغما مدنیّتینه یادیرغاییرلار.
٥ -- زاواللی حکیم بؤ حقیقته آجی‌ییر.
٦ -- کندلیلر شهرین یانلیش جاذیبه‌لرینه آلدانیرلار.
۷ -- مؤهاجیرت آخینلاری داوام ائدیر و اؤبالاریمیز سئیرلیر.
۸ -- باغ- بؤستانلار یییه‌سیز قالیر، اینسانین جانی سیخیلیر.
۹ - کاش هامی تاخیلیب، اؤز یؤردوندا قالایدی.
۱۰ - بؤنلار یامان یؤندمسیز بیر دیل دانیشیرلار.
۱۱ - بؤنلارین دیلی تؤرک دیلینه یاتمیر.
۱۲ - اؤبالار صنعت و مدنیّت باخیمیندان شهرله آیاقلاشا بیلمیر.
۱۳ - دؤغروسو، بیزیم کند و شهرلریمیز یاراشیقلی بیچیمده دئییلدیرلر.
۱٤ - گؤنلرین آیاغیندان دَییرمان داشی آسیلمیشدی.
۱٥ - جاوانلار قؤل گؤتوروب، اؤینایییرلار، قؤرشاق تؤتوب، یاللی گئدیرلر.

دۆزلتمه صیفتلر:

- من بۆخبردن چۆخ سئوینیرم.

- بۆ بیر سئویندیریجی خبردیر.

آشاغیداکی جۆمله‌لری اۆیغون گلن دۆزلتمه صیفتله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - بیز اکین- بیچین ایشیندن یاخشی قازانیریق.
۲ - شهرین یانلیش جاذیبه‌لری کندلینی آلدادیر.
۳ - بۆ مۆهاجیرت آخینلاری حاقّیندا چۆخ دۆشونمک لازیمدیر.
٤ - بۆتون اۆلکه‌میز دمیر یۆلو واسیطه‌سی ایله بیرلشیر.
٥ - زیراعتین اینکیشافی قیمتلرین آشاغی اۆلدوغو سببیندن دایانیر.
٦ - اۆ اۆرقانلار کی، قانون وئریرلر، بۆ ساحه‌ده آغیر مسئولیت داشی‌یرلار.
۷ - قارداشیملا منی هئچ کیم باریشدیرمادان، ایکی ایل کۆسولو قالدیق.
۸ - سنین اۆ دئدیگین داریخدیران هاوالاری من اۆزوم چۆخ یاشامیشام.
۹ - سازین تئللرینی عاشیغین بارماقلاری دئییل، اۆرگی دیللندیریردی.
۱۰ - آز قالیرام سنین سۆزلرینه اینانام.
۱۱ - هامی بۆ آجی خبری ائشیدن کیمی سارسیلدی.
۱۲ - سن اۆ سۆزلری دانیشماسایدین، بیز بۆ ایشلردن چکینمزدیک.
۱۳ - من سنین سۆزلریندن آزدیم و باشدان چیخدیم.
۱٤ - سنین وعده‌لرینه قۆرشاندیق، وار یۆخوموز الدن گئتدی.
۱٥ - ایسماعیل ائله بیر رۆل اۆینادی کی، هر شئی قاریشدی و هامیمیز بیر- بیریمیزه دۆشمن اۆلدوق.

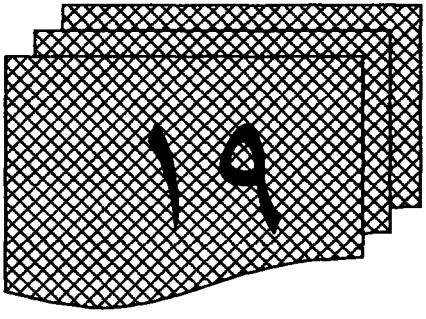

اؤچونجو دؤنیانین اؤغورلاری

«اؤچونجو دؤنیا» سؤیوق مؤحاربه دؤورؤندن قالما بیر ایصطیلاحدیر. صنعتی اؤلکه‌لرین ترسینه اؤلاراق، اؤچونجو دؤنیا اؤلکه‌لری‌نین چؤخو آغیر یاشاییش سؤرمکده‌دیرلر. بؤنلارین دؤرومونداکی تکنیکی و ایقتیصادی باخیمدان بیر- بیرینه قارشی مؤقاییسه‌یه گلمز درجه‌ده آیریلیق وار. معیشتی یالنیز بیر یا ایکی محصولا اساسلانان بؤ اؤغورسوز اؤلکه‌لر دؤنیانین قاباقجیل اؤلکه‌لری ایله هئچ باخیمدان یاریش گؤجونه مالیک دئییلدیرلر، چؤنکی قاباقجیل اؤلکه‌لر یؤکسک تکنولوژی و ایستحصال گؤجونه آرخالاناراق میلیونلارلا محصول بؤراخماق قابیلیتینده‌دیرلر. اؤسته‌لیک، بؤ اؤلکه‌لرده تکنولوژی و ایستحصال گؤجو عاغیلاسیغماز سؤرعته ایرلیله‌مکده‌دیر. گؤره‌سن گؤنو- گؤندن درینلشن بؤ اؤچورومون اؤستوندن بیر کؤرپو سالماق اؤلاجاقمی؟

اؤچونجو دؤنیا یالنیز «یؤخسول اؤلکه‌لر» آنلامیندا دئییل، سعودی عربیستان کیمی زنگین بیر اؤلکه ده همین سیرایا داخیلدیر. بؤرادا داها آجیناجاقلی بیر حقیقت سیاسی ایراده‌سیزلیک و اؤندان ایرلی گلن مسأله‌لردن عیبارتدیر.

عئین حالدا مؤستقیل ایراده‌یه مالیک اؤلان و غربین ایراده‌سی قارشیسیندا دیز

چۆکمه‌ین بعضی اۆلکه‌لر ده اۆچونجو دۆنیا سیراسیندان سایبلیر. تأسۆفله بۆ کیمی اۆلکه‌لرین سایی بیر الین بارماقلاری‌نین سایبندان آشیری دئییل. اۆسته‌لیک، بۆ مۆستقیل سیاسی ایراده‌لر بیر اۆ قدر کسرلی، جهدلر ایسه باشاریلی اۆلمور، چۆنکی صنعتی اۆلکه‌لرله قارشیلیقلی مۆناسیبتلرین ماهیتینه تأثیر قۆیماق بیر- ایکی ضعیف اۆلکه‌نین باشاری محدوده‌سینه سیغان دئییل، بۆرادا گۆجلو بیر بئین‌الخالق ایراده‌یه احتیاج دۆیولور. غربه قارشی تک‌باشینا اعتیراض قالدیران اۆلکه‌لرین ایشی انگلدیر.

اۆچونجو دۆنیانین بۆ آجیناجاقلی وضعیتدن چیخیش یۆللاری و بۆ سیخینتیلاردان قۆرتولماقدا اۆغورلاری هانسیلاردان عیبارتدیر؟ بئین‌الخالق صحنه‌لرده آرا- سیرا باش وئرن بعضی ایقتیصادی بۆحرانلار و تضادلار اۆچونجو دۆنیا اۆلکه‌لری اۆچون بعضی فۆرصتلر یارادیر. بۆ فۆرصتلری یاخالاماق و اۆنلاردان اۆیغون شکیلده فایدالانماق اۆلدوقجا گرکلیدیر. بعضی سیاسی- ایقتیصادی حادیثه‌لر صنعتی اۆلکه‌لرین ضعیف اۆلکه‌لره قارشی داورانیشینا تأثیر قۆیوب، اۆنلاری اۆچونجو دۆنیانین ماراقلارینا داها چۆخ سایغیلی اۆلماغا مجبور ائدیر، اۆ جۆمله‌دن:

- ✓ ضعیف اۆلکه‌لرده صحنه‌یه گلن دموکراتیک دَییشیم ایستکلری.
- ✓ صنعتی اۆلکه‌لرین ایچریسینده آرابیر اۆرتایا چیخان ایقتیصادی بۆحرانلار.
- ✓ آیری- آیری صنعتی بلۆکلارین یارانماسی و اۆنلارین آراسینداکی رقابتین گۆجلنمه‌سی.
- ✓ اۆچونجو دۆنیا اۆلکه‌لری‌نین واحید ایراده‌سی و اۆنلارین اۆنملی بیر سیاسی- ایقتیصادی گۆجه چئوریلمه‌سی.

غرب اۆلکه‌لرینده نئچه ایلدن بری نۆوبتی اۆلاراق اۆرتایا چیخان ایقتیصادی بۆحرانلار بۆنلارین ایقتیصادی و سیاسی قۆرولوشونون اۆز ماهیتیندن ایرلی گلیر. معلوم اۆلدوغو کیمی، بۆ بۆحرانلاری جیلۆولاماق و اۆنلاری باشاری ایله آشماق آرتیق بیر علمی متۆدا چئوریلیب، بئله کی، غرب اۆلکه‌لری‌نین نه واختسا چیخیلماز بیر بۆحرانا تۆتولاجاغینا آرتیق اینانیلمیر. بۆحرانلاری نظارت آلتینا آلماق اۆچون آکادمیک سویه‌ده گئنیش بیلگی و تجرۆبه تۆپلانمیشدیر. یاخین گله‌جکده محو اۆلاجاغی ظن ائدیلن سرمایادارلیق قۆرولوشونون طالعی، دئمک اۆلار کی، بیر اۆ قدر ده قارانلیق دئییل و

بۆنون ابدی وارلیغی آز- چۆخ تثبیت ائدیلمیشدیر. اۆزونو بۆحرانلاردا مۆثّیر طرزده قۆرویا بیلن بۆ اسکی ایجتیماعی قۆرولوش بۆ نائیلیتی هم ده یۆکسک تکنولوژی‌نین ایسیغیندا قازانمیشدیر. صنعتی مدنیّت بۆ گۆن آرتیق بیر آلینماز قالایا چئوریلمیشدیر. بۆنونلا بئله غرب اۆلکه‌لری اۆزونه مخصوص اۆلان بۆحرانلاری سۆوماق اۆچون اۆچونجو دۆنیا اۆلکه‌لری ایله آز- چۆخ عدالتلی مۆناسیبتلره گیریشمک مجبوریتینده اۆلورلار.

غرب اۆلکه‌لری‌نین آراسیندا باش قالدیران ایقتیصادی رقابتلر ده اۆچونجو دۆنیانین اۆغورلو فۆرصتلریندن سایبلماقدادیر، چۆنکی بۆنلار اۆز ایستحصال مالیارینا ساتیش بازاری آختاراراق بیر- بیرینی قاباقلاماغا جان آتیر، گاهدان بیر- بیری‌نین قۆیوسونو قازماغا چالیشیر و اۆچونجو دۆنیا اۆلکه‌لرینی ایقتیصادی امکداشلیغا جلب ائتمک اۆچون دریدن- قابیقدان چیخیرلار. سۆن واختلار آمریکا بیرلشمیش ویلایتلری، بانی اۆروپا اۆلکه‌لری و ژاپۆن بئله بیر رقابته گیریشمیشلر.

کئچمیش ساوت ایتّیفاقی سۆیوق ساواش دۆورونده بۆیوک بیر قۆدرت اۆلاراق غرب اۆلکه‌لری‌نین قارشیسیندا گۆجلو بیر مۆوقعدن چیخیش ائدیردی. بۆ قیزغین رقابتدن فایدالانماق و باج وئرمه‌دن اۆنلارین تکنولوژیک یاردیمیندان بارینماق هر بیر اۆچونجو دۆنیا اۆلکه‌سی اۆچون خئییرلی اۆلا بیلردی، آنجاق بۆ یاردیملار عۆمومیتله سیاسی باغلیلیغا گتیریب- چیخاریردی، بۆ ایسه خۆشاگلمز بیر دوروم ایدی، چۆنکی بیر اۆلکه‌نین سیاسی ایراده‌سی سایا سالینمیردی.

سۆن اۆلاراق، اۆچونجو دۆنیا اۆلکه‌لری‌نین بیر- بیری ایله ایتّیفاق قۆرماسی و صنعتی اۆلکه‌لرین قارشیسیندا واحید بیر ایراده‌یه مالیک اۆلماغی، بۆ گۆن هر زاماندان آرتیق گرکلیدیر، آنجاق تأسّۆفله بئله بیر ایتّیفاقین یارانماسی اۆغروندا جیدّی انگللر وار، اۆ جۆمله‌دن بۆ دۆولتلرین چۆخونون گۆزه‌گۆرونمز تئللرله غرب اۆلکه‌لرینه باغلی اۆلدوغو، میلّی ایراده‌نین سارسینتیلی بیر وضعیتده اۆلدوغو و سیاسی یئتکینلیگین و سایبقلیغین مۆوجود اۆلمادیغینی آجیبا- آجیبا قئید ائتمک اۆلار. ایسلام ساحه‌سینه منسوب اۆلان بیر چۆخ اۆلکه‌لرین، دئمک اۆلار کی، آرخا- آرخایا وئریب، بیر ایتّیفاق قۆرماق ایمکانینا مالیک اۆلدوغو احتیمالدان اۆزاق دئییل. میلّی باخیمدان آیری- ایری

تۆپلوملار اۆلدوقلارینا باخمایاراق، بۆنلار صنعتی اۆلکه‌لرین قارشیسیندا واحید بیر ایراده ایله، مؤحکم و آمانسیز بیر قرارلا چیخیش ائده بیلرلر. صؤحبت صنعتی اۆلکه‌لرله سۆیوق ساواشا گیریشمکدن گئتمیر، آنجاق صنعتی اۆلکه‌لرله ساغلام و عدالته اۆیغون مۆناسیبتلر قۆرماق اۆچون بئله بیر ایتّیفاق اۆلدوقجا گرکلیدیر. سۆن ۲۰- ۳۰ ایلین ایچینده بعضی ضعیف اۆلکه‌لر اۆز قاپیلارینی غرب اۆلکه‌لری‌نین سرمایه‌لرینه آچیق بۆراخیب، هم ایقتیصادی دیرچلیش، هم ده امنیتین گۆجلندیرمه‌سینه نائیل اۆلدولار. چین اۆلکه‌سینی بۆنون پارلاق اۆرنگی حساب ائتمک اۆلار. مالزی و بیرلشمیش عرب امیرلیگی ده آز- چۆخ همین ایستراتژینی ایزله‌میش و بۆیوک اینکیشافا نائیل اۆلموشلار. بیر سۆزله ایقتیصادی امکداشلیق یۆلو ایله امنیت قۆرماق و امنیتین ایشیغیندا صنعتی اینکیشافا حاضیرلیق گۆرمک هله ده اعتیبارلی بیر پروژه ساییلماقدادیر.

اۆزونوزو سینایین:

۱ - نه اۆچون اۆچونجو دۆنیایا منسوب اۆلان اۆلکه‌لر صنعتی اۆلکه‌لرله یاریش گۆجونه مالیک دئییلدیرلر؟

۲ - «اۆچونجو دۆنیا اۆلکه‌لری» دئییلدیگینده عۆمومیتله هانسی اۆلکه‌لر نظرده تۆتولور؟

۳ - صنعتی اۆلکه‌لری ایپه گتیرمک و اۆنلارلا عدالتلی مۆناسیبتلر قۆرماق اۆچون هانسی تشبّۆثلره ال آتماق اۆلار؟

٤ - صنعتی اۆلکه‌لر ایقتیصادی بۆحرانلاری آتلاماق اۆچون هانسی تشبّۆثلره ال آتیرلار؟

٥ - غرب اۆلکه‌لرینده باش قالدیران رقابتلردن نئجه فایدالانماق اۆلار؟

٦ - سۆیوق ساواش دۆورونده ضعیف اۆلکه‌لر اۆچون هانسی فۆرصتلر مۆوجود ایدی و بۆنون منفی جهتلری نه‌دن عیبارت ایدی؟

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ - بؤ اؤلکه‌لرین ایقتیصادی دؤرومو بیر- بیریندن ———— درجه‌ده فرقلیدیر.
۲ - غرب اؤلکه‌لرینده تکنولوژی ———— بیر سؤرعتله ایرلیله‌مکده‌دیر.
۳ - بعضی اؤلکه‌لر سیاسی ایراده‌نین یؤخلوغو سببیندن آمریکانین الی‌نین ———— دیرلار.
٤ - مؤستقیل ایراده‌یه مالیک اؤلان اؤلکه‌لرین سایی بیر الین بارماقلاری‌نین سایییندان ———— دئییل.
٥ - غرب اؤلکه‌لری ایله دؤزگون مؤناسیبت قؤرماق بیر- ایکی ضعیف اؤلکه‌نین ———— محدوده‌سینه سیغان دئییل.
٦ - غربه تک‌باشینا قارشی چیخان اؤلکه‌لرین ایشی ———— دیر.
۷ - غربده ایقتیصادی بؤحرانلاری ———— آرتیق بیر علمه چئوریلمیشدیر.
۸ - غرب بؤگؤنکو نائیلیتلرینی یؤکسک تکنولوژی‌نین ———— قازانمیشدیر.
۹ - غرب اؤز بؤحرانلارینی آشماق اؤچون بعضی واختلار ضعیف اؤلکه‌لرله عدالتلی مؤناسیبته ———— مجبوریتینده قالیر.
۱۰ - صنعتی اؤلکه‌لر آراسیندا نئچه ایلدن بیر باش ———— ایقتیصادی رقابتلر بیزیم خئیریمیزه‌دیر.
۱۱ - اؤنلار اؤز محصوللارینا ساتیش بازاری آختاراراق، بیر- بیرینی ———— جان آتیرلار.
۱۲ - بعضی ضعیف اؤلکه‌لرین ایراده‌سی‌نین سارسینتیلی وضعیتده اؤلدوغونو ———— قئید ائتمک اؤلار.
۱۳ - ایسلام ساحه‌سینه منسوب اؤلان اؤلکه‌لر ———— وئریب، بیر ایتّیفاق باغلاماق ایمکانینا مالیکدیرلر.

قلمینیزی ایشه سالین:

«*تکنولوژییه دؤغرو ایرَلی*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، اؤچونجو دؤنیا اؤلکه‌لری‌نین تکنولوژینی نئجه یاخالایا بیله‌جگی حاقّیندا فیکرینیزی سؤیله‌یین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ – بۆگۆنکو دؤنیا قۆرولوشوندا تکنولوژی ان مؤهوم یئری تۆتماقدادیر.
۲ – هر میلّت اؤز دینینی، دیلینی و آدینی قۆروماق اؤچون هر شئیدن اؤنجه صنعت و تکنولوژینی یاخالاماق مجبوریتینده‌دیر.
۳ – تکنولوژییه اؤلاشماق اؤچون هر شئیدن اؤنجه سیاسی ایراده لازیمدیر.
٤ – ایسلام اؤلکه‌لری واحید بیر سیاسی ایراده ایله چیخیش ائتسه‌لر، تکنولوژییه اؤلاشماق داها دا آسان اؤلاجاق.
٥ – میلّتلر اؤز ثروتلرینی تؤک– داغیت ائله‌یب، بزک– دؤزگه خرجله‌مکدنسه صنعت و تکنولوژی اؤغروندا صرف ائتسه‌لر، اؤز ایستیقلالینی داها دا مؤثّیر طرزده قۆرویا بیلرلر.
٦ – سؤن ایللرده صنعتیلشمک اؤغروندا مؤثّیر آددیملار آتمیش اؤلان اؤلکه‌لر بیزه اؤرنکدیر.
۷ – دمیر یؤللاری، نقلیات یؤللاری و رابیطه واسیطه‌لری‌نین اینکیشافینا، ها بئله معدنچیلیک ایشلرینه، تکنولوژی‌نین اؤن شرطی اؤلاراق اؤستونلوک وئریلمه‌لیدیر.

مؤرکب فعللر

بۆ فعللری اؤیارلی بیچیمده جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

قازانماق	اؤده‌مک	گؤتورمک	وئرمک	تؤرتمک
قۆرماق	اؤزاتماق	تاپماق	آتلاماق	سالماق
قالدیرماق	گؤسترمک	یاخالاماق	چؤکمک	

۱ - بعضی اؤلکه‌لرین ثروتی خالقینا اؤغور ---------- بیلمیر.
۲ - بعضی اؤلکه‌لر سیاسی ایراده‌یه مالیک اؤلاراق، غربین قارشیسیندا دیز ----------
۳ - یاخشی بیر فؤرصت اله دؤشموشدو، من باشی‌داشلی اؤنو ---------- بیلمه‌دیم.
٤ - غرب اؤلکه‌لری بیزیم منافعیمیزه سایغی ----------
٥ - غرب اؤلکه‌لری‌نین آراسیندا بعضی واختلار قیزغین رقابتلر باش ----------
٦ - بؤحرانلاری جیلؤولاماق و اؤنلاری ---------- آرتیق بیر علمه چئوریلمیشدیر.
۷ - بعضی اؤچونجو دؤنیا اؤلکه‌لری‌نین ایراده‌سی سایا ----------
۸ - ضعیف اؤلکه‌لر گؤجلو بیر ایتّیفاق ---------- ، اؤز منافعینی یاخشی قؤرویا بیلرلر.
۹ - آللاه ائله‌مه‌میشدن داردا قالساق، کیم بیزه کؤمک الی ----------؟
۱۰ - بؤگؤنکو چالیشماقلاریمیز اؤز عکسینی صاباحکی اؤغورلاردا ----------
۱۱ - بیر چؤخ اؤلکه‌لرین گلیری چیخارینی ----------
۱۲ - دؤولت صنعتی اینکیشاف اؤغروندا مؤثّیر اؤلچولر ----------
۱۳ - دؤولت ایندیکی شرائیطده ایقتیصادی دیرچلیشه اؤستونلوک ----------
۱٤ - اؤلکه‌میز تکنولوزی‌یه اؤلاشماق اؤغروندا چؤخ چالیشیر، آنجاق بؤیوک قؤدرتلر بوُ ایشین قارشیسیندا انگل ----------

دؤزلتمه ایسملر

بۇ کلمه‌لری آشاغیداکی جؤمله‌لره یاراشدیرین:

قارشیلیق	قارانلیق	راضیلیق	وارلیق	اؤجالیق
قارانلیق	دؤستلوق	چتینلیک	زنگینلیک	ترسلیک
یاخشیلیق	بیرلیک	آیریلیق	ایراده‌سیزلیک	

۱ - بۇ اؤلکه‌لرین آراسیندا ایقتیصادی باخیمدان مؤقاییسه‌یه گلمز درجه‌ده ــــــــــ وار

۲ - اؤلکه‌لرین ــــــــــ مؤناسیبتلری اؤنلارین صنعتی دؤروموندان آسیلیدیر.

۳ - بعضی دؤولتلرین ــــــــــ سببیندن خالقلارین ثروتی کؤلگه سؤورولور.

٤ - سرمایادارلیق قورولوشونون طالعی، دئمک اؤلار کی، ائله ده ــــــــــ دئییل.

٥ - سن گرک ده اؤزونو بیگلر کیمی آپاراسان، ــــــــــا نه دارلیق؟

٦ - ایکی دؤولت قارشیلیقلی امکداشلیق ساحه‌سینده بیر ــــــــــ قراری ایمضالادیلار.

۷ - ایکی اؤلکه، آرالاریندا کی ــــــــــ تئللرینی مؤحکملشدیرمگه قرار وئردیلر.

۸ - هر ــــــــــ گئجه‌نین آرخاسی بیر پارلاق سحردیر.

۹ - اؤلکه‌میزین صنعتی نائیلیتلری بیزیم باشی ــــــــــیمیزدیر.

۱۰ - وار گؤجوموزله چالیشساق، بؤتون ــــــــــلری یئنه بیلریک.

۱۱ - ــــــــــ باشی‌اؤجالیق گتیرمز، ایگیدین باشی‌اؤجالیغی علم و بیلگی ایله‌دیر.

۱۲ - ــــــــــدن شیدیرغی یاغیش یاغماغا باشلادی، یؤلا چیخا بیلمه‌دیک.

۱۳ - ــــــــــ اؤچونجو دؤنیا اؤلکه‌لری‌نین ایقتیصادی یؤکسلیشی‌نین اؤن شرطیدیر.

۱٤ - ــــــــــ نه واختسا یامانلیغا غلبه چالاجاق.

نقلی کئچمیش زامان

من گلمیشم	بیز گلمیشیک
سن گلمیشسن	سیز گلمیشسینیز
او گلمیشدیر	اونلار گلمیشلر

من یازمیشام	بیز یازمیشیق
سن یازمیشسان	سیز یازمیشسینیز
او یازمیشدیر	اونلار یازمیشلار

من گؤرموشم	بیز گؤرموشوک
سن گؤرموشسن	سیزگؤرموشسونوز
او گؤرموشدور	اونلار گؤرموشلر

من اؤچموشام	بیز اؤچموشوق
سن اؤچموشسان	سیز اؤچموشسونوز
او اؤچموشدور	اونلار اؤچموشلار

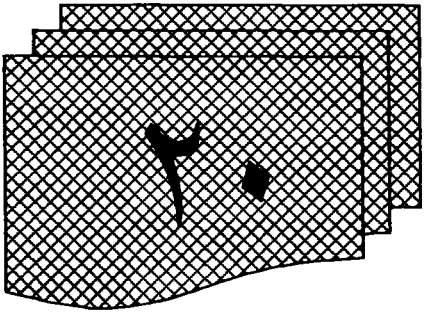

قؤروق- قایتاق

(دؤلاناجاق حاقّیندا دانیشیق)

● کاشکی شیرکت بایرام‌قاباغی معاشلاری آرتیرا.

● بیزیم شیرکتده ده هامی معاشلارین بؤ آی آرتاجاغینی گؤدور، آمّا بؤ منیم اؤچون هئچ ده سئویندیریجی دئییل. قؤی نه قیمتلر، نه ده معاشلار آرتسین.

● معاشین وؤر- توُت ۱۰ فائیض آرتیمی هارانی گؤرر؟ اصلینه دؤرسان، بؤ معاشلارلا هئچ اؤتوشمک اؤلماز. چؤخ زاماندیر کی، گلیریمیز چیخاریمیزی اؤده‌میر.

● بؤ قدر سؤز دییرمانینی اؤیوتمکدنسه سؤزومه فیکیر وئر. سنه دئدیم، کاشکی نه قیمتلر، نه ده معاشلار آرتا. اصلینده معاشلارین آرتیریلماسی آلیجیلیق قابیلیتیمیزی آرتیرمیر، چؤنکی آرادا «تَورّوم» دئیلن بیر قؤدوز حئیوان وار. بؤ

باشدان معاشلاری آرتیریرلار، اؤ باشدان قیمتلر آرتماغا باشلاییر. بؤ آرادا معاش آرتیمی یؤخا چیخیر. اهالی‌نین اؤده‌مه قابیلیتی دَییشمیر.

● سن اؤراسینی یاوا دئمه‌دین، آنجاق قزتلرین یازدیغینا گؤره، دؤولت قیمتلری نظارت آلتدا ساخلاماق اؤچون کسکین تدبیرلر گؤروب.

● عجب ائله‌ییب، آنجاق قیمتلری نظارت آلتدا ساخلاماق اؤچون یالنیز باسدی- کسدی ایشه یارامـاز. سنین دئدیگین بؤکسکین اؤلچولرین تأثیری اؤلسا دا، اؤنرگیدیر. بؤ، یالنیز بیر کئییدیجی درماندیر. دؤولت عملده بؤ سیستمی دفعه‌لرله سینامیشدیر، هر دفعه ده سیستمین یارارسیزلیغی ثؤبوتا یئتیشمیشدیر. دؤولت اؤزو یاخشی باشا دؤشور کی، یالنیز قؤروق- قایتاقلا تَوَرّؤمون ایپینی ییغماق مؤمکون اؤلمایاجاق، دی‌گل‌کی هر دفعه باهالیق دؤشنده بؤ عنعنه یئنیدن دیرچلیر. هرگاه دؤولت ایقتیصادیاتی یالنیز قؤروق- قایتاقلا ایداره ائتمگه چالیشسا، بیر واخت گؤره‌جکسن، تورّؤم آزالمادان بیر بؤی دا آرتیر، قیمتلر ده گؤنو- گؤندن کؤهلن آت کیمی کیشنه‌ییب- گؤتورولور. آمّا اؤزون مؤدّتلی نظارته نائیل اؤلماق و سغلام ایقتیصادی دؤروم یاراتماق اؤچون قؤروق- قایتاقدان باشقا، هم ده ایقتیصادی پلانلار لازیمدیر.

● سن اؤزون بیزیم ایش آداملاریمیزین خاصیتینه بلدسن، بؤنلاردا اسکیدن بری هئچ واخت اینصاف اؤلماییب، اؤلماز. اؤنلارین جانی وطنداشلارا یانماییب کی، ایسته‌دیگی زامان قیمتلری آرتیراجاق. منجه سنین اؤ دئدیگین ایقتیصادی پلانلار بیزیم اؤلکه‌ده ایشه یاراماز، بیزلره هده- قؤرخو لازیمدیر.

● سن یانیلیرسان. بؤ یالنیز بیزیم اؤلکه‌میزه مخصوص اؤلان بیر شئی دئییل، بؤتون دؤنیادا بئله‌دیر. اصلینده ایش آداملاری‌نین اینصافلی یاخوُد اینصافسیز اؤلدوغو بیر اؤ قدر ده اهمیتلی دئییل. سؤن سؤزو ایقتیصادی مکانیزملر دانیشیر. اینس آداملاری دا، ایستر اینصافلی، ایسترسه اینصافسیز، اؤز منفعتلرینی همین مکانیزملرین چرچیوه‌سینده قازانا بیلیرلر.

● سنین دئدیگین اؤ مکانیزملردن، دؤغروسو باش آچا بیلمیرم. آتؤن رحمتده، منی بیر یاخشیجا باشا سال گؤروم.

● بؤ ساعات باشا سالیم. باخ، بؤ مکانیزملرین ان باشلیجاسی «طلب و تکلیف» مکانیزمیدیر. طلب یعنی آلیجیلارین بازارداکی مالالارا اؤلان احتیاج سویّه‌سی، تکلیف ایسه یعنی ایستحصالچیلارین همین مالالاری بازارا نه میقداردا چیخاردیغی. دئمک طلب و تکلیف بیر- بیریله قارشی- قارشییا دؤرور. طلب تکلیفه گؤج گلنده قیمتلر آرتیر. تکلیف طلبی قاباقلایاندا قیمتلر دؤشور. بؤنلارین آراسیندا مؤوازینت یارانیرسا، قیمتلر دَییشمز قالیر.

● ایندی باشا دؤشدوم کی، بیر مالین قیمتی‌نین گؤیه گئتمگی اؤ مالین آزلیغیندانديدير. هرگاه دؤولت اؤ مالین ایستحصالینی گؤجلندیرسه، قیمت یئنیدن آشاغی دؤشر. آرتیق بؤرادا بیر چک- چؤوور اؤلا بیلمز کی.

● اصلینده دؤولتین بؤ ایشلره قاریشماغینا بیر اؤ قدر ده احتیاج یؤخدور. مسأله اؤز- اؤزونه آرادان قالخیر. دئمک، بؤرادا باشقا بیر ایقتیصادی مکانیزم ایشلکدیر: دئدیک کی، مالین چاتیشمازلیغی قیمتین آرتماسینا سبب اؤلور. بئله‌لیکله بؤ مالین ایستحصالیندان داها چوخ منفعت گؤتورمک مؤمکون اؤلور. ایستحصالچیلار همین مالین ایستحصالیندان داها چوخ *دَیَرآرتیمی* الده ائده بیلیب، سرمایه‌لرینی بؤ وئریملی ساحه‌یه یؤنلدیرلر. بئله‌لیکله، ایقتیصادیاتدا اؤتوماتیک اؤلاراق بیر مؤوازینت یارانیر.

● بس بؤ آرادا حؤکومتین وظیفه‌سی نه‌دیر؟

● حؤکومتین ایقتیصادی ایشلره بیرباشا قاریشماغی دؤزگون دئییل، دئمیرم، *ایری ایقتیصادی گؤتورگه‌لر* اؤلا. منجه حؤکومتین ان اهمیتلی وظیفه‌سی ایقتیصادی ایشلرده گؤونلیک یاراتماقدان عیبارتدیر. بؤ وظیفه‌نی یئرینه یئتیرمک یالنیز حؤکومتین باشاری محدوده‌سینده‌دیر. قانؤنلارین مؤثّیر طرزده ایجرا اؤلماسینی یالنیز حؤکومت تضمین ائده بیلر. قانؤنسوز بیر اؤلکه‌ده هئچ کیم صنایع ایشلرینه

گیریشمز. حؤکومتین باشقا بیر اؤنملی وظیفه‌سی ده عؤموم‌خالقا عائید اؤلان بعضی ایقتیصادی مؤسّیسه‌لری بیرباشا ایداره ائتمکدیر. میثال اؤچون، نفت صنایعی، دمیر یؤلو، بانک ایشلری و بؤ کیمی ایری ایقتیصادی مؤسّیسه‌لری خؤصوصی سرمایه‌چیلره بؤراخماق، منجه دؤزگون اؤلماز. تحصیل و مدنیّت ایشلری ده، منجه یالنیز دؤولتین نظارتی آلتیندا ایداره اؤلمالیدیر.

اؤزونوزو سینایین:

۱ - معاشلارین آرتیریلماسی نه اؤچون اهالی‌نین یاشاییش سویه‌سینی یؤکسلده بیلمیر؟

۲ - سرمایه صاحیبلری‌نین اینصافلی یاخؤد اینصافسیز اؤلدوغو نه اؤچون بیر اؤ قدر ده اهمیتلی دئییل؟

۳ - قیمتلره قؤروق- قایتاقلا نظارت نه اؤچون نائیلیتسیز اؤلور؟

٤ - طلب و تکلیف نه‌دیر و بؤنلارین قارشیلیقلی تأثیریندن هانسی نتیجه‌لر تؤره‌ییر؟

٥ - بیر مالین نه میقدار ایستحصال اؤلاجاغینی هانسی مکانیزم تثبیب ائدیر؟

٦ - بیر مالین ایستحصالی اؤنا اؤلان احتیاجدان چؤخ اؤلورسا، هانسی وضعیت اؤرتایا چیخیر؟

۷ - دؤولتین ایقتیصادیاتدا ان اهمیتلی رؤلو نه‌دن عیبارتدیر؟ نه اؤچون بؤ رؤل یالنیز دؤولتین اؤزرینه دؤشور؟

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ - ایداره‌میزده هامی بۆ آیین سۆنوندا معاشلارین آرتاجاغینی ---------

۲ - معاشین ---------- ۱۵ فائیض آرتیمی هارانی گۆرر؟

۳ - هئچ کیمین گلیری چیخارینی ----------

٤ - اصلینده معاشلارین آرتماسی اهالی‌نین ---------- قابیلیتینی آرتیرمیر.

٥ - دۆولت قیمتلری نظارت آلتینا آلماق اۆچون کسکین تدبیرلر ----------

٦ - یالنیز قۆروق- قایتاقلا تَوَرّۆمون ایپینی ---------- مۆمکون دئییل.

۷ - دی‌گل‌کی هر دفعه باهالیق گۆج گلنده بۆ عنعنه یئنیدن ----------

۸ - طلبله تکلیف آراسیندا مۆوازینت یاراناندا قیمتلر ---------- قالیر.

۹ - بۆ ساحه‌ده بیر چۆخ ایقتیصادی مکانیزملر ---------- دیر.

۱۰ - ایستحصالچیلار بئله مالالارین ایستحصالیندان داها چۆخ ----------
الده ائده بیلرلر.

۱۱ - سنین سۆزلریندن بئله ---------- کی، قیمتلرین آرتماسی مالین
چاتیشمازلیغیندانديير.

۱۲ - طلب تکلیفه گۆج ---------- قیمتلر آرتماغا باشلاییر.

۱۳ - تکلیف طلبی ---------- قیمتلر دۆشمگه باشلاییر.

۱٤ - ساغلام ایقتیصادی ---------- یاراتماق اۆچون قۆروق- قایتاق ایشه

قلمینیزی ایشه سالین:

«*رقابت*» باشلیقلی بیر اینشا یازین. آزاد بازار سیستمینده تکنولوژی و مالللارین کئیفیتی رقابتین تأثیری آلتیندا اینکیشاف ائدیر، همین رقابت مکانیزمی قیمتلره ده تأثیر قوْیور. بوُ حاقدا فیکیرلرینیزی قلمه آلین و لازیم گلینجه آشاغیداکی جوْملهلردن فایدالانین:

۱ -- رقابت ساتیش سویهسینی آرتیرماق اوْچون مالللارین کئیفیتینی قالدیرماق و اوْنلارین قیمتینی ائندیرمک دئمکدیر.
۲ -- تکنولوژی مالللاری داها یوْکسک کئیفیتده ایستحصال ائلهمک و اوْنلاری وطنداشلارا داها اوْجوز قیمتلرده چاتدیرماق اوْچون الوْنریشلی شرائیط یارادیر.
۳ -- رقابت عوْمومیتله ساغلام ایقتیصادی دوْروم یاراتماقدا موْهوم بیر روْل اوْینایير.
٤ -- رقابت یئنی ایبداعلارین و ایختیراعلارین اوْرتایا چیخماسینا سبب اوْلور.
٥ -- رقابت وطنداشلارین یاشاییش طرزینین گئتدیکجه موْدرنلشمهسینه یوْل آچیر.
٦ -- رقابت ایستهلاکچیلارین حاقلارینین قوْرونماسینا موْثّیر شکیلده تضمینات یارادیر.
۷ -- رقابت سرمایه صاحیبلرینین سوْنسوز قازانج احتیراصینی جیلوْولایير.

موْرکب فعللر

بوَ فعللری اوْیارلی قوْرولوشدا جدولدهکی جوْملهلره کوْچورون:

گئوْتورمک	چیخماق	آلماق	وئرمک	چیخماق
گوْدمک	چکمک	دوْلماق	دوْرماق	سالللاماق
چیخماق	قاچیرماق	گئتمک	مینمک	اوْغراماق

۱ – اۆرخان دۆولتین قیمتلره نظارت ائده بیله‌جگینی سۆال آلتینا ————————

۲ – سیز بۆ معنادا تام حاقلیسینیز، آنجاق من بۆرادا بیر حاشیه ———————— ایستردیم.

۳ – دۆولت گلن ایل تورۆم سویه‌سینی ۱۵ فائیضه ائندیرمگی بۆینونا ————————

٤ – قیمتلره مۆثیر نظارت ائتمک اۆچون یئنی قانون آچیلان آیین بیریندن قۆوه‌یه ————————

٥ – اۆرخان ۲۵ ایللیک خیدمتینی بیتیرمیشدیر و بۆ ایل تقاعۆده ————————

٦ – دۆولت قیمتلرین بۆ قدر جیلۆوسوز آرتماسینا یۆل ————————

۷ – اینسان اۆز وطنینه قۆللوق ائله‌مکدن بۆیون ————————

۸ – بۆ درسیمیزده ایقتیصادی مکانیزملردن سۆز ————————

۹ – دۆولت جاوان ایستحصالچیلارا دایاق ———————— ، بۆ جیهازلاری داخیلده ایستحصال ائله‌مک مۆمکوندور.

۱۰ – بۆگۆنکو جاوانلارا اۆیود– نصیحت وئرمک اۆلمور، بۆرونلارینی ————————

۱۱ – شیرکتین معاشلاری آرتیرماق اۆزره وئردیگی وعده‌لرین هامیسی پۆچا ————————

۱۲ – بۆ ایل شیرکت کیفایت قدر مۆقاویله باغلامیش و چۆخ احتیمال کی، پلانی ————————

۱۳ – بۆ گۆنلر هر کیمی دیندیرسن، باهالیقدان داد ————————

۱٤ – سن ائله بیلیرسن کی، سرمایه‌چیلرین بیزه جانی یانیر؟ یۆخ جانیم، اۆنلار آنجاق ایقتیصادی منفعتی ————————

۱٥ – شیرکتین گلیری چیخاریندان آز اۆلسا، یقین بیر گۆن ایفلاسا ————————

فیکرینیزی سؤیله‌یین:

۱ -- آزاد بازار سیستمی هانسی اصللر اؤزره قؤرولور و نه اؤچون بؤ آدی داشی‌یبر؟
۲ -- بؤ سیستمین مؤثبت و منفی جهتلری هانسیلاردان عیبارتدیر؟
۳ -- دؤولت نه اؤچون خؤصوصی سرمایه‌لرین بعضی ایقتیصادی بؤلوملرده فعالیت گؤسترمگینه یؤل وئرمیر و همین بؤلوملری یالنیز اؤز نظارتی آلتیندا ایداره ائدیر؟
٤ -- سؤن زامانلاردا آیری- آیری اؤلکه‌لرده جریان ائدن «خؤصوصیلشدیرمه» ایشی نه اؤچون باشلاندی و سیزین بؤ مسأله‌یه قارشی مؤناسیبتینیز نه‌دیر؟
٥ -- ایستهلاکچی‌نین حؤقوقونو قؤروماق نه‌دیر و بؤ مقصده نائیل اؤلماق اؤچون هانسی اؤلچولره ال آتماق لازیمدیر؟
٦ -- چؤخ آداملار تلویزیوندان بعضی ضررلی محصوللارین طنطنه‌لی تبلیغات اعلانلاری‌نین یایینلانماسینا قارشی چیخیر. سیز بؤ حاقدا نه دؤشونورسونوز؟
۷ -- بعضی اؤلکه‌لر اؤز گؤجونه آرخالانسین دئیه بیر مؤستقیل ایقتیصادی سیاست یؤروتمگه جهد گؤسترییر. سیز «اؤز گؤجونه آرخالانماق» سؤزونو نئجه باشا دؤشورسونوز و بؤ مقصده نائیل اؤلماق اؤچون هانسی یؤللاری تؤوصیه ائدردینیز؟
۸ -- نه اؤچون تحصیل و مدنیّت ایشلری یالنیز دؤولتین نظارتی آلتیندا ایداره اؤلمالیدیر؟

دؤزلتمه فعللر:

- بیز قیمتلرین بؤ قدر آرتماسینی ***خؤشلامیریق.***
- تورّؤم گئتدیکجه ***یؤغونویور.***

دۆزلتمه فعللرین گئنیش تابلوسو

دۆزلاماق	گۆزلەمک	ایزلەمک	یئملەمک	ایشلەمک
خۆشلاماق	قارالاماق	تمیزلەمک	یاوالاماق	بۆشلاماق
آیاقلاشماق	فیکیرلشمک	اۆزلشمک	اللشمک	قاتلاشماق
گۆزللشمک	آیدینلاشماق	اۆزلاشماق	یاخینلاشماق	ایریلشمک
یۆللانماق	گۆجلنمک	انولنمک	گۆللنمک	گۆللنمک
تمیزلنمک	مۆحکلنمک	خۆمارلانماق	سفیللنمک	دۆزسوزلانماق
بۆشالماق	دۆزلمک	قۆجالماق	ساغالماق	دینجلمک
آغارماق	گۆیرمک	بۆزارماق	قیزارماق	یاشارماق
یاشاماق	بۆشاماق	دیشەمک	قیجاماق	قاناماق
برکیمک	قاریماق	یاواشیماق	آجیماق	تنگیمک
آیازیماق	قیجیماق	قارتیماق	بایاتیماق	یۆغونوماق
پیچیلداماق	شیریلداماق	جینگیلدەمک	گۆرولداماق	شاقیلداماق
منیمسەمک	گۆلومسەمک	اۆزومسەمک	آزیمساماق	کیچیمسەمک
دیکسینمک	دۆروخسونماق	دۆلوخسونماق	وایسینماق	تامسینماق
یۆلوخماق	دۆروخماق	گنجیکمک	کاریخماق	داریخماق
بئزیکمک	دۆلوخماق	سینیخماق	سۆلوخماق	سۆچوخماق
یازیشماق	وۆروشماق	گیریشمک	تۆتوشماق	اۆزولوشمک
یادیرغاماق	داشیرغاماق	اسیرگەمک	اۆلوشگەمک	
اۆموزدورماق	یئدیزدیرمک	دادیزدیرماق	چیمیزدیرمک	دۆیوزدورماق

دؤزلتمه فعللرین گئنیش تابلؤسونو نظردن کئچیرین و آشاغیداکی جؤملـه‌لـری اؤیغون گلن دؤزلتمه فعلله یئنیدن ایفاده ائدین، میثال:

- *تلویزیونون بؤ وئریلیشی اصلا خؤشوما گلمیر.*
- *من تلویزیونون بؤ وئریلیشینی اصلا **خؤشلامیرام**.*

۱ - سن جاوانسان، من ایسه بیر چؤروک قؤجا، من سنین آیاغینلا گله بیلمرم.
۲ - گمی بیزه یاخین گلدیکجه داها ایری گؤرونور.
۳ - سن بؤ گؤن چؤخ دؤزسوز سؤزلر دانیشیرسان.
٤ - من بؤ سؤزلری دانیشدیقدا یازیق کیشی‌نین گؤزلرینه یاش گلدی.
٥ - جاوید چؤخ چالیشقان بیر آدامدیر، اؤنون جانی ایشده برک اؤلوب.
٦ - آرتیق بؤلودلار سئیرلیر و هاوا یاواش- یاواش آیاز اؤلور.
۷ - من بؤ دبلره یاواش- یاواش آلیشمیشام، سانکی بؤنلار آرتیق منیمکیدیر.
۸ - باغیشلایین، دئیه‌سن من نئچه دقیقه گئج قالمیشام.
۹ - سنه نه اؤلوب؟ ائله بیل کی، یامان سؤلوبسان و سینان کیمی گؤرونورسن.
۱۰ - ایسماعیللا سؤزوم چیخدی، من اؤنون یاخاسینی تؤتدوم، اؤ دا منیم.

بؤ کلمه‌لرله هانسی دؤزلتمه فعللر عمله گله بیلر؟

باش	ال	گؤز	بؤغاز	آیاق
نتیجه	کاغاذ	فرق	صؤحبت	حاضیر
ایش	داراق	لؤوغا	یؤل	چای
ائو	ایشیق	یؤن	اؤرک	بؤی
بیر	دیل	یاش	باشقا	دؤغرو
هیم	ایپ	کیشی	یؤک	قیلیق

«یاراتماق» یۆخسا«یارالتماق»

بعضی واختلار بیر دۆزلتمه فعلین نه بیچیمده اۆلاجاغینی آییرد ائتمکده چاشقینلیق یارانیر. ان چۆخ قاباغا گلن چاشقینلیقلاردان بیری ده ***«اۆزاتماق»*** یئرینه ***«اۆزالتماق»*** سۆزونو ایشلتمک شکلینده تظاهۆر ائدیر. میثال اۆچون یازیلیر: ***«یارالدان تانری‌نین آدی ایله»***. گۆره‌سن «*یارادان*» سۆزو دۆزگوندور، یۆخسا «*یارالدان*»؟ بعضی واختلار دا چاشقینلیق چۆخ یئرسیز دئییل. میثال اۆچون «*آییلتماق*» سۆزو و «*اۆیاتماق*» سۆزونون عئین معنادا ایشلندیگینه باخمایاراق، بۆنلار ایکی فرقلی قۆرولوشا داخیلدیر. همین حۆکم «*بۆیوتمک*» و «*کیچیلتمک*» حاقّیندا دۆغرودور. بۆرادا، چاشقینلیغین قارشیسینی آلماق اۆچون ایشه یارایان بیر «ایپ اۆجو وار»: همین «*یارالتماق*» سۆزونو گۆتورک و اۆندان «ت» حرفینی حذف ائدک. یئرده قالان «*یارالماق*» سۆزودور. بۆ سۆز ایسه معناسیزدیر. بئله‌لیکله «*یارالتماق*» سۆزونون یانلیش، «*یاراتماق*» سۆزونون ایسه دۆزگون اۆلدوغو تثبیت اۆلور. حال‌بۆکی «*قۆجالتماق*» سۆزوندن «ت» حرفی حذف اۆلدوقدا آیدین معناسی اۆلان «*قۆجالماق*» سۆزو عمله گلیر. بئله‌لیکله «*قۆجالتماق*» سۆزونون دۆزگون اۆلدوغو تثبیت اۆلور.

باشقا بیر میثال ایسه «*بۆیوتمک*» سۆزودور. بۆرادا «ت» حرفی‌نین حذف ائدیلدیگینده «*بۆیومک*» سۆزو عمله گلیر و بۆ تمامیله معنالی بیر سۆزدور. بئله‌لیکله ده «*بۆیوتمک*» سۆزونون دۆزگون اۆلدوغو قناعتینه گلیریک.

ایندی ایسه «*اۆزالتماق*» سۆزونه فیکیر وئرک. آیدیندیر کی، «*اۆزالماق*» سۆزو معنا یۆکو داشیمیر، بۆ اۆزدن «*اۆزالتماق*» سۆزو دۆزگون سایبلا بیلمز. «*اۆزاتماق*» سۆزوندن ایسه «ت» حرفی‌نین سالیندیغیندا «*اۆزاماق*» سۆزو عمله گلیر کی، دیلیمیزده چۆخ ایشلک دئییل، آنجاق اۆنون دا آیدین معناسی وار. بۆرادا حذف ائله‌دیگیمیز «ت» حرفی‌نین یئرینه «ن» حرفینی اۆتورداندا «اۆزانماق» سۆزو عمله گلیر و بۆ معنالی بیر سۆزدور. بئله‌لیکله، ایکی حیصه‌دن عیبارت اۆلان بیر سیناقلا مسأله‌نی آیدینلاشدیرماق مۆمکون اۆلور. اۆ سیناق بئله‌دیر:

۱ - «ت» حرفی سالیندیقدا معنالی بیر کلمه عمله گلیرسه، کلمه‌نین قۆرولوشو دۆزگوندور.

۲ - بیرینجی سیناق نائیلیتسیز اۆلورسا، «ت» حرفینی «ن» حرفی ایله دَییشدیکده معنالی بیر سۆز عمله گلیرسه، یئنه ده کلمه‌نین قۆرولوشو دۆزگوندور.

آشاغیداکی فعللرین قؤرولوشونو سینا یین:

قارالتماق	آلچالتماق	یؤکسلتمک	بَرَلتمک	سارالتماق
دؤغرولتماق	آییلتماق	دیریلتمک	آزالتماق	قؤجالتماق
یاراتماق	اؤزاتماق	بؤیوتمک	اؤیاتماق	بؤیاتماق
آغلاتماق	مَلتمک	قؤروتماق	تانیتماق	سؤیوتماق

داواملی کئچمیش زامان

من گلیردیم	بیز گلیردیک
سن گلیردین	سیز گلیردینیز
او گلیردی	اونلار گلیردیلر

من یازیردیم	بیز یازیردیق
سن یازیردین	سیز یازیردینیز
او یازیردی	اونلار یازیردیلار

من گؤروردوم	بیز گؤروردوک
سن گؤروردون	سیز گؤروردونوز
او گؤروردو	اونلار گؤروردولر

من اؤچوردوم	بیز اؤچوردوق
سن اؤچوردون	سیز اؤچوردونوز
او اؤچوردو	اونلار اؤچوردولار

داواملی کئچمیش زامان (*گلیردیم*) ایله فعلین داوام شکلی «*گلمکده ایدیم*» معنا باخیمیندان بعضی واختلار اوّست- اوّسته دوّشور، آنجاق فعلین داوام شکلی جریان ائدن بیر حادیثه‌نین داها آردیجیللیقلا داوامدا اولدوغونو ایفاده ائدیر (موّقاییسه ائدین: هفته

بؤیو یاغیش *یاغیردی*، هفته بؤیو یاغیش *یاغماقدا ایدی*). آیریجا، داواملی کئچمیش زامان فؤرمجا مؤرکب خبرله عئینلشیر و بئله حاللاردا ذاتاً داوام آنلامینی ایفاده ائتمیر (مؤقاییسه ائدین: ۱ - *یاشار اؤزاقدان گلیردی*، ۲ - *یاشار گلیردی*، *من گلمگی‌نین قارشیسینی آلدیم*).

قاباقکی درسلره عائید اؤلان بیر چالیشمانین اؤزرینه قاییدیریق و جؤمله‌لری اؤنجه داواملی کئچمیش زاماندا، داها سؤنرا ایسه ساده کئچمیش زامانین داوام شکلینده ایفاده ائدیریک. معنا فرقلرینه فیکیر وئرمک لازیمدیر. میثال:

۱- حکیم اؤغوللاری‌نین قاپیسینی چکیردی.

۲- حکیم اؤغوللاری‌نین قاپیسینی چکمکده‌ایدی.

۱ - حکیم اؤغوللاری‌نین قاپیسینی چکیر.

۲ - آیدا یؤز مین تؤمن تلفون قبضی گلیر.

۳ - بؤ یارامازلار غرب اؤلکه‌لرینده، یاد مدنیّتین هاواسیندا بؤیا- باشا چاتیرلار.

٤ - اؤنلار اؤز دؤغما مدنیّتینه یادیرغاییرلار.

٥ - زاواللی حکیم بؤ حقیقته آجی‌ییر.

٦ - کندلیلر شهرین یانلیش جاذیبه‌لرینه آلدانیرلار.

۷ - مؤهاجیرت آخینلاری داوام ائدیر و اؤبالاریمیز سئیرلیر.

۸ - باغ- بؤستانلار یییه‌سیز قالیر، اینسانین جانی سیخیلیر.

۹ - کاش هامی تاخیلیب، اؤز یؤردوندا قالایدی.

۱۰ - بؤنلار یامان یؤندمسیز بیر دیل دانیشیرلار.

۱۱ - بؤنلارین دیلی تؤرک دیلینه یاتمیر.

۱۲ - اؤبالار صنعت و مدنیّت باخیمیندان شهرله آیاقلاشا بیلمیر.

۱۳ - دؤغروسو، بیزیم کند و شهرلریمیز یاراشیقلی بیچیمده دئییلدیرلر.

۱٤ - گؤنلرین آیاغیندان دَییرمان داشی آسیلمیشدی.

۱٥ - جاوانلار قؤل گؤتوروب، اؤیناییرلار، قؤرشاق تؤتوب، یاللی گئدیرلر.

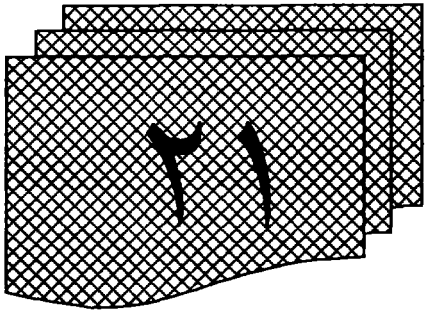

گنج نسلین تربیه‌سی

(تربیه‌وی مسأله‌لر حاقّیندا دانیشیق)

● کئچن جؤمعه گؤنو ایسماعیل‌گیلی یؤخلاماغا گئتمیشدیم، سؤزون دؤزو، اؤنلارین اؤچون چؤخ داریخمیشدیم. هر شئیین تزه‌سی، دؤستون کؤهنه‌سی. ایسان گاهدان اؤز قدیم دؤستلارینی یؤلوخمالیدیر. دئییردیم، بیر آز گؤلوب‌ـ آیئریک. ائله‌جه ده اؤلدو. آنجاق یازیق ایسماعیل بؤیوک اؤغلونون الیندن یامان داد تپیر. اؤغول آتاسی‌نین اؤزونه آغ اؤلوب. اؤز بیلدیگینه گئدیر. بیر کیمسه‌دن ده سؤز ائشیده‌سی دئییل. دؤغروسو، یازیق کیشییه اؤرگیم یاندی. عؤمور بؤیو اؤولادینین باشیندان بیر تؤک اسکیک اؤلماسین دئیه اؤنلارین یؤلوندا جان قؤی، چتینلیکلره دؤز، آخیردا دا، بؤتون بؤنلارا ذره‌جه قیمت وئرمه‌دن اؤزونه آغ اؤلسونلار. دئییرم: «آی ایسماعیل، هاوایی یئره قانینی قارالتما، واختی گلر، باشا دؤشرلر». دئییر: «آی قارداش، نه واخت باشا دؤشرلر، بؤ یؤندمسیزلر دؤنیایا اؤکوز گلیب، اؤکوز ده گئده‌جکلر. بؤنلارا باخدیقدا درد ایچریمی دؤغراییر. اصلینده

اۆولاد دئدیگین آدامین ایچ دۆشمنیدیر. آللاه سنی اینانديرسین، آ قارداش».

● من ایسماعیلین اۆشاقلارینی اردملی بیلردیم. دۆغروسو، من ده ایسماعیلین حالینا آجی‌یيرام. هئچ اینانیلاسی دئییل. یازیق کیشی هئچ بیر شئیی اۆنلاردان اسیرگه‌مه‌یيب. آمّا قۆی ایسماعیل قانینی قارالتماسین، آتاسی‌نین اۆزونه آغ اۆلان چۆرک تاپماز.

● بۇ اۆزو ده آتا- آنا اۆچون بیر درددیر. اۆولاد قایغیسی باشا گلن دئییل. اۆزون یۆز یاشیندا، اۆولادین ایسه یئتمیش یاشیندا اۆلسا دا، یئنه ده اۆنلارین قایغیسینا قالاجاقسان: گۆره‌سن بالام آجمیدیر، تۆخمودور؟ خسته‌میدیر، ساغلاممیدیر؟ آینینده پالتاریمی وار، یۆخسا چیلپاقمیدیر؟

● بۇ دا یارانیشین ایشدکلریندندیر، آی قارداش. بئله اۆلماسایدی، هامیمیز کۆرپه‌کن قیریلاردیق.

● یارانیشین ایشلرینده، یقین کی نۆقصان یۆخدور. اینسانین باشینا نه کیمی فلاکت گلسه، اۆزوندن گلیر. بلکه ده بۇ آجیناجاقلی وضعیت آشیری محبتدن تۆره‌یير. من دۆلاناجاغی ایسماعیلدان قات- قات آشاغی اۆلان بیر چۆخ عائیله‌لر تانی‌یيرام. آج دئییلدیرلر، چیلپاق دئییلدیرلر، بیر تهر اۆتوشورلر، بیر قارین آج، بیر قارین تۆخ. اۆشاق آیدان- ایلدن بیر تازا باشماق، تازا پالتار اۆزو گۆرمور، دی‌گل‌کی عائیله مۆتلودور. اۆشاقلار آتا- آنانین سۆزونده‌دیر. هئچ کیم بۆیوگون اۆزونه آغ اۆلمور.

● بئله خۆشبخت عائیله‌لردن من ده تانی‌یيرام. دۆغرو دئمیشلر، خۆشبختلیک پۆلا دئییل. پۆل اۆلان یئرده باشقا بیر شئی ده اۆلمالیدیر. بیر سۆز منی چۆخ دۆشوندورور: بیزیم اۆشاقلار برکه- بۆشا دۆشمور، بیز اۆنلاری ارکۆیون بۆیودوروک. مسأله بۆراسیندادیر کی، اۆنلار همیشه سۆیو کۆزه‌ده، گۆنو باجادا گۆرورلر. بیز ایسه اۆنلاری یاخشی یئدیردیب بسله‌دیکده اۆز وظیفه‌میزی بیتمیش

حساب ائدیریک، اؤولادا اؤلان بؤرجوموزو قایتاردیغیمیزا اینانیریق. بیزیم اؤشاقلار خالقین یاشاییش فاجیعه‌سی ایله هئچ واخت تانیش اؤلمور. دئمیرم کی، اؤولادیمیزی فهله‌لیگه گؤندرک، بؤنلار هر حالدا اؤ ایشه یارامازلار. باخ، بیزیم اؤشاقلار گؤیون درینلیگیندن باش آلیب، بیزه قؤناق گله‌جک عجاییب فضا مؤسافیرلری ایله یاخشی تانیشدیرلار، چؤنکی اؤنلارین حاقّیندا تلویزیونلاردان بیر چؤخ فیلملر ایزله‌ییرلر. بؤنلار بیزیم اؤشاقلارا دؤغمادیر، آمّا الی‌قابارلی، آلایانیق کند اؤشاقلاری و اؤنلارین یاشاییش طرزی بؤنلارا یاددیر. اؤنلارین گؤن قاباغیندا پالچیق آیاقلاییب، کرپیچ کسمگی بیزیم و اؤشاقلاریمیزین دؤنیاسیندان اؤزاقدیر. اؤنلارین بیر تیکه یاوان چؤرک اؤغروندا چکدیگی زحمتلر حتّا بیر داستان اؤلاراق بیزه چاتدیریلمیر. منجه ایش باخ بؤرادا چرتیر. نه اؤلار کی، باشیمیز گزمکدن- دؤلانماقدان آییلاندا بیر گؤن ده اؤشاقلاری قاتاق قاباغیمیزا، نه ایسه بیر کاسیب اؤتراغینا باش وؤراق، یاخود بیر کاسیب و زحمتکش عائیله ایله گئت- گلیمیز اؤلسون؟

● سن اؤلدوقجا اؤنملی بیر مسأله‌یه توخوندون. آنجاق بؤراسی دا وار کی، بیز اؤشاقلارین تربیه‌سینه بیر قدر باشدان‌سؤودو یاناشیریق. ازل گؤندن آتا- آنانین سؤزو کسرلی اؤلمالیدیر، آمّا بیز دئدیگیمیز سؤزون آرخاسیندا دؤرموروق، اؤشاغا گؤنده نئچه دؤنه سؤزلریمیزین کسرسیز اؤلدوغونو باشا سالیریق. اؤندا گؤرورسن، اثوین خانیمی اؤزونو ارینه توتاراق: «آی کیشی، اؤشاغا اؤجشمه، بؤراخ گئتسین یاتسین، یؤخوسو گلیر.»- دئیه آتانی اؤشاغین گؤزونده بیر میردار اسکی ائله‌دی. بؤ سؤزون اؤشاغین یانیندا اؤرتایا دیغیرلانماسی بؤیوک بیر فاجیعه‌دیر. اؤشاق بئله‌لیکله آتاسی‌نین بؤیروقلارینی وئجینه آلماغی مشق ائله‌ییر. فاجیعه بؤنا محدودلاشمیر و بؤتون حیات اؤشاغین گؤزونده بیر ظارافاتا چئوریلیر. اؤشاق همین آندان بؤتون قانؤنلارا سایغیسیزلیغا آلیشیر. بؤ ایسه

گله‌جکده شخصین رۇحی ساغلامسیزلیغینا سبب اۆلا بیلر. منیم قاناجاغیما گۈره، اۆشاق هر شئیدن اۆنجه حیاتین نه قدر جیدّی اۆلدوغونو باشا دۆشمه‌لیدیر. حیات ایسه اۆشاغین باخیمیندان عائیله‌نین دۆنیاسینا محدودلاشیر. بۇ دۆنیانین مرکزینده آتا و آنا یئرلشیر. آتا- آنانین سۆزونون کسرسیزلیگی بۆتون دۆنیانین بیر اۆیونجاغا چئوریلمه‌سی اۆغروندا آتیلمیش ایلک اینانديريجی آددیمدیر. اۆشاغا اۆز حدّینی باشا سالماق لازیمدیر. اۆشاغین ایپینی واختیندا ییغماسان، سۆنرالار دینجلیگین اۆلمایاجاق. آت کیمی کیشنه‌یب، اۆزونه دۇراجاق. اۆنو جمعیتده گۈرنلر ده دئیه‌جک: «اتین تۆکولسون، بئله یارامازلاری عرصه‌یه گتیرن». چۆخلاری‌نین فیکرینجه واختی گلینجه اۆشاق اۆزو هر شئیی آنلایاجاق. آمّا بۇ بۆش بیر سۆزدور. مسأله یئرینده‌جه حل اۆلسا، دئدیگیمیز فاجیعه‌دن یان کئچمک بیر اۆ قدر ده چتین اۆلمایاجاق.

● اصلینده اۆلو بابالاریمیز اسکیدن بری بیزه تربیه‌نین یۆلونو گۆسترمیشلر. ددە قۆرقود بۆیلارینداا دفعه‌لرله تصادۆف ائدیریک کی، اۆغلان بیر دۆیوشده ایگیدلیک گۆسترمه‌ییجه اۆنا آد وئریلمیر. اۆنون اردملی اۆلدوغو بیلیندیکدن سۆنرا اۆنا بیگلیک وئریلیر، تخت وئریلیر، *«بۆینو اۆزون یۇگروک آت»* وئریلیر، *«آغیللاردان اۆن مین قۆیون»* وئریلیر، *«قاتاردان قیزیل دوه»* وئریلیر، *«آلتین‌باشلی اۆتاق»* وئریلیر، *«اۆموزو قۆشلو قافتان»* وئریلیر.

● سنین بۇ سۆزلرین یاغ کیمی اۆرگیمه یاتیر. اۆنو دۆشونورم کی، اۆلو بابالاریمیز نه کیمی درین حکمتلره سۆیکنیرمیشلر. دۆغرودان ساغ اۆل، چۆخ راضییام.

● یۆخ، گل بیر راضی اۆلما!

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – یازیق کیشی بؤیوک اؤغلونون الیندن یامان داد ————

۲ – اؤغلو اؤنون زحمتلرینه ذره‌جه قیمت وئرمه‌دن اؤزونه ————

۳ – من بؤ کیمی یارامازلاری گؤرنده درد ایچریمی ————

٤ – بؤ، یارانیشین ———— دیر، بئله اؤلماسایدی، هامیمیز کؤرپه‌کن قیریلاردیق.

٥ – من دؤلاناجاغی ایسماعیلدان ———— آشاغی اؤلان بیر چؤخ عائیله‌لر تانی‌یبرام.

٦ – بیز اؤشاقلاریمیزی یئدیردیب، بسله‌ییجه ایشیمیزی ———— حساب ائدیریک.

۷ – بیز اؤشاقلارین تربیه‌سینه بیر قدر ———— یاناشیریق.

۸ – منیم فیکریمجه ایش باخ بؤرادا ————

۹ – آی کیشی، اؤشاغا ———— ، بؤراخ گئتسین یاتسین، یؤخوسو گلیر.

۱۰ – اؤشاقلار آتالاری‌نین بؤیروقلارینی اصلا ———— آلمیرلار.

۱۱ – اؤشاغین ———— واختیندا ییغماسان، سؤنرالار دینجلیگین اؤلمایاجاق.

۱۲ – اؤنلار آت کیمی کیشنه‌یب، اؤزونه ————

۱۳ – سنین بؤ سؤزلرین ———— کیمی اؤرگیمه یاتیر.

۱٤ – گؤرونور کی، اؤلو بابالاریمیز نه کیمی درین حکمتلره ————

اؤزونوزو سینایین:

۱ – «*آتاسی‌نین اؤزونه آغ اؤلان چؤرک تاپماز*» سؤزو ایسماعیلا تؤختاق وئره بیلدیمی؟

۲ – صؤحبت زامانی «*یارانیشین ایشدکلریندن*» سؤز گئتدی. بؤ ایشدک نه‌دن عیبارت ایدی؟ نه اؤچون یارانیشدا بؤ کیمی ایشدکلر اؤلماسایدی، هامی کؤرپه‌کن قیریلاردی؟

۳ – نه اؤچون یؤخسول عائیله‌لرین اؤشاقلاری بؤیوگون اؤزونه آزاراق آغ اؤلورلار؟

٤ – گنج نسیل هانسی مسأله‌لرله یاخشیجا تانیش اؤلور و هانسیلارا یاد قالیر؟ بؤ یاراماز وضعیته کیم سبب اؤلور؟

٥ – اؤشاقلار قانؤنلارا سایغیسیزلیغی نئجه مشق ائدیر و اؤیرنیر؟

٦ – «*ایش باخ بؤرادا چرتیر*» سؤزونون آنلامی نه‌دیر؟ بؤ حاقدا بیر قدر اطرافلی دانیشین.

۷ – حاقّیندا دانیشیلان درین حکمت نه‌دن عیبارت ایدی؟

۸ – دده قؤرقود کیتابینا گؤره، اؤغلان آنجاق هانسیسا مؤباریزه‌ده ایگیدلیک گؤسترندن سؤنرا جمعیتده اؤزونه شخصیت قازانیر. بؤ قازانجلار نه‌دن عیبارتدیر؟

۹ – تربیه مسأله‌سی‌نین أن اهمیتلی یؤنو هانسیندان عیبارتدیر؟

قلمینیزی ایشه سالین:

«*اؤولاد قایغیسی*» باشلیقلی بیر اینشا یازین. بحث ائدیله‌جک مسأله‌لر اؤندان عیبارتدیر کی، آتا- آنا اؤشاقلارا قارشی نه زامان «دمیر اینتیظاملا» و نه زامان یؤمشاقلیقلا داورانسالار، تربیه‌وی باخیمدان داها یارارلی اؤلار. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ - آتا- آنانین اؤز اؤولادینا قایغیسی یارانیشین ایشدکلریندندیر. بؤ قایغی اؤشاقلاردا اؤزلرینه اینامی گؤجلندیریر و اؤنلارین رؤحی ساغلاملیغینا تضمینات یارادیر.

۲ - آتا- آنانین اؤولاد قایغیسی کؤرپه چاغیندا، اؤزلرینی مؤدافیعه ایمکانینا مالیک اؤلمادیغی شرائیطده، اؤشاقلارین حیاتینی قؤروماق اؤچون بیر ضرورتدیر.

۳ - اؤولاد قایغیسی حدّی آشیرسا، اؤشاق هر زامان سؤیو کؤزه‌ده، گؤنو باجادا گؤرورسه، دار ماجالدا اؤز کؤچونو سؤدان چیخارماغی باجارمایاجاق.

٤ - قیزینی دؤیمه‌ین دیزینه دؤیر.

٥ - مسئولیت حیسّی یاراتماق اؤچون اؤشاقلاری گاهدان برکه- بؤشا سالماق لازیمدیر.

٦ - آتا- آنا هرهانسی بؤیروغو وئرمکدن قاباق ایشین هانسی مقاما چاتاجاغینی یاخشی دؤشونسونلر. بیر بؤیروق وئریلدیسه، اؤنون یئرینه یئتیریلمه‌سینی کسکینلیکله طلب ائتمک لازیمدیر.

۷ - یالان دانیشماقلیق و الی‌آیریلیک اؤرتایا چیخیرسا، اؤشاغین شخصیتینی سارسیتماماق شرطیله، هانسیسا یؤمشاقلیغا و گؤز یؤمماقلیغا یؤل وئریلمه‌مه‌لیدیر.

فیکرینیزی سؤیله‌یین:

۱ - سیزین فیکرینیزجه «*اواختی گلینجه اوزو هر شئیی باشا دؤشر*» دؤزگون دؤشونجه ساییلارمی؟
۲ - آشیری محبت نه اؤچون اؤشاقلارین تربیه‌سینه منفی تأثیر گؤسته‌ره بیلر؟
۳ - سیزین فیکرینیزجه تربیه «*دمیر اینتیظام*» اؤزره قوُرولمالیدیر، یؤخسا یؤمشاقلیق اؤزره؟ بؤنلارین هانکیسی داها اؤغورلو نتیجه‌لره یؤل آچیر؟
٤ - «برکه- بؤشا دؤشمک» اؤشاغین تربیه‌سینه هانسی مؤثبت یاخوُد منفی تأثیرلری گؤستریر؟ بس خالقین آغیر یاشاییش وضعیتینی یاخیندان گؤرمک نئجه؟
٥ - سیزین فیکرینزجه آتا- آنا اؤشاغین یانیندا بیر- بیرینه نئجه داورانمالیدیر؟
٦ - اؤشاقلاردا قانؤنا حؤرمت تربیه‌سینی هانسی یؤللارلا داها مؤثیر طرزده یاراتماق اؤلار؟
۷ - مسأله یئرینده‌جه حل اؤلسا، سؤنراکی فاجیعه‌لرین قارشیسینی آلماق اؤلار. سیز بؤ حؤکمه نئجه یاناشیرسینیز؟ بؤ حاقدا اطرافلی دانیشین؟
۸ - کئچمیش زامانلارداکی تربیه‌وی اؤلچولری بؤگؤنکویله مؤقاییسه ائده‌رک اؤنلارین هر بیری‌نین مؤثبت یا منفی یؤنلرینی ایضاح ائدین.

فعلی ظرفلر:

۱- *من کی بؤ کیمی آجیناجاقلی وضعیتلری گؤرورم، درد ایچریمی دؤغرایبر.*
۲- *درد بؤ کیمی آجیناجاقلی وضعیتلری **گؤردوکده** ایچریمی دؤغرایبر.*

بۇ جۆمله‌لری اۇیارلی فعلی ظرف ایله یئنیدن قۇشون:

۱ - اۇشاقلار اۇندا کی آنالارینی گۇردولر، اتگینه ساریلدیلار.
۲ - چۆن اینسان اۇز اۇولادینا حدّیندن آرتیق محبت ائله‌یر، اۇنلاری ارکۇیونلشدیریر.
۳ - اینسانین شخصیتی اۇ زامان درینلشیر کی، برکه- بۇشا دۆشور.
٤ - بیز اۇز وظیفه‌میزی بیتمیش حساب ائدیریک، چۆنکی اۇشاقلاریمیزی یاخشی یئدیردیب، بسله‌میشیک.
٥ - آتا ایله اۇولادین مۆناسیبتلری اۇ زامان گرگینلشیر کی، بۇ کیمی آجی سۇزلر اۇرتایا دیغیرلاندیریلیر.
٦ - اۇشاق بۆتون قانۇنلارا سایغیسیزلاشیر، چۆنکی آناسیندان بئله سۇزلر ائشیدیر.
۷ - اۇغلانا اۇ زامان آد وئریلردی کی، دۆشمنله دۇیوش زامانی اۇزوندن بیر ایگیدلیک گۇسترسین.
۸ - ایندی کی اۇلو بابالاریمیزدان سۇز آچیلدی، قۇی دئییم کی، اۇنلار چۆخ درین حکمتلره سۇیکنرمیشلر.
۹ - من هر کیمینله ایکی کلمه دانیشسام، اۇنون هانسی قۇشون یۇمورتاسی اۇلدوغونو تئز باشا دۆشرم.
۱۰ - من سنی بیر حقیقی اینسان بیلردیم، آمّا یانیلمیشدیم.
۱۱ - حکیمین یازدیغی درماندان بیر قۇرتوم ایچدیم، باشیمین آغریسی قۇیدو.
۱۲ - بیز کی تپه‌نین اۆستونه چاتدیق، بۆتون شهر گۇروندو.
۱۳ - به محض اینکی بۇ خبر معلومات واسیطه‌لریندن یاییلدی، قیمتلر دۆشمگه باشلادی.
۱٤ - من بعد از اینکی دانیشگاهی بیتیردیم، «پارلاق اۇلدوز» شیرکتینده ایشه باشلادیم.

مۆرکب فعللر:

بۆ فعللری یاراشیقلی قۆرولوشدا جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

قۆیماق	قارالتماق	قالماق	قایتارماق	آچماق
دۆشمک	سالماق	ییغماق	کئچمک	سالماق
گلمک	یارماق	اۆخشاماق	سۆرمک	گلمک

۱ – آتا– آناسیز اۆشاغین قایغیسینا کیم ———— ؟
۲ – گزمکدن باش ———— بیر گۆن اۆشاقلاری کاسیب اۆتراقلاریندا گزدیرک.
۳ – دئیه‌سن سن یاخشی باشا ————— ، قۆی سنی بیر داها باشا سالیم.
٤ – بۆ تربیه اۆصولو یانلیشدیر و گله‌جکده بۆیوک فاجیعه‌لره یۆل ————
٥ – اۆشاغین ایپینی واختیندا ————— ، سۆنرالار خۆش گۆنه حسرت قالاجاقسان.
٦ – منجه بۆ فاجیعه‌لردن یان ———— بیر اۆ قدر ده چتین دئییل.
۷ – بۆ ایش چۆخ آساندیر، سن هاوایی یئره اۆزونو چتینه ————
۸ – سنین بۆ سۆزلرین بیزیم تربیه‌وی اۆلچولریمیزه اۆیغون ————
۹ – آتا اۆشاغینی دانلاییردی، آنا ایسه اۆنون بۆیونو ————
۱۰ – من بۆ مسأله‌نین حلّینه گۆره نئچه تکلیف ایرلی ————
۱۱ – من بۆ قناعته ————— کی، بیزیم تربیه‌وی اۆلچولریمیزده جیدّی نۆقصانلار وار.
۱۲ – آتا– آنا عۆمور بۆیو اۆولاد یۆلوندا جان ————
۱۳ – ایسماعیلا دئدیم، آی باشی‌خئییرلی، هاوایی یئره قانینی ————
۱٤ – سن بئله حساب ائله‌مه کی، بۆنونلا اۆشاقلارینا اۆلان بۆرجونو ————
۱٥ – ایگیدلر دۆیوشوب، نهایت شهرین مۆحاصیره‌سینی ————

آغ‌ساققاللارین اؤیودو:

۱ -- سالامی اؤجادان و لنگیمه‌دن وئررلر.
۲ -- احوال سؤروشان آداما تشکّؤر ائدیب، اؤنون دا احوالینی سؤروشارلار.
۳ -- کؤرپه‌نی و دیل‌آنلاماز اؤشاغی قؤناق آپارمازلار.
٤ -- ائو یییه‌سی تکلیف ائتمه‌ییندجه، سؤفره باشینا کئچمزلر.
۵ -- ائو یییه‌سی سؤفره باشینا گلمه‌ییندجه، باشقا قؤناقلار باشلاماییندجا یئمگه باشلامازلار.
٦ -- یئنی قؤناق سؤفره باشینا گلینجه یئمکدن ال چکیب، یئنی گلن قؤناغا اؤتوراجاق گؤسترلر.
۷ -- سؤفره باشیندان قالخارکن ائو یییه‌سینه و ائوین خانیمینا تشکّؤر ائدرلر.
۸ -- سؤفره باشیندا صؤحبت ائدرلر، آنجاق آغیز دؤلوکن دانیشمازلار.
۹ -- اللری چاتمایان قؤناقلارا یئمک تکلیف ائدرلر.
۱۰ - بیر قؤناق یئمکده ایکن سؤفره باشیندان قالخمازلار.
۱۱ - یئمکده اؤلان بیر قؤناغین الینه، آغزینا و بؤشقابینا گؤز قؤیمازلار.
۱۲ - یئمک سؤنا چاتدیقدا چاتال- بیچاغی بؤشقابدا قؤشالاشدیرارلار.
۱۳ - سؤفره باشیندا قاب- قاشیغی تؤققوشدوروب، سس سالمازلار.
۱٤ - ایچه‌جگی هؤرولداتمازلار و قؤرتوم- قؤرتوم ایچرلر.
۱۵ - یئمگی اؤنجه اوشاقلارا، قادینلارا و آغ‌ساققاللارا تکلیف ائدرلر.
۱٦ - سؤفره باشیندا آغیزی و بؤغازی آریتمازلار.
۱۷ - یئمک سؤنا چاتدیقدا سؤفره باشیندا دانیشاراق قالارلار.
۱۸ - سؤفره باشیندا قیزغین مؤباحیثه‌لره گیریشمزلر.
۱۹ - قؤناغا یئدیرتمه‌ییندجه یئمزلر.

۲۰ – یئیه‌جگی و ایچه‌جگی سۆیوسون دئیه اۆفله‌مزلر.
۲۱ – تیکه‌نی اۆتمایینجا آغیزا باشقا تیکه قۆیمازلار.
۲۲ – قاشیغی یاریمچیق دۆلدورارلار و آغیزا یاواشجا آپارارلار.
۲۳ – یئمگی سس‌سیز چئینرلر، ایچه‌جگی سس‌سیز ایچرلر.
۲٤ – آغیزدان قاشیغین مۆطلق بۆشونو چیخارارلار.
۲۵ – چئینه‌مه‌لی بیشمیشلری چاتال- بیچاقلا یئیرلر، دۆرو یئتمکلری قاشیقلا یئیرلر.
۲٦ – قۆناغا یئمک تکلیف ائدرلر، آنجاق قۆناغی یئدیرتمک اۆچون اۆزه دۆرمازلار.
۲۷ – سۆفره باشیندا حیاتین چتینلیکلریندن و قیمتلرین یۆکسکلیگینده دانیشمازلار.
۲۸ – قۆناق یانیندا گۆلومسرلر و اۆنا قارشی قاراقاباقلی داورانمازلار.
۲۹ – خانیملاردان و یاشلیلاردان اۆنجه قاپیدان کئچمزلر.
۳۰ – باشقالارینا قاپیدان کئچمگی تکلیف ائدرلر، آنجاق دیرشمزلر.
۳۱ – قاپی دۆیمه‌دن ایچری گیرمزلر، گیریب- چیخاندا قاپینی اۆرترلر.
۳۲ – قۆناغی کۆچه قاپیسینا قدر مۆشاییعت ائدرلر.

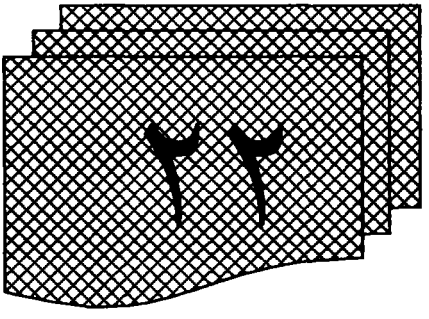

حاقلیلار و حاقسیزلار

(دموکراسی حاقیندا دانیشیق)

● سنین فیکرینجه بوُ دموکراسی دئییلن سؤز نه‌دیر؟ دؤغروسو، من بؤندان بیر شئی باشا دؤشه بیلمیرم.

● ظارافاتا سالما، دموکراسی بشریتین مین ایللر یؤیو چالیشاراق قازاندیغی ان دَیَرلی ثروتدیر. اؤنون یؤلوندا نه چوخ شرفلی اینسانلار جان قوربانی وئریبلر، نه چوخ اینسانلار حیاتینی وئرمیشلر.

● نه یامان دیمه‌دؤشرسن، آی جانی ساغ اؤلموش. جانیم، سؤز گلیشی دئدیم. اؤنا خؤر باخماق نیتینده دئییلدیم. ایندی حاشیه چیخمادان سؤیله گؤروم، سن بوُ حاقدا نه دؤشونورسن؟

● ماهیت اعتیباریله بوُ *«خالقین ایراده‌سی»* دئتمکدیر. بوُ اؤ دئمکدیر کی، هر اؤلکه‌نین خالقی اؤز جمعیتینی نئجه یؤنلتمک باره‌ده قرار وئره بیلیر. دموکراسی

هم ده «*آزلیغین چؤخلوغا تابعلیگی*» دئمکدیر. دمؤکراسی بیر ده *بؤتون اینسانلارین قانؤن قارشیسیندا برابرلیگینه* شرائیط یارادیر. بیر دمؤکراتیک قؤرولوش ایچینده بؤتون اینسانلار، وار- دؤولتلرینده یا ایجتیماعی منسوبیتلرینده آسیلی اؤلمایاراق، قانؤن قارشیسیندا عئین گؤزده گؤرولمه‌لیدیرلر.

● ائله بؤرداجا دایان گؤروم! سنین سؤزوندن بئله چیخیر کی، بیر اؤلکه‌نین اهالیسی‌نین اکثریتی ساوادسیز اؤلسا دا، اؤنلارین ایراده‌سی حاکیم اؤلمالی، ساوادلی و فضیلتلی اینسانلار دا اؤنلارین ایراده‌سینه تابع اؤلمالیدیر، چؤنکی بؤنلار سایجا آزلیغی تشکیل ائدیرلر. بؤرادا نه ایسه بیر یارامازلیق وار.

● دؤز دئییرسن، لاپ دوه‌نین بؤینو کیمی دؤز دئییرسن. ظارافات بیر یانا، سن چؤخ اؤنملی بیر نؤکته‌یه توخوندون . اصلینده، خالقین بیلیک و دؤشونجه‌سی یئترلی قدر اؤلماسا، دمؤکراسی‌نین دؤزگون حیاتا کئچه بیله‌جگی‌نین قارشیسیندا بؤیوک انگللر اؤلاجاق. دمؤکراسی بیر نعمتدیر، هر نعمتدن دؤزگون بارینماق اؤچون اینسانلارین شؤعورو بیر قدر یؤکسک اؤلمالیدیر. لاکین «خالقین شؤعورو هله آشاغی سویه‌ده‌دیر»- دئیه بئله بیر حؤکم چیخارماق اؤلماز کی، قؤی اؤلکه‌نین مؤقدّراتینی نئچه فضیلتلی شخص الینه آلیب، خالقین فیکرینه سایغی گؤسترمه‌دن اؤز بیلدیگینی ائله‌سین و خؤشلادیغی قراری وئرسین. بؤ مسأله‌نی آراداق قالدیرماق اؤچون «*بیر باشا دمؤکراسی*»- نین ترسینه اؤلاراق «*دؤلایی دمؤکراسی*» قاورامی اؤرتایا چیخمیشدیر.

● دئمک، دمؤکراسی‌نین ده بیر باشاسی و دؤلاییسی وارمیش!

● سن ده کی، ظارافاتدان قالمازسان. بیر باشا دمؤکراسی اؤ دئمکدیر کی، خالق هرهانسی مسأله‌نین حاقّیندا بیرباشا مؤداخیله ائدیب، اؤز قرارینی وئریر. دؤلایی دمؤکراسی ایسه اؤ دئمکدیر کی، خالق نئچه فضیلتلی و اعتیبار ائدیله‌سی شخصی اؤزونه وکیل سئچیب، اؤنلارا اؤلکه‌نین مسأله‌لری حاقّیندا دؤشونوب، قرار وئرمگه صلاحیت وئریر. بئله‌لیکله هم خالقین ایراده‌سی ایفاده‌یه چیخیر، هم ده ائلین آغ‌ساققالاری و بیلگینلری اؤلکه‌نین ایشلرینه مؤثّیر طرزده مؤداخیله ائدیر.

● اؤندا، نه اؤچون چؤخلاری دمؤکراسییه قارشی چیخیر؟

● منه ائله گلیر کی، دموکراسی‌نین قارشیسیندا بعضی تهلوکه‌لر وار. ان بؤیوک تهلوکه ایسه دموکراسی‌نین زاوالا اؤغراماغی و ایستیبدادین یئنیدن دیرچلمه‌سیدیر. بؤ تهلوکه‌نین قارشیسینی آلماق اوچون بعضی ایشلک مکانیزملر لازیمدیر. بؤ مکانیزملرین ان اؤنملیسینی معلومات واسیطه‌لری تشکیل ائدیر. معلومات واسیطه‌لری دموکراسی‌نین کئشیگینده دؤرا بیله‌جک ان اهمیتلی ایجتیماعی دبدیر. دموکراتیک حیاتدا تنقیدین چوخ اهمیتلی رولو وار. هئچ کیم دؤولتین گؤردوگو ایشلری تنقید ائتمکدن و اونلاری سوال آلتینا آلماقدان چکینمه‌لیدیر. دؤولت اوزو بؤیا موافیق شرائیط یاراتمالیدیر. بئله‌لیکله، دموکراسی هئچ واخت چرتمز و ایستیبداد یئنیدن دیرچلمز. منه ائله گلیر کی، قارشیمیزداکی عصر دموکراسی‌نین بوتون اؤلکه‌لرده غلبه چالاجاق عصریدیر. دموکراسییه آرخا چئویرن هرهانسی اؤلکه بؤ عصرله، یقین کی، آیاقلاشا بیلمه‌یه‌جک. بیر زامان آیلیب گؤره‌جک کی، اؤیا کؤچوب، یؤردو قالیب.

● منه ائله گلیر کی، هئچ کیم تنقیددن سارسیلمامالیدیر، چونکی هر کیم تنقیددن آجیقلانسا، عاغیلسیزدیر، آجیقلی باشدا عاغیل اولماز. آمّا بؤراسی دا وار کی، تنقید گرک خوش مقصدلی و جان‌یانانلیق حیسّی ایله اولا. چوخلاری‌نین تنقید ائتمه‌سی غرض اوزوندندیر.

● بؤ سؤز قیزیل سؤیونا چکیله‌جک قدر دؤغرودور. تنقید دموکراسی‌نین آیریلماز بیر حیصه‌سیدیر. تنقید اولماسا، دموکراسی‌نین زاوالا اؤغرایاجاغی لابوددور.

● آنجاق دؤولتین نائیلیتلرینه و باشاریلارینا سایغی و قدربیلنلیک گؤسترمک و اونلارا لازیمی قیمتی وئرمک ده بیر اوز قدر گرکلیدیر.

● گؤرونور کی، سن چوخ صاف اورکلی و دوز- چؤرک ایتیرمه‌ین بیر اینسانسان، آی باشینا دؤندوگوم. آنجاق منه ائله گلیر کی، دموکراسینی قورومالق اوچون داها تؤتارلی مکانیزملر گرکلیدیر. تاریخ بؤیو دموکراسینی ازمگه چالیشان موستبید حاکیملر آز اولمامیشدیر. لاکین دموکراسینی مؤثیر طرزده قورومالق و اونو یاشاتماق آنجاق بیزیم عصریمیزده موکون اولموشدور. بؤ عصر باشقا عصرلردن

عئین حالدا تکنۆلوژی‌نین گئنیش اۆلچوده اینکیشافی ایله سئچیلیر. اۆلا بیلسین کی، تکنۆلوژی دمۆکراسی‌نین دایاغیدیر و اۆنون اۆچون مۆوافیق شرائیط یارادیر. تاریخ بۆیو دمۆکراسی تکنۆلوژی ایله قۆشا اینکیشاف ائتمیشدیر. مثلا گۆتورک همین بۆ معلومات واسیطه‌لرینی. معلومات واسیطه‌لری، ایستر قزتلر، ایسترسه رادیو- تلویزیون، بۆگۆنکو باجاریغا تکنولوژی‌نین ایشیغیندا نائیل اۆلموشلار. سئچکیلرده ایسه خالقین سس وئرمگی اۆچون مۆدرن کامپیوتر جیهازلاریندان ایستیفاده ائدیلمکده‌دیر. تکنۆلوژی باخیمیندان گئری قالمیش بیر اۆلکه‌ده دۆزگون دمۆکراسی اۆلا بیلمز. هر بیر اۆلکه‌ده دمۆکراسی اۆچون تکنۆلوژیک حاضیرلیق گۆرولمه‌لیدیر.

● البته علم قاباق اۆلسا، اینسانلار بیر- بیریله داها آز بۆغوشار.

● بۆنا شۆبهه ائتمک اۆلماز، چۆنکی تکنولوژی هم ده اینسانلار آراسیندا گرگینلیک یاراداں بعضی تضادلاری چۆزمک قابیلیتینده‌دیر. ایکی کندین آراسیندا اۆزون زامان چارپیشما وارمیش. آشاغی کندین اهالیسی یۆخاری کندی سۆیو بۆلاندیرماقدا ایتّیهام ائدیردی. نئچه ایلدن سۆنرا هر ایکی کندین ایچیندن بیر مۆدرن سۆ کمری چکیلدی. هر ایکی کنده ساغلاملیق اۆلچولرینه اۆیغون اۆلاراق سۆ چاتدیریلدی. بئله‌لیکله ایکی کندین آراسیندا گرگینلیک یاراداں بۆ قدیمکی ایختیلاف آرادان قالخدی و ایکی کندین اهالیسی آراسیندا اۆلفت یارانـدی. بۆگۆنکو صۆحبتیمیزی بۆندان آرتیق اۆزاتمایاق. بۆ خمیر هله چۆخ سۆ آپاراجاق. آنجاق بۆنو دا خاطیرلادیم کی، دمۆکراسی بیر آخار، آیدین سۆیون میثلیدیر، ایستیبداد ایسه هئچ یانا آخاری اۆلمایان، دۆرغون بیر گۆل کیمیدیر.

● ساغ اۆل، یامان یاراشیقلی سۆزدور.

● سن ده ساغ اۆل.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ -- هئچ کیم دمؤکراسییه خؤر ---------- حاقلی دئییل.
۲ -- دمؤکراسی ماهیت ---------- خالقین ایراده‌سی دئمکدیر.
۳ -- دمؤکراتیک بیر اؤلکه‌ده بؤتون اینسانلار ---------- گؤرولمه‌لیدیرلر.
٤ -- سنین سؤزوندن بئله ---------- کی، ساوادسیزلارین اؤلکه‌نین مؤقدّراتینا مؤداخیله ائتمگه هئچ حاقّی یؤخدور.
٥ -- چؤخ اؤلکه‌لرده دمؤکراسی زاوالا ---------- و ایستیبداد یئنیدن ----------
٦ -- معلومات واسیطه‌لری دمؤکراسی‌نین کئشیگینده دؤرسا، دمؤکراسی هئچ واخت ----------
۷ -- دمؤکراسینی قؤروماق اؤچون داها ---------- مکانیزملر گرکلیدیر.
۸ -- عصریمیز باشقا عصرلردن تکنولوژی‌نین گئنیش اؤلچوده اینکشافی ایله ----------
۹ -- هر بیر اؤلکه‌ده دمؤکراسی اؤچون تکنؤلوژیک ---------- لازیمدیر.
۱۰ – دمؤکراسی جمعیتده گرگینلیک یاراداں بعضی تضادلاری ---------- قابیلیتینده‌دیر.
۱۱ – ایکی کندین آراسیندا گرگینلیک یاراداں بؤ چؤخدانکی ایختیلاف آرادان ----------
۱۲ – ایستیبداد هئچ یانا ---------- اؤلمایان دؤرغون بیر گؤل کیمیدیر.
۱۳ – بیزیم دلی‌قانلی چؤخ صاف‌اؤرکلی و ---------- ایتیرمه‌ین بیر اینساندیر.

اؤزونوزو سینایین:

۱ -- دمؤکراسی بیر سؤزله نه‌دن عیبارتدیر؟
۲ -- دمؤکراسی نعمتیندن مؤثّیر طرزده بارینماق اؤچون هانسی اؤن شرطلر لازیمدیر؟
۳ -- ایستیبدادین یئنیدن دیرچلمگی‌نین قارشیسینی آلماق نئجه مؤمکون اؤلور؟
٤ -- هانسی اؤستوندور، دؤلایی دمؤکراسی، یؤخسا بیرباشا دمؤکراسی؟
٥ -- نه اؤچون تنقید دمؤکراسی‌نین آیریلماز بیر حیصه‌سیدیر؟
٦ -- تکنؤلوژی نه اؤچون دمؤکراسییه دایاقدیر؟
۷ -- نه اؤچون دمؤکراسی بیر آخار سوُیا، ایستیبداد ایسه بیر دؤرغون گؤله بنزه‌یر؟

قلمینیزی ایشه سالین:

«بیرباشا دمؤکراسی و دؤلایی دمؤکراسی» باشلیقلی بیر اینشا یازین. اؤنلارین هر بیری‌نین مؤثبت و منفی یؤنلری حاقّیندا فیکیرلرینیزی قلمه آلین و لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ – خالقین ایراده‌سی دؤلایی دمؤکراسی چرچیوه‌سینده داها مؤثّیر طرزده ایفاده اؤلونور.

۲ – ایجتیماعی اهمیتلره مالیک اؤلان مسأله‌لر حاقّیندا قرار وئرمک یالنیز دؤشونجه‌لی اینسانلارین صلاحیتینده‌دیر.

۳ – ایجتیماعی حیاتدا بیر چؤخ مسأله‌لر باش قالدیریر. بؤمسأله‌لرین حلّی اؤچون خالقین رأیینی بیر باشا یؤخلاماق بعضی واختلار الوئره‌سی دئییل. بؤ کیمی مسأله‌لرین حلّینه دؤلایی دمؤکراسی ایچریسینده داها الوئریشلی شرائیط مؤوجوددور.

٤ – بیرباشا دمؤکراسیده یالنیز سس چؤخلوغونا، اؤزو ده یالنیز کمیت باخیمیندان رؤعایت ائدیلیر، حال‌بؤکی دؤلایی دمؤکراسیده ساغلام دؤشونجه‌یه مئیدان آچیلیر.

٥ – دؤلایی دمؤکراسی سؤزون حقیقی معناسیندا «ایشی ایش باجارانا تاپشیرماق»– دئمکدیر.

٦ – هر بیر ایجتیماعی مسأله حاقّیندا قرار وئرمزدن، اؤنو تخصّوّصی یؤنلردن گؤتور– قوّی ائله‌مک لازیمدیر، بؤنا آنجاق دؤلایی دمؤکراسیده شرائیط یارانیر.

فیکرینیزی سؤیله‌یین:

۱ - متنده گؤردوگوموز کیمی، دموکراسی آزلیغین چوخلوغا تابعلیگینی ایجاب ائدیر. اکثریتین هر زامان حاقلی اؤلدوغوندان نئجه امین اؤلا بیلریک؟

۲ - قانؤن قارشیسیندا برابرلیک دموکراسی‌نین اساس شرطلریندندیر. بؤ شرط کیمین خئیرینه و کیملرین ضررینه اؤلور؟ کیملر بؤنا قارشی چیخیر؟ اؤنلار بؤ شرطی پوزماغا هانسی یوللاردان جهد گؤستریریلر؟

۳ - میلّت وکیللرینده هانسی خوصوصیتلر اؤلمالیدیر؟ ساواد و بیلیک، دوزگونلوک و خالقا جان‌یانانلیق، آپاریجیلیق قابیلیتی، یاش و تجروبه. بؤنلارین هانکیسی اؤنلارا داها چوخ صلاحیت قازاندیریر؟

٤ - اؤلکه‌میزده دموکراسینی گوجلندیرمک و قوروماق اوچون هانسی مکانیزملر نظرده توتولموشدور؟

۵ - تکنولوژی دموکراسییه دایاقدیر. بؤ حؤکمو بیر- ایکی میثاللا آیدینلاشدیرین.

٦ - دموکراتیک بیر جمعیتده ده قزتلره بعضی معلوماتلاری یایماغین ایجازه‌سی وئریلمیر، میثال اوچون اؤلکه‌نین امنیتی ایله باغلی معلوماتلار. سیزجه، معلومات واسیطه‌لری هانسی معلوماتلاری یایماقدان منع اؤلمالیدیرلار؟ بؤ، دموکراسییه قارشی چیخماق دئییلمی؟

فعلی ظرفلر:

۱- *دموکراسی اینسانلارین مین ایللر بؤیو* ***چالیشاراق*** *قازاندیغی ان زنگین ثروتلدیر.*

۲- *بوتون اینسان، دریلری‌نین رنگیندن آسیلی* ***اؤلمایاراق****، قانون قارشیسیندا برابردیرلر.*

آشاغیداکی جؤمله‌لری یاراشیقلی فعلی ظرف ایله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ – دمؤکراسی ایلک دفعه قدیم یؤنان اؤلکه‌سینده مئیدانا چیخمیشدی.
۲ – بیرباشا دمؤکراسی دؤلایی دمؤکراسیدن فرقلیدیر، بؤ نؤوع دمؤکراسیده هر وطنداشین رأیینی بیرباشا یؤخلاماق اساس گؤتورولور.
۳ – خالق هرهانسی مسأله حاقّیندا بیرباشا مؤداخیله ائدیر و اؤز قرارینی وئریر.
٤ – خالق اؤزونه آیدینلارین ایچیندن وکیل سئچیر و اؤلکه‌نین یؤنلتمگینه مؤداخیله ائدیر.
٥ – بیز بؤ مقاله‌نی قزتیمیزده درج ائدیریک و بؤ دمؤکراسییه اؤیغوندور.
٦ – اؤلکه‌میزده نئچه ایلدن بیر سئچکیلر کئچیریلیر و بؤ بیر دموکراتیک عنعنه‌دیر.
۷ – نؤماینده‌لر، ایستر قادین اؤلالار، ایسترسه کیشی، خالقین ماراقلارینی قؤروماق اؤچون سئچیلیرلر.
۸ – تکنولوژی دمؤکراسییه اؤیغون شرائیط یارادیر و بئله‌لیکله اؤرکلری بیر– بیرینه یاخینلاشدیریر.
۹ – من سنین الیندن اؤپورم و بؤ بیر قدربیلنلیک علامتیدیر.
۱۰ – قزتلرین چؤخو اؤز مقاله‌لرینده دؤولتین بؤ تشبّؤثونه تؤخونموشلار و اؤنا گرکلی قیمتی وئرمیشلر.
۱۱ – باش ناظیر تلویزیونودان چیخیش ائتدی و ایقتیصادی برنامه‌لر حاقّیندا اطرافلی معلومات وئردی.
۱۲ – بؤتون قزتلر بؤ گؤن باش یازیلارینی بؤمسأله‌یه حصر ائتدیلر و اؤنون آیری– آیری چهتلرینی آیدینلاشدیردیلار.
۱۳ – آغ‌ساققاللار هر ایکی کندین اهالیسی ایله دانیشیب، دؤشمنلیگه سؤن قؤیدولار.
۱٤ – من ساواد و بیلیگی اساس گؤتورورم و همین آداما سس وئریرم.

بؤ کلمه‌لرله جؤمله قؤشون:

علاوه اؤلاراق	قایدا اؤلاراق	عکسینه اؤلاراق	پؤزاراق	گؤره‌رک
پؤزمایاراق	باخمایاراق	باشلایاراق	قیمایاراق	سالمایاراق
آلمایاراق	قالاراق	ائده‌رک	آچاراق	اؤیمایاراق

مؤرکب فعللر:

بؤ فعللری یاراشیقلی قؤرولوشدا جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

چئویرمک	چالماق	آلماق	دؤرماق	یؤخلاماق
چیخارماق	بارینماق	چیخماق	چاغیرماق	قؤپماق
قازانماق	گؤرولمک	وئرمک	آپارماق	وئرمک

۱ -- آغالارین ایجازه‌سی ایله من بؤرادا بیر حاشیه ———— ایستردیم.
۲ -- هر نعمتدن دؤزگون ———— اؤچون شؤعور لازیمدیر.
۳ -- بئله بیر حؤکم ———— اؤلماز کی، قادینلارین حؤقوقونو یالنیز قادینلار مؤدافیعه ائده بیلرلر.
٤ -- اؤنلار اؤلکه‌نی ایداره ائتدیکده خالقین رأیینی ————
٥ -- معلومات واسیطه لری دمؤکراسی‌نین کئشیگینده ————
٦ -- معلومات واسیطه‌لری دؤولتین ایشلرینی تنقید ائدیرلر و اؤنلاری سؤآل آلتینا ————
۷ -- ایگیرمینجی عصرده دمؤکراسی بیر چؤخ اؤلکه‌لرده غلبه ————
۸ -- دمؤکراسییه آرخا ———— اؤلکه‌لر بیزیم دؤورله آیاقلاشا بیلمه‌یه‌جکلر.
۹ -- دؤولتین نائیلیتلرینه و باشاریلارینا قیمت ———— لازیمدیر.
۱۰ - اسکیدن بری اینسانلار دمؤکراسی اؤغروندا آمانسیز مؤباریزه‌لر ————
۱۱ - بؤ حادیثه‌لرین چؤخو مشروطیت دؤورونده باش ————
۱۲ - مشروطیت حاقّیندا چکیلمیش بؤ دَیَرلی فیلم بیرینجی مؤکافاتا لاییق ————
۱۳ - همین فیلم دؤنیا فستیواللاریندا چیخیش ائده‌رک اؤزونه بیر آد ————
۱٤ - ۱۳۵۷- جی ایلده اؤلکه‌میزده شاهلارین ظؤلمونه سؤن قؤیماق مقصدیله اینقیلاب ————
۱٥ - بیرلشمیش میلّتلر تشکیلاتی اؤز عؤضولرینی بیر گئنیش بیغینجاغا ————

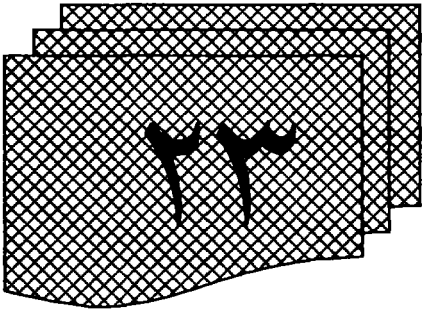

مدنی باسقین

(مدنیّت قاورامی حاقّیندا دانیشیق

● سن غربین مدنی باسقینینا نئجه باخیرسان؟

● اگر دؤغرودان *«مدنی باسقین»* اؤلسا، بیر اؤ قدر ده قؤرخونج دئییل. مدنیّتین باشقا اؤلکه‌لردن بیزیم اؤلکه‌میزه گلیب، یئرلی مدنیّتیمیزله قاینایيب- قاریشماسی، یقین کی، کئچمیشده اؤلدوغو کیمی، اؤلدوقجا گرکلیدیر و اؤز مدنیّتیمیزی زنگینلشدیره ده بیلر. اصلینده، بیز اؤزوموز چالیشیب، بؤنا الوئریشلی شرائیط یاراتمالییيق. دؤغروسونا قالسا، بیز بؤ ایشده بیر قدر ده لنگیمیشیک. غرب مدنیّتینی دؤزگون طرزده منیمسه‌مک و اؤنو اؤز قدیم و اصیل مدنیّتیمیزله بیرلشدیرمک بیر اؤ قدر ده آسان دئییل، بؤ ایستیقامتده ایللر بؤیو زحمت و امک

صرف ائتمک لازیمدیر.

● سهو ائله‌میرمسه، سن اؤزنو دئمک ایسته‌ییرسن کی، بیز یاد مدنیّتلرین اؤلکه‌میزه یؤنه‌لخماسینا اؤز الیمیزله الوئریشلی شرائیط یاراتمالی‌ییق.

● ایستر خوْشونا گله، ایسترسه آجیغین توْتا، بیر داها تکرار ائدیرم: مدنیّت قوْرخونج بیر شئی دئییل. بیز اؤتن یوْز ایلین ایچینده غرب مدنیّتی‌نین چوْخلو حیصه‌لرینی منیمسه‌مکده دوام ائتمیشیک، لاکین ماراقلی سوْرغو اؤندان عیبارتدیر کی، گؤره‌سن بوْ ایشده کیفایت قدر نائیلیت قازانمیشیق؟ میثال اوْچون چاتال- قاشیق، میز- صندل، دوْش حامامی غربین ارمغانیدیر. بیز چالیشیب، بوْنلاری گوْمده‌لیک یاشاییشیمیزا داخیل ائتمیشیک و جیدیتله گله‌جک نسلیمیزه ده اؤیرده‌یریک، چوْنکی باشقا چیخیش یوْلوموز یوْخدور، بوْندان ضررمی گلیر؟ بوْندان هئچ کیم قایغیلانمامالیدیر. آمّا منی قایغیلاندیراجاق بیر شئی وارسا، بوْدور: گؤره‌سن بوْتون خالقیمیز همین بوْ چاتال- قاشیغی دوْزگون منیمسه‌یه بیلمیشدیر؟ منه ائله گلیر کی، خالقیمیزین بیر حیصه‌سی هله ده باخ چاتال- قاشیغا آلیشماییب. ایندی سن باجارسان، بوْ ایشه بیر تدبیر توْک.

● گؤرونور کی، سن رؤیالارا دالمیسان. بیزیم ایندی مسأله‌میز چاتال- قاشیق مسأله‌سی دئییل، آی باشی خئییرلی. غرب اؤز مدنیّتینی، یعنی موسیقیسینی، دیلینی و باشاییش طرزینی اؤلکه‌میزه یوْرودور و بیزیم قدیم مدنیّتیمیزی و میلیّتیمیزین وارلیغینی هده‌له‌ییر، سنسه منیمله چاتال- قاشیقدان دانیشیرسان. هئچ گؤر دخلی وار؟

● آجیغین توْتماسین، سن یانیلیرسان. بتهوْون، موْتزارت، واگنِر، چایکوْفسکی و باشقا بؤیوک موسیقی اؤستادلاری‌نین اثرلری ایله تانیش اؤلماق نه اوْچون سنه بوْ قدر قوْرخونج گلیر؟ بوْ کیمی اؤستادلار تک غرب دئییل، بوْتون اینسانلار اوْچون

یازیب- یاراتمیشلار، نئجه کی ائلیمیزین بۆیوک شاعیری فضولی ده تک آذربایجان دئییل، بۆتون بشریتین فلسفه و عیرفان مۆعلّیمیدیر. اگر نیۆتۆنون علمی نظریه‌سینه سایغیسیز یاناشماق مۆمکون اۆلورسا، بۆنلارا دا سایغیسیز یاناشماق اۆلار. و بیر ده سن ائله بیلیرسن کی، بیز ساده‌جه بیر هیمله دۆنوب اۆروپالی اۆلاجاغیق، هر یئریندن دۆران دا اۆلاجاق بتهوونین هوسکاری، چایکۆفسکی‌نین وۆرغونو، واگنرین مفتونو؟ یۆخ جانیم، ائله دئییل، بۆ خمیر هله چۆخ سۆ آپاراجاق! اۆ کی قالدی غرب دیللرینی اۆیرنمک، اۆزو ده علم و مدنیّت دیللرینی، بۆ اینسانا بۆیوک بیر شرفدیر و اینسانین دۆنیا گۆروشونو، یقین کی، گئنیشلندیره بیلر. بئله‌لیکله دۆنیانین بۆیوک مۆتفکّیرلری‌نین دۆشونجه‌لری ایله تانیش اۆلماق مۆمکون اۆلا بیلر. افلاطون، ویکتۆر هۆقۆ، تۆلستۆی و بۆ کیمی باشی بیلیکلی اینسانلارین دۆیغو- دۆشونجه‌لرینی اۆیرنمگین بیزه نه ضرری اۆلا بیلر؟ حاقلی اۆلاراق سۆروشا بیلریک کی، آی رحمتلیگین اۆغلو، نه‌دن بۆ قدر اۆرکک داورانیرسینیز؟ بۆرادا قۆرخولاسی بیر شئیمی وار؟ غرب مدنیّتی‌نین آیری- آیری یۆنلرینه نظر سالاجاق اۆلساق، اۆنلاردا بیر چۆخ اینسانی دَیَرلری ایزله‌یه بیلریک. ایجتیماعی یاشاییش طرزینه گلینجه، بیز میثال اۆچون، مشروطه تفکّۆرونو غربدن آلمیشدیق. بۆندان کیمه ضرر گله بیلردی؟ بۆ بیزیم یارارسیزلیغیمیز دئییلدی. یارارسیزلیغیمیز اۆ اۆلموشدور کی، مشروطه‌نی دۆغروجا منیمسه‌یب، اۆز ایجتیماعی حیاتیمیزا قۆووشدورا بیلمه‌دیک.

● سهو ائله‌میرمسه، سنین فیکرینجه «*غربین مدنی هۆجومو*» دئییلن هرهانسی بیر تهلۆکه اۆرتادا دئییل. چۆخ ماراقلیدیر، بۆتون دۆنیا بۆ تهلۆکه‌دن دانیشیر، سن ایسه هر شئیی آیدینلیغا چیخاریرسان.

● مدنیّت هئچ زامان بیر تهلۆکه اۆلا بیلمز و هئچ کیمه بیر ضرر ده تۆخونمدورا

بیلمز. بیز بؤ سؤزو دؤنه- دؤنه ایشلدیریک، آمّا اؤنون فرقینده دئییلیک و اؤنون نه کیمی قاورام اؤلدوغونو باشا دؤشمورووک. منه ائله گلیر کی، *«غربین مدنی هؤجومو»* تهلؤکه‌سی اؤیدورما سؤزدور، آمّا اؤلا بیلسین کی، سنی اؤرکودن شئی *«غربین مدنیّته قارشی هؤجومو»*دور. بؤ تهلؤکه دؤغرو تهلؤکه‌دیر. بؤ بیزیم و غربین مدنیّتینه عئین زاماندا داراشمیش اؤلان بیر سرطان خسته‌لیگیدیر. بؤ تهلؤکه بیزی و غربین خالقلارینی عئین زاماندا هده‌له‌ییر. غربین حقیقی مدنیّتی ده باسقین آلتینندادیر، بلکه ده بیزدن بیر قات آرتیق. اؤردا دا اینسانلارین مدنیّتینه قصد ائدیلیر. اؤردا دا اینسانی ماهیت داشییان موسیقی و اینجه‌صنعت سیخینتیدا یاشاییر. اؤردا دا یؤنسک دؤشونجه باسقی آلتینندادیر.

● یاخشی، ایندی سنین اؤ دئدیگین *«مدنیّته قارشی هؤجوم»* و اؤندان تؤره‌ین تهلؤکه نه‌دیر؟ سنی آللاه بؤ دفعه بیر آز آنلاشیقلی دانیش!

● من سنی بیله- بیله بیر آز جیرناتدیم، منی باغیشلا. مقصدیم ده بؤمسأله‌نی آچیقلاماق ایدی کی، بیزه هانسی یؤندن هؤجوم اؤلور و بیز نه اؤچون مؤدافیعه مؤوقعی تؤتمالی‌ییق. سن بیر باخیمدان حاقلیسان. بیزیم مدنیّتیمیز ایکی‌قات تهلؤکه قارشیسیندادیر. بؤرادا ایکی مسأله‌نی آییرد ائتمک لازیمدیر: بیرینجی تهلؤکه غربدن بیزه یؤلوخان بایاغیلیق دالغاسیدیر. یقین کی، بؤنو مدنیّت آدلاندیرماق دؤزگون اؤلماز. بؤ مدنیّت دئییل، بیر ایلغیمدیر. بیر آز اؤنجه دئدیگیم کیمی، بایاغیلیق غربین اؤز یؤکسک مدنیّتینی ده هده‌له‌ییر. مدنیّتیمیزین اؤنرغاسینی سیندیراجاق بیر شئی وارسا، باخ بؤ بایاغیلیقدیر. بؤنلارین یاراتدیغی موسیقی نه بتهؤونه، نه ده واگنره سؤیکنیر. موسیقی دئمه، سئرچه بؤغاناغی! جازانلاریمیزی گؤر نه یاراماز یؤندمه ساليبلار! ایکینجیسینه گلدیکده، مدنیّتلرین تؤققوشما مسأله‌سی اؤرتایا چیخیر. بؤرادا بیزی ایکی مدنیّتین قارشیلاشما مسأله‌سی و اؤنون تؤرتدیگی نتیجه‌لر قایغیلاندیریر. ایکی مدنیّتین تؤققوشماسی

چۆخ احتیمالیله یۆکسک مۆوقعدن چیخیش ائدن مدنیّتین غلبه‌سی ایله بیته‌جک. خالق اوز مدنیّتیندن قۆپوق دۆشوب، اۆزولوب، یاد مدنیّتین جاذیبه‌سی‌نین تأثیری آلتینا دۆشه‌جک. بۆ اۆ دئمکدیر کی، قاباقجیل بیر مدنیّتین قارشیسیندا یالنیز یۆکسک مدنی دَیَرلرله چیخیش ائتمک مۆمکوندور. هر ایکی مدنیّت یۆکسک مۆوقعدن چیخیش ائدیرسه، بۆ تۆققوشمادان اۆغورلو نتیجه‌لر اۆرتایا چیخا بیلر. تهلۆکه‌لرین ده قارشیسینی آلماق مۆمکوندور، اۆزللیکله خالقیمیزین زنگین بیر مدنیّته مالیک اۆلدوغو تقدیرده. مدنیّتین اساس ترکیب حیصه‌لری نه‌دن عیبارتدیر؟ منجه، مدنیّتین اۆزگی، هر شئیدن اۆنجه دین، دیل، اینجه‌صنعت و تکنۆلوژیدن عیبارتدیر. بۆنلار هر میلّتین ایجتیماعی حیاتی‌نین اۆزولودور. غربین حیله‌سی باش تۆتماسین دئیه بۆنلاری قۆروماق و گۆجلندیرمک لازیمدیر، بئله‌لیکله دۆغما مدنیّتیمیزه زاوال یۆخدور. بۆرادا چاش‌باشلیق و یۆرغالیق ایشه یارامار، امک صرف ائتمک لازیمدیر. بۆ مۆباریزه‌نین یۆلو بیر از سرتدیر. مدنیّتیمیزی یاشاتماق و اۆنون قارۆوۆلوندا دۆرماق لازیمدیر. ان قاتی دۆشمن اوز یانلیش دۆشونجه‌لریمیز و چاش‌باشلیغیمیزدیر. منه ائله گلیر کی، بیزیم اۆرک گئنیشلیگیمیز ده باشیمیزا بلا اۆلوب. بیز دۆغما دیلیمیزه سایغیسیز یاناشیریق، آمّا یاد دیللری اۆیرنمک اۆچون دریدن- قابیقدان چیخیریق. بۆرادا غربی تقصیرلندیرمکمی اۆلار؟ غربین دیللرینی اۆیرنمک عار دئییل، آمّا یاد دیللری اۆیرنمکدن اۆنجه اوز دۆغما آنا دیلیمیزی اۆیرنمک لازیمدیر. اۆلکه‌میزین دیللرینی و اۆزللیکله آذربایجان ائللری‌نین سئوگیلی آنا دیلی اۆلان تۆرکجه‌نی قۆروماق و اۆنلارین کئشیگینده دۆرماق لازیمدیر. خالقلاریمیز هم ده بیر- بیری‌نین دیلینی اۆیرنمک مجبوریتینده‌دیرلر. خالقلاریمیزین چۆخو اۆزلریندن باشقا، اۆلکه خالقلاری و اۆنلارین مدنیتی حاقّیندا هئچ نه بیلمیرلر و بۆ ساحه‌ده بۆیوک بیر ساوادسیزلیق حۆکم سۆرمکده‌دیر. آمّا بیز بۆ وظیفه‌دن بۆیون

قاچیریریق. بیزی یادلارا ال آچدیران بیر شئی وارسا، همین بوُ لاقئیدلیگیمیزدیر. هئچ شؤبهه یؤخ کی، بوُ گئدیشله بیر گؤن مدنیّتیمیز هئیدن دؤشه‌جک، اؤزونه یارارسیز بیر حال آلاجاق و ایفلاسا اؤغرایاجاق.

● بیر حالدا کی، واشینقتون رادیوُسو آذربایجان دیلینی تبریز رادیوُسوندان دؤزگون و یاراشیقلی دانیشیر، اؤز بختیمیزدن نه اؤما بیلریک؟ اؤنلارین بیزه، یقین کی جانی یانمایيب. بس نه اؤچون اؤنلار دیلیمیزه بیزدن چوُخ قایغی و سایغی گؤستریرلر و بیز نه اؤچون سایغیسیز داورانیریق؟ منیم قاناجاغیما گؤره، دیلیمیزی قوُرورماق وظیفه‌سینده لنگیمک غربین اوُ «بایاغیلیق» دالغاسی‌نین قارشیسیندا بیزی مؤدافیعه‌سیز وضعیته سالار و بوُ مؤرکب دؤنیادا بیزلری یادلارا کؤله ائدر.

● آی آتؤن اؤلدو رحمتلیک!

اؤزونوزو سینایین:

۱ - نه اؤچون بوُ فیکیر اؤرتایا چیخدی کی، غرب مدنیّتی تهلؤکه ساییلماز؟

۲ - خالقیمیز سؤن یؤز ایلین ایچینده غرب مدنیّتیندن هانسی تأثیرلری آلمیشدیر.

۳ - غرب مدنیّتینه اؤرکک مؤناسیبت بسله‌مک نه‌دن ایرلی گلیر؟

٤ - ایکی مدنیّتین توُقفوشماسیندان هانسی مسأله‌لر اؤرتایا چیخیر؟

٥ - غربین بایاغیلیق هؤجومونون قارشیسینی نئجه آلماق اؤلار؟

٦ - مدنیّتین اؤزگی‌نین ترکیب حیصه‌لری هانسیلاردان عیبارتدیر؟

۷ - غرب رادیو- تلویزیونلاری دیلیمیزی اؤزوموزدن ده یاراشیقلی دانیشیرلار. اؤنلار هانسی مقصدی گؤدورلر؟

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر کۆچورون:

۱ – ظنیمجه یانیلیرسان، مدنی هۆجوم بیر اۆ قدر ده ———— دئییل.
۲ – دۆغروسونا ————، بیز بۆ ایشده بیر آز دا لنگیمیشیک.
۳ – سنین دئدیگین اۆدور کی، بیز یاد مدنیّتلرین اۆلکه‌میزه ———— اۆز الیمیزله الوئریشلی شرائیط یاراتمالی‌ییق.
٤ – خالقیمیزین بیر حیصه‌سی هله ده چاتال- قاشیغا ————
٥ – ———— اۆلاراق سۆروشا بیلریک کی، آی رحمتلیگین اۆغلو، نه اۆچون بۆ قدر اۆرکک داورانیرسینیز؟
٦ – غرب مدنیّتی‌نین مۆختلیف یۆنلرینه نظر ———— اۆلورساق، اۆندا بیر چۆخ مۆثبت خۆصوصیتلری آیدین گۆره بیلریک.
۷ – هامی بیر تهلۆکه‌دن دانیشیر، سن ایسه هر شئیی ———— چیخاریرسان.
۸ – بیز بۆ سۆزو کلمه‌باشی ایشلدیریک، لاکین اۆنون نه کیمی ———— اۆلدوغونو باشا دۆشموروک.
۹ – مدنیّتین ———— سیندیراجاق بیر شئی وارسا، باخ بۆ بایاغیلیقدیر.
۱۰ – جاوانلاریمیزی گۆر نه یاراماز ———— سالیبلار!
۱۱ – منجه دین، دیل، اینجه‌صنعت و تکنولوژی هر مدنیّتین ———— تشکیل ائدیر.
۱۲ – دیلیمیزی و دینیمیزی قۆروساق، مدنیّتیمیزه ———— یۆخدور.
۱۳ – بیزی یادلارا ال آچدیراجاق بیر شئی وارسا، اۆز ———— دیر.
۱٤ – گلین هر شئیدن اۆنجه باخ بۆنو آیدینلاشدیراق کی، بیزه هانسی ———— هۆجوم اۆلماقدادیر.

قلمینیزی ایشه سالین:

«قؤنشو آشی دادلی اؤلار» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، بعضی جاوانلارین غرب اؤلکه‌لرینه وؤرغونلوغو باره‌ده فیکرینیزی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ - سؤن واختلار غرب اؤلکه‌لری صنایع ساحه‌سینده بؤیوک اؤغورلار قازانمیشلار. اؤلا بیلسین کی، غربین بؤ ساحه‌ده‌کی اؤغورلاری و اؤنونلا باغلی اؤلان مؤدرن یاشاییش طرزی گؤجلو بیر جاذیبه‌یه چئوریلیب بعضی جاوانلارین باشدان چیخماسینا سبب اؤلور.

۲ - هر اؤلکه‌نین قازاندیغی نائیلیتلر اؤز خالقی‌نین گؤونجیدیر. اؤنلار اؤز علمی و صنعتی نائیلیتلری‌نین فخر و شرفینی بیزیمله پایلاشماق ایسته‌میرلر. ائله ایسه اؤزوموز چالیشیب نائیلیت قازاناق، کیچیک ده اؤلسا، اؤز نائیلیتلریمیزه گؤوَتک.

۳ - اؤز دؤغما مدنیّتیمیزه یادیرغامیشیق. اؤنون کئچمیشده‌کی درین کؤکلرینه و پارلاق گله‌جگینه اینانمیریق. اؤز زنگین دیلیمیزه خؤر باخیریق. اؤنو اؤیرنمگین اؤغروندا چالیشمیریق، آمّا اؤروپا دیللرینی اؤیرنمک اؤچون دریدن- قابیقدان چیخیریق. قؤنشو آشی دادلی اؤلار. غرب دؤشکونلوگو ده باخ بؤرادان تؤره‌ییر.

فیکرینیزی سؤیله‌یین:

۱ - غرب مدنیّتی‌نین یاخشی و پیس یؤنلری هانسیلاردان عیبارتدیر؟

۲ - اؤز مدنیّتیمیزین یاخشی و پیس یؤنلری هانسیلاردان عیبارتدیر؟

آردی وار...

... اۆنجه‌کی صحیفه‌دن دوام ائدیر

۳ – اۆلکه‌میزین و خالقیمیزین غربله مۆقاییسه‌ده هانسی عنعنه‌لری اۆستوندور؟
٤ – غربین مدنی هۆجومو آنا دیلیمیزه نئجه تأثیر گۆستریر؟ آنا دیلیمیزی دریندن اۆیرنمک نه اۆچون غربین مدنی هۆجومونا قارشی چیخماق آنلامیندادیر؟
٥ – غربین مدنی هۆجومونا قارشی چیخماقدا خالقین و دۆولتین اساس وظیفه‌لری هانسیلاردان عیبارتدیر؟
٦ – ایسلام دینی غرب مدنیّتینه هانسی تأثیرلری بۆراخمیشدیر؟
۷ – تاریخده مدنی هۆجوملار نتیجه‌سینده هانسی مدنیّتلر زاوالا اۆغرادیلار؟ بس اۆنلارین طالعی نئجه اۆلدو؟
۸ – بۆگۆنکو دۆنیادا داها هانسی مدنیّت اۆجاقلاری وار؟ چین و ژاپۆن خالقلاری‌نین یاشاییش طرزی هانسی مدنیّتلرله باغلیدیر؟

فعلی ظرفلر:

۱– مۆعلّیم صینیفه **گیرن کیمی** اۆشاقلار آیاغا قالخدیلار.
۲– مۆعلّیم صینیفه **گیرجک** اۆشاقلار آیاغا قالخدیلار.
۳– مۆعلّیم صینیفه **گیرر– گیرمز** اۆشاقلار آیاغا قالخدیلار.

بؤ جؤملەلری اؤیارلی فعلی ظرف ایله ایفاده ائدین:

۱ – سن ائله بیلیرسن کی، بیز بؤنلاری اؤیرنن کیمی اؤروپالی اؤلاجاغیق؟
۲ – دؤشمن هؤجوما باشلایان کیمی عسگرلریمیز دیزینی قاتلاییب، مؤدافیعه مؤوقعی تؤتدولار.
۳ – بیزلر نئچه کلمه اینگیلیزجه دانیشماغی باجاران کیمی اؤزوموزدن چیخیریق.
٤ – خالق اؤز عنعنەلرینه یادیرغایان کیمی یادلارا ال آچاجاق.
٥ – بؤ شربتدن ایکیجه قاشیق ایچن کیمی جانیمین آغریسی قؤیدو.
٦ – ایشیقلار سؤنن کیمی پرده قالخدی.
۷ – رهبر چلیگینی قالدیران کیمی اؤرکستر دیله گلدی.
۸ – ماهنی باشا چاتان کیمی هر طرفدن آلقیش یاغدی.
۹ – من بعضی یاراماز مؤسیقیلری انشیدن کیمی سئرچه بؤغاناغینی خاطیرلاییرام.
۱۰ – مؤعلّیم آغزینی آچان کیمی اؤشاقلار کیریدی.
۱۱ – بؤ دؤیمەیه باسان کیمی مؤتورلار ایشه دؤشور.
۱۲ – گؤزومو یؤمان کیمی شیرین یؤخویا دؤشدوم.
۱۳ – آتام پؤلسوزلوغومو دؤیان کیمی الیمه ۵۰۰۰ تؤمن قیسدیردی.
۱٤ – الیمه پؤل دؤشن کیمی خؤشلادیغیم ائوی آلاجاغام.

مۆرکب فعللر:

بۇ فعللری اۆیارلی قۇرولوشدا جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

دالماق	چیخماق	قازانماق	تۆکمک	تۆتماق
گۆتورمک	دۆشمک	قۇرولماق	چیخارماق	یاراتماق
دۇرماق	اۆغورلاماق	اۆیماق	داشیماق	بیتمک

۱ – من بۇ حۆکمه قارشی ———— کی، اۆزوموز چالیشیب، بۇنا الوئریشلی شرائیط یاراتمالییق.

۲ – ایستر خۆشونا گله، ایسترسه آجیغین ———— ، مدنیّت قۇرخونج بیر شئی دئییل.

۳ – گۆره‌سن بیز بۇ ایشده کیفایت قدر نائیلیت ———— ؟

٤ – سن باجارسان، بۇ ایشه بیر تدبیر ————

٥ – گۆرونور کی، سن هر زامانکی کیمی رۆیالارا ————

٦ – فضولیلر بیر تک بیزیم اۆچون دئییل، بۆتون خالقلار اۆچون یازیب ————

۷ – بیزیم موسیقیمیز یۆکسک اینسانی ماهیت ————

۸ – بۇ موسیقی صنعتی خالق ماهنیلاری اۆزرینده ————

۹ – منه ائله گلیر کی، بۇ گئدیشله خالقیمیز اۆز دۆغما مدنیّتیندن قۇپوق ————

۱۰ – اۆز مدنیّتیمیزی یاشاتماق و اۆنون کئشیگینده ———— لازیمدیر.

۱۱ – بۇ یۇلدا باشلا– جانلا چالیشماق لازیمدیر، یالنیز سۆز دانیشماقلا ایش ————

۱۲ – یابانچیلار یانلیش جاذیبه‌لرله جاوانلاریمیزین ساققیزینی ————

۱۳ – یابانچیلار جاوانلاریمیزی باشدان ———— چالیشیرلار.

۱٤ – یاد مدنیّتلرین فعلینه ———— بیر گۆن بئلیمیزی قیراجاق.

۱٥ – دۆولت بۇ هۆجومون قارشیسینی آلماق اۆچون کسکین اۆلچولر ————

اؤزاق کئچمیش زامان

من گلمیشدیم	بیز گلمیشدیک
سن گلمیشدین	سیز گلمیشدینیز
او گلمیشدی	اونلار گلمیشدیلر

من یازمیشدیم	بیز یازمیشدیق
سن یازمیشدین	سیز یازمیشدینیز
او یازمیشدی	اونلار یازمیشدیلار

من گؤرموشدوم	بیز گؤرموشدوک
سن گؤرموشدون	سیز گؤرموشدونوز
او گؤرموشدو	اونلار گؤرموشدولر

من اؤچموشدوم	بیز اؤچموشدوق
سن اؤچموشدون	سیز اؤچموشدونوز
او اؤچموشدو	اونلار اؤچموشدولار

بؤ جؤملهلری اؤزاق کئچمیش زاماندا ایفاده ائلهیین:

۱ – من بؤ منظرهلره چؤخ باخمیشام.	۱۱ – بیز بؤ یؤلدا چؤخ چالیشمیشیق.
۲ – من بؤ ایشه شرائیط یاراتمیشام.	۱۲ – بیز بیر آز لنگیمیشیک.
۳ – من بؤ یؤلدا امک صرف ائتمیشم.	۱۳ – بیز بؤ عنعنهلری منیمسهمیشیک.
٤ – بؤتون بؤ قارماقاریشیقلیغی سن توؤرتمیشسن.	١٤ – سیز بؤ ماهینی ائشیتمهمیشسینیز.
٥ – سن چؤخ یاوا سؤزلر دانیشمیشسان.	١٥ – سیز چؤخ نائیلیتلر قازانمیشسینیز.
٦ – سن هله چاتال- بیچاغا آلیشمامیشسان.	١٦ – سیز بیزی بؤ کؤکه سالمیشسینیز.
۷ – آیدین بؤ سؤزه نئجه یاناشمیشدیر؟	۱۷ – اونلار بؤ دیلی اؤیرنمیشدیرلر.
۸ – قارداشیم بؤ سؤآلی سؤروشموشدور.	۱۸ – بؤ عنعنه غربدن یؤلوخموشدور.
۹ – ایسماعیل جازا گیریشمیشدیر.	۱۹ – ایشیقلار چؤخدان سؤنموشدور.
۱۰ – بیز مدنیّتیمیزه یادیرغامیشیق.	۲۰ – بیزیم ساققیزیمیزی اؤغورلامیشلار.

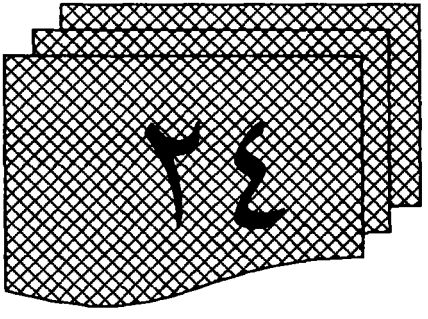

حرکت قانؤنلاری

بۆتون وارلیقلار حرکتده‌دیر. کائیناتدا حرکتدن بۆیون قاچیرا بیلن هئچ نه‌یه تصادؤف ائتمک مؤمکون دئییل. حرکت، هر بیچیمده اؤلور اؤلسون، بۆتون وارلیقلارین اؤزگیدیر. ماراق دؤغوران سؤرغو اؤندان عیبارتدیر کی، بۆتون وارلیغی احاطه ائدن بؤ ابدی حرکت نه‌دن ایرلی گلیر و هانسی غایه‌دن اؤترودور؟ ایکینجی سؤآل فلسفه‌نین مؤوضوعسونا عائید اؤلور. هر فلسفه ایسه بؤ سؤرغویا باشقا یؤندن یاناشیب، اؤز جاوابینی وئرمیشدیر. اؤلا بیلسین کی، حرکت کمالا دؤغرو یاخؤد مؤوازینته قؤووشماق اؤچوندور. حرکتین غایه‌سی، ایستر کمال، ایسترسه مؤوازینت، حاضیرکی بحثیمیزله ایلگیسیزدیر، چؤنکی بیز بؤ آراشدیرمادا بیرینجی سؤالا یاناشماق نیتینده‌ییک. حرکت نه‌دن ایرلی گلیر؟ بؤ سؤآل ایسه مکانیک و دینامیک بیلیمی‌نین اؤزگینی تشکیل ائدیر.

بؤ مسأله ایله قدیم دؤورلرده مشغول اؤلان ایلک- اؤنجه مشهور یونان فیلؤسوفو ارسطو اؤلموشدور. ارسطونون فیکرینجه، حرکتین ایکی نؤوعو وار: طبیعی حرکت و ایجباری حرکت. طبیعی حرکت اؤز- اؤزونه و اینسانین مؤداخیله‌سی اؤلمادان باش وئریر، ایجباری حرکت ایسه اینسانین مؤداخیله‌سی ایله عمله گلیر. گؤی جیسملری‌نین حرکتی، یئلین اسمگی و یاغیشین یاغماغی طبیعی حرکتلر سیراسینا داخیلدیر. ارسطونون فیکرینجه، هر جیسمین حرکتی ***اؤز طبیعی مؤوقعینه اؤلاشماق*** ضرورتیندن ایرلی گلیر. میثال اؤچون آغیر جیسملر یئره دؤشور، چؤنکی بؤنلارین طبیعی مؤوقعی یئرین مرکزیدیر. اؤد، بؤخار، قاز و بؤ کیمی یؤنگول جیسملر یؤخاریا دؤغرو حرکت ائدیر، چؤنکی بؤنلارین طبیعی یئری یؤخاریدادیر. ارسطونون حرکته عائید اؤلان نظریه‌لری، ذاتاً یانلیش تصوّرلر اؤزره قوُرولموشدو، بؤنونلا بئله ۱۵ عصردن آرتیق بیر زامان سؤره‌سینده علمین اؤن سیراسیندا دایانیردی. اؤرتا چاغلاردا ایتالیالی عالیم «قالیلئو قالیله»، اؤندان آز سؤنرا ایسه اینگیلیستانلی عالیم «ایسحاق نیوُتوُن» بؤمسأله‌نین یئنی علمین ایشیغیندا چؤزمگینی اؤز اؤزرینه گؤتوردولر. نیوُتوُنون حرکت قانونلاری مکانیک علمینده اؤنملی بیر دؤنوش مرحله‌سی یاراتدی، بؤ اؤزدن اؤ قانؤنلارا اؤتری بیر نظر سالماق و اؤنلارین اؤزرینده بیر قدر دایانماق فایدالی اؤلا بیلر. نیوُتوُنون اؤچ مشهور حرکت قانؤنونون ایفاده‌سی آردیجیل اؤلاراق بئله‌دیر:

● بیرینجی قانون: عمل و عکس‌العملین آراسیندا قارشیلیقلی مؤوازینت وار.

هر عمل عئین عکس‌العمللله قارشیلاشیر. عمللله عکس‌العملین قارشیلاشماسی گؤزله‌لیک یاشاییشدا دؤنه- دؤنه مؤشاهیده اؤلونماقدادیر: هرگاه گؤروش زامانی من سیزین الینیزی مؤعیّن قؤوّه ایله سیخسام، سیزین الینیز ده عئین قؤوّه ایله منیم الیمی قارشیلایاجاق. بدنیم، اؤستونده اؤتوردوغوم صندله آغیرلیق ائله‌ییر، صندل ایسه عئین قؤوّه ایله بدنیمین آغیرلیغینی قارشیلایییر، بئله‌لیکله منیم صندل اؤسته مؤوازینتیم پوُزولماز قالیر. گؤنش یئر کوُره سینی اؤزونه ساری چکدیگی کیمی،

یئر کۆره‌سی ده عئین قۆوّه ایله گۆنشی اۆزونه ساری چکیر. یئر کۆره‌سی آغاجدان آلمانی اۆزونه ساری چکدیگی کیمی، آلما دا یئر کۆره‌سینی اۆزونه ساری چکیر. بس نه اۆچون آلما یئر کۆره‌سینه گۆج گله بیلمیر؟ بۇ سۇآل اۆچونجو قانونون ایشیغیندا آیدینلاشاجاق؟

● ایکینجی قانون: حرکتین قۆرونماسی.

قیراقدان هر هانسی قۆوّه مۆداخیله ائتمه‌سه، حرکتین سۆرعتی و یۆنو دَییشمز قالیر. میثال اۆچون، «سۆرتونمه‌سیز» تام اۆفوقی جاده‌ده حرکتده اۆلان بیر اۆتوموبیلی گۆتورک. آیریجا فرض ائدک کی، اۆتوموبیلین تکرلری ده تام «سۆرتونمه‌سیز» و هاوانین اۆتوموبیلین قارشیسیندا گۆستردیگی مۆقاویمت ده صیفره برابردیر. سۆروجو بیر آندا مۆتورو سۇندورور. بئله‌لیکله اۆتوموبیلین حرکتینه تأثیر ائده بیله‌جک هرهانسی قۆوّه یۆخدور. ائله اۆنا گۆره ده، سۆروجو دایاندیرماییندجا، اۆتوموبیل دَییشمز سۆرعتله حرکتینه دوام ائدیر. گۆرونده‌وگو کیمی، حرکتین محض اۆزونه قۆوّه لازیم دئییل، آنجاق حرکتی دَییشمگه قۆوّه لازیم گلیر. قیراقدان مۆداخیله ائدن قۆوّه اۆلمادیقدا سۆرعت قۆرونور. بۇ ایسه باشقا بیر اهمیتلی فیزیکسل قانونون ایفاده‌سیدیر. بۇ قانون انرژی‌نین قۆرونماسینا نظارت ائدیر. بیلدیگیمیز کیمی، انرژی قالاریدیر، یۆخدان یارانماز و یۆخا دا چیخماز، آنجاق بیر بیچیمدن باشقا بیچیمه چئوریلر. میثال اۆچون، داغدان بیر داش اۆچورما یۇوارلاناندا، داشین ایلکین انرژیسی تامیله «پۆتانسیئل انرژی» (گیزلی انرژی) بیچیمیندندیر. داش آشاغی دۆشدوکجه پۆتانسیئل انرژی «سینتیک» انرژی» یاخۇد *ترپنیش انرژی* بیچیمینه چئوریلیر و انرژی‌نین میقداری دَییشمز قالیر.

گۆنشین انرژیسی دنیزین سۇیونو بۇخار ائله‌ییب، هاوایا قالدیریر. بئله لیکله گۆنشین انرژیسی پۆتانسیئل انرژی بیچیمینه چئوریلیر. انرژی چئوریلمه‌لری هر گۆن گۆزوموزون اۆنونده دۆنه- دۆنه باش وئریر، آنجاق انرژی، هر بیچیمده اۆلور اۆلسون، یۆخا چیخمیر، ساده‌جه دۆنونو دَییشیر. بیر سۆزله *انرژی قالا ریدیر.*

● اؤچونجو قانون: اینرسی مسأله‌سی

جسمین کؤتله‌سی حرکتین دَییشمگی‌نین قارشیسیندا مؤقاویمت گؤستریر. جسمین کؤتله‌سی نه قدر چؤخسا، اؤنو «ایتَله‌مک» یاخود دایاندیرماق بیر اؤ قدر چنیندیر. هرگاه جیسمین کؤتله‌سی ایکی برابر اؤلسا، اؤنون سؤرعتینی دَییشمک اؤچون لازیم اؤلان قؤوّه ده ایکی قات آرتیقدیر. سؤرعتین زامانلا دَییشمگی «تعجیل» آدلانیر. سؤرعت مؤعیّن زاماندا اؤتولموش مسافه‌دن عیبارتدیر.تعجیل ایسه سؤرعتین مؤعیّن زاماندا نه قدر آزالیب- چؤخالماسی‌نین اؤلچوسودور. نیؤتؤنون اؤچونجو قانونونا گؤره، جیسمه تأثیر ائدن قؤوّه (F) اؤنون کؤتله‌سی (m) و عمله گلن تعجیلین (γ) حاصیلینه برابردیر:

$$F = m\gamma$$

بؤرادان آیدینلاشیر کی، نه اؤچون یئر کؤره‌سی آلمایا طرف گئتمیر و آلما یئره طرف حرکت ائدیر، چؤنکی یئر کؤره‌سی‌نین گؤوده‌سی آلمایا گؤره چؤخ ایری و کؤتله‌سی قات- قات آرتیقدیر. یئر کؤره‌سی‌نین حرکتی کؤتله بؤللوغو سببیندن حساباگلمز درجه‌ده آزدیر. جیسم نه قدر گؤوده‌لی اؤلسا، اؤز حرکت دؤرومونو (سؤرعتینی، حرکت یؤنونو) دَییشمکدن داها چؤخ بؤیون قاچیریر و بؤ ایشه «آغرینیر». بؤ آغرینماق علمده اؤز ایفاده‌سینی «اینرسی» قاورامیندا تاپیر. بؤتون سیستملر، ایستر مکانیکی، ایسترسه ایقتیصادی، سیاسی یاخود ایجتیماعی سیستملر اؤلسون، اینرسییه مالیکدیر. بؤ اؤ دئمکدیر کی، بؤتون سیستملرده *حاضیرکی دؤرومدا قالماق مئیلی* وار.

سؤز یؤخ کی، نیؤتؤنون حرکت قانونلاری «ماکروسکوپیک» اؤلچوده باش وئرن حرکتلری دیقتله ایزله‌ییب ایضاح ائتمکده بؤیوک نائیلیتلر قازانمیشدیر. لاکین بؤ قانونلار میکروسکوپیک اؤلچوده (میثال اؤچون آتوم ایچریسینده) یاخود ایشیق سؤرعتینه یاخین اؤلان سؤرعتلرده باش وئرن حرکتلره گلدیکده یانلیش نتیجه‌لره یول آچیر. بؤ حرکتلرین اینجه‌لیکلرینی اؤیرنیب، اؤنلاری ایزله‌مک اؤچون تخمیناً اؤچ یؤز ایللیک بیر یول قارشیدا دؤروردو. بؤ وظیفه آلبرت آینشتاین‌ین ایرلی سؤردوگو نیسبیت نظریه‌سی و اؤنونلا چاغداش اؤلان کؤانتوم نظریه‌سی‌نین

اۆزرینه دۆشه‌جکدی.

بۆتون علملرده اۆلدوغو کیمی، نیۆتۆنون حرکت قانونلاری دا مادی جیسملرین حرکتینه نظارت ائتمکله برابر، اینسانین دۆنیا گۆروشونه ده ایشیق سالمیشدیر. بۆ نظریه‌یه اساساً، جیسمین زامان بۆیو حرکتی باشلانغیج شرطلردن و جیسمه تأثیر ائدن قۆوه‌لردن آسیلیدیر. بۆ اۆ دئمکدیر کی، باشلانغیج شرطلر و جیسمه تأثیر ائدن قۆوه‌لر مۆعیّن اۆلسا، اۆنون ابدیته قدر حرکتی اۆنجه‌دن تمامیله مۆعیّنلشمیش سایبلیر. بئله‌لیکله بۆتون دۆنیادا باش وئره‌جک حادیثه‌لر بری باشدان کسکینلیکله مۆعیّنلشیر، بۆ ایسه «جبریّت» نظریه‌سی‌نین تمل داشینی تشکیل ائدیر. دۆنیا گۆروشوموزو نیۆتونون نظریه‌سی اساسیندا دۆزنله‌سک، اینسان بیر ازلی طالعه و اۆزونون یاراماز آلین یازیسینا باش آیمه‌لی اۆلور.

اۆزونوزو سینایین:

۱ - حرکت حاقّیندا هانسی سۆآللار فلسفه‌یه، هانسی سۆآللار ایسه مکانیک علمینه عائیددیر؟

۲ - عمل و عکس‌العملین برابرلیگی هانسی میثاللارلا آیدینلاشیر؟

۳ - نه اۆچون یئر آلمانی چکیر، آمّا آلما یئری چکه بیلمیر؟

٤ - قۆوه‌نین و کۆتله‌نین رۆلو حرکتده نه‌دیر؟

٥ - پۆتانسیئل انرژی‌نین سینتیک انرژییه چئوریلمه‌سی هانسی میثاللا گۆستریلیر؟

٦ - نیۆتۆنون حرکته عائید اۆچ قانۆنو هانسیلاردان عیبارتدیر؟

۷ - سۆرعت و تعجیل نئجه تعریف اۆلونور؟

۸ - جیسملرین حاضیرکی دۆرومدا قالماغی هاردان ایرلی گلیر و نئجه آدلانیر؟

۹ - نیۆتۆنون حرکت قانۆنلاری هانسی ساحه‌یه محدودلاشیر و نه زامان یانلیش نتیجه‌لر تۆردیر؟

۱۰ - نیۆتۆنون مکانیک نظریه‌سی نه اۆچون «جبر» فلسفه‌سینه دایاق دۆرور؟

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ - حرکت، هر ---------- ده اؤلور اؤلسون، بؤتون وارلیقلارین اؤزگیدیر.

۲ - ایسحاق نیؤتؤن بؤ مسأله‌نی ---------- اؤز اؤزرینه گؤتورموشدور.

۳ - نیؤتؤنون حرکت قانونلاری مکانیک علمینده بیر ---------- مرحله‌سی یاراتمیشدی.

٤ - آلمانین نه اؤچون یئره دؤشدوگو همین قانونون ---------- آیدینلاشیر.

٥ - انرژی یؤخدان یارانماز، یؤخا دا چیخماز، باشقا سؤزله، انرژی ---------- دیر.

٦ - یئر کؤره‌سی‌نین آلمایا نیسبت ---------- سی چؤخ ایریدیر، کؤتله‌سی ده قات- قات آرتیقدیر.

۷ - یئر کؤره‌سی‌نین آلمایا نیسبت حرکتی، کؤتله ---------- سببیندن حسابا گلمز درجه‌ده آزدیر.

۸ - جیسم نه قدر گؤوده‌لی اؤلسا، حرکتینی دَییشمکدن بیر اؤ قدر ----------

۹ - بؤتون جیسملر حاضیرکی ---------- قالماغا مئیل گؤستریرلر.

۱۰ - نیؤتؤنون حرکت قانونلاری اینسانین دؤنیا گؤروشونه ---------- سالمیشدی.

۱۱ - نیؤتؤنون نظریه‌لری جبر فلسفه‌سی‌نین ---------- تشکیل ائدیر.

۱۲ - بؤ فلسفه‌یه گؤره، بؤتون حادیثه‌لرین گئدیشی ---------- مؤعیّن اؤلموشدور.

۱۳ - آتؤملارین ایچریسینده باش وئرن حادیثه‌لره گلدیکده، بؤ علم یانلیش نتیجه‌لره ----------

۱٤ - انرژی ---------- هر گؤن گؤزوموزون اؤنونده دؤنه- دؤنه باش وئریر.

قلمینیزی ایشه سالین:

«*بۆتون حرکتلر گؤزللیگه دؤغرودور.*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، طبیعتین و اینسانین جمال و کمالا دؤغرو اینکیشافینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤملهلردن فایدالانین:

۱ – بۇ دۆنیا، بۇ طبیعت بیر گؤزللیک سرگیسیدیر کی، میلیاردلار ایللیک بیر اینکیشاف یۆلونون سۆنوندا بۇگۆنکو کمال سویهسینه چاتمیشدیر.

۲ – اسکی اینسانلارین یاراتدیغی اینجهصنعت ایشلری بیزه آنلادیر کی، اینسان هر زامان گؤزللیگه وۇرغون اۆلوب.

۳ – گؤزللیک دۆیغوسو و جمالسئورلیک یالنیز اینسانا مخصوص دئییل، بئله کی چۆخ دیل آنلاماز حئیوانلار دا مۇسیقی تأثیریnین آلتینا دۆشورلر.

٤ – طبیعتین و اینسانین گؤزللیگی تانری گؤزللیگیnین بیر ایشارتیسیدیر.

فیکرینیزی سؤیله یین:

۱ – مقالهده گؤردوگوموز کیمی، بۆتون گؤی جیسملری جاذیبه قۆۋهسی ایله بیر–بیرینی چکیر. بس نه اۆچون آی، گۆن، یئر و بۆتون پلانِتلر بیر یئره تۆپلاشمیر؟

۲ – مقالهده انرژی چئوریلمهلریندن صۆحبت گئتدی. اۆتومۆبیلده، سۇ سدینده و اینسان وۆجودوندا هانسی انرژی چئوریلمهلری باش وئریر؟

۳ – جاذیبه قۆۋهسی اینسانین گۆندهلیک یاشاییشینا نئجه تأثیر ائدیر؟ میثال اۆچون هرگاه جاذیبه قۆۋهسی اۆلماسایدی یا اۆنون شیدّتی آشاغی سویهده اۆلسایدی، اینسانین یئریمک طرزی نئجه اۆلاردی؟ بس یئییب– ایچمک طرزی؟

٤ – جاذیبه قۆۋهسی اۆلماسایدی یا شیدّتی آشاغی سویهده اۆلسایدی، طبیعتده یاشیللیق اۆلاردیمی؟

فعلی ظرفلر:

۱ - گؤنش نه قدر کی اؤجالیردی، تارلا داها دا ایشیغا غرق اؤلوردو.

۲ - گؤنش **اؤجالدیقجا** تارلا داها دا ایشیغا غرق اؤلوردو.

بؤ جؤملهلری اؤیارلی فعلی ظرف ایله یئنیدن قؤشون:

۱ -- ماشینا نه قدر قاز وئرسن، بیر اؤ قدر سؤرعتی آرتار.

۲ -- بیر جیسمین کی سؤرعتی آرتیر، سینتیک انرژیسی ده آرتیر.

۳ -- داغدان آشاغی یؤوارلانان بیر داش نه قدر کی آشاغی دؤشور، پؤتانسیئل انرژیسی آزالیر و سینتیک انرژیسی آرتیر.

٤ -- نه قدر کی زامان اؤتوب گئتدی، ارسطونون نظریهسی کسرینی ایتیردی.

٥ -- نه قدر کی مؤمکون اؤلور، نیؤتؤنون حرکت حاقّیندا قانونلارینی دریندن اؤیرنمک لازیمدیر.

٦ -- آرزو ائدیرم کی، نه قدر دؤنیا دؤرور، سن ده دؤراسان.

۷ -- من نه قدر کی فیزیک علمینی اؤخویورام، شیرنیکیرم.

۸ -- اؤشاق نه قدر کی بؤیویور، عاغیلا دؤلور.

۹ -- اؤلدوزلاری نه قدر کی ساییرام، تؤکنمیر.

۱۰ - بیز گؤرموشوک کی، هامی نه قدر وارلانار، سخاوتلی اؤلار، آمّا سن نه قدر وارلانیرسان، چیلیسلشیرسن.

۱۱ - اینسان نه قدر کی دؤنیا مالینا گیریشیر، معنویاتدان اؤزاقلاشیر.

۱۲ - آیدینلا نه قدر کی دانیشدیم، درین دؤشونجهلی بیر اینسان اؤلدوغونو داها دا آنلادیم.

۱۳ - تکنولوژی نه قدر کی ایرلیلهییر، یاشاییش بیر اؤ قدر گؤزللشیر.

۱٤ - منیم باشیما گلنلری نه قدر یازسان، باشا گلمز.

گله‌جک زامان

من گله‌جگم	بیز گله‌جگیک
سن گله‌جکسن	سیز گله‌جکسینیز
او گله‌جک	اونلار گله‌جکلر

من یازاجاغام	بیز یازاجاغیق
سن یازاجاقسان	سیز یازاجاقسینیز
او یازاجاق	اونلار یازاجاقلار

من گؤره‌جگم	بیز گؤره‌جگیک
سن گؤره‌جکسن	سیز گؤره‌جکسینیز
او گؤره‌جک	اونلار گؤره‌جکلر

من اؤچاجاغام	بیز اؤچاجاغیق
سن اؤچاجاقسان	سیز اؤچاجاقسینیز
او اؤچاجاق	اونلار اؤچاجاقلار

آشاغیداکی جؤمله‌لری گله‌جک زامانا چئویرین. سس اؤیومونو گؤزله‌یین:

۱- بؤ سؤآل فلسفه‌یه عائید اولور.	۱۱- من ماشینی ساخلاشدیریرام.
۲- هر فلسفه بؤمسأله‌یه باشقا یؤندن یاناشیر	۱۲- من اصلا حسابا گلمیرم.
۳- طبیعی حرکت اوز- اؤزونه باش وئریر.	۱۳- من حرکتدن بؤیون قاچیریرام.
٤- بؤنظریه یانلیش تصوّرلر دؤغورور.	١٤- اونلار داغدان آشاغی یؤوارلانیرلار.
٥- بیز بؤمسأله‌نین حلینی اؤزریمیزه گؤتورموشوک.	١٥- اونلار تاخیلیب، یئرینده قالیرلار.
٦- بیز سیزین الینیزی سیخیریق.	١٦- اونلار اؤلدوزلاری ایزله‌ییرلر.
۷- بیز حرکت قانونلارینی اؤیرنیریک.	۱۷- سن سؤزعتینی آرتیریرسان.
۸- سیز عکس‌العمللە قارشیلاشیرسینیز.	۱۸- سن مسأله‌یه دؤزگون یاناشیرسان.
۹- سیز حرکته دوام ائدیرسینیز.	۱۹- سن حاضیرکی دؤرومدا قالیرسان.
۱۰- سیز آلین یازیسینا باش آییرسینیز.	۲۰- سن بؤیوک نائیلیت قازانیرسان.

تاپشیریق

منه آت وئریب، دئدیلر تلس، داها قالمامیش دؤراغین سنین،
بوُ سنین قیلینج ایله قالخانین، بوُ دا باشلیغین، یاراغین سنین.
بوُ فارانلیغین اؤتهسینده شانلی سحرلرین ایزی باشلانیر،
یاناجاق زمانهلرین بؤیونجا گؤنش کیمین چیراغین سنین.
سیاغین سنین بؤدو باشلانیر، اؤجا سؤیله سینهده هر نه وار،
آشاجاق سینیرلاری بوُ هارای، قالاجاق سسین، سؤراغین سنین.
اؤرگینده عشقین اؤجاغی گؤر یاناجاق، مؤرادینی بؤشلاما،
نه چاتار سنین سؤنا رغبتین، نه ده بیر سؤنر ماراغین سنین.
بوُ یؤلون سؤنوندا، یؤل اؤسته بیر دلیقانلی سئوگیلی گؤزلهیر،
هوسین نهدن بئله چیرپینیر، بوُ یاخین، اؤ دا ایراغین سنین.
دیله گل حقیقتی هر زامان، اینامین آماندی کسیلمهسین،
اؤلو بیر کیتاب اؤلاجاق تؤفاندا سفیل گئدن واراغین سنین.

شعر: ابراهیم رفرف، تهران فروردین ۱۳۷۵

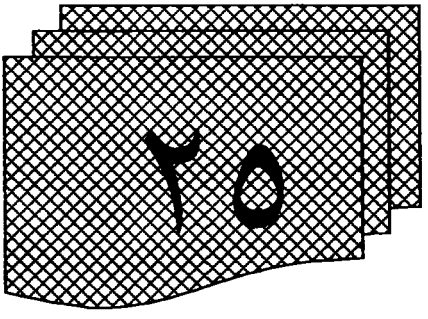

آتۆملارین دۆمانلی دۆنیاسی

طبیعتده قارشیلاشدیغیمیز حادیثه‌لرین چۆخو کسکین ماهیت داشی‌یبر. میثال اۆچون مۆعیّن گۆن و ساعاتدا آیین تۆتولاجاغی باره‌ده اۆنجه‌دن کسکینلیکله معلومات وئرمک مۆکوندور. آنجاق آتۆم ایچریسینده باش وئرن حادیثه‌لرین چۆخو کسکینلیکدن بۆیون قاچیریب، دۆمانلی بیر دۆنیانی تشکیل ائدیر. بۆ کیمی حادیثه‌لره نظارت ائدن علمی قانۆنلاردان بیری «کسکینسیزلیک» قانۆنو آدلانیر.

کسکینسیزلیک قانونو ایلک دفعه اۆلاراق مشهور آلمان بیلیم آدامی وِرنِر هایزِنبرگ‌ین طرفیندن اۆرتایا قۆیولموشدو. بۆ قانون یالنیز فیزیک علمی‌نین آلانیندا دئییل، اینسانین دۆنیا گۆروشونده ده اۆنملی فلسفی تأثیر بۆراخمیشدی. کسکینسیزلیک قانونونون ایفاده‌سی ساده‌جه اۆلاراق بئله‌دیر:

حرکتده اۆلان بیر ذره‌نین مۆوقعینی کسکینلیکده مۆعینلشدیرمک اۆلماز.

میثال اۆچون آتۆملارین قۆرولوشوندا فعال طرزده ایشتیراک ائدن «الکترون» آدلی ذره‌نی گۆتورک. بۆ ذره‌نین آتۆمون ایچینده مۆعیّن زاماندا نه میقدار انرژییه مالیک

اؤلدوغونو فطعیتله اؤیرنمک اؤلماز. گؤرونور کی، بؤرادا ایکی کمیت بیر- بیری ایله سیخ باغلیدیر: زامان و انرژی. هرگاه بؤ ایکی قوّشا کمیتین بیرینی داها چوخ دیقتله و کسکینلیکله مؤعیّنلشدیرمگه چالیشساق، اؤبیری کمیت اؤز دیقّتینی و کسکینلیگینی داها چوخ ایتیره‌جک. ایکی قوّشا کمیتدن بیرینی ایزله‌مکده دیقّتی نه قدر آرتیرساق، اؤبیری کمیت بیر اؤ قدر دیقّتدن یاییناجاق. بئله‌لیکله کسکینسیزلیک قانونوندان بؤیون قاچیرماغا چالیشماغین نه قدر عبث اؤلدوغو آنلاشیلیر.

لاکین بؤ حؤکم یالنیز زامان و انرژی آلانینا محدودلاشمیر، اؤ ایکی قوّشا کمیتین یئرینه الکترونون مؤوقعینی و مؤمنتؤمونو گؤتورسک، عئین دؤرومله قارشیلاشاریق. بؤ، واحد بیر قانونون ایکی مؤختلیف ایفاده‌سیدیر.

بؤرادا ماراقلی بیر سوآل اؤرتایا چیخیر: گؤره‌سن تحقیقاتچی داها دیقّتلی اؤلچو واسیطه‌لریندن ایستیفاده ائتسه، ذره‌نین مؤوقعینی داها دا کسکینلیکله مؤعیّنلشدیرمک اؤلمازمی؟ هئچ شوبهه یوخدور کی، تحقیقاتچی‌نین ایشلتدیگی اؤلچو واسیطه‌لری‌نین اینجه‌لیگی چوخ اؤنملیدیر. بؤ واسیطه‌لر نه قدر دیقّتلی اؤلسا، ذره‌نین حرکتینی بیر اؤ قدر دیقّتلی اؤیرنمک و ایزله‌مک مؤمکون اؤلاجاق، آنجاق بؤ دیقّتی کؤنول‌سئون قدر آرتیرماق اؤلماز، بؤ مرحله‌نی آشدیقدا اؤلچو واسیطه‌لری‌نین دیقّتینی آرتیرماق یارارلی دئییل، چونکی سؤزو گئدن کسکینسیزلیک آرتیق اؤلچو واسیطه‌لریندن آسیلی دئییل. بؤ، ذره‌نین اؤز دؤغما ماهیتی‌نین ایفاده‌سیدیر، اؤنا گؤره نه قدر اینجه اؤلچو واسیطه‌لریندن ایستیفاده اؤلسا دا، ذره دؤرد طرفدن مؤحاصیره‌یه آلینسا دا، یئنه ده آراشدیریجی‌نین دیقّتیندن یاییناجاق. ماده کسکین اؤلچودن یاییندیر، آراشدیریجی‌نین دیقّتیندن قاچاق دؤشور و، دئمک اؤلار کی، اؤز ماهیتی اعتیباریله آلاتؤرانلیقدا قالماغی ترجیح ائدیر و ایشبغا چیخماقدان بؤیون قاچیریر. تدقیقاتچی ماده‌یه مؤعیّن قدر یاخین دؤشه بیلیر، آنجق سؤن آددیم تدقیقاتچی اؤچون بیر کئچیلمزلیکدیر، آتؤمون ایچریسی واریلماز بیر دؤنیادیر.

مسأله‌نی بیر قدر آیدینلاشدیرماق اؤچون ماراقلی بیر میثال چکمک اؤلار: بیر

طیاره‌نین حرکتی حاقّیندا معلومات قازانماق اۆچون عۆمومیتله رادارداندان ایستیفاده اۆلونور. رادار مۆعیّن دالغالاری هر طرفه یایبر. بۆ دالغالار هئچ بیر مانعه تۆخونمادان گئتدیکجه اۆزاقلاشیر. دالغالارین بیر حیصه‌سی طیاره‌یه تۆخونوب، گئری دۆنور. گئری دۆنن دالغالاری آراشدیرماقلا طیاره‌نین مۆوقعی و سۆرعتی باره‌ده معلومات قازانماق مۆمکون اۆلور. سۆز یۆخ کی، طیاره‌نین گۆوده‌لی اۆلدوغونا گۆره، رادار دالغالاری‌نین انرژیسی اۆنون مۆوقعینی یاخۆد سۆرعتینی دَییشه‌بیله‌جک سویه‌ده دئییل. باشقا سۆزله، دالغالار طیاره‌نین مۆوقعینه تأثیر بۆراخمادان اۆنون مۆوقعی یا سۆرعتی حاقّیندا معلومات قازانیب، گئری دۆنور. ایندی ایسه طیاره‌نین یئرینه بیر الکترونو نظره آلاق. الکترونون مۆوقعینی اۆیرنمک اۆچون اۆنا بیر فۆتون دالغاسینی تۆشلاماق لازیمدیر. آنجاق بۆرادا دۆروم بیر قدر فرقلیدیر، چۆنکی فۆتون الکترونا یاناشارکن اۆنون مۆوقعینی دَییشمک ایمکانیندادیر. گۆندردیگیمیز فۆتونلار الکترونلا قارشیلیقلی تأثیره گیریشیر، الکترون فۆتونلاری گئری دۆندریر، لاکین اۆزونون ده ایستیقامتی و سۆرعتی بۆ تۆققوشما نتیجه‌سینده بیر قدر دَییشیر. بۆرادان آیدینلاشیر کی، کسکینسیزلیک قانونو نه اۆچون داها چۆخ نارین ذره‌لرین دۆنیاسینا عائیددیر. البته بۆتون کائینات همین ذره‌لردن یۆغرولموشدور و قانون بۆتون حرکتلره نظارت ائدیر. آنجاق نارین ذره‌لره گلدیکده، بۆ قانون داها قاباریق طرزده چیخیش ائدیر.

کسکینسیزلیک قانونو حاقّیندا دانیشارکن باشقا بیر میثال دا مسأله‌نین آیدینلاشماسینا یاردیم ائدر. حکیم خسته‌نین قیزدیرماسینی یۆخلاماق اۆچون اۆنون قۆلتوغونا بیر «ایستی اۆلچن» قۆیور. ایستی اۆلچن بیر نئچه دقیقه‌نین ایچینده خسته‌نین قیزدیرماسی حاقّیندا معلومات وئریر. ایستی اۆلچن جیهازی بۆ معلوماتی نئجه قازانمیشدیر؟ نئچه دقیقه خسته‌نین قۆلتوغوندا قالماقلا خسته‌نین بدنیندن بیر قدر حرارت چیخیب، ایستی اۆلچنه داخیل اۆلموشدور. بۆ میقدار حرارتین چیخماغی خسته‌نین قیزدیرماسینی دۆشوره بیلمزدیمی؟ سۆز یۆخ کی، بۆ حۆکم دۆزگون اۆلسا دا، خسته‌نین بۆ سببدن قیزدیرماسی‌نین دۆشمه‌سی اۆنملی سویه‌ده دئییل، لاکین بۆ مسأله

نارین بیر ذره‌نین ایستیلیگینی یؤخلادیقدا بؤیوک چاشقینلیق یارادا بیلر. بیر داها گؤرونور کی، ذره‌نین ایستیلیگی حاقّیندا کسکین معلومات قازانماق اؤغروندا جیدّی مانعلر مئیدانا گلمکده‌دیر.

بؤرادا سؤن درجه‌ده ماراقلی بیر مسأله دیقّتی جلب ائدیر: هر تحقیقاتچی کئچمیش تاریخی اؤز باخیمیندان تحلیل ائتمیش و اؤنون حاقّیندا معلومات وئرمیشدیر. بؤنا گؤره‌دیر کی، تحقیقاتچی ایله تحقیقات مؤوضوعسو واحید بیر دؤرومو تشکیل ائدیر. تحقیقاتچی‌نین دؤنیا گؤروشو تحقیقاتین نتیجه‌سینده ایز بؤراخیر، بؤ ایسه یؤخاریدا چکدیگیمیز مکانیکی میثاللارین ایجتیماعی ایفاده‌سیدیر. داها چؤخ همین سببدندیر کی، اینسانلار مؤختلیف حیات فلسفه‌سینه و دؤنیا گؤروشونه مالیک اؤلموشلار.

کسکینسیزلیک قانونو حاقّیندا داینشارکن بؤ قانونون گؤنده‌لیک یاشاییشا نه کیمی تأثیرلری اؤلوب- اؤلمادیغینی بیر قدر ایضاح ائتمگه احتیاج دؤیولور. بؤ قانون گؤنده‌لیک یاشاییشدا، دئمک اؤلار کی، چیخیش ائتمگه فؤرصت تاپمیر، چؤنکی اینسان اؤز یاشاییشیندا ماده ایله عؤمومیتله تؤپلولوق حالیندا قارشیلاشیر، اؤنا گؤره بؤتون حادیثه‌لر، دئمک اؤلار کی قطعی ماهیت داشی‌یبر. میثال اؤچون ایشیق دؤیمه‌سینه هر دؤنه باسیلدیغیندا لامپین کؤزرمه‌سی گؤزلنیلیر. بیر واخت لامپ کؤزرمه‌سه، یقین کی، اؤنون الکتریک مداری پؤزولموشدور. لاکین حیاتدا سؤن درجه‌ده اهمیته مالیک اؤلان بیر «اؤلای»، دئمک اؤلار کی، کسکینسیزلیک قانونونون تأثیری آلتیندا جریان ائدیر. بؤ «اؤلای» اینسانین بئینی‌نین یاخود دؤشونجه سیستمی‌نین فعالیتیندن عیبارتدیر. چؤخ اینجه مکانیزملردن قورولدوغونا گؤره، بؤ سیستمین درینلیگینده باش وئرن حادیثه‌لر کوانتیک ماهیت داشی‌یبر و کسکینسیزلیک قانونونون تأثیرینه معروض قالیر. بؤ اؤزدن اینسان بئینینی بیر «آلقوریتمیک ماشین» یاخود دا مؤرکب بیر کامپیوتره بنزتمک دایاز بیر فیکیردیر. بؤ اؤ دئمکدیر کی، اینسانین مؤعیّن شرائیطده نه کیمی داوراناجاغینی یاخود هانسی قراری وئره‌جگینی اؤنجه‌دن بیلمک مؤمکون دئییلدیر، بؤ ایسه اینساندا «ایراده» گؤجونون وارلیغی‌نین ثؤبوتودور.

کسکینسیزلیق قانونو «کؤانتوم» نظریه‌سی‌نین اؤزگینی تشکیل ائدیر. بؤ نظریه یالنیز

ذره‌لرین حرکتی دئییل، اینسانین حیات فلسفه‌سینده و دۆنیا گۆروشونده ده دریـن ایـز بۆراخمیشـدیر. مشـهور اینگیلیستانلی عـالیم «ایسـحاق نیۆتـۆن» واختیلـه اؤز مکانیـک نظریه‌سینی ایرلی سۆررکن، حرکتین زاماندا و مکاندا ماهیتینی آچیقلامیشـدی. نیۆتۆنـون نظریه‌سینه گۆره، حرکتده اؤلان بیر جیسمین ایلکین مؤوقعی و سۆرعتی، ائله‌جه ده اؤنا تأثیر ائدن قۆوّه‌نین میقداری مـۆعیّن اؤلسـا، اؤنـون گلـه‌جـک حرکتینـی قطعـی اؤلاراق مۆعیّنلشدیرمک اؤلار. بئله‌لیکله بۆتون دۆنیادا «جبریّت»ین حاکیم اؤلدوغونا اینـانیلیردی. کۆانتوم نظریه‌سی تامیله فرقلی بیـر مؤوقعلـدن چیخـیش ائـدیر. بـۆ نظریـه‌یـه گـۆره، جیسمین ایلکین شرائیطی و اؤنا تأثیر ائدن قۆوّه اؤنون گله‌جک حرکتینی قطعـی اؤلاراق مۆعیّنلشدیرمک ایمکانینـا مالیـک دئییـل. بـۆ ایسـه ایـراده گۆجونـون جبریتـه اۆسـتون گلدیگینی ثۆبوت ائدیر.

سۆن اؤلاراق، بیر داها تأکید ائتمک لازیمدیر کـی، کۆانتـوم نظریـه‌سـی و اؤنـونلا باغلی اؤلان کسکینسیزلیک قـانونو عۆمومیتلـه «میکروسـکوپیک» وارلـیقلارا عائیـدیر و ماکروسکوپیک وارلیقلار حاقّیندا دانیشـارکن بـۆ قانونـا مۆراجیعـت ائتمکـده احتیـاطلی اؤلماق لازیمدیر.

اؤزونوزو سینایین:

۱ – هـر ذره‌نـین مـؤوقعینی دیقّتلـه ایزلـه‌مـک اۆچـون اؤلـدوقجا دیقّتلـی اؤلچـو واسیطه‌لریندن ایستیفاده ائتمک لازیمدیر. بۆ حؤکم هارا کیمی دؤغرودور؟

۲ – ماده آلاتۆرانلیقدا قالیر و ایشیغا چیخماقدان بۆیون قاچیریر. بۆ حـؤکم نـه اۆچـون مئیدانا گلیر؟

۳ – کسکینسیزلیک قانونو نه اۆچون نارین ذره‌لرین دۆنیاسینا عائیددیر؟

٤ – نه اۆچون هر تاریخچی کئچمیش حادیثه‌لری باشقا بیر روایتله نقل ائتمیشدیر؟

٥ – کسکینسیزلیک قانونونون گۆنده‌لیک یاشاییشدا ایفاده‌سی هانسیدیر؟

٦ – اؤلچو واسیطه‌لری هانسی سببدن یانیلیرلار؟

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ -- هئچ شؤبهه یؤخدور کی، اؤلچو ---------- اینجه‌لیگی چؤخ اؤنملیدیر.
۲ -- کسکینسیزلیک قانونو ماده‌نین دؤغما ماهیتی‌نین ---------- دیر.
۳ -- ذره‌لر اؤلچودن ---------- و تحقیقاتچی‌نین دیقّتیندن ---------- دؤشورلر.
٤ -- سؤنون آددیم آراشدیریجی اؤچون بیر ---------- دیر.
٥ -- الکترونون مؤوقعینی ایزله‌مک اؤچون اؤنا بیر فؤتون دالغاسینی ---------- لازیمدیر.
٦ -- گؤندردیگیمیز فؤتونلار الکترونلا قارشیلیقلی تأثیره ----------
۷ -- عالیملرین دئدیگینه گؤره، بؤتون کایینات همین ذره‌لردن ----------
۸ -- نارین ذره‌لره گلدیکده، بؤ قانون داها قاباریق طرزده ----------
۹ -- تحقیقاتچی ایله تحقیقاتین مؤوضوعسو واحید بیر ---------- تشکیل ائدیر.
۱۰ – گؤنده‌لیک یاشاییشدا باش وئرن حادیثه‌لرین چؤخو قطعی ماهیت ----------
۱۱ – لامپ کؤزرمه‌سه، یقین کی اؤنون الکتریک مداری ----------
۱۲ – اینسانین بئینی بیر چؤخ اینجه مکانیزملردن ----------
۱۳ – کؤانتوم نظریه‌سی تامیله فرقلی بیر مؤوقعدن ----------
۱٤ – کسکینسیزلیک قانونو عؤمومیتله میکروسکوپیک ---------- عائیددیر.

قلمینیزی ایشه سالین:

«*اینسان ماشین دئییل.*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، اینسانلا کامپیوترین طبیعتینی و داورانیشینی تۆتوشدورون و اینساندا ایراده گۆجونو قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جۆملهلردن فایدالانین:

۱ – بۆگۆن تکنیکی اینکیشافین ایشیغیندا یۆکسک شۆعورا مالیک اۆلان ماشینلار مئیدانا گلمیشدیر.
۲ – اینسانین شۆعورو خیلقتین مۆعجوزهلریندندیر و بۆتون جانلی وارلیقلارین و کامپیوترلرین شۆعورندان قات– قات زنگیندیر.
۳ – کامپیوترلرین ترسینه اۆلاراق اینساندا عاطیفه و دۆیغو وار.
٤ – گۆزللیگی دۆیماق و جمال یاراتماق یالنیز اینسان شۆعورونون چیخارینداديدر.
۵ – اینساندا دۆنیا گۆروشو وار، ماشینلار نه قدر مۆرکّب اۆلسالار دا، هئچ واخت اۆزلرینه مخصوص دۆنیا گۆروشونه مالیک اۆلمایاجاقلار.

فیکرینیزی سۆیله یین:

۱ – بیر الکترونون سۆرعتینی اۆیرنمک و مۆوقعینی ایزلهمک اۆچون بیر فۆتون دالغاسی نه اۆچون لازیمدیر؟
۲ – حکیم بیر خستهنین نبضینی یۆخلایاندا خستهنین اۆرک دۆیونتوسو آرتیر. بۇ حادیثهنین سببینی ایضاح ائدین و بۇ حادیثه ایله کسکینسیزلیک قانونونون اۆخشار جهتلرینی سۆیله یین.
۳ – کسکینسیزلیک قانونو اینساندا ایراده گۆجونون اۆلدوغونا نئجه ایشیق سالیر؟
٤ – هانسی عامیللر اینسانین ایراده گۆجونه قارشی چیخیر و اۆنو محدودلاشدیریر (طبیعت، اینسانین اۆز جاهیللیگی، جمعیت و سایره)؟ بۇ حاقدا اطرافلی دانیشین.
۵ – مقالهده گۆردوگوموز کیمی، حیاتدا ایختیار جبریته اۆستون گلیر. نه زامان ایختیار جبریته اۆستون گلیر و نه زامان جبریت ایختیارا؟ بۇ حۆکمو اساس گۆتورمکله اینسان حیاتیندا جبریتله ایختیارین قارشیلیقلی تأثیرینی ایضاح ائدین.

جئمله قوُرولوشو:

۱- *کوُانتوم نظریه‌سی کی باشقا بیر مؤوقعدن چیخیش ائدیر، اینسانین حیات فلسفه‌سینی دَییشمیشدیر.*

۲- ***باشقا بیر مؤوقعدن چیخیش ائدن*** *کوُانتوم نظریه‌سی اینسانین حیات فلسفه‌سینی دَییشمیشدیر.*

بوُ جوُمله‌لری یئنیدن قوُرون:

۱ - هر ذره کی حرکتده اوُلسا، اوُنو دیقّتله ایزله‌مک موُمکون دئییل.

۲ - گلین الکترون حاقّیندا دانیشاق کی، آتوُمون قوُرولوشوندا فعال طرزده ایشتیراک ائدیر.

۳ - بیز قطعیتله اوُیرنه بیلمریک کی، الکترون هر زامان نه میقدار انرژی داشی‌ییر؟

٤ - بیز گوُزوروک کی، بوُتون ذره‌لر بوُ قانونون تأثیری آلتیندادیر.

٥ - اوُ اوُلچو واسیطه‌لری کی، بیر آز اوُنجه حاقّیندا دانیشیردیق، هر عالیمه کی فیزیک ساحه‌سینده تحقیقات آپاریر، لازیمدیر.

٦ - بوُ ذره‌لر کی، ایشیغا چیخماقدان بوُیون قاچیریرلار، هر آتوُمدا بوُل- بوُل تاپیلماقدادیر.

۷ - اوُ دالغالار کی، طیاره‌یه توُخونوب، گئری دوُنور، طیاره‌نین سوُرعتی حاقّیندا معلومات داشی‌ییر.

۸ - بوُ دالغالار واسیطه‌سی ایله کی، بیر رادار جیهازیندان هر یانا یاییلیر؟ دوُشمنین بوُتون حرکتلرینی نظارت آلتینا آلماق اوُلار.

۹ - بوُ خسته کی، قیزدیرماسی ۳۸ درجه‌نی آشمیشدیر، موُطلق حکیمه گوُرونمه‌لیدیر.

۱۰ - بیر تحقیقاتچی کی، آتوُملاری آراشدیرماغا چالیشیر، اوُلدوقجا دیقّتلی اوُلچو واسیطه‌لریندن ایستیفاده ائتمه‌لیدیر.

۱۱ - اینسان کی ایراده گوُجونه مالیکدیر، هر بیر چتینلیگه غالیب گله بیلر.

۱۲ - نیوُتوُن کی واختیله موُحتشم بیر مکانیک نظریه‌سی ایرلی سوُرموشدو، بوُ علمین آتاسی آدلانیر.

۱۳ - قدیم دوُنیادا هامی اینانیردی کی، حیاتدا جبریت حاکیمدیر.

۱٤ - کوُانتوم نظریه‌سی کی، اینسانین دوُنیا گوُروشونه دریَن تأثیر بوُراخمیشدیر، میکروسکوپیک وارلیقلارا عائیددیر.

فعلی ظرفلر:

۱- *اۆرخان ماهنی اۆخویا- اۆخویا گلیردی.*

۲- *اۆرخان ماهنی **اۆخویارکن (اۆخویورکن)** گلیردی.*

۳- *من تبریزده **اۆلان** زامان آیدینلا گۆروشدوم.*

٤- *من تبریزده **ایکین** آیدینلا گۆروشدوم.*

بۆ جۆمله‌لری فعلی ظرف ایله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - مۆعلّیم الکترون حاقّیندا دانیشیردی و اۆشاقلار سۆسموشدو.

۲ - ایندی کی کسکینسیزلیک قانونو حاقّیندا دانیشیریق، باشقا بیر میثال دا چکمک اۆلار.

۳ - مریض قیزدیرما ایچینده ایدی و سایيقلاییردی.

٤ - عالیملر کئچمیش تاریخی آراشدیراندا بیر قدر چاشمیشلار.

۵ - لامپ کۆزره- کۆزره هر یانی ایشیقلاندیریردی.

٦ - نیۆتۆن اۆز مکانیک نظریه‌سینی ایرلی سۆرن واخت زامان و مکانی مۆطلق سانمیشدی.

۷ - من تبریز دانیشگاهیندا اۆخویان زامان کۆانتوم نظریه‌سینی اۆیرندیم.

۸ - الکترون کی کیچیک بیر ذره‌دیر، کسکین اۆلچودن یایینیر.

۹ - اسکی عالیملر آتۆم حاقّیندا معلومات وئرمیشدیلر و آتۆمو بۆلونمز بیر ذره کیمی تقدیم ائتمیشدیلر.

۱۰ - بۆ نظریه‌نی آراشدیرساق، اینساندا ایراده گۆجونون اۆلدوغو قناعتینه گلریک.

۱۱ - اینسان ایراده گۆجونه سۆیکنیر و بۆتون چتینلیکلری آرادان قالدیریر.

۱۲ - اینسان اۆ واختا کیمی کی، جبریته اینانیر، اۆزونو حقیر ساییر.

۱۳ - اینسانین کی علمی و بیلیگی آرتیر، اۆغور و سعادت قازانیر.

۱٤ - دالغالار کی راداردان هر طرفه یاییلیر، دۆشمن طیاره‌لری‌نین ایزینه دۆشور.

فعلی ظرفلر:

۱- ایندی کی یئری گلیب، قوْی سنه ایکی کلمه نصیحت وئریم.

۲- یئری **گلمیشکن** قوْی سنه ایکی کلمه نصیحت وئریم.

بوْ جوْمله‌لری فعلی ظرف ایله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - بوْیوک کی اوْتوروب، کیچیک دانیشماز.

۲ - ایندی کی سوْز بوْرا چاتدی، من ده آچاجاغام ساندیغی، توْکه‌جگم پامبیغی!

۳ - ایندی کی جانیمین آغریسی قوْیوب، دوْروم اوْه بیر ال گزدیریم.

٤ - ایندی کی یازی میزی‌نین آرخاسیندا اوْتورموشسان، قارداشینا ایکی سطیرلیک مکتوب یاز.

٥ - ایندی کی الیمیز ایشه باتیب، گل بوْ دیواری دا سوْواياق.

٦ - ایندی کی چیخمیشیق بازارا، آروادلاریمیزین هره‌سینه بیر دوْنلوق آلاق.

۷ - ایندی کی ایکی قارداش باریشیبلار، ایکیسینی ده قوْناق چاغیراجاغام.

۸ - ایندی کی اوْرگیمه بوْ قدر توْخوندون، سینه‌نده نه‌یین وار، سوْیله گلسین!

۹ - ایندی کی گئییمیشم، بازار باشینا دَییم گلیم.

۱۰ - ایندی کی تندیر قیزاریب، چوْرگینی یاپ.

۱۱ - ایندی کی سن هر زادی آچیب- آغارتدین، من ده سنین آبیرینی اتگینه بوْکه‌جگم.

۱۲ - ایندی کی اوْی توْکموشم، پرده‌لری ده آچیم، یوْیوم.

۱۳ - قایغیلاریمین باشیمدان آشان واختیندا بوْتون یار- یوْلداشیم منی یالقیز بوْراخدی.

۱٤ - ایندی کی بوْ قدر دوْزموشم، نئچه گوْن ده دوْزوم.

فعلی ظرفلر:

۱- اؤندا کی هله تبریزدن چیخمامیشدیم، آیدینلا هفته‌ده- آیدا گؤروشردیک.

۲- تبریزدن **چیخمامیشکن** آیدینلا هفته‌ده- آیدا گؤروشردیک.

بۆ جؤمله‌لری فعلی ظرف ایله یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ - هله کی قوناقلار گلمه‌میشلر، گیریم حامامدا بیر چیمیم گلیم.

۲ - بؤیوک کی اؤتورمایيب، کیچیک اؤتورماز.

۳ - اؤندا کی قاطار هله تبریزه چاتمامیشدی، یاریم ساعات ایلخیچیدا دایاندی.

٤ - ایندی کی هله الین باتمایيب، اؤشاغین یئمگینی وئر.

٥ - بازارا چیخماقدان قاباق جیبینین پولونو یؤخلا.

٦ - ایکی قارداش اؤندا کی هله باریشمامیشدیلار، بیر- بیریله قانلی دؤشمن ایدیلر.

۷ - بۆ سؤزلری ییغیشدیر، یؤخسا بیر کسین اؤرگینه توخونارسان.

۸ - چؤله چیخاندا یالنیز ایستی پالتار گئییین.

۹ - اؤندا کی هله تندیر قیزارمامیشدی، چؤرکچیلر داغدان- باغدان دانیشیردیلار.

۱۰ - منی جؤشدورما، یؤخسا هر شئیی آچیب- آغاردارام!

۱۱ - رد اؤل گؤزومون قاباغیندان، یؤخسا سنه بیر قاپاز ایلیشدیررم.

۱۲ - قارداشیم اؤندا کی هله صؤبح آچیلمامیشدی، یؤلا دؤشدو.

۱۳ - اؤندا کی شؤرالار ایتیفاقی داغیلمامیشدی، گئت- گل چؤخ چتین ایدی.

۱٤ - ایندی کی اجل یئتیشمه‌یيب، حیاتدان باجاردیغین لذّتی چک.

مؤرکب فعللر:

بؤ فعللری اؤیارلی قؤرولوشدا جدولده‌کی جؤمله‌لره کؤچورون:

قازانماق	سالماق	چیخماق	دؤشمک	دؤیولماق
آچماق	گلمک	گئتمک	چکمک	آلماق
بؤراخماق	پوزولماق	قاچیرماق	چیخماق	دؤشمک

۱ -- بؤ نظریه اینسانین دؤنیا گؤروشونه درین تأثیر ————————

۲ -- بؤ قانون آتوم ایچریسینده هئچ واخت ———————— بیلمز.

۳ -- بؤ قانوندان بؤیون ———————— مؤمکون دئییل.

٤ -- بؤرادا اؤلدوقجا ماراقلی بیر مسأله اؤرتایا ————————

٥ -- تحقیقاتچی ماده‌نین ماهیتینه مؤعیّن حددن چؤخ یاخین ———————— بیلمز.

٦ -- بیر طیاره‌نین سؤرعتی حاقّیندا معلومات ———————— اؤچون رادارداندان ایستیفاده اؤلونور.

۷ - بؤ نظریه کیچیک ذره‌لرین حرکیتینی اؤیرنیر و قایدایا ————————

۸ - نیؤتؤنون مکانیک نظریه‌سی اینسانین ایراده‌سینه قارشی ————————

۹ - خسته‌نین قیزدیرماسی بیر- ایکی ساعاتدیر کی، بیر قدر آشاغی ————————

۱۰ - بؤ نظریه‌نی اؤیرنمگه هر زاماندان چؤخ احتیاج ————————

۱۱ - بیز بؤ مقاله‌ده کؤانتوم نظریه‌سیندن سؤز ————————

۱۲ - اینسانین علم و بیلگیسی آرتدیقجا بؤتون چتینلیکلره غالیب ————————

۱۳ - قیرخ ایلدن چؤخدور کی، دؤنیانین آیری- آیری اؤلکه‌لرینده بؤ ساحه‌ده آراشدیرما ایشلری ————————

۱٤ - مؤعلّیم کؤانتوم نظریه‌سینی ایضاح ائتمک اؤچون بیر نئچه میثال ————————

۱٥ - آی قیز، گؤرمورسن، لامپا تؤستوله‌ییر؟ دؤر اؤنون خؤدونو ————————

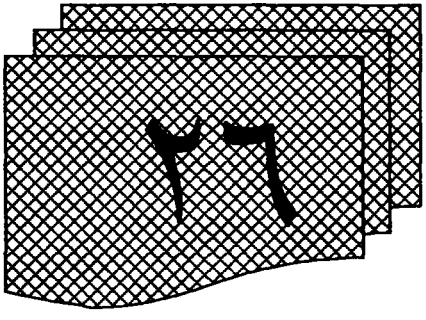

داشلارین یادیرغاماز یادداشی

دۆنیا گلیملی- گئدیملی دۆنیادیر. اؤزون عصرلردن بری قۆجا دۆنیانین باشینا گلن حادیثه‌لر، ایستر خۆشاگلیملی، ایستر خۆشاگلمز، آز اؤلمامیشدیر. بۇ اؤزون سۆره‌نین ایچینده مدنیّتلر باش قالدیریب، زاوالا اؤغرامیشلار، اؤلکه‌لر یارانیب، یئر اؤزوندن سیلینمیشلر، سیاسی تۆفانلار اسیب، قیرغینلار دۆشوب و اؤغورلو- اؤغورسوز بیر چۆخ دۆورانلار یاشانمیشدیر. اؤزونون یاشادیغی آجی یاخۇد شیرین خاطیره‌لری، اینانجلاری و دۆشونجه‌لری باشقالارینا دانیشماق و اؤز دۆیغولارینی اؤنلارلا پایلاشماق آرزوسو اینسان قلبینده هئچ زامان سؤنمه‌میشدیر. آنجاق اینسان اؤز دۆیغو- دۆشونجه‌لرینی چاغداش اینسانلارا دانیشماقلا بۇ

آرزوسونا یئتیشمیر، چؤنکی اینسان جانلی بیر وارلیق اؤلاراق کؤورک طبیعته مالیکدیر. اؤسته‌لیک، اینسانین ان باریز خؤصوصیتی دَییشکنلیک و اؤترگیلیکدیر. اینسان بؤ دؤنیادا همیشه‌لیک قالاسی دئییل، بؤ اؤزدن اؤرک سؤزونو *بؤتون گله‌جک نسیللر دینله‌سین* دئیه داشلارا دانیشمیشدیر، چؤنکی داشین یادداشی یادیرغامازدیر. عصرلرین یئل- یاغمورو، ایستیسی و شاختاسی داشین زاوالسیز حافیظه‌سینی سیله‌بیله‌جک گؤجده دئییل. اینسانین یاشادیغی مین‌ایللیکلر اؤنلارا بیر نفس دریمی قدر ده سؤزمور. محض بؤ سببدن *«داشلار چاتلاسا»* و *«داش اؤلسایدی، اریییردی»* کیمی دئییملر دیله- دیشه دؤشموشدور. داش لؤوحه‌لر یاتقینلاردا، یؤروشلرده و آتلاریین آیاق تاپداغیندا سارسیلمادان، ابدی تاپشیریقلاری قؤرومالقدادیر. اؤنلار عصرلری یارا- یارا، نسیللری یؤرا- یؤرا، تمکینلی سؤکوت ایچینده، اؤلوب کئچنلرین تاریخینی اؤز سینه‌سینده یاشادیب، زمانه‌میزه قؤووشدوروب، واختی گلینجه ده، چاشقین اینسانلارین گؤزو اؤنونده بیر داها اؤجادان سسلنیرلر.

سینه‌سی یازیلی بیر چؤخ داش لؤوحه‌لر مین ایللر بؤیو، دیله گلمه‌دن، اؤزو گؤزچیخانا یاخؤد گؤن‌باتانا دؤغرو دایانیب، هر آن اؤفوقدن گؤرولمه‌جک آتلی دسته‌لرینی گؤزله‌میشدیر. نهایت آتلارین کیشنرتیسی و دؤیوشچولرین باغیرتیسی اؤزاندان ائشیدیلیر. دؤزوملو، صبیرلی داش لؤوحه‌لرین اؤنونده یئنی اینسان نسیللری دایانیر. بؤ زامان *«داشلار دیله گلیر»* و خاطیره‌لر جانلانیر.

یئر اؤزونده کئچمیش تاریخه ایشیق ساچان، تاریخین درینلیکلرینه یؤل گؤسترنلیک ائدن داش آبیده‌لرین سایی حسابا گلن دئییل. بؤ اؤزدن بؤرادا اؤنلاری قیساجا اؤلاراق کاتالوقلاشدیرماق بئله مؤمکون دئییل، آنجاق پارلاق بیر میثال اؤلاراق، یؤخاری آذربایجانین قؤبوستان بؤلگه‌سینده ۷۵۰ قایانین کؤکسونه یازیلمیش تخمیناً ٤۰۰۰ تصویردن صؤحبت آچماق مقصده اؤیغون اؤلار.

بۆرادا میلاددان ۸۰۰۰ ایل اۆنجه‌یه عائید اۆلان آیری- آیری آبیده‌لردن باشلایاراق ایسلام دۆورو و اۆرتا عصرلره عائید آبیده‌لر چیگین- چیکینه سۆیکنیر. اۆکوز تصویرلری، قاییق، مارال، کئچی، جئیران، آت، دۆنوز، آسلان، قۆرد و بۆ کیمی حئیوانلارین تصویری قایالیقلارین بزگیدیر. بۆنا علاوه، گۆنش، بالیق، ایلان، کرتنکله، بۆوه، ایکی‌تکرلی عارابا، خاچ، اۆلدوز و آی تصویرلرینه ده دۆنه- دۆنه تصادۆف ائدیلیر. اۆو صحنه‌لری، رقص صحنه‌لری، بیرگه امک صحنه‌لری، قیزقاچیرما صحنه‌لری، ایتلرین مارال، دۆنوز و قۆرد قۆوماسی و بۆ کیمی صحنه‌لر ده گۆزه چارپیر. چیگینلرینلدن کامان آسیلمیش اۆوچو قادین تصویرلری قادینلارین معیشت قازانماقدا فعال ایشتیراکینا دلالت ائدیر. لاتین دیلینده ایفاده اۆلان بیر کیتابه ده واختیله رۆم لژیۆنلاری‌نین آذربایجاندا اۆلدوغونو تثبیت ائدیر. ایسلام دۆورونه عائید اۆلان تصویرلرده ایسه دوه کروانلاری، سیلاحلی آتلی دسته‌لر و بۆ کیمی منظره‌لر قازیلمیشدیر.

یئری گلمیشکن قئید ائتمک لازیمدیر کی، داش یازیلاری بیر خالقین کئچمیشده هر هانسی دیله منسوب اۆلدوغونا ثۆبوت اۆلا بیلمز، چۆنکی بۆ کیمی کیتابه‌لر عۆمومیتله یئرلی اهالی‌نین دیلینده دئییل، حاکیم قۆوه‌لرین دیلینده یازیلمیشدیر. بۆنا ثۆبوت اۆلاراق، تبریز شهری‌نین بۆگۆنکو فارسجا اۆلان تابلولارینی یاخۆد قبیر داشلارینی میثال گۆتورمک اۆلار. بۆ سندلر نئچه یۆز یا نئچه مین ایل بۆنلدان سۆنرا تۆرپاقدان ایشیغا چیخسا، تبریزلیلرین هرهانسی عصرده فارس دیللی بیر خالق اۆلدوغونو تثبیت ائده بیلمز. بعضی تاریخچیلر بیله- بیله یاخود دا بیر سهو اۆلاراق بۆ کیمی یانلیش نتیجه‌لر چیخارمیش، عصرلر بۆیو خالقلارین کئچمیش یاشاییشی و مدنیّتی حاقّیندا اۆیدورما فیکیرلر یۆروتموشلر.

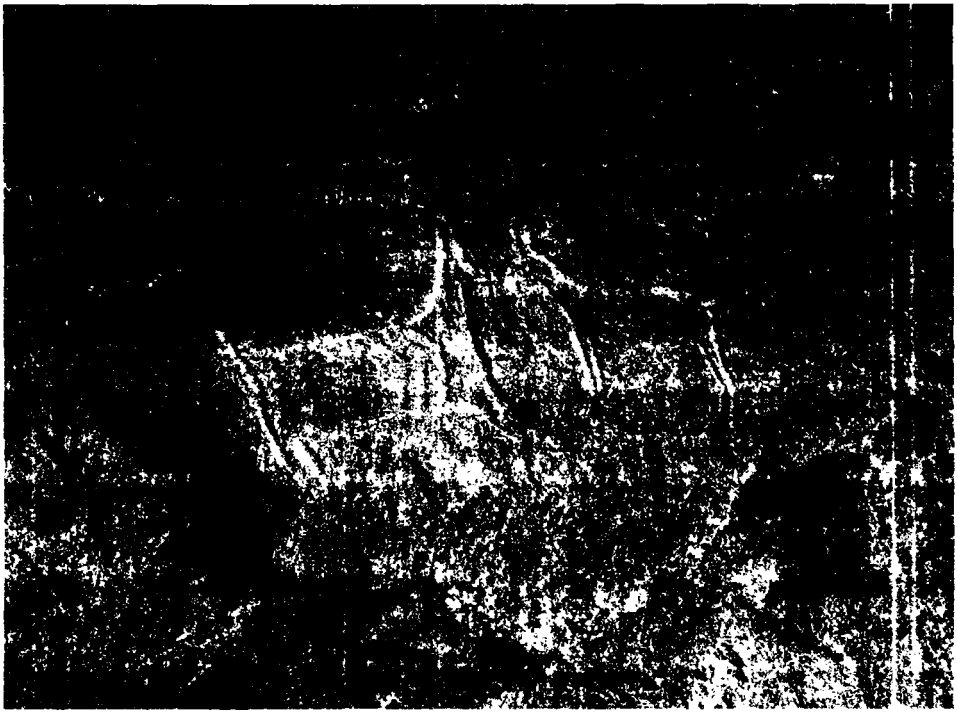

قۆبوستان آبیده‌لریندن اۆرنک

اۆزونۆزو سینایین:

۱ – اینسان نه اۆچون اۆز کۆنول سۆزلرینی داشلارین اۆزرینه یازماغی قرارا آلمیشدی؟
۲ – متنده داشلا باغلی اۆلان هانسی ضرب‌المثللردن سۆز گئتدی؟
۳ – «اۆفوقدن گۆرولەجک آتلی دسته‌لری» کیملردیر؟
٤ – قۆبوستان داش صحیفه‌لریندن چیخارا بیله‌جگیمیز ان باریز نتیجه نه‌دن عیبارتدیر؟
٥ – بۆ صحیفه‌لرده قادینلارین یاشاییشی باره ده هانسی معلومات نظره چارپیر؟
٦ – بیر خالقین کئچمیش زامانلاردا هانسی دیلده دانیشدیغینی داش یازیلاریندان نئجه تثبیت ائتمک اۆلار؟

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ - بۇ اؤزون سۆره‌نین ایچینده بیر چؤخ مدنیّتلر باش قالدیریب، زاوالا ———
۲ - بۇ مؤدّتین ایچینده اؤغورلو- اؤغورسوز بیر چؤخ دؤورانلار ———
۳ - اؤز دؤیغولارینی باشقالاریله ——— آرزوسو اینسان قلبینده هئچ زامان سؤنمه‌میشدیر.
٤ - اینسان جانلی بیر وارلیق اؤلاراق ——— طبیعته مالیکدیر.
٥ - اینسانین ان باریز خؤصوصیتی دَییشکنلیک و ——— دیر.
٦ - اینسان بۇ دؤنیادا همیشه‌لیک ——— دئییل.
۷ - بۇ اؤزدن بؤتون نسیللر دینله‌سین ——— اینسان اؤرک سؤزلرینی داشا دانیشمیشدیر.
۸ - عصرلرین یئل- یاغمورو داشین زاوالسیز حافیظه‌سینی ——— گؤجده دئییل.
۹ - داش لؤوحه‌لر آتلارین آیاق تاپداغیندا ——— دئییل.
۱۰ - داش لؤوحه‌لر اؤلوب- کئچنلری اؤز سینه سینده قؤرویوب، عصریمیزه ———
۱۱ - کئچمیش تاریخه ایشیق ——— داش آبیده‌لرین سایی آز دئییل.
۱۲ - سؤزو گئدن آبیده‌لرین بیر حیصه‌سی ——— آذربایجانین قؤبوستان بؤلگه‌سینده‌دیر.
۱۳ - بۇرادا آیری- آیری عصرلره عائید اؤلان لؤوحه‌لر چیگین- چیگینه ———
۱٤ - بۇرادا خاچ، آی و اؤلدوز تصویرلرینه دؤنه- دؤنه ——— ائدیلیر.
۱٥ - چیگینلریندن کامان آسیلمیش قادین تصویرلری بۇنلارین معیشت ——— فعال ایشتیراک ائتدیکلرینی گؤسترییر.

جؤمله قؤرولوشو:

آشاغیداکی جؤمله حیصه‌لرینی قؤووشدورون، میثال:

۱- *بیز داشلاردان چؤخ درسلر اؤیرنیریک و عصیرلرین یئل- یاغمورو بؤنلارین حافیظه‌سینی سیله بیلمز.*

۲- *عصیرلرین یئل- یاغمورو حافیظه‌سینی سیله‌بیلمه‌یه‌جک داشلاردان چؤخ درسلر اؤیرنیریک.*

۱ - اینسان اؤرک سؤزلرینی اؤ اؤزدن داشا یازمیشدیر کی، بؤتون گله‌جک نسیللر دینله‌سین.

۲ - بؤ داشلار اؤچون مین‌ایللیکلر بیر نفس دریمی قدر ده سؤرمور و بؤنلار بیزه یؤل گؤسترنلیک ائله‌ییر.

۳ - بؤ داشلار کی، آتلارین آیاق تاپداغیندا سارسیلمیر، اؤز یادداشیندا بیر چؤخ خاطیره‌لری یاشادیر.

٤ - بؤ داشلار کی، کئچمیش تاریخه ایشیق ساچیر، سایی حسابا گلمز.

٥ - قؤبوستان بؤلگه‌سینده‌کی داش آبیده‌لر کی ۷۵۰ قایانین کؤکسونه یازیلمیشدیر، پارلاق بیر میثالدیر.

٦ - بؤرداکی آبیده‌لر چیگین- چیگینه سؤیکنیر و گئنیش بیر تاریخی احاطه ائدیر.

۷ - اؤوچو قادینلارین تصویری گؤسترین کی، اؤنلار معیشت قازانماقدا نئجه فعالجاسینا ایشتیراک ائدیرمیشلر.

۸ - لاتین دیلینده یازیلمیش آبیده‌لر گؤسترین کی، رؤم لژیؤنلاری واختیله قؤبوستانا گلمیشلر.

۹ - داش یازیلاری کی، نئچه یؤز ایلدن سؤنرا تؤرپاقدان ایشیغا چیخیر، دلالت ائله‌مز کی، بیر خالق هانسی دیلده دانیشارمیش.

۱۰ - اینسانین ان باریز خؤصوصیتی دَییشکنلیک و اؤترگیلیکدیر و همیشه‌لیک بؤ دؤنیادا قالاسی دئییل.

شرطی جؤمله و قارشیلیق جؤمله:

بۇ ایکی جؤمله قۇرولوشو ایلک باخیمدا عئین گؤرونسه ده، اؤنلارین ماهیتی فرقلیدیر:

۱- *آللاه قۇیسا، بۇ گۆن- صاباح تۆی اتلریک. (شرطی جؤمله)*

۲- *آتام اؤستومه بۇزاردیسا دا، منی اؤرکدن سئویر. (قارشیلیق جؤمله)*

آشاغیداکی میثاللاری شرطی یاخۇد قارشیلیق جؤمله قۇرولوشوندا ایفاده اتدین و فرقینه فیکیر وئرین:

۱ - دۆزدور کی، اینسان بعضی واختلار ییرتیجیدیر، آمّا کؤورک طبیعته مالیکدیر.

۲ - دۆزدور کی، هئچ کیم منیم سۇزومو دینله‌میر، من آنجاق اؤرک سۇزومو دانیشاجاغام.

۳ - بۇ قدر یاغمور یاغیر و یئل اسیر، آنجاق داشلارین یادداشی سارسیلمیر.

٤ - تبریزین تابلۇلاری ۵۰۰ ایلدن سۇنرا تۆرپاقدان ایشیغا چیخیر، بۇ تبریزلیلرین فارس اؤلدوغونا دلیل اؤلماز.

۵ - دئیه‌سن سهو ائله‌میرم و یانیلمیرام، سن بیر تاریخ مؤعلّیمیسن.

٦ - سن چالیش، اؤندا هر نه‌یه ال آتسان، قیزیل اؤلار.

۷ - دئیه سن اؤجاق یانیر، چؤنکی تۆستو چیخیر.

۸ - دانیشماق گؤموشدور، آمّا دانیشماماق قیزیلدیر.

۹ - ائو ییه‌سی اؤکوز کسر، چؤنکی قۇناق بیردیر.

۱۰ - باشی بلالی هر یئره گئدیر، بلاسی اؤزوندن قاباق گئدیر.

۱۱ - سن هله عاغیلا گلمه‌میشسن، چؤنکی باشین داشدان داشا دَیمه‌ییب.

۱۲ - باغلی سۇفره‌نین بیر عئیبی وار، آمّا آچیق سۇفره‌نین مین عئیبی وار.

۱۳ - ایگیدین یاخشی- پیسلیگی هارادان بللنسین، اؤ کی آغزینی آچیب دانیشمایيب؟

۱٤ - داغی دۇمان آلیر، گؤره‌سن هانسی قارابخت داغا چیخیر؟

مؤرکب شرطی جؤمله:

۱- *آسلی اؤلماسا، کرم داغلاردا نئیلر؟*

۲- *اصلی آؤلماسایدی، کرم داغلاردا نئیلردی؟*

آشاغیداکی میثاللاری مؤرکب شرطی جؤمله قؤرولوشوندا ایفاده ائدین:

۱ - سن قایغیلارینی منه دانیشسان، بیر قدر توختارسان.

۲ - سیاسی تؤفانلار اسمه‌سه، بؤ قدر قیرغین دؤشمز.

۳ - اینسان بؤ دؤنیادا همیشه‌لیک قالاسی اؤلسا، باشقا گؤتورگه‌لر گؤتورر.

٤ - بؤ سؤزلر کی من ایسماعیلا دئییرم، داش اؤلسا، اریر.

٥ - داشلار چاتلاسا، منیم ٥۰۰۰ تؤمن بؤرجوم وار.

٦ - کؤپگین دؤعاسی قبول اؤلسا، گؤیدن سؤموک یاغار.

۷ - درد بیر اؤلسا، چکمگه نه وار؟

۸ - دیلدن گلن الدن گلسه، هر کیمسه پادشاه اؤلار.

۹ - سؤ بؤلانماسا، دؤرولماز.

۱۰ - ضررین یاریسیندان قاییتسان، منفعتدیر.

۱۱ - قارا قیزین شانسی اؤلسا، آنادان آغ دؤغولار.

۱۲ - شریک یاخشی اؤلسا، آللاه اؤزونه یارادار.

۱۳ - صداقت اؤلسا، قارا داشدان دا مطلب آلماق اؤلار.

۱٤ - قؤیودا سؤ اؤلسا، شؤرا باغلاماز.

فعلین ایجبار نۆوعو:

۱- *من بۇ شعری داشین اۆزرینه قازاجاغام. (ساده نۆوع)*
۲- *من بۇ شعری داشین اۆزرینه **قازدیراجاغام**. (ایجبار نۆوع)*

آشاغیداکی میثاللاری فعلین ایجبار نۆوعونه چئویرین:

۱ - دۆولت کئچمیش مدنیّتلری آراشدیرماق اۆچون قازینتی ایشلری آپاریر.
۲ - داش یازیلاری نادیر حاللاردا خالقین اۆز دیلینده یازیلمیشدیر.
۳ - قۆنشوموز گئجه سحره کیمی تار چالیردی.
٤ - بۇ ایل ماشینیمی ساتاجاغام و یئرینه یئنی بیر ماشین آلاجاغام.
٥ - سن بۇ سۆزلری اۆنا گۆره دئییرسن کی، من ائشیدم.
٦ - من تئزلیکله ایسماعیلی شیرکتدن قۆواجاغام.
۷ - من قۆیمایاجاغام، اۆزومه تۆز قۆنسون.
۸ - من سنین آبیرینی اتگینه بۆکه‌جگم.
۹ - من سیزه ائله بیر یۆل گۆسترەجگم کی، بۆل- بۆل پۇل قازاناسینیز.
۱۰ - یارام قان وئریر، یاخشیسی بۇدور کی، گئدیم اۆنو ساریییم.
۱۱ - بیز دۆشمنین باشینا ائله ایشلر گتیرمیشیک کی، قان قۇسوب.
۱۲ - بۆتون شله‌نی بیرجه ساعاتین ایچینده کامیونا یۆکله‌دیم.
۱۳ - بئله گئتسه، ایسماعیل دریمیزه سامان تپه‌جک.
۱٤ - بیر آتا یئددی اۆغول بسلر، یئدی اۆغول بیر آتانی بسله‌مز.

سؤز وئردیم

دیله گلمیشم، دیللرده قالاجاغیما سؤز وئردیم،
بؤ سسی بؤتون آفاقه سالاجاغیما سؤز وئردیم.
منی گؤزله دؤورانلاردا، پؤزولان دئییل بؤ ایلقار،
سنه هر زامان یار- یؤلداش اؤلاجاغیما سؤز وئردیم.
آیا. اؤلدوزا، افلاکه، سؤیا تؤرپاغا آند ایچدیم،
بیر عؤمور بؤ آندا صادیق قالاجاغیما سؤز وئردیم.
من اگر آلیشسام دا، قؤی آلیشیم، یامان بؤ درده،
آلا گؤزلرینله چاره قیلاجاغیما سؤز وئردیم.
اؤ زامان کی دؤشدوم اؤلدوز کیمی بؤ اؤزون سئودایه،
آلیشیب بؤ آتشدن قؤورولاجاغیما سؤز وئردیم.
اله ساز آلیب گلدیم، قؤی سسیمیز دئدیم بیرلشسین،
یئنه شانلی مجلیسلرده چالاجاغیما سؤز وئردیم.
اؤ زامان کی من ده رفرف کیمی دؤیغولاردان یازدیم،
آچیلان چیچکدن ایلهام آلاجاغیما سؤز وئردیم.

شعر: ابراهیم رفرف، تهران، خؤرداد ۱۳۷۶

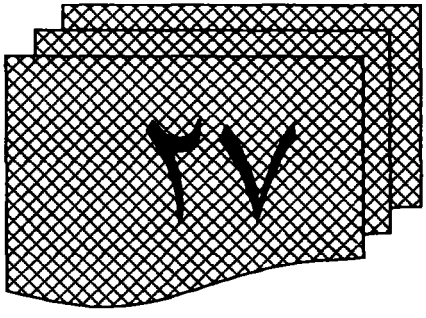

دۆنیانی دۆرد دۆلانانلار

(سفر و سیاحت حاقّیندا دانیشیق)

● بس هارداسان، آی قارداش، هارالاردا گزیرسن، آی جانی ساغ‌اۆلموش؟

● یای تعطیللرینی آرواد- اۆشاقلا تۆرلارین بیرینه قۆشولوب، ایکی هفته‌لیک اۆروپا سفرینه چیخمیشدیق.

● اۆروپا سفرینه‌می؟ یۆخ به!

● البته‌کی، اۆروپا سفرینه، بس نه بیلمیشدین!

● باری عمللی- باشلی ایلندینیزمی؟

● ایلنمگینه، ایلندیک. عصبلریمیزی بیر قدر دینجلتدیک. تاریملاریمیزی آز دا

اؤلسا، چؤزه بیلدیک. ایکی هفته نه قایغی، نه غؤصّه، آنجاق ...

● نه عاغیللی ایش گؤروبسن. قدیم کیشیلر دئمیشلی، *چؤخ یاشایان چؤخ بیلمز، چؤخ گزن چؤخ بیلر*. حئییف کی پولوم چاتمیر، پؤلوم اؤلایدی، بؤتون اؤلکه‌لری دؤلاشایدیم، هر خالقین یاشاییش دبلرینی اؤیرنه‌یدیم، هر یؤردون گؤزللیکلرینی گؤره‌یدیم.

● یاخشی، یاخشی، اتیمیزی تؤکمه!

● سنه نه اؤلوب بیرجه، دئیه‌سن یامان قاراقاباقسان؟

● سن ده اؤ یارامازلار کیمی دانیشیرسان، *خالقلارین یاشاییش دبلری*، نه بیلیم، *یؤرد گؤزللیکلری!* رحمتلیگین اؤغلو، سن نه قؤیوبسان، نه آختاریرسان؟ بؤ سؤزلر آنجاق تؤر کاتالؤقلارینا یاراشاندیر. منی ده آرواد بؤ سؤزلرله قؤرشادیب چکدی بؤ یؤلا. اؤزومدن آسیلی اؤلسایدی، گئتمزدیم، تاخیلیب قالاردیم یئریمده. آرواد عیناديندان دؤنمه‌دی، اؤزه دؤردو. اؤنون اؤرگینجه اؤلسون دئیه راضیلیق وئردیم. ائله‌جه ده اؤلدو. عاغیلا سیغماز یئرلره سؤخولدوق، مؤزه‌لری دؤلاشدیق، کؤسرتلره گئتدیک. میکل‌آنجللو، رافائللو، رؤبنس، وان قؤق و بؤ کیمی بؤیوک صنعتکارلارین یاراتدیغی اینجه‌صنعت ایشلرینی گؤردوک، آمّا سالیرام- چیخیرام، منه ائله گلیر کی، بؤتون بؤنلار آنجاق تیجارتدیر. اصلینده میکل‌آنجللو دئیلن صنعتکاری نه تؤر شیرکتلری تانی‌یبر، نه بیزیم یاراماز تؤریستلریمیز. تؤر شیرکتلری بؤ بؤیوک اینجه‌صنعت اؤستادلارینی خالقین جیبینی بؤشالتماق اؤچون اؤزلرینه چؤرک‌آغاجی ائله‌میشلر. تؤر اعلانلاری بؤ شخصیتلرین آدلاری حاقّیندا بار- بار باغیریر. اینسانلاری قؤیون- قوزو کیمی قاباقلارینا قاتیب، عاغیلا سیعمایان یئرلره سؤخولورلار. بؤ نه‌دی، بتهؤونین واختیله یاشادیغی اثو، بؤ نه‌دی، رامبرانتین چکدیگی رسیملر. بؤ نه‌دی، آمستردامین کؤرپولری، بؤ نه‌دی، پیزا شهری‌نین یاناکی بؤرجو. بؤنلار یقین کی ایلغیمدیر، آلداتماجادیر.

● آی قارداش، سن یئنه گیردین جین دؤنونا کی، جانیم قؤی بؤ خالقین گؤزو بیر

قدر آچیلسین، خالقیمیز نه واختا کیمی گؤزو قیپیق قالاجاق؟

● سؤزوم یؤخ، قوْی آچیلسین. سؤزومون جانی اؤدور کی، گؤنده یؤزلر آدام بتهؤونین یاشادیغی ائوی زیارت ائدیر. گؤرهسن بؤنلارین نئچهسی بتهوونی باشا دؤشور؟ نئچهسی اؤ بؤیوک اینسانین دؤیغولارینی پایلاشیر؟ واللاه بتهؤون ساغ اؤلسایدی، بئلهلرینی ائویندن قوْواردی. بؤنلارین چؤخونون فیکرینجه، آریءنین ویزیلتیسی بتهؤونین سؤناتلاریندان یاخشیدیر! هئچ بیر سؤروشان یؤخدور کی: «آده، آی آوارانین بیری آوارا، سنین بتهؤونله نهیین اؤرتاق دؤشوب؟». یؤخ، بتهؤونی بؤ سایاق باشا دؤشمک یاراماز.

● سن اؤراسیندا بیر قدر حاقلیسان، سؤزونون جانی وار. آمّا نه ائلهمک کی، بؤ گؤن آرتیق هر شئی تیجارت ایشینه چئوریلیب. تؤریزم شیرکتلری هر شئیین فیکرینی چکیر. اؤزلری یؤغوروب، اؤزلری ده یاپیر. سنین بتهؤونی باشا دؤشوب- دؤشمهدیگین، اصلینده بیر اؤ قدر ده اهمیتلی دئییل. اؤنلارین ایللیک قازانجیءنین کیفایت قدر آرتیمی شرطدیر. اینسانلاری تبلیغات گؤجونه قوْرشادیب، آپاریب اؤلمایان یئرلری گزدیریرلر. یاد بیر اؤلکهنین هر بؤجاغینا سؤخولورلار. تؤریستلر ایسه سؤن قیپکلرینی خرجلهییب، سؤنگه چیخاندان سؤنرا *الی اتگینهدن اؤزون* وطنه دؤنورلر. گزدیگی اؤلکهلرین خالقی، مدنیّتی، اینجهصنعتی و کئچمیش تاریخی کاتالؤقلاردا قالیر. قوْی وارلیلار دؤنیانی دؤرد دؤلانسینلار، *وارلیغا نه دارلیق!* آمّا منیم کیمی آیینی چیلپاق، قارینی آجین ایتالیادا نه ایتیگی آزیب کی؟ بؤنا هانسی جیب دؤزر؟ قوْی بیز ده گئدیب، ایتیگیمیزی باشقا یئرده آختاراق!

● آی سنین دیلینه قوْربان! بؤ سؤزلره لاپ هئیکل یاراشار. من ده ائله اؤنو دئییردیم کی، بیزیم دؤنیانین قوْرتاراجاغیندا نه ایتیگیمیز آزیب بئله؟ اؤ سفردن دؤنوش واختی بیزیمله سفرداش اؤلان بیر قادیندان سؤروشدوم: «خانیم، سیز رامبرانت حاقّیندا نه دؤشونورسونوز؟». اؤ سؤیلهدی: «ظنیمجه یامبرانت پاریس شهرینده‌کی ایفل بؤرجونون معماری ایمیش!». اؤز دئدیگینه گؤره، بیر ایل اؤنجه

دؤسلدؤرف شهرینده یاشایان باجیسی‌نین یانیندا ایکی آی قوناق قالمیشدی. یئنه اؤزومه اؤز باغلاییب سؤروشدوم: «باجی قیزی، دؤسلدورف شهری‌نین اؤرتاسیندان آخان اؤ چایین آدی نه‌دیر؟». سؤیله‌دی: «دئیه‌سن میسیسیپی چایی اؤلاجاق!». بؤنو دئینده ائله بیل باشیما قاینار قازان اندردیلر. ماراقلیدیر کی، همین خانیم اؤ شهرین بؤتون بؤتیکلرینی تانی‌ییردی. دئدیم: «آی باجی، ائشیتدیگیمه گؤره، دؤسلدؤرف شهریندن آخان چایین آدی دئیه‌سن *رایین* اؤلمالیدیر آخی». هئچ وئجینه ده آلمادی. دئدی: «نه بیلیم، آی قارداش، ائویمیزده بیشمه‌ییب، قونشودان دا گلمه‌ییب». دی‌گل‌کی همین خانیم گؤنو صاباح اؤز تای- توشلارینا کلمه‌باشی گئتدیگی یئرلری و گؤردوگو شهرلری آنلاداجاق! سن اؤزون بؤرادان وطنداشلاریمیزین تؤریزم مدنیّتینی باشا دؤش. ائله همین سببدن وطنداشلاریمیز بؤ اؤزاق سفرلردن آنجاق یئییب- ایچمگی، آیلینیب- سفیللنمگی و نهایت آلیش- وئریشی گؤدورلر. آفریقانین عجاییب دؤنیالاری ایله یاخیندان تانیش اؤلماق ایسه هئچ کیمسه‌نی ماراقلاندیرمیر.

● مثلده وار کی، روم شهری‌نین زیارتچیلری‌نین نئچه‌سیندن بؤ شهرده نه مؤدّت قالاجاغینی سؤروشدولار.

- بیر هفته قالاجاغام - بیر زیارتچی سؤیله‌دی.

- ائله ایسه، سیز بؤ شهردن نه ایسه بیر شئیلر آنلایا بیله‌جکسینیز.

باشقا زیارتچی همین سؤزغویا بئله جاواب وئردی:

- من ایسه ایکی هفته قالاجاغام.

- نه، یاخشی، اؤندا سیز روم شهریندن داها چوخ شئیلر آنلایا بیله‌جکسینیز.

اؤچونجو زیارتچیدن سؤروشدولار:

- بس سیز، سیز نه مؤدّت قالماغی پلانلاشدیریرسینیز؟

- منمی؟ من بؤ شهرده بیر ایل قالماغی دوشونورم.

- ائله ایسه، سیز رؤمدان هئچ نه باشا دؤشه بیلمه‌یه‌جکسینیز!

● اصلینده، کئچمیش زامانلاردا آزاراق آداملارین آیاغی خاریجه تۆرپاغینا یئتیشردی. بۇ ایشه واختی ایله آنجاق مارکۆ پۆلۆ، یاقۇت حموی و ابن بطوطه‌لر قۆل قۆیاردی. اۆنلار ایسه گزدیگی اۆلکه‌لری یاخشیجا اۆیرنیب، اۆیرندیگی معلوماتلاری بیزیم اۆچون کیتابا یازاردیلار. ایندی ایسه اۆزاق سفره چیخا بیلن آداملارین سایی- حسابی یۆخدور، بۇنلار دۆنیانی دۆرد دۆلانیرلار، فرانسادان دۆنمه‌میش یۇنانیستانا اۆز تۇتورلار، اۆروپانین آلتینی اۆستونه چئویریرلر، آنجاق هر یۇردا یاد کیمی گیریب، یاد کیمی ده اۆرادان چیخیرلار. من ایسه بۇ سۆزلری دانیشیرامسا، آجی اۆلورام، دانیشمیرامسا، آجی‌یبرام.

اۆزونوزو سینایین:

۱ - متنده چیخیش ائدن شخصلرین هر بیری دۆنیانین اۆلکه‌لرینی گزمکدن نه فایدا اۆمور؟

۲ - تۆر کاتالۆقلاری هانسی بۆش سۆزلرله بزنمیشدیر؟

۳ - تۆر شیرکتلری هانسی مقصده جان آتیرلار؟

٤ - تۆر شیرکتلری هر شئیی اۆزلری یۇغوروب، اۆزلری ده یاپیرلار. بۇ سۆزون آنلامی حاقّیندا بیر قدر اطرافلی دانیشین.

٥ - دۆسلدۆرف شهری حاقّیندا کیملر معلومات وئردی؟ بۇ معلوماتلارین هانکیسی دۆغرو و هانکیسی یانلیش ایدی؟

٦ - رۆم شهرینده بیر ایل قالاجاغینی پلانلاشدیران زیارتچی نه اۆچون بۇ شهر حاقّیندا هئچ نه آنلامایاجاقمیش؟

۷ - دۆنیانی گزمگین کئچمیشله ایندیکی غایه‌سی آراسیندا هانسی اۆنملی فرق وار؟

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ -- بیز تؤرلارین بیرینه قؤشولوب، ایکی هفته‌لیک اوروپا سفرینه ----------

۲ -- عصبلریمیز بیر قدر دینجلدی و تاریملاریمیز بیر قدر ----------

۳ -- من آروادین اؤرگینجه اؤلسون ---------- بؤ سفره راضیلیق وئردیم.

٤ -- منه ائله گلیر کی، تؤر کاتالؤقلاری‌نین دانیشدیغی سؤزلر بیر ایلغیمدیر، ---------- دیر.

٥ -- گؤرونور کی، سن یئنه ده جین ---------- گیرمیشسن.

٦ -- بیر سؤروشان اؤلایدی کی، آده سنین بتهؤونله نه یین ---------- دؤشوب.

۷ -- تؤریستلر سؤن قپیکلرینی خرجله‌ییب، ---------- چیخیرلار.

۸ -- قؤی وارلیلار دؤنیانی دؤرد دؤلانسینلار، وارلیغا نه ----------؟

۹ -- منیم کیمی آیینی چیلپاق، قارینی آجلارین ایتالیادا نه ایتیگی ----------؟

۱۰ - دیلینه قؤربان، بؤ سؤزلره لاپ ---------- یاراشار.

۱۱ - بؤ سؤزو ائشیدنده ائله بیل باشیما قاینار قازان ----------

۱۲ - کئچمیش زامانلاردا بئله ایشلره آنجاق بؤیوک سیاحلار قؤل ----------

۱۳ - نه قدر دئدیم، اؤ چایین آدی میسیسیپی دئییل، رایندير، وئجینه ----------

۱٤ - خانیم اؤز تای- توشلاریله دانیشاندا ---------- باشی گئتدیگی یئرلری آنلادیر.

۱٥ - بیزیم، دؤنیانین ----------ندا نه ایتیگیمیز آزیب بئله؟

قلمینیزی ایشه سالین:

«*چۆخ یاشایان چۆخ بیلمز، چۆخ گزن چۆخ بیلر.*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، دۆنیا اۆلکه‌لرینی دۆلانماق حاقّیندا مۆلاحیظه‌لرینیزی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جۆمله‌لردن فایدالانین:

۱ – هر اۆلکه‌نین باشقا گۆزللیکلری، هر ائلین باشقا دبلری وار. بۆ گۆزللیکلری دۆیماق و بۆ دبلری اۆیرنمک اینسانین دۆنیا گۆروشونه اۆنملی تأثیرلر بۆراخا بیلر.

۲ – تۆریزم ساده‌جه عبث یئره خیاوانلاری دۆلاشماق، ایلنمک، سفیللنمک و بازارلیق ائله‌مک دئییل.

۳ – بیر اۆلکه‌یه گلمکدن اۆنجه اۆرانین دیلی، مۆسیقیسی، کئچمیش تاریخی، ایقتیصادی– سیاسی دۆرومو و فۆلکلورو حاقّیندا عۆمومی معلومات تۆپلاماق لازیمدیر.

٤ – هر خالقین دینی اۆنون فۆلکلورونون گۆزگوسودور. بیر اۆلکه‌نین دیلینی دانیشمادان اۆرانین گۆزللیکلرینی باشا دۆشمک مۆمکون دئییل.

فیکرینیزی سۆیله‌یین:

۱ – بیر اۆلکه‌نین تۆریست جاذیبه‌سی نه‌دن ایرلی گلیر؟ ان چۆخ تۆریست جلب ائدن اۆلکه‌لر هانسیلاردیر؟

۲ – اۆلکه‌میزین تۆریزم ساحه‌سینده فعالیتی هانسی انگللرله قارشی– قارشییادیر و اۆنلارین آرادان قالدیرما یۆللاری هانسیلاردان عیبارتدیر؟

۳ – وطنداشلاریمیز نه اۆچون حقیقی تۆریزم مدنیّتی ایله یاددیرلار و نه اۆچون خاریجی اۆلکه‌لرین یانلیش جاذیبه‌لرینه آلدانیرلار؟

آردی وار...

... اؤنجه‌کی صحیفه‌دن دوام ائدیر

٤ - تؤریزم اؤجاغی اؤلان اؤلکه‌لر بؤ فعالیت ساحه‌سیندن هانسی مادی و معنوی خئییرلری گؤرورلر و هانسی ضررلره معروض قالیرلار؟

٥ - سیزجه آفریقا بؤلگه‌سی‌نین جاذیبه‌لری هانسیلاردیر؟

٦ - بیر خاریجی اؤلکه‌ده تؤریست کیمی سفرده اؤلارکن هؤتلده قالماغی ترجیح ائدردینیز، یؤخسا بیر یئرلی عائیله ایله بیرلیکده اؤلماغی؟ بؤنون سببی نه‌دیر؟

٧ - هانسی اؤلکه‌یه سفر ائله‌مگین رؤیاسیندا‌سینیز؟ بؤ اؤلکه‌نین هانسی جاذیبه‌لری وار؟

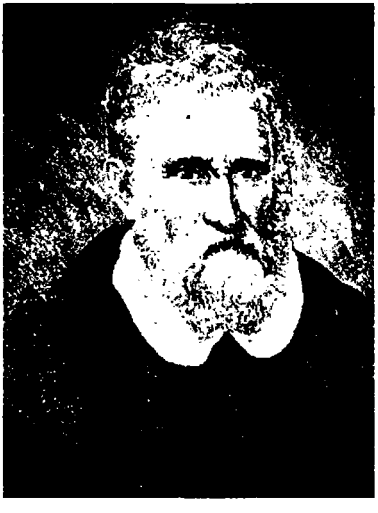

مارکو پولو (میلادی ۱۳۲٤ - ۱۲٥٤)، ونیز دؤغوملو سیاح. مارکو پولو شرق اؤلکه‌لرینه، اؤ جؤمله‌دن چین اؤلکه‌سینه سفر ائتمیش ایلک اؤروپا سیاحی سایی‌لیر. اؤنون شرق اؤلکه‌لری حاقّیندا وئردیگی معلومات اؤروپالیلارین دؤشونجه‌سینه گؤجلو تأثیر بؤراخدی.

مۆرکب فعللر:

بۆ فعللری اۆیارلی بیچیمده جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

آزماق	دۆلانماق	چیخماق	چئویرمک	یئرلشمک
تۆتماق	دۆلماق	ایشله‌مک	داریخماق	گۆتورمک
سالماق	وئرمک	چیخماق	قاتماق	دۆنمک

۱ – قۆی وارلیلار دۆنیانی دۆرد ————

۲ – نه قدر زنگ ائله‌دیمسه، جاواب وئرمه‌دین، بیرجه هارادا یۆخا ———— ؟

۳ – منیم بۆ سفره گئتمگه کۆنلوم یۆخدو، آرواد عینادیندان ————

٤ – تۆر شیرکتلری اینسانلاری قاباقلارینا ———— ، عاغیلا سیغمایان یئرلره سۆخولورلار.

٥ – تۆریستلر سۆن قیپکلرینی خرجله‌یب، سۆنگه ————

٦ – منیم کیمیلرین ایتالیادا نه ایتیگی ———— ، بۆنا هانسی جیب دۆزر؟

۷ – بۆ تۆریستلر اۆروپانین آلتینی اۆستونه ————

۸ – آنادۆلو تۆریزم باخیمیندان دۆنیادا اۆن سیرادا ————

۹ – تۆر کاتالۆقلاری خالقین جیبینی بۆشالتماق اۆچون اۆنلاری دیله ————

۱۰ – اینسان یاشا ———— جا بیر قدر عاغیلا گلسه، نه یاخشی اۆلار.

۱۱ – منیم سۆزلریم نه قدر عاغیللیجا اۆلسا دا، بۆ ایسماعیللین بئینینه ————

۱۲ – بۆنلارین اۆز وطنلرینده حۆوصله‌سی ———— ، چاره‌سیزلیکلدن اۆروپایا اۆز تۆتورلار.

۱۳ – تۆر شیرکتلری بیزیم آبداللیغیمیزدان ایلده میلیونلار دۆلار منفعت ————

۱٤ – بیز بۆ شهردن هئچ یئره گئده‌سی دئییلیک، چۆنکی بیز بۆرادا کۆک ————

۱٥ – من چۆخدان بری مشهد سفرینی آرزولاییرام، آنجاق آرواد کۆنول ————

شۆهودی و غئیر- شۆهودی خبر :

۱- *یاشار دئییردی کی، اۆنون حیات یۆلداشی گزیب- دۆلانماق دۆشکونودور.*

۲- *یاشارین حیات یۆلداشی گزیب- دۆلانماق دۆشکونو ایمیش.*

۳- *آیواز دئدی: «کئچن آی اۆروپا سفرینه چیخاجاقدیم».*

۴- *آیواز کئچن آی اۆروپا سفرینه چیخاجاقمیش.*

آشاغیداکی میثاللاری غئیر- شۆهودی قۆرولوشدا ایفاده ائدین:

۱ - آیدین بئله اینانیر کی، چۆخ یاشایان چۆخ بیلمز، چۆخ گزن چۆخ بیلر.

۲ - قارداشیم سۆیله‌دی کی، بۇ سفرده خالقلارین دیلرینی اؤیرنه‌جک.

۳ - یاشارین فیکرینجه، بۇ سۆزلر آنجاق کاتالۆقلارا یاراشار.

٤ - تۆر بلدچیسی سۆیله‌دی: «بتهۆون بۇ اثوده یاشاییب یارادیردی».

۵ - ایندی باشا دۆشدوم، بۆتون بۇنلار چۆرک آغاجیدیر.

٦ - گۆر ها، بیزیم بتهۆونین صنعتینی باشا دۆشوب- دۆشمه‌دیگیمیز بیر اۆ قدر ده اهمیتلی دئییل.

۷ - ایسماعیل اۆلدن منه دئدی کی، بۇ خرجلره جیب دۆزمه‌یه‌جک.

۸ - قادین سۆیله‌دی: «بۇ شهردن آخان چایین آدی میسیسیپی اۆلاجاق».

۹ - یاشار چۆخ عصبیلشدی، چۆنکی اۆ سانیردی کی، خالاسی قیزی نزاکتله اثولنه‌جک.

۱۰ - سن فیکیرلشیردین کی، بیزی نه واختا کیمی آلداداجاقسان؟

۱۱ - آیواز ایدّیعا ائله‌ییردی کی، هامی‌نین گۆزونون اؤنونده ۲۰۰ کیلۆلوق بیر یۆکو قالدیرمیشدی.

۱۲ - کیتابلارا گۆره، ایتالیالی سیاح مارکۆ پۆلۆنون آیاغی چین اۆلکه‌سینه چاتمیشدی.

۱۳ - اۆچونجو زیارتچی سۆیله‌دی کی، رۆم شهرینده بیر ایل قالاجاق.

۱٤ - بۇ اۆزدن اۆ رۆم شهری حاقّیندا هئچ نه آنلامایاجاق.

۱۵ - شیرکت بۇ ایل ۵ میلیون تۆمن منفعت گۆتورمگه چالیشیردی.

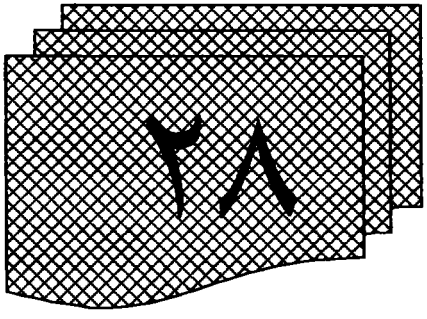

اینسان کؤچو

اینسانلار تاریخدن اؤنجه‌کی چاغلاردان بری یئنی یؤرد سؤراغی ایله اؤزاق یؤللارا اؤز تؤتوب، یئر اؤزونو دؤلاشمیشلار. نئچه مین ایله دوام ائدن بؤ گؤچلو اینسان آخینلاری نتیجه‌سینده یئر اؤزونون اتنیک منظریه‌سی زامان- زامان دَییشمیشدیر. آمریکا و اوْسترالیا بؤلگه‌سی‌نین بؤگؤنکو اتنیک منظریه‌سی ۵۰۰ ایل بؤندان اؤنجه‌کی دؤرومدان مؤقاییسه‌یه گلمز درجه‌ده فرقلیدیر. بؤ گؤن بیر چؤخ شهرلر و اؤلکه‌لرین اهالیسی سؤزون گئنیش معناسیندا «گلمه» خالقلار ساییلیر و اسکی آنا یؤردوندا یاشایان بیر اینسانلا قارشیلاشماق اوْچون دؤنیا اؤلکه‌لرینده اؤزون- اؤزادی بیر علمی سفره چیخماق لازیمدیر.

سؤمرلر تخمیناً میلاددان ۵۰۰۰ ایل اؤنجه اؤرال- آلتای بؤلگه‌سیندن کؤچه باشلاییب، گؤنئی یؤردلارا اؤز تؤتدولار. اؤنلار بین‌النهرین بؤلگه‌سینده، ایکی چایین قؤووشاغیندا گؤجلو دؤولت قؤروب، یؤکسک بیر مدنیّت یاراتدیلار. اؤنلارین، خؤصوصیله پروْفسور فریتز هؤمِلین (میلادی ۱۹۳٦- ۱۸۵٤) آراشدیرمالاری‌نین ایشیغیندا، پروْتوتؤرک دیلینه باغلی بیر اؤلوس اؤلدوغو آرتیق تثبیب اؤلموشدور. چؤخ گؤمان کی، سؤمرلر میلاددان ۵۰۰۰ ایل اؤنجه اؤرتا آسیاداکی آنا یؤردلاریندان آیریلاراق

اؤز آسیایا گلیب، داها سؤنرا بین‌النهرین بؤلگه‌سینه اؤز تؤتموشلار. بؤنلار اؤزلرینی بین‌النهرینده، ایکی چایین قؤووشاغیندا منزیل باشینا چاتمیش حساب انتمیشدیلر. سؤمرلر اینسان مدنیّتینه دَیَرلی خیدمتلر گؤسترمیشلر. تاریخده ایلک دفعه اؤلاراق گؤنش ایلینی ۱۲ آیا، هر آیی ۳۰ گؤنه، هر گؤنو ۲٤ ساعاتا، هر ساعاتی ٦۰ دقیقه‌یه و دقیقه‌نی ٦۰ ثانیه‌یه بؤلمک تشبّؤثو و بیر چؤخ ایختیراعلار، اؤ جؤمله‌دن تَکَرین ایختیراعسی سؤمرلره منسوبدور.

اسکی دؤنیادا باش وئرن گؤجلو اینسان آخینلارینداں بحث ائدرکن فینیقلرین تخمیناً ۱۰۰۰ ایل میلاددان اؤنجه آرالیق دنیزی‌نین ساحیللرینه کؤچوب، اؤرالاردا مسکن سالماقلارینی قئید ائتمک اؤلار.

هؤنلار تخمیناً میلادی ۳۷۰- جی ایلده آسیا و اؤروپانین شرقینی ایشغال ائدیب، بؤ بؤلگه‌ده بؤیوک نؤفوذ و قؤدرته مالیک اؤلموشدولار. هؤن سؤیلاری آرتیق ٤۳۰- جو ایلده آتیلانین باشچیلیغی آلتیندا گئنیش یؤردلاری اؤز ایستیلاسینا آلمیش، بؤیوک بیر دؤولت یاراتمیشدیلار. بؤ دؤولتین مرکزی آراز چایی‌نین گؤنئی ساحیلینده یئرلشن «بالاساغؤن» شهری اؤلموشدو.

میلادی ٤- جو و ٥- جی عصرلرده هؤنلارین آسیا و اؤروپا دؤزنلیکلرینه شامیل اؤلان گئنیش بیر ساحه‌ده یاییلماقلاری دوام ائدیردی. بؤ گؤجلو آخینلار نتیجه‌سینده یئرلی اهالی اؤز یؤردلارینی بؤراخیب، باشقا یؤردلارا کؤچمک مجبوریتینده قالیردیلار. بؤ ایسه مؤهاجیرت دالغالارینی داها دا گئنیشلندیریردی.

میلادی ۷- جی عصرده ایسلام بایراغی آلتیندا گئنیش اؤلچوده باش وئرن مؤسلمان آخینلاری تاریخین ان بؤیوک کؤتله‌وی مؤهاجیرتلر سیراسینا داخیلدیر. مؤسلمانلار ۱۰۰ ایلدن قیسا بیر زامان ایچینده بیر طرفدن هیندوستان، باشقا طرفدن فرانسا حؤدودلارینا کیمی اؤزانان گئنیش بیر ساحه‌یه یاییلدیلار. بؤرادا ایسلام دینی‌نین یاییلماسی ایله مؤسلمانلارین مؤهاجیرت دالغالاری آراسیندا اینجه بیر فرقه فیکیر وئرمک لازیمدیر. تاریخی آراشدیرمالار گؤسترییر کی، ایسلام دینی اؤز معنوی دَیَرلری حسبینا قیسا زامان سؤره‌سینده گئنیش بیر جؤغرافیایا یاییلمیشدیر و اؤلکه‌لرین اهالیسی کؤنوللو شکیلده بؤ یئنی یاشاییش طرزینی باغرینا باسمیشلار. مؤسلمان مؤهاجیرتلرینی تکجه «عرب مؤهاجیرت دالغاسی» چرچیوه‌سینه محدودلاشدیرماق اؤلماز، چؤنکی

ایسلام دینی تخمینا باشلانغیجدان بری چئشیدلی میلتلری احاطه ائتمیشدیر. بۆ اۆزدن مۆسلمان مۆهاجیرتلری بۆیوک ایسلام مدنیتی یاراناندان سۆنرا باش وئرن بیر حادیثه ساییلیر و داها چۆخ سیاسی، علمی و مدنی سببلردن ایرلی گلمیشدیر.

تۆرکلرین آنا وطنی، بیر چۆخ تدقیقاتچیلارین فیکرینجه، تیانشان داغلاری‌نین غرب و شیمال یاماجلاری و آرال گۆلونون ساحیللری اۆلموشدو. بۆنلارین ان آزی میلاددان ٤٥٠٠ ایل اۆنجه بۆگۆنکو تۆرکوستاندا یاشادیقلاری آرتیق علم دۆنیاسینا آیدین اۆلموشدور.

تۆرکلر میلادی ١٥- جی عصرده کیچیک آسیادان آنادۆلو و بالکان یاریم‌آداسینا دۆغرو مۆهاجیرته کئچدیلر. عۆثمانلی تۆرکلری ١٤٥٣- جۆ ایلده قۆسطنطنیه شهرینی تۆتوب، داها سۆنرا ویئن شهری‌نین حۆدودلارینا کیمی یاییلدیلار. آنادۆلو و بالکان یاریم‌آداسی‌نین تۆرکلرین ایستیلاسینا دۆشدوگو سببیله اۆروپالیلارین شرقه دۆغرو مۆستملکه‌چی آخینلاری‌نین قارشیسیندا بیر مانیعه دیکلدی. اۆروپالیلار شرق اۆلکه‌لرینه، اۆ جۆمله‌دن هیندوستانا ایستیلا یۆللارینی باغلی گۆردوکده، باشقا یۆللارا اۆز تۆتدولار. بئله‌لیکله آمریکا بۆلگه‌سی‌نین کشف اۆلماسینا شرائیط یاراندی. باشقا طرفدن تۆرکلرین قارشیسیندان قاچان بیزانسلار اۆروپا اۆلکه‌لرینه سیغینیردیلار. بۆ قاچقینلارلا بیرلیکده بیر چۆخ باشی‌بیلیکلی عالیملر ده اۆروپا اۆلکه‌لرینه گلیب، اۆرادا رۆنسانس یاخۆد اینتیباه دۆورونون دۆغولوشونا اۆیغون شرائیط یارادیردیلار.

اۆغوز تۆرکلری میلادی ١١- جی عصرین ایکینجی یاریسیندا تۆرکوستاندان آذربایجانا گلیب، اۆرادا مین ایللردن بری یاشاماقدا اۆلان سۆیداشلارینا قۆووشدولار.

تثبیت اۆلونمامیش نظریه‌لر اساسیندا، آریالار اۆرال داغلاری‌نین قۆزئی یاماجلارینداں آخیشیب، میلاددان اۆنجه ایکینجی مین‌ایللیکده اۆرتا آسیانین یاشیللیقلارینا چاتمیشلار. اسکی تاریخ اۆزره مۆتخصیصلرین بیر چۆخو آریالارین آنا یۆردونو، هیند- اۆروپا خالقلاری‌نین بیر قۆلو اۆلاراق، وۆلقا چایی‌نین ساحیللری، باشقا عالیملر ایسه بالتیک دنیزی‌نین ساحیللری اۆلاراق قئید ائتمیشلر. سۆن زامانلار ایسکاندیناوی بۆلگه‌سی بۆ خالقلارین آنا یۆردو اۆلاراق قئید ائدیلمیشدیر. آنجاق آریالار اۆز کۆچونو اۆرتا آسیادا نئچه یۆز ایل دایاندیریب، داها سۆنرا اۆزو جنوب یۆردلارینا ساری آخیشیب، میلاددان تخمیناً ٩٠٠ ایل اۆنجه ایرانا و هیندوستانا دۆغرو ایستیقامت

آلمیشدیلار. هیند- اؤروپا میلّتلری و هیند- اؤروپا دیللر نظریه‌سینی اینگیلیستانلی عالیم ویلیم جوْنز (میلادی ۱۷۹٤- ۱۷٤٦) تئوریزه ائتمیشدیر، آنجاق بوُ نظریه، علمی اؤلچولره تام اؤیغون گلمه‌دیگینه گؤره، کسکین تنقیدلره معروض قالماقدا، و داها چوْخ علمی آراشدیرمالار طلب ائتمکده‌دیر.

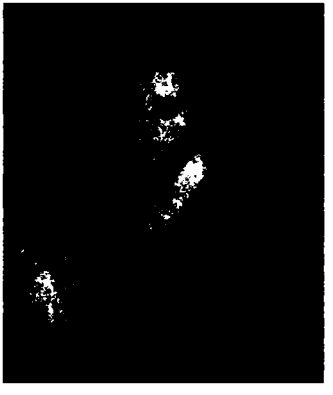

ویلیام جوْنز (میلادی ۱۷۹٤- ۱۷٤٦) هیندوستاندا درویال آسیاتیک جمعیتی آدلی بیر درنک یاراتمیش و اؤ درنکده چالیشارکن، سانسکریت دیلینی اساس گؤتوره‌رک، هیند- اؤروپا دیللر نظریه‌سی‌نین تملینی قؤیموشدور.

بوّتون کؤچری ائللر دیار- دیار یئرلی اهالی‌نین دینجلیگینی پوْزاراق، اؤنلارین یوُردوندا مسکن سالیردیلار. یئرلی اهالی آخیشیب- گلن بوُ اینسانلارین دوْست یا دوْشمن اؤلدوغونو نئجه آییرد ائتسین؟ اؤنلارین دوْستلوغونا نئجه بئل باغلاسین؟ اؤنلارا قارشی نئجه داورانسین؟ ایکی خالق لازیم گلینجه بیر- بیرینه قارشی سرتلیک گؤستریردیلر. واخت‌آشیری قیلینج- قالخان ایشه دوْشوردو، قاچ- قوْو باشلانیردی. بوُ دارتیشمالار اؤزون موّدّت دوام اندیردی، آنجاق واختی گلینجه ایکی خالق بیر- بیرینه قوْورشوردو و حیات اؤز آخارینا دوْشوردو.

اینسانلارین یوُرددان- یوُردا بوُ آمانسیز کؤچونون سببی نه ایدی؟ چوْخ گوُمان کی، اؤنلار اؤزلرینه یاشیل اؤیلاق، مال- قاراسینا اؤتلاق و معیشت اؤچون تارلا سوْراغی ایله یوُرددان یوُردا کؤچورموشلر. یوْل کسن تهلوْکه‌لر و دوْشمن واهیمه‌سی ایسه بؤنلارین عزمینی قیرا بیلمیردی. بیر چوْخ اینسانلار دا زوْر گوْجونه بؤگوْنکو یوردلارینا کؤچورولموشلر. لاکین چوْخ گوُمان کی، شیمال یوُردلارینداکی شاختالارین سرتلشمه‌سی و قوُراقلیقلارین باشلانماسی بوُ خالقلاری سیخینتییا سالیب، اؤز یوُردوندان

کۆچمگه مجبور ائتمیشدی.

نۆفوسون آرتماسی بیر چوخ تاریخچیلرین طرفیندن اینسان کۆچلری‌نین باشلیجا سببی کیمی قلمه وئریلمیشدیر. لاکین بۇ حۆکمله راضیلاشماق آسان دئییل، چۆنکی اسکی دۆنیادا اینسان نۆفوسونون بیر اۆلکه‌یه سیغا بیلمه‌یه‌جک درجه‌ده آرتماسی علمی حسابلامالارا اۆیغون گلمیر. اصلینده بیر چوخ مدنیّتلر، اۆ جۆمله‌دن هۇن مدنیّتی‌نین تاریخدن سیلینمه‌سینه بۇ خالقلارین چوخ گئنیش بیر ساحه‌ده یاییلماسی و نۆفوسلاری‌نین سئیرلدیگی سبب اۆلموشدور.

اۆلا بیلسین کی، اینسان رۇحونون گیزلنجینده بیر نۇوع یئنی یۇرد دیلگی مۇوجوددور. اۆزاق یۆللاردان اینسانین قۇلاغینا نه ایسه بیر چاغیریش سسی گلیر. بۇنا پارلاق میثال اۆلاراق اۆروپالیلارین ۱۵- جی عصرده یئنیجه کشف اۆلونموش آمریکا بۆلگه‌سینه آخینلارینی نظردن کئچیرمک اۆلار. اینسانلارین بۇ یۇردا آخیشیب- گلمه‌سی‌نین سببی معیشتین چتینلیگی یاخۇد نۆفوسون آرتماسی دئییلدی. اینسانلار ساده‌جه ثروت و شۆهرت ماراغی ایله بۇ اوزاق یۇردا اۆز تۆتموشدولار. بۇ یئنی دۆنیایا اۆغورلو- اۆغورسوز مۆهاجیرت دالغالاری سۇنوب- سنگیمه‌دن هله ده دوام ائتمکده‌دیر.

اۆزونوزو سینا یین:

۱ - سۇمرلر کیم ایدیلر، دیللری نه ایدی، کۆچلرینی هارادان باشلادیلار و هارادا منزیل باشینا چاتدیلار؟

۲ - سۇمرلر اینسان مدنیّتینه هانسی قۇللوقلاری گۆسترديلر؟

۳ - هۇن دۆولتی‌نین مرکزی نئجه آدلانیردی و هارادا یئرلشیردی؟

٤ - تۆرکلرین آنادۆلو و بالکانا دۆغرو ایرلیله‌ییشی هانسی تاریخی گلیشمه‌لره سبب اۆلدو؟

۵ - آریالارین آنا وطنی هارا ایدی و هانسی ایستیقامتده کۆچوردولر؟

٦ - کۆچکونلرله یئرلیلرین مۆناسیبتی نئجه اۆلوردو؟

۷ - اینسان مۆهاجیرتلری‌نین کئچمیشده سببی نه‌ایدی؟

۸ - متنده هیندوستان اۆلکه‌سی ایله باغلی هانسی فیکیرلر اۆرتایا چیخدی؟

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ - آسیانین بؤگؤنکو اتنیک ترکیبی ۵۰۰ ایل اؤنجه‌سیندن ———— درجه‌ده فرقلیدیر.
۲ - سؤمرلر ۵۰۰۰ ایل میلاددان اؤنجه اؤرال- آلتای بؤلگه‌سیندن کؤچه باشلاییب، گؤنئی یؤردلارا اؤز ————
۳ - اؤنلار بین‌النهرینده، ایکی چایین ———— یندا گؤجلو بیر دؤولت یاراتدیلار.
٤ - اؤنلار اؤزلرینی بین‌النهرینده آرتیق ———— چاتمیش حساب ائدیردیلر.
٥ - میلادی ۷- جی عصرده باش وئرن گؤجلو مؤسلمان ———— لاری تاریخین ان بؤیوک کؤتله‌وی مؤهاجیرتلر سیراسینا داخیلدیر.
٦ - تؤرکلرین ———— میلاددان ٤٥۰۰ ایل اؤنجه بؤگؤنکو تؤرکوستاندا یاشادیقلاری آرتیق علمی جهتدن تثبیت اؤلموشدور.
۷ - تؤرکلرین آنادؤلونو تؤتماسی نتیجه‌سینده اؤروپالیلارین مؤستملکه‌چی آخینلاری‌نین قارشیسیندا بیر مانیعه ————
۸ - اؤغوز تؤرکلری میلادی ۱۱- جی عصرده تؤرکوستاندان آذربایجانا گلیب، بؤرادا مین ایللردن بری یاشاماقدا اؤلان ———— قؤووشموشدولار.
۹ - آریالار ———— نئچه یؤز ایل اؤرتا آسیادا دایاندیراندان سؤنرا، اؤزو جنوب یؤردلارینا ساری آخیشدیلار.
۱۰ - یؤل کسن تهلؤکه‌لر و دؤشمن واهیمه‌سی اؤنلارین عزمینی ———— بیلمیردی.
۱۱ - یئرلی اهالی آخیشیب- گلن بؤ اینسانلارین دؤست یاخؤد دؤشمن اؤلدوغونو نئجه ———— انتسین؟
۱۲ - ایکی خالق لازیم گلینجه بیر- بیرینه قارشی ———— گؤستریردیلر.
۱۳ - اؤندا گؤروردون، قیلینج- قالخان ایشه دؤشدو، ———— باشلاندی.
۱٤ - واختی گلینجه ایکی خالق بیر- بیرینه قؤووشوردو و حیات اؤز ———— دؤشوردو.
۱٥ - اسکی دؤنیادا اینسان نؤفوسونون بیر اؤلکه‌یه ———— جک درجه‌ده آرتماسی علمی حسابلامالارا اؤیغون گلمیر.

قلمینیزی ایشه سالین:

«*دیدرگینلر*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، سؤن واختلار اؤلکه‌میزدن باشقا اؤلکه‌لره کؤچن وطنداشلاریمیزین مؤهاجیرتلری‌نین سببینی و اؤنلارین مؤهاجیرتده‌کی یاشاییش شرائیطینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ – هر قؤشا اؤز یؤواسی خؤشدور.
۲ – وطنداشلاریمیز خاریجی اؤلکه‌لرده بیر چؤخ تحقیرلره و آیری سئچکیلیکلره معروض قالیرلار.
۳ – بؤنلار مادی جهتدن بعضاً نه قدر ریفاهدا اؤلسالار دا، یاد خالقلارا اؤرک قیزدیرا و اؤنلارین دؤستلوغونا بئل باغلایا بیلمیرلر.
٤ – اینسانی آنا یؤردوندان هئچ کیم قؤوا بیلمز، حال‌بؤکی اینسانین یاد اؤلکه‌لردن هر زامان قؤوولماق احتیمالی وار. چؤخلاری بؤ گؤونسیزلیگی اؤزونه سیغیشدیرا بیلمیر.
٥ – اؤخوموشلاریمیز یادلارا بئل باغلایینجا، قؤی اؤز دؤغما خالقیمیزین ریفاهی و باشی‌اؤجالیغی اؤغروندا جان قؤیوب، شرف قازانسینلار.

فیکریئیزی سؤیله‌یین:

۱ – بؤگؤنکو مؤهاجیرتلر هانسی سببلردن ایرلی گلیر و کئچمیشدن نئجه فرقلنیر؟
۲ – بؤگؤنلر جاوانلار داها چؤخ مؤهاجیرته گیریشیر، یؤخسا یاشلیلار؟ بؤنون سببی نه‌دیر؟
۳ – دؤولت اؤلکه‌میزدن کؤچنلرین سایینی آزالدیب، کؤچنلری وطنه قاییتماغا رؤحلاندیرماق اؤچون هانسی تشبّؤثلره ال آتا بیلر و هانسی اؤلچولری گؤتوره بیلر؟
٤ – مؤهاجیرلر عؤمومیتله یؤخسول اؤلکه‌لردن صنعتی اؤلکه‌لره کؤچورلر. بؤ جاذیبه نه‌دن ایرلی گلیر؟
٥ – وطندن کؤچنلرین سایی‌نین چؤخونو اؤخوموشلار تشکیل ائدیر، یؤخسا عادی وطنداشلار؟ بؤ کیمی مؤهاجیرتلر اؤلکه‌نین مدنی دؤرومونو نئجه تأثیرلندیریر؟

کؤمکچی فعللر و مؤرکب زامانلار:

ساده زامان	مؤرکّب زامان
اینسانلار یؤرددان یؤردا کؤچورلر	*کؤچوردولر*
اینسانلار یؤرددان یؤردا کؤچرلر	*کؤچردیلر*
اینسانلار یؤرددان یؤردا کؤچموشلر	*کؤچموشدولر*
من بؤ شهرده قالاجاغام	*قالاجاقدیم*

آشاغیداکی جؤملهلری مؤرکّب زاماندا ایفاده ائدین. معنا و زامان آنلاییشی‌نین دَییشمه‌سینه فیکیر وئرین:

۱ - اینسانلار یئنی یؤرد سؤزاغی ایله اؤزاق اؤلکه‌لره اؤز توّتورلار.
۲ - بؤ مؤهاجیرتلر دؤنیانین اتنیک منظره‌سینی دَییشیر.
۳ - سؤمرلر بین‌النهرین بؤلگه‌سینه اؤلاشیرلار.
٤ - آریالار یاشیل گؤنئیلره اؤز توّتموشلار.
٥ - اؤنلار بؤگؤنکو ایران و هیندوستان توّرپاقلارینا ایستیقامت آلاجاقلار.
٦ - هؤنلار بؤیوک بیر دؤولت یاراداجاقلار.
۷ - مؤسلمانلار بؤگؤنکو فرانسا اؤلکه‌سی‌نین سینیرلارینا چاتاجاقلار.
۸ - مؤستملکه‌چیلر هیندوستان اؤلکه‌سینی ایستیلا آلتینا آلاجاقلار.
۹ - بیزانس دؤولتی تئزلیکله اؤرتادان قالخاجاق.
۱۰ - بیز سیزین دؤستلوغونوزا بئل باغلایاجاغیق.
۱۱ - حیات بیر داها اؤز آخارینا دؤنه‌جک.
۱۲ - دؤشمن بیزیم عزمیمیزی قیرا بیلمه‌یه‌جک.
۱۳ - بؤتون بؤنلار علمی حسابلامالارا اؤیغون گله‌جک.
١٤ - باشیمیزا هر نه گله‌جکسه، قؤی گلسین.
۱٥ - میلّتلر چؤخ گئنیش بیر ساحه‌ده یاییلسالار، محو اؤلاجاقلار.

مۆرکب فعللر:

بۆ فعللری یاراشیقلی قۆرولوشدا بۆش یئرلره کۆچورون:

چالماق	یاراتماق	اۆغراماق	وئرمک
باغلاماق	دیکلمک	گلمک	گۆسترمک
قۆرماق	سالماق	کئچمک	تۆتماق

۱ – خالقلارین چۆخو تاریخدن اۆنجه‌کی چاغلاردان بری اۆزاق یۆردلارا اۆز ————————

۲ – یئر اۆزونون بۆگۆنکو اتنیک منظره‌سی ۱۰۰۰ ایل بۆندان اۆنجه‌سی ایله مۆقایسه‌یه ————————

۳ – فینیقلر میلاددان ۱۰۰۰ ایل اۆنجه آرالیق دنیزی‌نین ساحیللرینده مسکن ————————

٤ – سۆمرلر بین‌النهرینده گۆجلو بیر دۆولت ————————

٥ – اۆنلار اینسان مدنیّتینه دَیَرلی خیدمتلر ————————

٦ – آنادۆلو و بالکان یاریم‌آداسی ۱۵– جی عصرده تۆرکلرین الینه ————————

۷ – بئله‌لیکله مۆستملکه‌چیلرین شرقه دۆغرو آخینلاری‌نین قارشیسیندا بیر مانیعه ————————

۸ – یئرلیلر آخیشیب گلن بۆ یابانچیلارین دۆستلوغونا نئجه بئل ————————

۹ – بعضی تاریخچیلر نۆفوسون آرتماسینی اینسان مۆهاجیرتلری‌نین باشلیجا سببی کیمی قلمه ————————

۱۰ – بیزانس ایمپراتۆرلوغو ۱۵– جی عصرده زاوالا ————————

۱۱ – بیزانسین بیلگینلری اۆروپا اۆلکه‌لرینه چکیلیب، رۆنسانس اۆچون اۆیغون شرائیط ————————

۱۲ – تۆرکلر ۱۵– جی عصرده بیزانسا غلبه ————————

فعلی ظرفلر:

۱- *تۆرکلر بۆگۆنکو آنادولو تۆرپاغینا گلندن سۆنرا گۆجلو بیر دۆولت قوردولار.*

۲- *تۆرکلر بۆگۆنکو آنادولو تۆرپاغینا* ***گلمزدن (گلمزدن اۆنجه، گلنه کیمی)*** *شرق بۆلگه‌لرینده یاشاییردیلار.*

بۆش یئرلره اۆیغون گلن کلمه‌لر یاراشدیرین:

۱ - سۆمرلر منزیل باشینا چاتـــــــــــــ ایکی چایین قۆووشاغیندا مسکن سالدیلار.

۲ - تۆرکلر آنادۆلونو آلـــــــــــــ بۆرادا بیزانسلار حۆکم سۆروردو.

۳ - مۆسلمانلار گئنیشله‌مگه باشلا-------- عربیستان یاریم آداسی‌نین اهالیسی داغینیق عشیره‌لر شکلینده یاشاییردیلار.

٤ - مۆسلمانلار قافقازا اۆلاشـــــــــــــ یئرلی اهالی ایسلام دینینه گیریشدیلر.

٥ - مۆستملکه‌چیلر هیندوستانی توتـــــــــــــ بۆ اۆلکه تۆرک سۆلاله‌لری‌نین ایداره‌سی آلتیندا ایدی.

٦ - بیزانس ایمپراتۆرلوغو داغیلـــــــــــــ آنادولودا بۆیوک قۆدرته مالیکدیلر.

۷ - آمریکا بۆلگه‌سی کشف اۆلـــــــــــــ یئرلی اهالی صۆلح ایچینده یاشاییردیلار.

۸ - ایرانلیلار ایسلام دینینه گیریشـــــــــــــ مۆختلیف تانریلارا عیبادت ائدیردیلر.

۹ - بۆ کیتابی اۆخو---------- رۆنسانس حاقّیندا چۆخ آز بیلگی‌یه صاحیب ایدیم.

۱۰ - بۆ نظریه اۆرتایا چیخـــــــــــــ هئچ کیم اینسان آخینلاری‌نین حقیقی سببینی بیلمیردی.

۱۱ - ایکی خالق باریشـــــــــــــ حیات اۆز آخارینا دۆشمه‌میشدی.

دیله گلسین

اؤیانیش سیرّینی، نئیسانلاری دیندیر، دیله گلسین،
قۆجا بۆ حکمتی، دۆورانلاری دیندیر، دیله گلسین.
نئجه ظۆلمتلری من بیر آخان اؤلدوز کیمی کئچدیم،
عشق اؤدوندان آلیشان جانلاری دیندیر، دیله گلسین.
نئجه داشدان داشا چیرپینماغیمین شرحی یاماندیر،
قارلی داغلارداکی تۆفانلاری دیندیر، دیله گلسین.
طاقتیم یۆخ دانیشام، قارداشا قارداش نئجه قییدی،
تۆکولن تۆرپاغا آل قانلاری دیندیر، دیله گلسین.
مۆبتلا اؤلماسا بیر کیمسه، بۆ نیسگیللری دۆیماز،
غۆصّه‌دن سینه‌سی شان- شانلاری دیندیر، دیله گلسین.
عشقدیر سلطنت، آلتینلا گۆموش کیمسه‌یه قالماز،
سن مدائینده‌کی ائیوانلاری دیندیر، دیله گلسین.
نه اؤچون رفرفی شۆخ گۆزلره شئیدا یارادیبلار،
گۆی چمنلرده‌کی جئیرانلاری دیندیر، دیله گلسین.

***شعر: ابراهیم رفرف**، فروردین ۱۳۷۶*

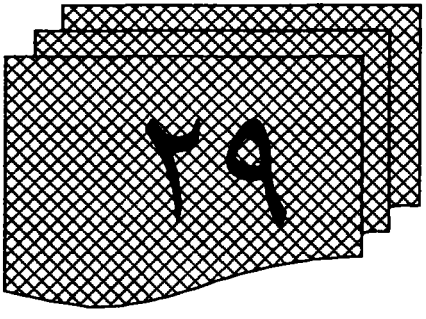

کؤورک طبیعت

ائلخان بؤگؤن نه‌دنسه بیر آز تؤتقون و قاراقاباق گؤرونور. ایستی‌قانلی، دؤیغولو دؤستو سئلتای اؤنو دیله تؤتور و اؤرگینی اله آلماغا چالیشیر.

● سنی یامان تؤتقون گؤرورم. خاطیرینه دَییب- تؤخونان- زاد اؤلمایيب کی؟

● دؤغرو دئمیشلر، آللاه درد ده وئرر، درمان دا. دؤغروسو، اؤرگیم یامان تؤتولموشدو، آمَا سنین گؤستردیگین قارداش قایغیسی منه تؤختاقلیق وئردی. آللاه هئچ کیمسه‌نی یار- یؤلداشسیز ائله‌مه‌سین. قارداش قارداشا چتین گؤنده، دار آیاقدا گرکدیر. ذاتاً من بؤ دؤنیادا یاشاماق اؤچون یارانمامیشام. یا منده، یا بؤ دؤنیادا، یا دا هر ایکیمیزده نه ایسه بیر

ترسلیک وار، بیر- بیریمیزله دۆزلیشه بیلمیریک. سۆز یۆخ، هر اینسانین ضعیف داماری اۆلار. ضعیف داماری قیجیقلایان دا آز دئییل. آمّا من چۆخلارینی گۆرورم کی، هئچ نه‌یی عئینینه آلمیر، هئچ نه‌دن سارسیلمیر. آجی بیر سۆز، کۆبود بیر داورانیش یاخۆد تیکانلی بیر دانیشیق اۆنلاری الدن سالمیر. دۆنیا باتیب، محو اۆلسا دا، اۆنلارین وئجینه دئییل. من ایسه بۆنون ترسینه اۆلاراق، غۆصّه داغارجیغییام. من بیر گریلمیش کامان کیمی‌یم. کاش من ده بیر قافا داش کیمی اۆلایدیم. کیمی بیر تیکانلی سۆز اۆرتایا دیغیرلادیرسا، کیمی قلبیمه بیرجه یۆل تۆخونورسا، سئلتای جانی، بیر هفته‌یه کیمی اۆزومو اله آلا بیلمیرم. گئجه‌لر یاتاقدا چابالاییرام، یۆخویا دۆشه بیلمیرم، قهردن بۆغولورام، درد اۆرگیمی دئشیر، سۆز ایچیمی دۆغراییر، حیرص باغیرساغیمی کسیر، کیمسه ده منی دیله تۆتا بیلمیر. کاش من ده چۆخلاری کیمی گۆنو قالین بیر آدام اۆلایدیم.

● بس سن هاردان بیلیرسن کی، گۆنو قالین آدام دئییلسن؟

● گۆنو قالین اۆلسایدیم، هئچ اۆلمازسا بۆ قدر آمانسیز اۆلمازدیم. هر یئتن بیرجه کلمه چیرکین سۆزله منیم آخیریما چیخا بیلمزدی.

● سنین هر یئتنین سۆزویله نه ایشین وار، آی جانی ساغ اۆلموش؟ مثل وار کی: *«ایت هۆرر، کاروان کۆچر»*.

● درد بیر اۆلسایدی، چکمگه نه واردی کی؟ اطرافیما گۆز گزدیریرم، بیر چۆخ آجیناجاقلی ایشلر نظریمه چارپیر. بیر گۆن دۆستومون اۆغلونون اۆیوشدوروجو ماده‌لره دۆشکون اۆلدوغونو انشیدیرم. اۆشاغی داما سالیبلار. دۆستوملا بیرلیکده اۆشاغی گۆرمگه گئدیریک. اۆلوب- کئچنلری یاخیندان ایزله‌ییب، دۆشونورم. گۆرورم، اۆشاقدا تاخسیر یۆخدور، تاخسیرلارین هامیسی یاراماز آتا- آنالاردادیر. اۆنلار اۆشاغین یانیندا دارتیشان زامان اۆتانمادان اۆلمازین سۆزونو اۆرتایا چکیبلر. ار آروادینی دۆیوب، بۆشاماقلا هده‌له‌ییب، ائودن قۆووب، باییرا آتیب. واخت‌آشیری اۆنون آتاسی‌نین گۆرونا سۆیوب. یازیق اۆشاق حیاتی‌نین ان کۆورک چاغیندا سارسیلیب، پیس یۆللارا چکیلیب.

بئله‌لیکله، گؤناهسیز آدام دیری‌گؤزلو دمیر بارماقلیقلار آرخاسیندا قالیب، حقیقی جینایتکار ایسه اؤنون گؤروشونه گلیب. جانیم، اتله دیرناغین آراسینا گیرمکمی اؤلار؟ بؤ آجیناجاقلی وضعیتی سینیره بیلمیرم. قانیم ترس ایشله‌ییر. ایرینلی چیبانا دؤنورم. اؤزولورم. نئچه گؤن کئچیر، اؤزومه بیر تهر توختاقلیق وئریرم. یارالاریمی بیر قدر ساغلدیرام. بیردن یئنه بیر تیکانلی سؤز، بیر آجی حقیقت مئیدانا چیخیر. یئنه باشیما قاینار قازان اندریرلر. یئنه جین تپه‌مه دؤیور. دلی دؤنوما گیریرم. حیرص باغیرساغیمی کسیر، هاوام چاتمیر، بؤغولورام. خؤش گؤنه حسرتم. دینجلیگیم بیر تؤکدن آسیلیدیر. ایچریمده مؤجادیله‌لر گئدیر. قابان اینسانلاری قؤیورام قاباغیما، دانلاییرام، اؤنلارلا سؤز گؤلشدیریرم. اؤنلارا اؤز حدّینی دانیتماغا چالیشیرام.

● سن بؤتون خالقی دؤزگون یؤلا نه سایاق گتیره بیلرسن، بؤی؟ آللاهین پئیغمبرلری اینسانلارین الیندن جانا دؤیوب، اؤمیدی اؤزولندن سؤنرا، آخیرباشی، آللاهدان اؤنلارین باشیا بلا یاغدیرماغی طلب ائله‌میشلر. دؤزدور، سن عادی اینسان دئییلسن، باشقا بیر خمیردن یؤغرولوبسان، آمّا آدینا قؤربان اؤلدوغوم پئیغمبر اینسانلا باجارا بیلمه‌دیکده، سن نه سایاق باجارارسان، آی باشی خئییرلی؟ اؤسته‌لیک، اؤنلارین مؤعجوزه گؤجو ده وار ایدی، بس سن؟ سنده بؤ دا یؤخدورا! بؤ اینسان اؤغلونو ایپه گتیرمک نه سنه قالیب، نه مه. بیز آنجاق اؤز کؤچوموزو سؤدان چیخارا بیلسک، بؤیوک باشدیر. اؤ کی قالدی، سنین ایچرینده جریان ائدن سؤز مؤجادیله‌لری، سنه بیر یؤل گؤستریم. بیر فیکری باشیدان چیخارماق اؤچون باشقا بیر فیکره گیریشمک لازیمدیر، چؤنکی طبیعت بؤشاوغو خؤشلاماز، بؤشلوق طبیعته یاددیر. اؤزونو قؤروماسان، قایغی‌نین یؤکو بئلینی قیرا-جاق، بؤ دؤشونجه‌لر سنین ایچرینی یؤنتالایاجاق. سنین کؤورک طبیعتینه گلینجه، بیر مثل وار کی:

گؤر سؤیود آغاجینا قؤش قؤنار، گؤزل اینسانا سؤز دَیر.

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – کیم سنین اؤرگینه ———— ، کیم خاطیرینه دَییب؟
۲ – قارداش قارداشا چتین گؤنده، دار ————دا گرکدیر.
۳ – سنده ده رحمتلیک آتان کیمی بیر ———— دامار وار.
٤ – بیر نفر قلبیمه تؤخوندوسا، بیر هفته یه کیمی اؤزومو اله ———— بیلمیرم.
٥ – ایکی قارداش دالاشیب دارتیشیردیلار و ———— سؤزونو اؤزه چکیردیلر.
٦ – من نه قدر چالیشیرامسا، بؤ آجیناجاقلی وضعیتی ———— بیلمیرم.
۷ – گؤناهسیز بیر اینسان ———— دمیر بارماقلیقلار آرخاسیندا قالیب.
۸ – یئنه ———— تپه‌مه دؤیور، ———— دؤنونا گیریرم.
۹ – حیرص باغیرساغیمی کسیر، هاوام ———— ، بؤغولورام.
۱۰ – سن عادی اینسان دئییلسن، باشقا خمیردن ————
۱۱ – بؤ اینسان اؤغلونو ———— گتیرمک بیزلیک دئییل، بؤ ایشه بیر مؤعجوزه گرکدیر.
۱۲ – بیز آنجاق اؤز ———— سؤدا چیخارا بیلسک، بؤیوک باشدیر.
۱۳ – بیر فیکری باشدان چیخارماق اؤچون باشقا بیر فیکره ———— لازیمدیر.
۱٤ – اؤزونو قؤروماسان، بیر گؤن ———— یؤکو بئلینی قیراجاق.

اؤزونوزو سینایین:

۱ – ائلخانین ضعیف داماری هانسیدیر؟ نه اؤچون بؤ دؤنیا ایله دؤزلیشه بیلمیر؟
۲ – اؤ نه اؤچون گؤنو قالین اینسانلاری خؤشبخت حساب ائدیر و اؤنلار کیمی اؤلماق آرزوسوندادیر؟
۳ – بؤ یاخینلاردا ائلخان هانسی بیر آجیناجاقلی اؤلایدان سارسیلمیشدی؟
٤ – داما دؤشن اؤغلان نه اؤچون دؤستاق اؤلموشدو و نییه گؤناهسیز ایدی؟
٥ – بؤ دؤستاق اؤغلانین آجیناجاقلی وضعیتینه کیم و نئجه سبب اؤلموشدو؟
٦ – سئلتای دؤستونو دیله تؤتماق اؤچون پئیغمبرلر حاقّیندا هانسی مسأله‌نی دانیشدی؟
۷ – صؤحبت زامانی طبیعتین هانسی اؤنملی قانؤنلاری‌نین بیرینه مؤراجیعت اؤلوندو ؟
۸ – سئلتای دؤستونو دیله تؤتماق اؤچون بیر ائل سؤزونو دیله گتیردی. بؤ ائل سؤزو هانسی ایدی و اؤنون داشیدیغی آنلام نه‌دن عیبارت ایدی؟

قلمینیزی ایشه سالین:

«*قایغی یؤکو*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب، کؤورک طبیعتلی اینسانلارین یاشاییشینی، ایچری دؤنیاسینی و اؤنلارین چکدیگی آجیلاری قلمه آلین. عئین زاماندا بؤنلاری «گؤنو قالینلار» ایله مؤقاییسه ائدین و لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤمله‌لردن فایدالانین:

۱ – گؤنو قالینلیق بؤگۆنکو دۆنیادا بیر قدر اینسانین خئیرینه‌دیر، یۆخسا حیاتین آجیلاری اینسانین آمانینی کسر.
۲ – گؤنو قالینلیق، بیر سؤزله، اینسانلارین چکدیگی آجیلارا و آغریلارا سایغیسیزلیق دئمکدیر. دۆنیا باتسا دا، بئله آداملارین وئجینه دئییل.
۳ – دؤیغوسال و کؤورک طبیعتلی آداملار بۆتون اینسانلارین قایغیسینا قالیرلار و بۆتون اینسانلارین آدیندان آلیشیب- یانیرلار. بئله اینسانلار هئچ واخت ظۆلم و حاقسیزلیقلا باریشا بیلمزلر.
٤ – گؤزللیگی باشا دۆشمک اۆچون چیرکینلیگی ده باشا دۆشمک لازیمدیر. دؤیغوسال و کؤورک طبیعتلی اینسانلار باخ بۆ سببدن هر زامان آجی‌یئرلار، چۆنکی اۆنلار گؤزللیگین وۆرغونودورلار. گؤزله وۆرغون اۆلان ایسه چیرکینلیکلرله باریشا بیلمز.

جۆمله قۆرولوشو:

۱- من بۆ دۆنیادا یاشاماق اۆچون یارانمامیشام، چۆنکی بۆ دۆنیا گؤنو قالینلار اۆچون بیر جنّتدیر.
۲- من گؤنو قالینلار اۆچون بیر جنّت اۆلان بۆ دۆنیادا یاشاماق اۆچون یارانمامیشام.

بۆ جۆمله‌لری یئنیدن ایفاده ائدین:

۱ – بۆ اۆشاق کی آتا- آناسی واخت‌آشیری دالاشاردی، عؤمرونون ان کؤورک چاغیندا سارسیلمیشدی.
۲ – بۆ اۆغلان کی باشقاسی‌نین یارامازلیغینا قوربان گئدیب، ایندی دمیر بارماقلیقلار آرخاسیندا قالیب.

آردی وار...

... اؤنجه‌کی صحیفه‌دن دوام ائدیر

۳ -- من بوُ آداما کی ادب- ارکان بیلمیر، اؤز حدّینی بیلدیره‌جگم.
٤ -- پئیغمبرلر کی اینسانین قافاسی قالینلیغیندان جانا دؤیموشدولار، آللاهدان بلا دیله‌دیلر.
٥ -- پئیغمبرلر کی مؤعجوزه گؤجونه مالیک ایدیلر، بوُ اینسانی ایپه- ساپا گتیره بیلمه‌دیلر.
٦ -- بیزیم ائلخان کی باشقا خمیردن یؤغرولوب، هاوایی یئره اؤزوندن چیخیر.
۷ -- بیر آدام کی اؤز کؤچونو سوُدان چیخارا بیلمیر، بیزه نه گؤن آغلایاجاق؟
۸ -- بیر آدام کی اؤزونو قؤرومادی و اؤزونو اؤدا- کؤزه ووُردو، بیر گؤن قایغی یؤکو بئلینی قیراجاق.
۹ -- بیزیم بوُ ائلخان کی قایغیلاری باشیندان آشیر و دائیما آلیشیب- یانیر، هاوایی یئره اؤز عصبلرینی یؤنتالایير.
۱۰ - من بوُ ایشه کی اتله دیرناغین آراسینا گیرمگه بنزه‌یير، نئجه راضیلیق وئریم؟
۱۱ - سنین بوُ سؤزلرین کی درین حکمتلرله دؤلغوندور، یاغ کیمی اؤرگیمه یاتیر.
۱۲ - بوُ اؤغلان کی ناحاق یئره دوُستاق اؤلوب و دائیما قؤورولوب- قاتلاشیر، گؤناهسیزدیر.
۱۳ - ائلخان کی دیشی دیلینی کسیر و خوُش گؤنه حسرتدیر، سحره کیمی یاتاغیندا چابالایير.
۱٤ - من بوُ آداما قارشی کی آغزیندان اؤلمازین سؤزونو ائشیتمیشم، ذرّه‌جه حؤرمت و سایغی دؤیمورام.

فعلین آرزو شکلی:

۱- *آرزو ائدیرم کی، من ده بیر قافاسی قالین آدام* ***اۆلام.*** (فعلین ساده آرزو شکلی)
۲- *نه* ***اۆلاردی،*** *من ده بیر قافاسی قالین آدام* ***اۆلا یدیم.*** (فعلین مۆرکب آرزو شکلی)

بۇ میثاللارین هانکیسیندا، دانیشان شخصین سۆزلری داها چۆخ اۆمیدله دۆلودور؟
بۇنلارین هانکیسی آرزونو، دیلگی، ایستگی، هانکیسی ایسه حسرتی تمثیل ائدیر؟

فعلین ساده آرزو شکلی

من گلم	بیز گلک
سن گله‌سن	سیز گله‌سینیز
اۆ گله	اۆنلار گله‌لر

من یازام	بیز یازاق
سن یازاسان	سیز یازاسینیز
اۆ یازا	اۆنلار یازالار

من گۆرم	بیز گۆرک
سن گۆره‌سن	سیز گۆره‌سینیز
اۆ گۆره	اۆنلار گۆره‌لر

من اۆچام	بیز اۆچاق
سن اۆچاسان	سیز اۆچاسینیز
اۆ اۆچا	اۆنلار اۆچالار

فعلین موّرکّب آرزو شکلی

من گله‌یدیم	بیز گله‌یدیک
سن گله‌یدین	سیز گله‌یدینیز
او گله‌یدی	اونلار گله‌یدیلر

من یازایدیم	بیز یازایدیق
سن یازایدین	سیز یازایدینیز
او یازایدی	اونلار یازایدیلار

من گوّره‌یدیم	بیز گوّره‌یدیک
سن گوّره‌یدین	سیز گوّره‌یدینیز
او گوّره‌یدی	اونلار گوّره‌یدیلر

من اوّچایدیم	بیز اوّچایدیق
سن اوّچایدین	سیز اوّچایدینیز
او اوّچایدی	اونلار اوّچایدیلار

بو جوّمله‌لرین فعلینی ساده بیچیمدن موّرکّب بیچیمه چئویرین:

۱ – گوّن او گوّن اولسون کی، سنی گلین دوّنوندا گوّرم.
۲ – اینانمیرام، سنین الیندن یاخا قوّرتارام.
۳ – آدامین بیر جانی ساغ اولا، بیر ده اوّزوندن اسکیگه موّحتاج اولمایا.
٤ – آدامین بیر سنین کیمی قارداشی اولا، چتین گوّنده، دار آیاقدا فریادینا چاتا.
٥ – نه من اولام ایلاهی، نه ده بو عالم اولا.
٦ – اوّمیدیم اوّدور کی،سن ده بیر گوّن عاغیلا گله‌سن، بو داشلاری اتگیندن توّکه‌سن.
۷ – بو دوّنیادا هئچ کسین اوّرگی کدرلی اولمایا، هئچ کیم غوّصّه‌دن سارسیلمایا.
۸ – سنی گوّروم، بوّیوک اوّغلان اولاسان، بیر گوّزل آرواد آلاسان!
۹ – کاشکی عوّمور اولا، سنین توّیوندا اوّینایام.
۱۰ – نییه گرک بو قدر کوّورک اولاسان، هر یئتنین سوّزوندن سارسیلاسان؟
۱۱ – آرزو ائدیرم، من ده سنین کیمی باجاریقلی اولام، کوّچومو سوّدان چیخارام.
۱۲ – سنین کیمی کامالللی اوّغلانا اوّزوم قوّربان اولام.

فعلین ایلتیزام شکلی:

۱- من بۇ اؤغلانی دیله تؤتماغا چالیشیرام.
۲- من چالیشیرام بۇ اؤغلانی دیله **تؤتام**.

بۇ جؤمله‌لرین فعلینی ساده بیچیمدن مؤرکّب بیچیمه چئویرین:

۱ - دؤنیادا بۇ قدر گؤنو قالین بیر آدامین اؤلماغینا اینانمیرام.
۲ - منیم کیمیلرین بیر ده اؤزونون گؤلمگینه هئیهات!
۳ - من هئچ کیمینله دیرشمک و سؤز گؤلشدیرمک ایسته‌میرم.
٤ - سنین نه اؤچون اؤزونو بۇ قدر اؤزدوگونو سؤروشماغا قؤرخورام.
٥ - دار آیاقدا منیم فریادیما چاتاجاغینیزی اؤموردوم.
٦ - قؤناقلاریمیزن ساعات سککیزدن اؤنجه گله‌جگینی سانمیرام.
۷ - حیرص باغیرساغیمی کسیر، اؤزومو نئجه اله آلاجاغیمی بیلمیرم.
۸ - من بۇ اؤغلانی ناحاق یئره داما سالماغا قؤیمایاجاغام.
۹ - بئله آتا- آنالارین اؤز اؤولادلاری‌نین قایغیسینا قالاجاغینی عاغیلیم کسمیر.
۱۰ - عؤمرومده بیر نفرین خالقین الیندن بۇ قدر داد تپمگینی گؤرمه‌میشم.
۱۱ - بۇ کیتابی گله‌جکده مندن بیر یادیگار اؤلسون دئیه یازمیشام.
۱۲ - سن ائلخانین بیر گؤن بۇ داشلاری اتگیندن تؤکه‌جگینه آرخایینمیسان؟
۱۳ - گلن بایرامادک کیمین اؤلوب، کیمین قالاجاغینی کیم بیلیر؟
۱٤ - نئچه گؤنه کیمی باشیمین آییلاجاغینا احتیمال وئریرم.
۱٥ - سنین منه قارداش اؤلاجاغینی، منه دایاق دؤراجاغینی سانیردیم.

مؤرکب فعللر:

بۇ فعللری اۇیارلی بیچیمده جدولده‌کی جۆمله‌لره کۆچورون:

بسله‌مک	دۆشمک	دیله‌مک	کسیلمک	تۇتماق
آلماق	آشماق	اسمک	پۆزولماق	وئرمک
گۆلشدیرمک	قیلماق	وئرمک	دَیمک	آلماق

۱ - بۇ گۆنلر ائلخانی دیندیرمک اۇلمور، قایغیسی باشیندان ----------

۲ - بۇ کیمی آجی حقیقتلری گۆرنده اۇرگیم چابالاییر، دیزلریم ----------

۳ - بۇ اۇشاق ناحاق یئره دۇستاق اۇلاندان بری دینجلیگیم ----------

٤ - سن اۇلماسایدین، هئچ کیم منه تۆختاقلیق ---------- بیلمزدی.

٥ - نه اۆچون اۇزونو اۇدا- کۆزه وۇرورسان، بۇ دۆنیا ایندییه کیمی کیمه وفا ---------- ؟

٦ - قابان اینسانلاری قۆیورام قاباغیما، دانلاییرام، اۇنلارلا سۇز ----------

۷ - من بۇ کیمی گۆناهسیز اۇشاقلاری گۆرنده گۆنو قالین آتا- آنالارا نیفرت ----------

۸ - سحره کیمی یاتاغیمدا چابالامیشام، یۇخوسوزلوقدان گۆزلریم چۇخورا ----------

۹ - بۇ زمانه‌ده آدام کیمه آرخالانسین، کیمدن کۆمک ----------

۱۰ - چاره‌ن ----------ده آللاها یالوار، اۆ داردا قالانلاری قۇرتاران آللاهدیر.

۱۱ - سئلتای دۇستونو دیله ---------- ، اۇرگینی اله ---------- چالیشیر.

۱۲ - کیم سنین اۇرگینه تۆخونوب، کیم سنین خاطیرینه ----------؟

۱۳ - من ده گۆنو قالین اۇلسایدیم، هئچ نه‌یی عئینیمه ---------- .

۱٤ - آجی سۇزلر منی سارسیدیر، شماتتلر و قیناقلار منیم آخیریما ----------

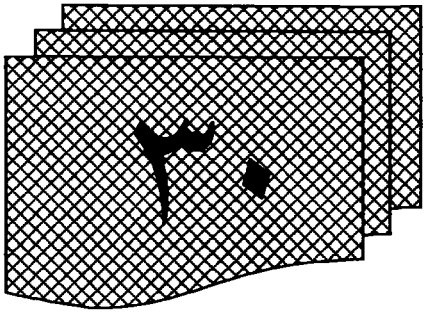

گیزلی دۆنیالار

کائینات ۱۵- ۱٤ میلیارد ایل اۆنجه «بۆیوک پارتلاییش» دئییلن حادیثه‌نین نتیجه‌سینده علمه گلمیشدی. بۆیوک پارتلاییشدان اۆنجه کائینات بۆتون کۆتله‌سی، بۆتون انرژیسی ایله بیر نۆقطه‌یه سیخلاشمیش وضعیتده ایدی. زامان آخینسیز ایدی، تاریخ سۆسموشدو. بۆیوک پارتلاییشدا اۆلدوزلار و باشقا گۆی جیسملری کائیناتین سۆنسوزلوغونا داشلاندی. زامان اۆز آخینینیا دۆشدو و وارلیغین تاریخی باشلاندی. پارتلاییش هله ده دوام ائدیر، چۆنکی علمی آراشدیرمالارا گۆره بۆتون گۆی جیسملری عاغیلاسیغماز سۆرعتله بیر- بیریندن اۆزاقلاشماقدادیر. بۆ اۆزون زامان سۆره‌سی‌نین ایچینده گۆی جیسملری بیر- بیریندن اۆ قدر اۆزاقلاشیب و کائینات ائله سئیرلیب کی، هر هانسی بیر گۆی جیسمینه چاتماق اۆچون مین ایللر، بعضاً ایسه میلیون ایللر بۆیو دوام ائدن بیر سفر لازیم گلیر.

کائیناتین دیبسیز درینلیگینده سایسیز- حسابسیز اۆلدوزلار وار. بۆنلار تاریخ

بؤیو بیر چؤخ شاعیرین ایلهام قایناغی اؤلوب، دنیزچیلره یؤل‌گؤسترنلیک ائله‌ییب، چؤخلارینا دا طالعین یازیسینی تمثیل ائتمیشدیر. اؤلدوزلار شر قاریشاندان دان یئری آغارانا کیمی گؤزوموزون اؤنونده کؤزریر، آلیشیر، پارلایبر، سایریشیر و سؤنور. چؤبان اؤلدوزو، اؤلکر، کاروان‌قیران، میزان- تَرَزی، یئددی قارداش، اؤخ‌آتان، ناخیرچی، جنوب بالیغی، قیزیل بالیق، گؤیرچین، عاراباچی، بؤیوک کؤپک، بؤیوک آیی و باشقا اؤلدوزلار یاخود اؤلدوز بؤرجلری گؤزوموزون اؤنونده ایشاریر و سؤنور. اؤلدوزلارین چؤخو محو اؤلور، بیر چؤخ دا یئنی اؤلدوزلار دؤغور. واخت اؤلور کی، بیز اؤنلاری پارلاق اولدوز کیمی، بیر اؤلدوز ییغینی کیمی یاخود دا بیر تؤستو ایزی کیمی گؤروروک.

هر گؤی جیسمی‌نین نئچه میلیارد ایل سؤرن بیر گلیشمه تاریخی وار، بؤنونلا بئله بؤ حادیثه‌لر میلیونلار ایل بؤندان اؤنجه‌کی چاغلارا عائیددیر. گئجه‌نین قارانلیغیندا پارلایان بیر جاوان اؤلدوزون اؤجاغی میلیونلار ایل بؤندان اؤنجه سؤموش اؤلا بیلر. بؤ گؤن گؤزوموزون اؤنونده پارلایان بیر اؤلدوز میلیونلار ایل اؤنجه سؤنوب، بیر «قارانلیق چؤخورا» دؤنه بیلردی. «قارانلیق چؤخور» اؤز ایچینه «آغامیش» بیر اؤلدوزدان عیبارتدیر. بیر اؤلدوزون ایچ انرژیسی تؤکندیکده بؤتون کؤتله‌سی اؤز جاذیبه قؤوه‌سی‌نین تأثیری آلتیندا اؤز مرکزینه سیخلاشیر. عؤمومیتله بؤیوک بیر کؤتله سیخلاشدیقجا جاذیبه قؤوه‌سی ده آرتیر، بؤ ایسه اؤلدوزون داها دا سیخلاشماسینا گتیریب- چیخاریر. بئله بیر اؤلدوز یاووُغوندا کی بؤتون جیسملری بؤیوک بیر جاذیبه گؤجو ایله اؤزونه جلب ائدیر. سیخلاشما و جاذیبه قؤوه‌سی‌نین آرتماسی اؤرا کیمی دوام ائدیر کی، حتا ایشیق شؤعاعلاری اؤلدوزون جاذیبه آلانیندان یاخا قؤرتارا بیلمیر و اؤلدوز ابدی بیر قارانلیقدا گیزلنیر. بئله‌لیکله اؤلدوز تلسکؤپلارین دا مؤشاهیده آلانیندا گیزلی قالیر. قارانلیق چؤخورلاری هئچ بیر تلسکؤپلا ایزله‌مک مؤمکون دئییل. اؤنلارین وارلیغینی آنجاق اؤز اطرافینا یایدیغی دهشتلی جاذیبه گؤجوندن یؤخلاماق و تصدیق ائتمک مؤمکون اؤلور.

اؤلدوزون یاشی نه اؤلورسا اؤلسون، ایستر کؤرپه بیر اؤلدوز، ایسترسه ده یاشلی، بیز آنجاق اؤنلارین کئچمیشی‌نین مؤشاهیده‌چیسی اؤلا بیلریک. اؤنلارین بؤگؤنکو دؤرومو بیزدن کسکین گیزلیدیر.

نه اۆچون بیزه بۇ گۆن کائیناتدا باش وئرن حادیثه‌لری گۆرمگه هئچ بیر پنجره وئریلمه‌میشدیر؟ ان یاووقداکی اۆلدوز بیزدن تخمیناً قیرخ «ایشیق ایلی» قدر آرالیدیر. قئید ائتمک لازیمدیر کی، ایشیق ثانیه‌ده ۳۰۰۰۰۰ کیلومتر سۆرعتله ایرلیله‌ییر. ایشیغین همین سۆرعتله بیر ایلین ایچینده اۆتدوگو مسافه بیر *ایشیق ایلی* آدلانیر. گۆی جیسملری بیزدن عۆمومیتله نئچه میلیون، بعضاً ایسه نئچه میلیارد ایشیق ایلی قدر آرالیدیر.

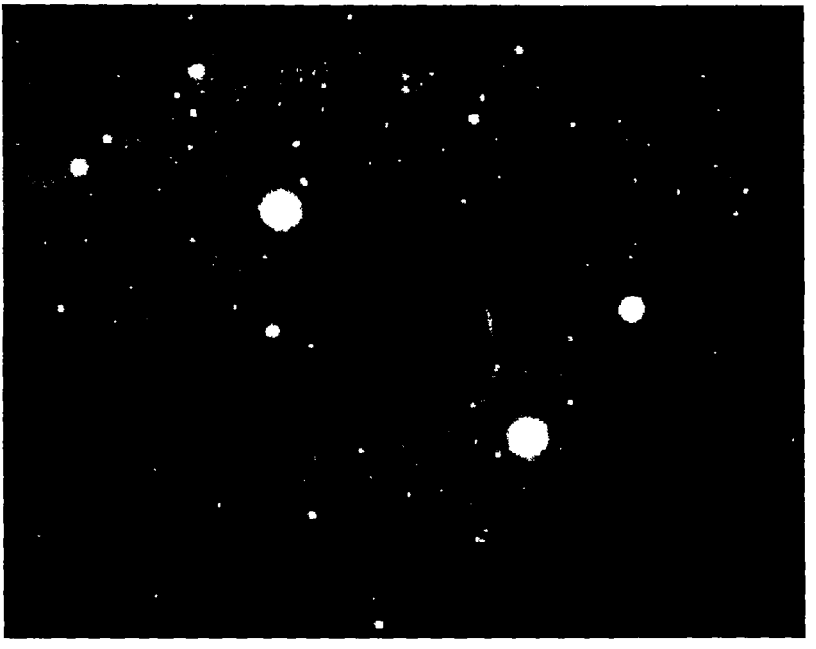

قارانلیق چؤخور حاقیندا حاضیرلانمیش بیر تصویر. اۆرتاداکی تام قارانلیق بۆلگه «اۆز ایچینه آغنامیش» ماده‌نی تمثیل ائدیر کی، مۆشاهیده‌چی‌نین گۆزونده گیزلی قالماقدادیر. تصویرین اۆرتاسیندا گۆزه چارپان ایکی حالقا آینشتاینین نسبیت نظریه‌سینی تصدیق ائدن بیر اۆلا یدیر. بۇ حالقالارین اطرافیندا یئر آلان بعضی اۆلدوزلارین داها پارلاق و داها یاخین اۆلدوغو نظره چارپیر، حال‌بۆکی بۇرادا فضانین هندسی اۆزللیکلری‌نین دَییشیکلیگه اۆغرادیغی سببیندن «بۆیودوجو شۆشه یه» بنزر بیر مکانیزم یارانمیشدیر کی، اۆنو «فضائی لنز» آدلاندیرماق اۆلار.

هر بیر اؤلدوز حاقّیندا معلومات قازانماق اؤچون عادی بیر تلسکؤپ یاخوُد بیر رادیوتلسکؤپون اؤزونو اؤنا چئویرمک لازیمدیر. بوُ تلسکؤپلار آیری- آیری اؤلدوزلارا توُشلاندیقدا اؤنلاریـن حرکتینی و اؤنلاردا باش وئرن کیمیاوی حادیثه‌لری ایزله‌مک مؤمکون اؤلموشدور. تلسکؤپلارین اؤستون تکنولوژی اؤزرینده قوُرولموش جیهازلاری اؤلدوزلارین حتا «هنیرتیسینی» انشیتمگه ایمکان وئرمیشدیر. لاکین بیر آز اؤنجه دئدیگیمیز کیمی، بوُ تلسکؤپلارین تؤپلادیغی معلومات اؤلدوزون میلیونلار ایل بؤندان اؤنجه‌کی تاریخینه عائیددیر، چؤنکی اؤلدوزلاردان گلیب تلسکؤپلاری حاقلایان بوُ ایشیق شؤعاعلاری میلیونلار ایل یؤلدا اؤلموشلار. اؤلدوزون بوُگؤنکو تاریخی ایسه بیزیم تلسکؤپلاریمیزی حاظلاماغا آنجاق نئچه میلیون ایل سؤنرا نائیل اؤلا بیلر. بئله‌لیکله هرهانسی اؤلدوزدا جانلی وارلیقلار یاخوُد یؤکسک بیر مدنیّت وارسا، بیز اؤنلارلا علاقه قوُرماق ایمکانیندا دئییلیک، چؤنکی بیزیم گؤندردیگیمیز رادیو دالغالاری‌نین اؤنلاری حاقلاماغینا و اؤنلارین جاواب اؤلاراق گؤندردیگی رادیو دالغالاری‌نین گلیب بیزی حاقلاماغینا میلیونلار ایل واخت لازیم گلیر. گؤروندوگو کیمی، رادیو دالغالاری اؤلدوز مدنیّتلری ایله دانیشیغا گیرمک اؤچون ایشه یارامیر.

لاکین اینسان یؤکسک فضا تکنولوژیسینه مالیکدیر و همین تکنولوژی گئتدیکجه داها دا ایرلیله‌یبر. اؤلا بیلسین کی، یاخین گله‌جکده یوُخاری سؤرعته مالیک اؤلان فضا گمیلری یارانسین و بوُ گمیلرله حتا ایلدیریم سؤعتینه یاخین سؤرعتله اؤلدوزلارا سفره چیخماق مؤمکون اؤلسون.

کائیناتا سفر ائتمک و اؤلدوزلارا یئتیشمک آرزوسو اینساندا نئچه سببدن ایری گلیر. بیرینجی اؤلاراق، اینسان ان اسکی زامانلاردان بری هر زامان یئنی یوُردلارا جان آتمیشدیر. بوُ یئنی یوُرد دیلگی اینسانین روُحونون گیزلنجیندن باش قالدیریر. بیر چؤخلاری دا یئر کوُره‌سی‌نین بیر گؤن نؤفوس آرتیمی سببیندن یاشاماغا یارارسیز اؤلاجاغیندان شوُبهه‌لنیرلر. اؤنلار کائیناتین قارانلیقلاریندا اینسان اؤچون یاشایيش ساحه‌سی آراماغی لازیم گؤرورلر. بیر طرفدن ده بؤیوک دؤولتلر کائیناتی آراشدیرماقلا یئنی گؤج، قؤدرت و ثروت یاتاقلارینا جان آتیرلار. لاکین

کائینات حاقّیندا ان چوْخ ماراق دوْغوران مسأله اوْرالاردا باشقا جانلی وارلیقلارلا قارشیلاشماق ماراغیدیر. کائیناتین درینلیگینده‌کی اوْلدوزلارین و گوْی جیسملری‌نین سایی‌نین عاغیلاسیغماز درجه‌ده چوْخ اوْلدوغونا گوْره، اوْرالاردا جانی وارلیقلارین و حتا یوْکسک گوْی مدنیّتلری‌نین موْوجود اوْلماسینا شوْبهه اوْلا بیلمز.

بئله‌لیکله اینسان گوْی مدنیّتلریله قارشیلاشماق ایمکانینی قازاناجاق و میلیونلار ایل سوْرن اوْزون بیر سفره چیخاجاق. بوْنا هله‌لیک اوْمید پنجره‌سی دئمک اوْلماز، چوْنکی سوْن اوْمیدلری کسکین سوْآل آلتینا سالان بیر علمی نظریه قارشیمیزا چیخیر. آینشتاین- ین ایرلی سوْردوگو اوْزل نیسبیت نظریه‌سینه گوْره، سوْزو گئدن اوْلدوز موْسافیرلری، میلیونلار ایل سفرده اوْلدوقلارینا باخمایاراق، یالنیز نئچه گوْن یا نئچه هفته‌نین ایچینده منزیل باشینا چاتاجاقلار، چوْنکی یوْکسک سوْرعتلرده زامانین آخینیندا تعجّوْب‌دوْغوران بیر دَییشیکلیک یارانیر: بئله سوْرعتلرده زامان یاواشی‌یبر. سوْرعت نه قدر چوْخ اوْلسا، زامان دا بیر اوْ قدر داها چوْخ یاواشی‌یبر و حتا ایلدیریم سوْرعتیله حرکتده اوْلان موْسافیرلرین زامانی دایانیر. محض بوْ باخیمدان اوْنلارین قوْل ساعاتلاری نئچه ثانیه‌لیک بیر زامان کئچیدینی قئیده آلیرسا، یئر اوْزونده‌کی ساعاتلار نئچه مین ایلدن عیبارت بیر زامان کئچیدینی قئیده آلیر. اوْلدوز موْسافیرلرینه ثانیه‌لر اوْتدوکجه باشقا اینسانلارا مین‌ایللیکلر اوْتور، اوْنلارین بیر نفس دریمینده بیزلرین نسلیمیز قوْجالیر.

نیسبیت نظریه‌سی بیزیم آلیشدیغیمیز گوْنده‌لیک یاشاییشا یاددیر. بوْ نظریه حاقّیندا عادی دوْشونجه‌لریمیزله دوْشونمک موْمکون دئییل و نیسبیت نظریه‌سی‌نین چیخاردیغی حؤکملر آنجاق موْرکب بیر ریاضیاتین ایشیغیندا آیدینلاشیر. بیر چوْخ شخصلر ده گوْنده‌لیک یاشاییشلا باغلی بعضی مسأله‌لر حاقّیندا دانیشارکن واخت‌آشیری نیسبیت نظریه‌سینه موْراجیعت ائدیرلر، حال‌بوکی گوْنده‌لیک یاشاییشدا نیسبیت نظریه‌سی ایله ایلیشکین بیر مسأله‌یه توْش گلمک نادیر بیر گوْرونتودور. لاکین کائیناتین درینلیگینده چیلغین سوْرعتله باش وئرن حرکتلر آنجاق بوْ نظریه‌نین ایشیغیندا اوْز ایضاحینی تاپمیشدیر.

بئله‌لیکله اؤلدوز مؤسافیرلری قؤجالمادان منزیل باشینا چاتیب، اؤلدوز مدنیّتلری ایله گؤروشمک شرفینه نائیل اؤلاجاقلار. اؤنلار اؤلدوز مدنیّتلرینی سوراقلاشا- سؤراقلاشا، جانلی شؤعورلار حاقّیندا کؤنوللری ایسته‌دیگی قدر معلومات توپلاییب، همین معلوماتی اینسانلارا چاتدیرماق اؤچون یئنه ده اؤز دؤغما پلانتی - یئر کؤره‌سینه اؤز توتاجاقلار. لاکین اؤنلارین گتیردیگی ارمغانلار ایشه یاراماياجاق، چؤنکی بؤ قیسا مؤدّتین ایچینده یئر اؤزونون تقویمی نئچه میلیون ایل قاباغا آتلامیش اؤلاجاق. یقین کی اینسان مدنیّتی بؤ اؤزون مؤدّتین ایچینده اؤزونه باشقا بیر رنگ آلمیش اؤلاجاق یاخود دا زاوالا اؤغرامیش، یئرینده باشقا مدنیّتلر باش قالدیرمیش اؤلاجاق. بئله‌لیکله گیزلی دؤنیالار گیزلی اؤلاراق قالاجاق. گؤروندوگو کیمی کائینات اؤز قؤینوندا بیر چؤخ دؤنیالار یاشادیر، آنجاق نه‌دنسه بؤ دؤنیالاری بیرلشدیره بیله‌جک هرهانسی بیر کؤریدؤر تاپیلماماقدادیر.

اؤزونوزو سینایین:

۱ -- کائیناتدا باش وئرمیش ان اسکی حادیثه نه‌دن عیبارتدیر؟
۲ -- مقاله‌ده هانسی اؤلدوزلارین آدی چکیلدی؟
۳ -- «ایشیق ایلی» زامان اؤلچوسودور، یؤخسا مسافه اؤلچوسو؟
٤ -- اؤلدوزلار گؤزوموزه نه بیچیمده گؤرونور؟
٥ -- نه اؤچون بؤ گؤن اؤلدوزلاردا باش وئرن حادیثه‌لر بیزدن گیزلی قالیر؟
٦ -- گؤی مدنیّتلری ایله گؤروشمک و قؤنوشماق اؤغروندا اؤلان ان اهمیتلی انگل هانسیندان عیبارتدیر؟
۷ -- یؤکسک سؤرعتلرده زامانین آخینیندا هانسی تعجّؤب دؤغوران دَییشیکلیک باش وئریر؟
۸ -- «قارانلیق چؤخور» نئجه عمله گلیر و نه اؤچون بؤ آدی داشی‌ییر؟

بؤش یئرلره اؤیغون گلن کلمه‌لر کؤچورون:

۱ – اؤلدوزلار شر قاریشاندان ———— آغارانا کیمی گؤزوموزون اؤنونده پارلاییرلار.

۲ – فضا تکنولوژیسی اؤلدوزلارین ———— سینی ائشیتمگه ایمکان یاراتمیشدیر.

۳ – یؤکسک سؤرعتلرده زامانین ———— یندا تعجّؤب‌دؤغوران بیر دَییشیکلیک باش وئریر.

٤ – سؤرعت نه قدر چؤخ اؤلسا، مؤسافیرلرین قؤل ساعاتی داها آز زامانی ———— آلاجاق.

٥ – اؤلدوزلار سحره کیمی ایشاریر، ————

٦ – گئجه‌نین قارانلیغیندا پارلایان بیر اؤلدوزون ———— میلیونلار ایل اؤنجه سؤنه بیلردی.

۷ – ان یاووَقداکی گؤی جیسمی بیزدن نئچه ———— آرالیدیر.

۸ – اؤلدوزلارین ایشیغی‌نین تلسکؤپلاریمیزی ———— اؤچون نئچه میلیون ایل یؤلدا اؤلور.

۹ – اؤلدوزلاری ایزله‌مک اؤچون اؤنلارا بیر تلسکؤپ ———— لازیمدیر.

۱۰ – هر گؤی جیسمی‌نین نئچه میلیارد ایل سؤرن بیر ———— تاریخی وار.

۱۱ – گؤزوموزون اؤنونده پارلایان بیر اؤلدوز میلیونلار ایل اؤنجه سؤنوب، بیر ———— چئوریله بیلردی.

۱۲ – حتا ایشیق شؤعاعلاری قارانلیق چؤخوردان ———— قؤرتارا بیلمیر.

۱۳ – قارانلیق چؤخور بؤتون کؤتله‌سی ایله اؤزونه ———— بیر اؤلدوز دئمکدیر.

قلمینیزی ایشه سالین:

«*گؤزی مدنیّتلری*» باشلیقلی بیر اینشا یازیب. گؤیده هرهانسی احتیمالا گؤره یاشاماقدا اؤلان شؤعورلو وارلیقلار، اؤنلارین یاراتدیغی مدنیّت و اینسانلارین گلهجکده اؤنلارا قارشی مؤناسیبتلرینی قلمه آلین. لازیم گلینجه آشاغیداکی جؤملهلردن فایدالانین:

۱ - اؤلدوزلارین و گؤی جیسملری‌نین تصوّره سیغماز سایینی نظره آلاراق بئله بیر حؤکمله راضیلاشماق اؤلار کی، بؤ گئنیشلیکده کائیناتین هانسی بؤجاغیندا‌سا شؤعورلو وارلیقلارین یاشاماغینا الوئریشلی شرائیط مؤوجوددور.

۲ - هانسی پلانتده‌سه جانلی وارلیقلارین عرصه‌یه گلمه‌سی و گلیشمه‌سی ایلک- اؤنجه اؤ پلانتین آتموسفری‌نین کیمیاوی ترکیبیندن، پلانِتین گؤنشدن مسافه‌سیندن، سؤ و اؤکسیژن مؤلکلؤللاری‌نین بؤللوغوندان و پلانِتین کؤتله‌سیندن آسیلیدیر.

۳ - شؤعورلو جانلی وارلیقلار، شؤبهه‌سیز کی، کائیناتین هر دالدا بؤجاغیندا اؤزونه‌مخصوص بیر حیات یاشاماقدادیرلار. اؤلا بیلسین کی، بؤنلارین بیر چؤخو اینسان مدنیّتینه گؤره قات- قات اؤستون بیر تکنولوژی مدنیّتینه آرخالانیرلار.

٤ - گؤی مدنیّتلری ایله قارشیلاشماق اؤغروندا اؤلان چتینلیکلردن بیری ده بیر اؤرتاق دیل مسأله‌سیدیر. اؤنلارلا فیکیر مؤبادیله‌سی قؤرماق اؤچون هرهانسی ایشارتلر سیستمی ایشه یاراماياجاق.

فیکرینیزی سۆیله‌یین:

۱ – فضا تکنولوژیسی اینسانین یاشاییشینا هانسی جهتلردن خئییرلی اۆلا بیلر؟
۲ – اۆلدوزلارین پارلاقلیغی نه‌دن عمله گلیر؟
۳ – نه اۆچون اۆلدوزلارین بعضیسی بعضیلریندن داها پارلاقدیر؟
٤ – «بۆیوک پارتلاییش» دئییلن حادیثه نه زامان باش وئردی و نه‌دن بۆ آدی داشی‌ییر؟
٥ – یۆخاری سۆرعتلرده زامانین یاواشیماسی اۆلدوز مۆسافیرلرینه نه جهتدن فایدالی اۆلا بیلر؟
٦ – «قارانلیق چۆخور»دان اۆلدوزلارا و گۆی جیسملرینه قارشی هانسی تهلۆکه‌لر قالخیر؟
۷ – گۆی مدنیّتلری ایله قارشیلاشماق هانسی جهتدن فایدالی یاخۆد تهلۆکه‌لی اۆلا بیلر؟

مۆرکب فعللر:

بۆ فعللری اۆیارلی قۆرولوشدا بۆش یئرلره کۆچورون:

سۆرمک	باتماق	آچیلماق	چاخماق	قۆووشماق
باریشماق	قارالماق	قاریشماق	آغارماق	سۆرولمک
دۆغورماق	قالدیرماق	یاراماق	قۆرماق	قالدیرماق

۱ - بیز هله گؤی مدنیّتلری ایله علاقه ـــــــــــ ایمکانیندا دئییلیک.
۲ - رادیو دالغالاری اؤلدوز مدنیّتلری ایله قوْنوشماق اوْچون ایشه ـــــــــــ
۳ - بوُ آرزو اینسانین روُحونون گیزلنجیندن باش ـــــــــــ
٤ - ان چوْخ ماراق ـــــــــــ مسأله اؤلدوزلارداکی جانلی وارلیقلارلا گؤروشمکدن عیبارتدیر.
٥ - نیسبیت نظریه‌سی آلبرت آینشتاین طرفیندن ایرلی ـــــــــــ
٦ - اؤلدوزلار شر ـــــــــــدان دان یئری ـــــــــــا کیمی پارلاییرلار.
۷ - قاش ـــــــــــدا بوْتون جانلی- جینلی اثوینه چکیلیر.
۸ - بئله کی گؤرونور، ایسماعیللا منیم اؤلدوزوم هئچ واخت ـــــــــــمایاجاق.
۹ - قارانلیق ـــــــــــاندا اؤلدوزلار سایریشماغا باشلاییر.
۱۰ - گئجه سحره کیمی گؤی گؤرولداییردی و ایلدیریم ـــــــــــ
۱۱ - سحر چوْخدان ـــــــــــ ، آرتیق نامازا گئجیکمیشدیک.
۱۲ - واخسئی، یانمیش نه گؤیچکدیر! آیا دئییر، سن ـــــــــــ ، من چیخیم.
۱۳ - من بیر اؤ قدر ده اردملی دئییلم. دی‌گل‌کی سن منی سئودیگیندن گؤیلره ـــــــــــ
ٱ٤ - هر اؤلدوزون نئچه میلیارد ایل ـــــــــــ بیر گلیشمه تاریخی وار.

جؤمله قؤرولوشو:

آشاغیداکی جؤمله حیصه‌لرینی قؤووشدورون، میثال:

۱- *بۇ حادیثه کی، «بؤیوک پارتلاییش» دئییلیر، سبب اؤلدو کی، بؤتون کائیناات عمله گلسین.*

۲- *«بؤیوک پارتلاییش» دئییلن بۇ حادیثه بؤتون کائیناتین عمله گلمه‌سینه سبب اؤلدو.*

۱ - اؤلدوزلار کی، کائیناتین دؤرد بؤجاغیندا بؤل- بؤل گؤرونور، شاعیرلرین ایلهام قایناغی اؤلموشدو.

۲ - هرهانسی بیر اؤلدوز کی، گؤزوموزون اؤنونده ایشاریب- سؤنور، نئچه میلیارد ایل گلیشمه تاریخینه مالیکدیر.

۳ - بؤگؤنکو تلسکؤپلار کی، اؤستون تکنولوژییه آرخالانیرلار، اؤلدوزلارین ایندیکی دؤروموندو آراشدیرماقدا یئنه ده یارامازدیرلار.

٤ - گؤی مدنیّتلری کی، ۵۰ ایلدن چؤخدور، حاقّیندا صؤحبت گئدیر، شؤبهه‌سیز کائیناتین هر دالدا- بؤجاغیندا اؤز حیاتینی یاشایير.

۵ - اؤ ایشیق دالغالاری کی اؤلدوزلاردان گلیر و تلسکؤپلاریمیزی حاقلایير، یالنیز کئچمیشه عائید معلومات داشی‌یير.

٦ - فضا گمیلری کی، یاخین گله‌جکده یاراناجاق و یؤکسک سؤرعته مالیک اؤلاجاق، اینسان نسلینی نهایت اؤلدوزلارا گؤتوره‌جک.

۷ - اؤزل نیسبیت نظریه‌سی کی ایلک باخیمدا اؤلدوقجا غئیر- عادی گؤرونور، بؤ فیکری ایرلی سؤرور کی، زامانین آخینی سؤرعتدن آسیلیدیر.

۸ - بۇ نظریه‌یه گؤره کی علمده بیر اینقیلاب یاراتمیشدی، زامان و مسافه اؤلچوسو مؤطلق دئییل و مؤشاهیده‌چی‌نین دؤروموندان آسیلیدیر.

۹ - بیر مؤسافیر کی، ایشیق سؤرعتینه یاخین بیر سؤرعتله اؤلدوزا دؤغرو جان آتیر، ساکین مؤشاهیده‌چییه گؤره داها قیسا بیر زامان کئچیدینی قئیده آلیر و داها آز قوجالیر.

آردی وار...

... اؤنجه‌کی صحیفه‌دن دوام ائدیر

۱۰ - کائینات کی، «بؤیوک پارتلاییش»دان بری چیلغین بیر سؤرعتله هر طرفه یاییلماقدادیر، قؤینوندا بیر چؤخ مدنیّتلر یاشادیر.
۱۱ - کائینات کی، قؤینوندا بیر چؤخ دؤنیالار یاشادیر، ان آزی ۱۵ میلیارد یاشیندادیر. ساققالی آغارسین!
۱۲ - گؤیدن ائله مؤسافیرلر گلیب کی، بیلمیریک اؤنلاری نئجه دیندیرک.

اؤلدوز یؤلو

اؤزاناراق مشریقلرین گؤنشلی قیلینجی گؤزلریمه،
داغلاردین سازاغی سؤکولور بیردن،
خیالیم ائنیر یاشیل دؤزلره.

سازافدان بیر تیترک ماهنی آیریلیر،
قؤشولور خیالیمداکی دؤشونجه‌لره،
قالخیرام اؤ دؤمانلی قاتلارا.

عصرلرین اؤ کؤرپه چاغلاریندان،
بیر اؤلدوز داشلانیر قارانلیغیما،
دیکسینیر کؤنلومده‌کی یؤرغون ملکلر،
خیالیم قؤشولور آخان اؤلدوزا،

چیرپینیر اؤرکده دؤزومسوزلوگوم،
بؤیلانیرا اؤ واریلماز، چنلی- تؤرانلی قاتلارا.

کائیناتدان کؤچور تلسیک،
ساچاق- ساچاق ایشیق دالغالاری، ایپک تاقه‌لر،
بیر باخیشلا قییدیغین، عؤمور بؤیو دؤیدوغوم،
سئوگی‌نین اؤ سرت سانجیلاری،
سؤکولور بیر چاخیم ایلدیریم کیمی،
نؤر چیله‌یین یاتمیشلارا، آییقلارا، باخ، نه چیرپینیر قایالیقلارا!

باهار سئوینجی ساریلدیقدا کؤنلومون بؤداقلارینا،
سیخیرام سینه‌مه بیر سالخیم اؤلدوز،
بیر الیمده گؤنشلی قیلینج،
اؤرگیمدن دیللنیر تیترک ماهنی تئللری،
سیخلاشان بؤلودلارا یؤل چکیر گؤزوم،
دیرشیب، یؤل آچیرام، اؤزاقلاردا‌کی تؤفانلی قاتلارا.

شعر: ابراهیم رفرف، فروردین ۱۳۸۳

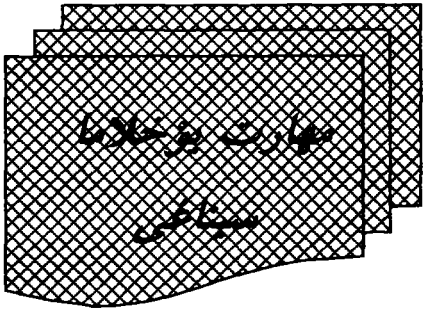

اؤزونوزو سینایین

کیتابین بؤ حیصه‌سینده اؤخوجولاریمیز اؤچون ۱۰۰ سؤالدان عیبارت بیر *مهارت یؤخلاما سیناغی حاضیرلامیشیق* اؤیرنجیلرین بؤ سیناقدا ایشتیراک ائتمگی آنجاق ***تؤرک دیلی درس اؤجاغی*** یاخؤد عئین سویه‌ده اؤلان بیر درسلیک واسیطه‌سی ایله مهارت قازاناندان سؤنرا تؤوصیه ائدیلیر. بیر قدر یؤکسک دیل بیلگیسینه مالیک اؤلان عادی وطنداشلار دا بؤ سیناقدا ایشتبراک ائده بیلرلر. آیدیندیر کی، قاباقجادان بؤ سیناغین آیری- آیری حیصه‌لرینی گؤزدن کئچیرمک و اؤراداکی سؤآللارلا قاباقجادان تانیش اؤلماق دؤزگون دئییلدیر. مهارتین دیقّتله اؤلچولمگی ایجاب ائدیر کی، اؤیرنجیلر کیتابین سیناق بؤلومونه آنجاق بیر دفعه، اؤزو ده مؤعیّن قدر دیل بیلگیسی تؤپلایاندان سؤنرا باش وؤرسونلار.

سینان ۱۰۰ دقیقه‌لیک واحید بیر اؤتورومدا کئچیریلمه‌لیدیر. بؤلومون دوامیندا بؤتون سؤآللارین جاوابی وئریلمیشدیر. سیناق سؤنا چاتدیقدا دؤزگون جاوابلاری همین بؤلومدن یؤخلاماق لازیمدیر. هر دؤغرو جاوابا بیر مؤثبت و هر سهو جاوابا ۰/۳ منفی قیمت وئریلمه‌لیدیر. بؤش جاوابلارا ایسه صیفیر قیمت وئریلمه‌لیدیر. تؤپلام قیمت ۸۰ ایله ۱۰۰ آراسیندا اؤلورسا، اؤیرنجی‌نین دیل بیلگیسی یؤکسک دَیَرلندیریلیر. بؤتون اؤیرنجیلره بؤ سیناقدا اؤغورلار دیله‌ییریک.

مهارت یؤخلاما سیناغی:

دؤزگون یازی:		
۱ – من شیرکتدن ———— ائوه گلدیم.		
☐ بیر باشا	☐ بیرباشا	☐ بیر- باشا
۲ – منیمله ایسماعیل———— قؤنشویوق.		
☐ قاپی‌بیر	☐ قاپی بیر	☐ قاپی- بیر
۳ – بؤ خیاواندا ماشین ساخلاماق ———— یاساقدیر.		
☐ باشاباش	☐ باشا- باش	☐ باشا باش
٤ – سن بیزی ———— اؤنودوبسان.		
☐ بیر دفعه لیک	☐ بیردفعه‌لیک	☐ بیر دفعه‌لیک
٥ – سیز ———— اؤزونوزو تقدیم ائدین.		
☐ مؤمکون سه	☐ مؤمکون‌سه	☐ مؤمکونسه
٦ – بؤ دره‌دن ———— سؤنالار کئچیر.		
☐ یاشیلباش	☐ یاشیل باش	☐ یاشیل‌باش
۷ – ———— گؤناهی ———— گؤررورم.		
☐ منده/ سنده	☐ من ده/ سن ده	☐ من ده/ سنده

۸ ـ من ایسماعیلا ---------- تاپشیردیم کی، قاپی‌نین آشیرماسینی سالسین.		
□ دؤنه‌دؤنه	□ دؤنه دؤنه	□ دؤنه- دؤنه
۹ ـ آدام ---------- حئیوان اؤندان یاخشیدیر.		
□ وار کی	□ وار کی،	□ وار، کی
۱۰ ـ من ساعات سککیزده قارداشیمی یؤخودان ----------		
□ آییلتدیم	□ آییتدیم	□ آییددیم
سؤز بیلگیسی		
۱۱ ـ اؤروپادا سیاسی وضعیت گئتدیکجه ----------		
□ آغیرلاشیر.	□ گرگینلشیر.	□ وخیملشیر.
۱۲ ـ بؤ بالتا ایله اؤدون یارماق چتیندیر، چؤنکی بؤنون ---------- قیسادیر.		
□ دسته‌سی	□ ساپی	□ قؤلپو
۱۳ ـ مجلیسده بؤتون قرارلار ---------- ایله قبول ائدیلیر.		
□ اکثریتین رأیی	□ اکثریت	□ سس چؤخلوغو
١٤ ـ ایسماعیل منیمله چؤخ ---------- طرزده دانیشیردی.		
□ بؤز	□ قابا	□ قابان

۱۵ – چۆخ یۆرغونام، ایجازه‌نیزله من گئدیرم، یاریم ساعات ----------		
☐ اۆیام.	☐ اۆیویام.	☐ اۆیوشام.
۱۶ – پۆلیس مأمورو اۆجادان باغیردی: «اللر یۆخاری، هئچ کیم ---------- !».		
☐ قیمیلدانماسین	☐ قیمیشماسین	☐ تکان یئمه‌سین
۱۷ – یاشار خالقین خئیرینه- شرّینه ---------- آدامدیر.		
☐ جان‌یاندیران	☐ یارایان	☐ یاریدان
۱۸ – اۆ کیشیده نه جاوانلیق قالمیشدی، نه گۆیچکلیک، اۆ آنجاق پۆلونا ----------		
☐ قیزیرغانیردی.	☐ قیسقانیردی.	☐ قییردی.
۱۹ – یاشار بیر آز ارکۆیون و دَیمه‌دۆشردیر، دئیه‌سن منیم سۆزومدن بیر آز ----------		
☐ گۆینه‌دی.	☐ آلیندی.	☐ ایرندی.
۲۰ – سیزه بۆتون ایشلرینیزده ---------- دیله‌ییرم.		
☐ باجاریلار	☐ باجاریقلار	☐ باشاریلار
۲۱ – آیواز یامان چالیشقان اینساندیر، اۆ، بیر ایلین ایچینده منی ده ---------- کئچدی.		
☐ باسیب	☐ گلیب	☐ اۆتوب

۲۲ – سئلتای قیلی قیلدان سئچن آدامدیر، هئچ نه اؤنون دیقّتیندن ————		
□ یاییلماز.	□ یاییمناز.	□ یانیلماز.
۲۳ – سیز هاوایی یئره عصبیلشیرسینیز، یقین کی، نه‌ایسه بیر ———— باش وئریب.		
□ آنلاشیلمازلیق	□ آنلامازلیق	□ آنلامسیزلیق
۲٤ – مؤحاریبه‌ده عسگرلریمیزین ایکیسی بؤیروندن ———— یارالانیب.		
□ اؤلو وای	□ اؤلدوروجو	□ اؤلومجول
۲۵ – بیز گنج نسلی زمانه‌نین طلبلرینه اؤیغون اؤلاراق ————		
□ یئتیشدیرمه‌لی‌یک.	□ یئتیرمه‌لی‌یک.	□ یئتیشمه‌لی یک.
۲٦ – ایسماعیل اؤز دؤنیاسینا قاپیلیب، اؤ بؤ گؤنلر چؤخ ———— گؤرونور.		
□ سؤلغون	□ دالغین	□ تؤتقون
۲۷ – یاغیش گئجه‌دن سحره کیمی ———— یاغیردی.		
□ دابان‌باسدی	□ گؤرولتولو	□ شیدیرغی
۲۸ – دؤشمن اوّل گؤنلر بیزی یامان کیریتمیشدی، هامی‌نین اؤزونه ———— سارسیلمیشدی.		
□ اینامی	□ اینانجی	□ اینانیشی

۲۹ ــ قارتال قانادلارینی ــــــــــــ و گؤیون اۆزونه سۆزموشدو.		
☐ آچمیشدی	☐ چالمیشدی	☐ گرمیشدی
۳۰ ــ چک، سۆفته و نقد پۆل ــــــــــــ واسیطه‌سیدیر.		
☐ اۆده‌مه	☐ بازار	☐ ساتین
ان یاخین معنا هانسیدیر؟		
۳۱ــ بۆ گۆنلر جاویدگیلله گئت- گلیمیز چۆخ *سئیرلیب*.		
☐ آرتیب	☐ آزالیب	☐ صمیمیلشیب
۳۲ ــ یاشار بۆ ایشده بیر *آرغاج کئچدی*.		
☐ آتدیم باسدی.	☐ میثال چکدی	☐ کۆبود سۆز دانیشدی.
۳۳ــ اۆ بیزیم باشیمیزین آلتینا *یاستیق قۆیور*.		
☐ بیزی یۆخویا وئریر.	☐ بیزی آلدادیر.	☐ بیزی اۆووندورور.
۳٤ــ *قازانین دیبینه داش آتدیق*.		
☐ حۆرمتی پۆزدوق.	☐ دۆستلوغو پۆزدوق.	☐ یئییب قۆرتاردیق.
۳۵ــ بۆ جاوانلارین *آیاغی یامان یئر تۆتوب*.		
☐ بۆز صیفت چیخاردیبلار.	☐ هر ایشده ماهیر اۆلوبلار.	☐ هر یئره یاییلیبلار.

۳۶ــ یاشار منی *باشدان* چیخارتدی.		
☐ باشدان ائله‌دی	☐ دؤز یؤلدان ائله‌دی.	☐ فیکریمی دَییشدی.
۳۷ــ آیوازی بؤراخ، اؤ *بؤش‌بؤغازین* بیریدیر.		
☐ چؤروکچودور.	☐ داماری‌بؤشدور.	☐ فیکری‌دایازدیر.
۳۸ــ یامان یئرده *آخشاملادیق*!		
☐ هاوا قارانلیقلاشدی.	☐ یامان باسیلمیشیق.	☐ عجب ایشه دؤشدوک ها!.
۳۹ــ دئیه‌سن قارداشیم *دؤیوق* دؤشوب.		
☐ هر زادی بیلیر.	☐ شؤبهه‌لنیب.	☐ خبر آلیب.
٤٠ــ من *آغی قارادان* سئچنم.		
☐ آلدانمارام.	☐ هامینی تانی‌ییرام.	☐ آزدان- چؤخدان بعضی شئیلری باشا دؤشرم.
شکیلچیلر:		
٤١ــ عسگرلریمیز دؤشمنه قارشی گؤجلو ———— ائتدیلر.		
☐ باسقین	☐ باسغین	☐ باسقی
٤٢ــ فضولی اؤز زمانه‌سی‌نین ان ———— شخصیتلریندن ایدی.		
☐ بیلیجی	☐ بیلگین	☐ بیلیمسل

٤٣ـ آذربایجان اۆلکه‌میزین شیمال- غرب ---------- یئرلشیر.		
☐ بۆلومونده	☐ بۆلگوسونده	☐ بۆلگه‌سینده
٤٤ـ هر کسین اۆزونه مخصوص دۆشونجه‌سی و ---------- وار.		
☐ گۆرونوشو	☐ گۆرونتوسو	☐ گۆروشو
٤٥ـ سن آتا- آنانین سۆزونه قۆلاق ----------		
☐ آسمالیسان.	☐ آساسیسان.	☐ آساجاقسان.
٤٦ـ سئچکیلر خۆرداد آیيندا کئچیریله‌جک، مجلیسین سۆن ایجلاسیندا بئله قرارا ----------		
☐ گلردی.	☐ گلیندی.	☐ گلدی.
٤٧ـ من بئش ایلدن سۆنرا دۆستوم یاشاری ---------- تانیدیم.		
☐ گۆرجک	☐ گۆرموش	☐ گۆررکن
٤٨ـ بۆ داستان چۆخ اۆزوندور، دیلله ---------- بیر داستان دئییل.		
☐ دئییلمیش	☐ دئییله‌سی	☐ دئییلن
٤٩ـ عسگرلریمیزین نئچه‌سی دۆنن گئجه‌کی ---------- شهید اۆلدو.		
☐ دۆیونوشلرده	☐ دۆیونتولرده	☐ دۆیوشلرده
٥٠ـ بۆمنظره یامان کۆنول ---------- منظره‌دیر.		
☐ اۆخشادان	☐ اۆخشاییجی	☐ اۆخشار

مؤرکب فعللر:		
۵۱ـ جاهیل آدامین دؤشمنه احتیاجی یؤخدور، اؤ اؤزو اؤزونه ————		
☐ غنیم اؤلوب.	☐ غنیم دؤشوب.	☐ غنیم کسیلیب.
۵۲ـ اینسان گرک هر ایشی دؤزگون ————		
☐ انجام وئره.	☐ یئرینه یئتیره.	☐ ائله‌یه.
۵۳ـ ایسپارتاکؤسون قؤشونو سیسیل بؤلگه‌سینه دؤغرو ————		
☐ مسیر آلدی.	☐ اؤز قؤیدو.	☐ ایستیقامت آلدی.
۵٤ـ عسگرلریمیز گئجه- گؤندوز وؤروشوب، مؤحاصیره‌نی ————		
☐ سیندیردیلار.	☐ یاردیلار.	☐ پؤزدولار.
۵۵ـ بؤ نظریه هر طرفدن سؤرغویا ————		
☐ آلیندی.	☐ قؤیولدو.	☐ وئریلدی.
۵٦ـ اؤلکه‌میز ایللردن بری مؤستقیل بیر سیاست ————		
☐ ایشلدیر.	☐ قؤرویور.	☐ قؤوور.
۵۷ـ ایکی ساعات یاتاغیمدا چابالاییردیم، نه‌دنسه یؤخویا بیلمیردیم. ————		
☐ دؤشه	☐ گئده	☐ قالا

۵۸ــ هئچ کیم ایپه گلمه‌دی، هئچ کیم اۆز عینادیندان ----------		
☐ قاییتمادی.	☐ دۆنمه‌دی.	☐ ال گۆتورمه‌دی.
۵۹ــ اینسان یاشا ---------- عاغیلا گلیر.		
☐ گیردیکجه	☐ قدم قۆیدوقجا	☐ دۆلدوقجا
٦۰ــ بیزانس ایمپراتۆرلوغو ۱۵- جی عصرده زاوالا ----------		
☐ گلدی.	☐ اۆغرادی.	☐ دۆشدو.
٦۱ــ دۆولت باهالیغا قارشی کسکین اۆلچولر ----------		
☐ چکیب.	☐ گۆتوروب.	☐ تۆکوب.
٦۲ــ سن باجاریقلی آدامسان، گل بیر تدبیر ----------		
☐ چک.	☐ تۆک.	☐ ایشلت.
٦۳ــ خالق شاهلارین ظۆلمونه قارشی عۆصیان ----------		
☐ گۆتوردو.	☐ قۆوزادی.	☐ قالدیردی.
٦٤ــ آنار، دئیه‌سن، عائیله ---------- فیکرینه دۆشوب.		
☐ قۆرماق	☐ قۆروماق	☐ دۆزلتمک
٦۵ــ نه ایسه بیر حادیثه باش وئره‌جک، اۆرگیمه ----------		
☐ دۆشوب.	☐ دامیب.	☐ گلیب.

٦٦ـ من بؤ پؤلو ایکی آیا کیمی سنه ————		
☐ دؤلارام.	☐ گتیررم.	☐ دؤشرم.
٦٧ـ ایسماعیل بؤتون ایشلردن بؤیون ————		
☐ چکیر.	☐ آتیر.	☐ قاچیریر.
٦٨ـ قارداش قارداشا یامان گؤنده دایاق ————		
☐ گلر.	☐ چیخار.	☐ دؤرار.
٦٩ـ آخشام ————— ، هله ایسماعیل گلیب- چیخماییب.		
☐ دؤشوب	☐ اؤلوب	☐ یئتیشیب
۷۰ـ من بؤ ایشه راضیلیق وئرمه‌دیم، اؤشاقلاریم منی اؤزه ————		
☐ باسدیلار.	☐ سالدیلار.	☐ وؤردولار.
قارنسی معنالی سؤزلر		
۷۱ـ بؤ منیم سیزه *ایلک* سؤزومدور.		
☐ سؤن	☐ سؤنکی	☐ سؤن اؤلاراق
۷۲ـ بؤ منظره‌لر منه *دؤغمادیر*.		
☐ اؤگئیدیر.	☐ یاددیر.	☐ اؤزگه‌دیر.

۷۳ـ ترافیکده ایلیشیب قالمیشدیق، نه *ایرلییه* یۆلوموز واردی، نه ----------		
☐ آرخایا.	☐ دالا.	☐ گئرییه.
۷٤ـ *قۆزئی* عیراقدا مۆحاریبه گئدیر، آمّا اۆلکه‌نین ---------- بۆلگه‌سی امن- امانلیقدیر.		
☐ گۆنئی	☐ گۆنه‌ور	☐ گۆن‌دۆغان
۷۵ـ سیز ۲۰ سۆآلا *دۆغرو* جاواب وئردینیز، ۵ سۆالا ایسه ----------		
☐ یالان	☐ یانلیش	☐ یالانچی
۷٦ـ ایسماعیل چۆخ های- کۆیله دانیشیردی، آمّا یاشار ---------- اۆتورموشدو.		
☐ های- کۆیسوز	☐ سۆزسوز	☐ سس‌سیز- سمیرسیز
۷۷ـ هر وطنداش دۆولته هم *بیرباشا* وئرگی وئریر، هم ده ----------		
☐ ایکی‌باشلی.	☐ دۆلایی.	☐ ایکی‌طرفلی.
۷۸ـ بیر گۆن *یاخشیلیق* ---------- غلبه چالاجاق.		
☐ پیسلیگه	☐ یاوالیغا	☐ یامانلیغا
۷۹ـ سیزین ماشینینیز *آزی* ۲۰۰۰۰۰ تۆمنه دَیَر.		
☐ وۆر- توُت	☐ داشلار چاتلاسا	☐ چۆخو
۸۰ـ یاشار *گۆزودار* آدامدیر.		
☐ گۆزوآچیق	☐ اۆرکلی	☐ اۆرگی گئنیش

عؤمومی قرامر بیلگیسی:		
۸۱ـ ایکی دنه کؤینک آلمیشام، بیریسی یاشار اؤچون، بیریسی ده ———— اؤچون.		
☐ سن	☐ سنین	☐ سنینکی
۸۲ـ دؤزدور کی، یاشار دؤشمنیمدیر، آمّا اؤ عئین زاماندا منیم قارداشیمدیر. من اؤنو ————		
☐ نه آتا بیلرم، نه تؤتارام.	☐ نه آتا، نه تؤتا بیلرم.	☐ نه آتا بیلرم، نه تؤتا.
۸۳ـ *«من اینانیرام اؤ آللاها کی، گؤزله گؤرولە بیلمز»*. من ———— آللاها اینانیرام.		
☐ گؤزله گؤرولمه‌ین اؤ	☐ گؤزله گؤرولە بیلمه‌ین اؤ	☐ من اؤ گؤزله گؤرولە بیلمه‌ین
۸٤ـ من نریمانلا دانیشماق ایسته‌میرم، اؤنا سؤیله‌گیلن ————		
☐ نئجه کی‌گلیب،گئتسین.	☐ نئجه کی گلمیشدیر، گئتسین.	☐ نئجه گلمیشدیرسه، ائله‌جه ده گئتسین.
۸۵ ـ ان دؤزگون ایفاده هانسیدیر؟		
☐ سیزه نه کیمی درمانلار لازیم اؤلاجاقسا، اؤزوم حاضیرلارام.		
☐ سیزه هر نه درمان کی لازیمدیر، اؤزوم حاضیرلارام.		
☐ سیزه هر نؤوع درمان لازیم اؤلا، اؤزوم حاضیرلارام.		

۸٦ـ هارا گئدیم؟ منیم کی ----------		
□ بیر یئریم یۆخدور گئدم.	□ گئده‌جک یئریم یۆخدور.	□ گئتمک اۆچون یئریم یۆخدور.
۸۷ـ ان دۆزگون ایفاده هانسیدیر؟		
□ باخمایاراق صاباحین جۆمعه اۆلدوغونا، من بۆنونلا بئله سفره چیخاجاغام.		
□ هرچند صاباح جۆمعه‌دیر، من سفره چیخاجاغام.		
□ من صاباح جۆمعه اۆلدوغونا باخمایاراق سفره چیخاجاغام.		
۸۸ـ اۆچونجو دۆنیادا یۆخسوللارین و اۆباسیزلارین سایی ---------- آرتیر.		
□ دۆرمادان	□ دۆرمایاراق	□ دۆرماییب
۸۹ـ نریمانین بۆ سۆنکو حرکتی لاپ ----------		
□ قانمامازلیقدیر.	□ قانمازلیقدیر.	□ قانمامالیدیر.
۹۰ـ نریمان چۆرگی ---------- یئییردی.		
□ گۆز آجلیغی ایله	□ گۆزو آجلیقلا	□ آج‌گۆزلوکله
تۆرک سۆزلری بیلگیسی		
۹۱ـ اینسان آددیم‌باشی بیر مۆشکوله *راست گلیر*.		
□ تۆش گلیر.	□ دۆز گلیر.	□ قارشی چیخیر.
۹۲ـ بیز بیر هفته تهراندا *تفریح اثله‌دیک*.		
□ سئویندیک.	□ آیلندیک.	□ آچیلیشدیق.

۹۳ـ یاشاری بؤراخ، اؤ چؤخ *مؤتملیق* آدامدیر.		
□ یالاق	□ یاووق	□ یالتاق
۹٤ـ مالی جهتدن هله ده کمبود وار.		
□ آزلیق	□ چاتیشمازلیق	□ اسکیک
۹۵ـ یاشار *مؤتواضع* بیر آدامدیر.		
□ آلچاق‌کؤنوللو	□ باشی‌آشاغی	□ اؤرگی‌گئنیش
۹٦ـ دؤشمن بیزی یامان *مرعوب* ائله‌میشدی.		
□ قیسنامیشدی.	□ باسمارلامیشدی.	□ سارسیتمیشدی.
۹۷ـ ایسماعیل *شؤهرت‌پرستدیر*.		
□ شؤهرت دلیسی	□ شؤهرت دؤشکونو	□ شؤهرت تامارزیسی
۹۸ـ شاهین حؤکومتی *ساقیط* اؤلدو.		
□ داغیلدی.	□ بیتدی.	□ دئوریلدی.
۹۹ـ ماشین دره‌نین تکینه *سؤقوط* ائله‌دی.		
□ آشدی.	□ یؤوارلاندی.	□ دؤشدو.
۱۰۰ـ من *دفعه‌لرله* تبریزه سفر ائله‌میشم.		
□ نئچه یؤل	□ نئچه کره	□ دؤنه- دؤنه

جاوابلار:

دۆزگون یازی:		
۱ – من شیرکتدن ---------- ائوه گلدیم.		
☐ بیر باشا	☑ بیرباشا	☐ بیر- باشا
۲ – منیمله ایسماعیل---------- قۆنشویوق.		
☑ قاپی‌بیر	☐ قاپی بیر	☐ قاپی- بیر
۳ – بۆ خیاواندا ماشین ساخلاماق ---------- یاساقدیر.		
☑ باشاباش	☐ باشا- باش	☐ باشا باش
٤ – سن بیزی ---------- اۆنودوبسان.		
☐ بیر دفعه لیک	☑ بیردفعه‌لیک	☐ بیر دفعه‌لیک
٥ – سیز ---------- اۆزونوزو تقدیم ائدین.		
☐ مۆمکون سه	☐ مۆمکون‌سه	☑ مۆمکونسه
٦ – بۆ دره‌دن ---------- سۆنالار کئچیر.		
☐ یاشیلباش	☐ یاشیل باش	☑ یاشیل‌باش
۷ – ---------- گۆناهی ---------- گۆررورم.		
☐ منده/ سنده	☐ من ده/ سن ده	☑ من ده/ سنده

۸ -- من ایسماعیلا ---------- تاپشیردیم کی، قاپی‌نین آشیرماسینی سالسین.		
☐ دؤنه‌دؤنه	☐ دؤنه دؤنه	☑ دؤنه- دؤنه
۹ -- آدام ---------- حئیوان اؤندان یاخشیدیر.		
☐ وار کی	☑ وار کی،	☐ وار، کی
۱۰ – من ساعات سککیزده قارداشیمی یؤخودان ----------		
☑ آییلتدیم	☐ آییتدیم	☐ آییددیم
سؤز بیلگیسی		
۱۱ – اؤروپادا سیاسی وضعیت گئتدیکجه ----------		
☐ آغیرلاشیر.	☑ گرگینلشیر.	☐ وخیملشیر.
۱۲ – بؤ بالتا ایله اؤدون یارماق چتیندیر، چؤنکی بؤنون ---------- قیسادیر.		
☐ دسته‌سی	☑ ساپی	☐ قؤلپو
۱۳ – مجلیسده بؤتون قرارلار ---------- ایله قبول ائدیلیر.		
☐ اکثریتین رأیی	☐ اکثریت	☑ سس چؤخلوغو
۱٤ – ایسماعیل منیمله چؤخ ---------- طرزده دانیشیردی.		
☐ بؤز	☑ قابا	☐ قابان

۱۵ ــ چؤخ یؤرغونام، ایجازه‌نیزله من گئدیرم، یاریم ساعات ----------		
☐ اؤیام.	☑ اؤیویام.	☐ اؤیوشام.
۱٦ ــ پؤلیس مأمورو اؤجادان باغیردی: «اللر یؤخاری، هئچ کیم ---------- !».		
☑ قیمیلدانماسین	☐ قیمیشماسین	☐ تکان یئمه‌سین
۱۷ ــ یاشار خالقین خئیرینه- شرّینه ---------- آدامدیر.		
☐ جان‌یاندیران	☑ یارایان	☐ یاریدان
۱۸ ــ اؤ کیشیده نه جاوانلیق قالمیشدی، نه گؤیچکلیک، اؤ آنجاق پؤلونا ----------		
☑ قیزیرغانیردی.	☐ قیسقانیردی.	☐ قییردی.
۱۹ ــ یاشار بیر آز ارکؤیون و دَیمه‌دؤشردیر، دئیه‌سن منیم سؤزومدن بیر آز ----------		
☐ گؤینه‌دی.	☑ آلیندی.	☐ ییرندی.
۲۰ ــ سیزه بؤتون ایشلرینیزده ---------- دیله‌ییرم.		
☐ باجاریلار	☐ باجاریقلار	☑ باشاریلار
۲۱ ــ آیواز یامان چالیشقان اینساندیر، اؤ، بیر ایلین ایچینده منی ده ---------- کئچدی.		
☐ باسیب	☐ گلیب	☑ اؤتوب

۲۲ – سئلتای قیلی قیلدان سئچن آدامدیر، هئچ نه اؤنون دیقّتیندن ————		
☐ یاییلماز.	☑ یاییمناز.	☐ یانیلماز.
۲۳ – سیز هاوایی یئره عصبیلشیرسینیز، یقین کی، نه‌ایسه بیر ———— باش وئریب.		
☑ آنلاشیلمازلیق	☐ آنلامازلیق	☐ آنلامسیزلیق
۲٤ – مؤحاریبه‌ده عسگرلریمیزین ایکیسی بؤیروندن ———— یارالانیب.		
☐ اؤلو وای	☐ اؤلدوروجو	☑ اؤلومجول
۲۵ -- بیز گنج نسلی زمانه‌نین طلبلرینه اؤیغون اؤلاراق ————		
☑ بئتیشدیرمه‌لی‌یک.	☐ یئتیرمه‌لی‌یک.	☐ یئتیشمه‌لی یک.
۲٦ – ایسماعیل اؤز دؤنیاسینا قاپیلیب، اؤ بوُ گؤنلر چؤخ ———— گؤرونور.		
☐ سؤلغون	☑ دالغین	☐ تؤتقون
۲۷ – یاغیش گئجه‌دن سحره کیمی ———— یاغیردی.		
☐ داماندباسدی	☐ گؤرولتولو	☑ شیدیرغی
۲۸ – دؤشمن اؤل گؤنلر بیزی یامان کیریتمیشدی، هامی‌نین اؤزونه ———— سارسیلمیشدی.		
☑ اینامی	☐ اینانجی	☐ اینانیشی

۲۹ ــ قارتال قانادلارینی ــــــــــــ و گۆیون اۆزونه سۆزموشدو.		
☐ آچمیشدی	☐ چالمیشدی	☑ گرمیشدی
۳۰ ــ چک، سۆفته و نقد پۆل ــــــــــــ واسیطه‌سیدیر.		
☑ اۆده‌مه	☐ بازار	☐ ساتین
ان یاخین معنا هانسیدیر؟		
۳۱ــ بۆ گۆنلر جاویدگیلله گئت- گلیمیز چۆخ *سئیرلیب*.		
☐ آرتیب	☑ آزالیب	☐ صمیمیلشیب
۳۲ ــ یاشار بۆ ایشده بیر *آرغاج کئچدی*.		
☑ آتدیم باسدی.	☐ میثال چکدی	☐ کۆبود سۆز دانیشدی.
۳۳ــ اۆ بیزیم باشیمیزین آلتینا *یاستیق قۆیور*.		
☐ بیزی یۆخویا وئریر.	☑ بیزی آلدادیر.	☐ بیزی اۆوندورور.
۳٤ــ *قازانین دیبینه داش آتدیق*.		
☐ حۆرمتی پۆزدوق.	☐ دۆستلوغو پۆزدوق.	☑ یئییب قۆرتاردیق.
۳۵ــ بۆ جاوانلارین *آیاغی یامان یئر تۆتوب*.		
☑ بۆز صیفت چیخاردیبلار.	☐ هر ایشده ماهیر اۆلوبلار.	☐ هر یئره یاییلیبلار.

۳٦ــ یاشار منی *باشدان* چیخارتدی.		
☐ باشدان ائله‌دی	☑ دؤز یؤلدان ائله‌دی.	☐ فیکریمی دَییشدی.
۳۷ــ آیوازی بؤراخ، او *بؤش‌بؤغازین* بیریدیر.		
☑ چؤروکچودور.	☐ داماری‌بؤشدور.	☐ فیکری‌دایازدیر.
۳۸ــ یامان یئرده *آخشاملادیق*!		
☐ هاوا قارانلیقلاشدی.	☐ یامان باسیلمیشیق.	☑ عجب ایشه دؤشدوک ها!.
۳۹ــ دئیه‌سن قارداشیم *دؤیوق دؤشوب*.		
☐ هر زادی بیلیر.	☑ شؤبهه‌لنیب.	☐ خبر آلیب.
٤۰ــ من *آغی قارادان* سئچنم.		
☐ آلدانمارام.	☐ هامینی تانی‌ییرام.	☑ آزدان- چؤخدان بعضی شئیلری باشا دؤشرم.
شکیلچیلر:		
٤۱ــ عسگرلریمیز دؤشمنه قارشی گؤجلو ---------- ائتدیلر.		
☑ باسقین	☐ باسغین	☐ باسقی
٤۲ــ فضولی اؤز زمانه‌سی‌نین ان ---------- شخصیتلریندن ایدی.		
☐ بیلیجی	☑ بیلگین	☐ بیلیمسل

٤٣ــ آذربایجان اؤلکه‌میزین شیمال- غرب ---------- یئرلشیر.		
☐ بؤلومونده	☐ بؤلگوسونده	☑ بؤلگه‌سینده
٤٤ــ هر کسین اؤزونه مخصوص دؤشونجه‌سی و ---------- وار.		
☐ گؤرونوشو	☐ گؤرونتوسو	☑ گؤروشو
٤٥ــ سن آتا- آنانین سؤزونه قؤلاق ----------		
☑ آسمالیسان.	☐ آساسیسان.	☐ آساجاقسان.
٤٦ــ سئچکیلر خؤرداد آییندا کئچیریله‌جک، مجلیسین سؤن ایجلاسیندا بئله قرارا ----------		
☐ گلردی.	☑ گلیندی.	☐ گلدی.
٤٧ــ من بئش ایلدن سؤنرا دؤستوم یاشاری ---------- تانیدیم.		
☑ گؤرجک	☐ گؤرموش	☐ گؤررکن
٤٨ــ بؤ داستان چؤخ اؤزوندور، دیلله ---------- بیر داستان دئییل.		
☐ دئییلمیش	☑ دئییله‌سی	☐ دئییلن
٤٩ــ عسگرلریمیزین نئچه‌سی دؤنن گئجه‌کی ---------- شهید اؤلدو.		
☐ دؤیونوشلرده	☐ دؤیونتولرده	☑ دؤیوشلرده
٥٠ــ بؤمنظره یامان کؤنول ---------- منظره‌دیر.		
☐ اؤخشادان	☑ اؤخشاییجی	☐ اؤخشار

مؤرکب فعللر:		
۵۱ـ جاهیل آدامین دؤشمنه احتیاجی یؤخدور، اؤ اؤزو اؤزونه ----------		
☐ غنیم اؤلوب.	☐ غنیم دؤشوب.	☑ غنیم کسیلیب.
۵۲ـ اینسان گرک هر ایشی دؤزگون ----------		
☐ انجام وئره.	☑ یئرینه یئتیره.	☐ ائله‌یه.
۵۳ـ ایسپارتاکؤسون قؤشونو سیسیل بؤلگه‌سینه دؤغرو ----------		
☐ مسیر آلدی.	☐ اؤز قؤیدو.	☑ ایستیقامت آلدی.
۵٤ـ عسگرلریمیز گئجه- گؤندوز وؤروشوب، مؤحاصیره‌نی ----------		
☐ سیندیردیلار.	☑ یاردیلار.	☐ پؤزدولار.
۵۵ـ بؤ نظریه هر طرفدن سؤرغویا ----------		
☑ آلیندی.	☐ قؤیولدو.	☐ وئریلدی.
۵٦ـ اؤلکه‌میز ایللردن بری مؤستقیل بیر سیاست ----------		
☐ ایشلدیر.	☐ قؤرویور.	☑ قؤوور.
۵۷ـ ایکی ساعات یاتاغیمدا چابالاییردیم، نه‌دنسه یؤخویا بیلمیردیم. ----------		
☑ دؤشه	☐ گئده	☐ قالا

۵۸ـ هئچ کیم ایپه گلمه‌دی، هئچ کیم اؤز عینادیندان ————		
☐ قاییتمادی.	☑ دؤنمه‌دی.	☐ ال گؤتورمه‌دی.
۵۹ـ اینسان یاشا ———— عاغیلا گلیر.		
☐ گیردیکجه	☐ قدم قؤیدوقجا	☑ دؤلدوقجا
٦۰ـ بیزانس ایمپراتؤرلوغو ۱۵- جی عصرده زاوالا ————		
☐ گلدی.	☑ اؤغرادی.	☐ دؤشدو.
٦۱ـ دؤولت باهالیغا قارشی کسکین اؤلچولر ————		
☐ چکیب.	☑ گؤتوروب.	☐ تؤکوب.
٦۲ـ سن باجاریقلی آدامسان، گل بیر تدبیر ————		
☐ چک.	☑ تؤک.	☐ ایشلت.
٦۳ـ خالق شاهلارین ظؤلمونه قارشی عؤصیان ————		
☐ گؤتوردو.	☐ قؤوزادی.	☑ قالدیردی.
٦٤ـ آنار، دئیه‌سن، عائیله ———— فیکرینه دؤشوب.		
☑ قؤرماق	☐ قؤروماق	☐ دؤزلتمک
٦۵ـ نه ایسه بیر حادیثه باش وئره‌جک، اؤرگیمه ————		
☐ دؤشوب.	☑ دامیب.	☐ گلیب.

٦٦ـ من بؤ پؤلو ایکی آیا کیمی سنه ————		
☑ دؤلارام.	☐ گتیررم.	☐ دؤشرم.
٦٧ـ ایسماعیل بؤتون ایشلردن بؤیون ————		
☐ چکیر.	☐ آتیر.	☑ قاچیریر.
٦٨ـ قارداش قارداشا یامان گؤنده دایاق ————		
☐ گلر.	☐ چیخار.	☑ دؤرار.
٦٩ـ آخشام ———— ، هله ایسماعیل گلیب- چیخماییب.		
☑ دؤشوب	☐ اؤلوب	☐ یئتیشیب
٧٠ـ من بؤ ایشه راضیلیق وئرمه‌دیم، اؤشاقلاریم منی اؤزه ————		
☐ باسدیلار.	☐ سالدیلار.	☑ وؤردولار.
قارشی‌معنالی سؤزلر		
٧١ـ بؤ منیم سیزه *ایلک* سؤزومدور.		
☑ سؤن	☐ سؤنکی	☐ سؤن اؤلاراق
٧٢ـ بؤ منظره‌لر منه *دؤغمادیر*.		
☐ اؤگنیدیر.	☑ یاددیر.	☐ اؤزگه‌دیر.

۷۳ـ ترافیکده ایلیشیب قالمیشدیق، نه *ایرلییه* یۆلوموز واردی، نه ————		
☐ آرخایا.	☐ دالا.	☑ گئرییه.
۷٤ـ *قۆزئی* عیراقدا مۆحاریبه گئدیر، آمّا اۆلکه‌نین ———— بۆلگه‌سی امن- امانلیقدیر.		
☑ گۆنئی	☐ گۆنه‌ور	☐ گۆن‌دۆغان
۷۵ـ سیز ۲۰ سۆآلا *دۆغرو* جاواب وئردینیز، ۵ سۆالا ایسه ————		
☐ یالان	☑ یانلیش	☐ یالانچی
۷٦ـ ایسماعیل چۆخ های- کۆیله دانیشیردی، آمّا یاشار ———— اۆتورموشدو.		
☐ های- کۆیسوز	☐ سۆزسوز	☑ سس‌سیز- سمیرسیز
۷۷ـ هر وطنداش دۆولته هم *بیرباشا* وئرگی وئریر، هم ده ————		
☐ ایکی‌باشلی.	☑ دۆلایی.	☐ ایکی‌طرفلی.
۷۸ـ بیر گۆن *یاخشیلیق* ———— غلبه چالاجاق.		
☐ پیسلیگه	☐ یاوالیغا	☑ یامانلیغا
۷۹ـ سیزین ماشینینیز *آزی* ۲۰۰۰۰۰ تۆمنه دَیَر.		
☐ وۆر- توت	☑ داشلار چاتلاسا	☐ چۆخو
۸۰ـ یاشار *گۆزودار* آدامدیر.		
☐ گۆزوآچیق	☐ اۆرکلی	☑ اۆرگی گئنیش

عؤمومی قرامر بیلگیسی:
۸۱ـ ایکی دنه کؤینک آلمیشام، بیریسی یاشار اؤچون، بیریسی ده ———— اؤچون.
☐ سن ☑ سنین ☐ سنینکی
۸۲ـ دؤزدور کی، یاشار دؤشمنیمدیر، آمّا اؤ عئین زاماندا منیم قارداشیمدیر. من اؤنو ————
☐ نه آتا بیلرم، نه تؤتارام. ☑ نه آتا، نه تؤتا بیلرم. ☐ نه آتا بیلرم، نه تؤتا.
۸۳ـ *«من اینانیرام اؤ آللاها کی، گؤزله گؤروله بیلمز»*. من ———— آللاها اینانیرام.
☐ گؤزله گؤرولمه‌ین اؤ ☑ گؤزله گؤروله بیلمه‌ین اؤ ☐ من اؤ گؤزله گؤروله بیلمه‌ین
۸٤ـ من نریمانلا دانیشماق ایسته‌میرم، اؤنا سؤیله‌گیلن ————
☐ نئجه کی‌گلیب،گئتسین. ☐ نئجه کی گلمیشدیر، گئتسین. ☑ نئجه گلمیشدیرسه، ائله‌جه ده گئتسین.
۸۵ ـ ان دؤزگون ایفاده هانسیدیر؟
☑ سیزه نه کیمی درمانلار لازیم اؤلاجاقسا، اؤزوم حاضیرلارام.
☐ سیزه هر نه درمان کی لازیمدیر، اؤزوم حاضیرلارام.
☐ سیزه هر نؤوع درمان لازیم اؤلا، اؤزوم حاضیرلارام.

۸٦ ـ هارا گئدیم؟ منیم کی ----------		
☐ بیر یئریم یۆخدور گئدم.	☑ گئده‌جک یئریم یۆخدور.	☐ گئتمک اۆچون یئریم یۆخدور.
۸۷ ـ ان دۆزگون ایفاده هانسیدیر؟		
☐ باخمایاراق صاباحین جۆمعه اۆلدوغونا، من بۆنونلا بئله سفره چیخاجاغام.		
☐ هرچند صاباح جۆمعه‌دیر، من سفره چیخاجاغام.		
☑ من صاباح جۆمعه اۆلدوغونا باخمایاراق سفره چیخاجاغام.		
۸۸ ـ اۆچونجو دۆنیادا یۆخسوللارین و اۆباسیزلارین سایی ---------- آرتیر.		
☑ دۆرمادان	☐ دۆرمایاراق	☐ دۆرماییب
۸۹ ـ نریمانین بۆ سۆنکو حرکتی لاپ ----------		
☐ قانمامازلیقدیر.	☑ قانمازلیقدیر.	☐ قانمامالیدیر.
۹۰ ـ نریمان چۆرگی ---------- یئییردی.		
☐ گۆز آجلیغی ایله	☐ گۆزو آجلیقلا	☑ آج گۆزلوکله
تۆرک سۆزلری بیلگیسی		
۹۱ـ اینسان آددیم‌باشی بیر مۆشکوله *راست گلیر*.		
☑ تۆش گلیر.	☐ دۆز گلیر.	☐ قارشی چیخیر.
۹۲ـ بیز بیر هفته تهراندا *تفریح اتله‌دیک*.		
☐ سئویندیک.	☑ آیلندیک.	☐ آچیلیشدیق.

۹۳ــ یاشاری بؤراخ، اؤ چؤخ *مؤتملیق* آدامدیر.		
☐ یالاق	☐ یاووق	☑ یالتاق
۹٤ــ مالی جهتدن هله ده کمبود وار.		
☐ آزلیق	☑ چاتیشمازلیق	☐ اسکیک
۹۵ــ یاشار *مؤتواضع* بیر آدامدیر.		
☑ آلچاق‌کؤنوللو	☐ باشی‌آشاغی	☐ اؤرگی‌گئنیش
۹٦ــ دؤشمن بیزی یامان *مرعوب* ائله‌میشدی.		
☐ قیسنامیشدی.	☐ باسمارلامیشدی.	☑ سارسیتمیشدی.
۹۷ــ ایسماعیل *شؤهرت‌پرستدیر*.		
☐ شؤهرت دلیسی	☑ شؤهرت دؤشکونو	☐ شؤهرت تامارزیسی
۹۸ــ شاهین حؤکومتی *ساقیط* اؤلدو.		
☐ داغیلدی.	☐ بیتدی.	☑ دئوریلدی.
۹۹ــ ماشین دره‌نین تکینه *سؤقوط* ائله‌دی.		
☐ آشدی.	☑ یؤوارلاندی.	☐ دؤشدو.
۱۰۰ــ من *دفعه‌لرله* تبریزه سفر ائله‌میشم.		
☐ نئچه یؤل	☐ نئچه کره	☑ دؤنه- دؤنه

سۆز قیلاوۆزو

آا

آبدال نادان، احمق، ابله
آتامان سردسته
آتلاماق عبور کردن
آتماجا کنایه
آجیلاماق زخم زبان زدن
آجیما تخمیر
آجیماق، آجینماق تأسف خوردن
آجیناجاقلی اسف انگیز، دردناک
آچۆن فضا، کائنات
آچیب- آغارتماق افشاء کردن
آخان اۆلدوز شهاب
آخیشقان سیال
آخین تهاجم، جریان
آدا جزیره
آداش همنام
آددیم‌باسما کلک، حیله، فریب
آراکسمه دیوار حائل، پارتیسیون
آراماق پژوهیدن، جستجو کردن
آرایش تحقیقات
آرتیرماجا ماده افزودنی
آرتیغی حداکثر
آرخا تکیه‌گاه، پشت، نسل
آرخاج کلبه صحرائی، پناهگاه
آرغاج (اریش- آرغاج) پود (تار و پود)
آرغاز لاغر، بی‌بنیه
آرغیش کاروان
آزاجیق ناچیز
آزار بیماری، درد، اندوه
آزاراق گهگاه، بندرت
آزان مختل
آسما کۆرپو پل معلق
آسیلقان معلق، آویزان
آشقار ناخالصی
آشقارسیز خالص
آشقین لبریز، فراتر از
آشی پیوند، واکسن
آشیرما بند شلوار، پشت‌بند در
آشیری افراطی
آشیری سۆلچو چپی افراطی
آشیریم مرحله، دوره، خاکریز

آشیلاماق پیوند زدن، واکسینه کردن
آغ یؤل (کهکشان) راه شیری
آغارتی لبنیات
آغبنیز سفید روی
آغجاقاناد پشه
آغجامایا سفیدتن
آغجیگرلیک ترسوئی، بزدلی
آغلاغان بسیار گریه کننده
آغی مرثیه، تعزیه
آغیزلیق دهنه، پوزه‌بند
آلابزک رنگارنگ، پرزرق و برق
آلاتؤرانلیق سایه- روشن
آلاجا رنگارنگ
آلاجالانماق رنگ به رنگ شدن
آلازلاماق گیراندن (آتش)
آلاسؤتول نیم‌پز، نورس
آلاسؤی دورگه
آلاق علف هرز
آلان حوزه، میدان، زمینه
آلای گروه، دسته، هنگ
آلتلیق زیرپوش، توئی
آلتین طلا
آلچالتماق تحقیر کردن
آلدانماجا فریب

آلیجی خریدار، مشتری
آلیجی تیزبین
آلیجی گؤز چشم تیز بین
آلیجیلیق قابیلیتی قدرت خرید
آلیز بیمار
آلیزلاماق بیمار شدن
آلیزلیق بیماری
آلیشقان (ماده) قابل اشتعال
آلیشقان عادت کرده، معتاد
آلیشماق خوگرفتن، مشتعل شدن
آلین یازیسی سرنوشت
آلینماق رنجیدن
آماج هدف، نشان
آناج حیوان ماده زاینده
آنسیز ناگهان
آنلاتماجا کنایه
آنلاشیلمازلیق سوء تفاهم
آنلام معنا
آنماق به خاطر آوردن
آنیت یادواره
آنیم ادراک
آوازیماق پژمرده شدن، پژمردن
آواند اؤلماق رو به راه شدن
آیاز هوای صاف و سرد در زمستان

آیاما وئرمک لقب دادن
آیریج دوراهی
آییرد ائتمک تمیز دادن، تشخیص دادن
آییق بیدار، هشیار
آییق- سایییق بیدار و هشیار
اپک نان
اِپیلۆق سخن پایانی، پرده پایانی
اتجه بالا جوجه تازه از تخم درآمده
اردم لیاقت، فراصت
اردۆ پساب، جن و پری
ارسه‌مک بالغ شدن، مرد شدن
ارک صمیمیت
ارک دژ، قلعه، قدرت
ارکن پیش‌رس، زود، پیش از موعد
ارکۆیون پرتوقع، لوس، محبت‌خواه
ارکیانا خودمانی، صمیمی
ارگن (دختر) رسیده، دم‌بخت
آرَن پهلوان، دلیر
اریش- آرغاج تار و پود
اریتی آلیاژ
اریمک دچار کمروئی شدن
ازگین کوفته، خسته
اسریک مست
اسکی قدیم، باستانی، کهنه
اسمر گندمگون
اسمه‌جه لرزش
آسَن سالم، تندرست

اسیرگه‌مک مضایقه کردن، حفظ کردن
آفَل بی‌دست و پا
آکه بزرگ
اکیز دوقلو، همزاد
ال‌آلتی زیردست
الجک دستگیره، دستکش
امک کار، زحمت، کوشش
امکلی بازنشسته
امکلی معاش حقوق بازنشستگی
اندرمک سرازیر کردن
انگین وسیع، پهن، گسترده
انیش- یۆخوش فراز و نشیب
اۆتارلیق، اۆتلاق چراگاه
اۆترگی گذرا، موقت
اۆتروم نشست، اجلاس
اۆتَری گذرا
اۆتکم مغرور، قاطع، نافذ
اۆتکملیک قاطعیت
اۆتکون برتر، رسیده، بالغ
اۆتمک آواز خواندن (پرنده)
اۆتمک پیمودن، طی کردن
اۆتوراجاق صندلی
اۆتوش، اۆتوشمه رقابت
اۆتوشمک امرار معاش کردن
اۆتوشمک از همدیگر سبقت گرفتن
اۆج انتقام
اۆجشمک سر به سر گذاشتن

اؤجقار (مکان) دور، حومه، حاشیه
اؤچقون پریده (رنگ)
اؤچورتماجا بادبادک
اؤچوروم پرتگاه
اؤچونتو آوار، ریزش
اؤچونماق لرزیدن
اؤخآتان (برج) کماندار
اؤخرانماق آهسته شیهه کشیدن اسب
اؤدَک بدهی
اؤدلاق حلق
اؤدلوق آتشدان
اؤدنج وام، قرض
اؤدوم جرعه
اؤده‌مک پرداختن، تاوان دادن
اؤرپتمک مشمئز کردن
اؤرپشمک مشمئز شدن
اؤرپشمک مورمورشدن
اؤرپک روسری
اؤرتا چاغلار سده‌های میانه
اؤرتاق مشترک، شریک
اؤرتاق مال بیت المال، مال مشترک
اؤرتانجیل (فرزند) وسطی
اؤرکک ترسو، بزدل
اؤرکن تسمه، طناب
اؤرکوتمه‌جه لولو خورخوره
اؤرکه ماده اسب دوساله
اؤرگه دامما الهام، درک ناخودآگاه
اؤرگی کئچمک از حال رفتن
اؤرماق(= دؤرماق) ایستادن
اؤرنک نمونه، مثال
اؤروا، اؤروالیق آردی که نانوایان به دست میمالند
اؤروش چرا، چراگاه
اؤروق طایفه، ایل، شهر
اؤزاشماق دور شدن
اؤزباشینالیق خودسری
اؤزجول خودپسند
اؤزدک تنه، بدنه
اؤزدئش عین، برابر، مترادف
اؤزدئشلیک این‌همانی، برابری
اؤزک ریشه، جوهر، ماهیت
اؤزگج باله شنا
اؤزگوچو شناگر
اؤزگور آزاد
اؤزگورلوک آزادی
اؤزگؤرنلیک تبعیض، امتیاز قائل شدن
اؤزگول ویژه، خاص
اؤزگول آغیرلیق وزن مخصوص
اؤزگون ناتوان، متأسف
اؤزل مخصوص، ویژه
اؤزل چیخیش ویژه‌نامه
اؤزلشمک خالص شدن، ناب شدن
اؤزللیک ویژگی، خصوصیت
اؤزلوک ماهیت

اۆزله‌مک (برای کسی) دلتنگ شدن، آرزو کردن
اۆزن زحمت، سعی، همت
اۆزنسیز لاقید، بی‌تفاوت، لاابالی
اۆزَنگی رکاب (اسب)
اۆزَنمک وسواس به خرج دادن
اۆزول ستون، پایه، اساس
اۆزون‌بۆغاز (کفش) ساقه بلند
اۆزون‌جایداق دراز قد
اۆزونو قۆرویان محافظه‌کار
اۆزونو قۆرویانلیق محافظه‌کاری
اۆس عقل، هوش
اۆسانج بیزاری
اۆسانماق بیزار شدن
اۆشوتمه سرما خوردگی، لرز
اۆشونمک نگران شدن، ترسیدن
اۆشونمه خوف، واهمه، نگرانی
اۆغان توانا، مقتدر
اۆغان تانری خدای توانا
اۆغراماق مبتلا شدن، دچار شدن
اۆغرون- اۆغرون دزدکی، مخفیانه
اۆغور شانس، اقبال، بخت
اۆغور زمان
اۆغونماق (از خنده) روده‌بر شدن - *گۆلمکدن اۆغونوب گئتدی.* از خنده روده بر شد.
اۆفله‌مک دمیدن، فوت کردن
اۆفورمک دمیدن، فوت کردن
اۆفورمه‌جه بادکنک
اۆلارتی زوزه
اۆلاشماق نایل شدن، رسیدن
اۆلای حادثه، پدیده
اۆلَزیمک پژمردن
اۆلکر (نجوم) (ستاره) پروین
اۆلگون نیمه‌جان، مردنی
اۆلوس ملت، ایل
اۆمسوتماق ناامید کردن
اۆمسوق ناامید، مأیوس، محروم
اۆمسوندورماق ناامید کردن
اۆمسونماق ناامید شدن، مأیوس شدن
اۆمو توقع، انتظار
اۆمو- کۆسو امید و قهر
اۆموز شانه، کتف
اۆموزدورماق ناامید کردن، مأیوس کردن
اۆمونج، اۆماجاق چشمداشت، توقع
اۆن صدا، شهرت
اۆنرگه پیشنهاد
اۆنَرمک پیشنهاد دادن، ارائه کردن
اۆنلو معروف، مشهور
اۆنله‌مک جلوگیری کردن
اۆنوتقان فراموشکار
اۆنورغا ستون فقرات
اۆوخالاماق مالش دادن، ساییدن

اۆرخانتی براده
اۆوسانا قدر، قیمت، اهمیت –
اۆوسانادان دۆشدو: از قدر و قیمت افتاد.
اۆوشارلاماق نوازش دادن
اۆوماق سائیدن، مالش دادن
اۆووْتماق گذراندن، سپری کردن
اۆووْتماق آرام کردن، تسکین دادن
اۆووْرتداق دارای گونه برجسته
اۆوورد گونه، لُپ
اۆوونتو براده
اۆووندورماق تسلی دادن
اۆوونماق تسلی یافتن
اۆیار هماهنگی، همسوئی
اۆیارلاماق تنظیم کردن، هماهنگ کردن
اۆیارلی هماهنگ، همسو
اۆیارماق آگاهی دادن، هشدار دادن
اۆیاری هشدار
اۆیالاماق سائیدن
اۆیالانماق سائیدن شدن
اۆیدورما جعلی، ساختگی
اۆیدورماق جعل کردن، خیال بافتن
اۆیدوروجو مخدر، خواب آور
اۆیرَشمک خو گرفتن
اۆیرنجی دانشجو
اۆیسال موافق، هماهنگ
اۆیغر هماهنگی
اۆیغو خواب، رویا
اۆیلاق فضا، جولانگاه
اۆیماق هماهنگ شدن
اۆیمک تعریف کردن
اۆیناتماجا اسباب بازی
اۆینار رقاصک
اۆینه دفعه، بار
اۆیوتمک آسیاب کردن، آرد کردن
اۆیوتمک پرچانگی کردن – سۆز
دییرمانینی اۆیوتمک: پرگوئی کردن
اۆیوجو مداح، مدیحه گو
اۆیوشدوروجو ماده مخدر
اۆیوشقان هماهنگ
اۆیوماق به خواب رفتن، خوابیدن
اۆیونگن خودستا
اۆیونمک خودستائی کردن
ایپک قۆردو کرم ابریشم
ایپله‌مه دیوانه زنجیری
ایچکی عرق، مشروب تند
ایچه‌جگ نوشیدنی
ایچین– ایچین پنهانی
ایدمان ورزش
ایرَلی جلو، پیش، پیشتر
ایرَلیله‌مک پیشرفت کردن
ایرَلیله‌ییش پیشرفت
ایریشدیرمک پیوند دادن
ایریشمک پیوستن

ایریشمک هرزه خندیدن، لودگی کردن
ایریشه- ایریشه بااطوار
ایرین عفونت
ایز رد پا، خط سیر
ایزله‌مک تعقیب کردن، ردیابی کردن
ایزله‌ییجی تماشاگر
ایستحصالچی تولید کننده
ایستی‌اؤت فلفل
ایسمارینج سفارش
ایسینمک گرم شدن
ایسینیشمک مأنوس شدن
ایشارتی روشنائی، نور ضعیف
ایشارماق روشن شدن، نمایان شدن
ایشدک کلک، ترفند، عمل، مکانیزم
ایشیق ایلی سال نوری
ایشیلتی جلوه، تجلی، درخشش
ایکی‌سؤیلو دو رگه
ایگنه باتیرما طب سوزنی
اَیلَج ترمز
ایلغار تاخت و تاز، هجوم
ایلغیم سراب
ایلقار عهد و پیمان
اَیلَنتی مجلس عیش
اَیلنجه سرگرمی، تفریح
اَیلندیرمک سرگرم کردن
اَیلنمک تفریح کردن، اقامت کردن

اَیله‌مک متوقف کردن
ایلیشکن درگیر، مربوط
ایلیشکی رابطه، ارتباط
ایلیشکین در رابطه با، مربوط به
ایلیشیک در رابطه، درگیر
ایمرَنمک هوس کردن، به طمع افتادن
ایمسیله‌مک بو کردن
اَیمه طاق
ایمه‌جیلیک همیاری، همکوشی
ایناق بیماری آنژین
اینانج اعتقاد، عقیده، مسلک
اینانديرماجا کلک و ترفند برای باوراندن
اینجه‌له‌مک ویرایش کردن، تحلیل کردن
اینجی درّ، گوهر
ایندن بئله از این به بعد
اینیلتی ناله
اینیلدشمک ناله دسته‌جمعی کردن
اینیلده‌مک نالیدن
ییرندیریجی مشمئز کننده
اَیین قامت، تن
اَیینتی انحناء
ائش شریک زندگی، مثل، لنگه
ائششیز بی‌شریک، بی‌همتا
ائشمه (سیگار) برگ
ائلتی (= قایین خاتینی) جاری

ائو دوستاغی خانه‌نشین
ائیدیرمه آواز مخصوص گاودوشی

ب

باتقی ضرر و زیان
باتی مغرب
باجاق پاچه، لنگ، ران
بادالاق حیله، کلک
بادالاق وؤرماق حیله به کار بردن، کلک زدن
بادامجیق بادامک، لوزه
باراما پیله، تار
بارداش (= باغداش) چهارزانو - *باغداش قوُرماق:* چهار زانو نشستن
بارداق قدح، جام
بارماقلیق نرده
باری حصار
بارینماق حفاظت شدن، پناه گرفتن
بارینماق بهره‌مند شدن، تغذیه کردن
بازارلیق خرید، معامله، سازش
باسقی فشار
باسقین هجوم
باسمارلاماق غافلگیر کردن
باسیریق قلمرو
باشاری موفقیت
باشاریلی موفقیت‌آمیز
باشاق سنبل
باشدان‌سؤودو سرسری - *بیر ایشه باشدان‌سؤودو یاناشماق:* کاری را سرسری گرفتن
باشلانغیج آغاز، ابتدا، شروع، نقطه آغازین
باشلیجا نخستین، مهمترین
باشلیق کلاه‌خود، کلاهک
باشی قاپازلی توسری‌خور
باغا (موجود زنده) دوزیست، لاک پشت
باغلاما بسته
باغیر کبد، جگر
باغیرداق سینه‌بند
بالاق پاچه شلوار
بالالیق رحِم
بایاغی معمولی، پیش پا افتاده
بایطار دامپزشک
بایغین بیهوش، خمار، از حال رفته
بایبر بیرون
بایبلماق بیهوش شدن
بارس یوزپلنگ
بره جوی، معبر
بره‌چی راهبان
بلگه سند، برگه، حلقه نامزدی
بلگه‌سل (فیلم یا نوشته) مستند
بَللەمک نامزد کردن

بللی باشلی معین و معلوم
بَلَن ستیغ کوه
بَن خال و نشان
بنیز چهره، صورت
بۇداماق هرس کردن، دریدن
بۆدره‌مک پیچ خوردن (پا)
بۇراغان گردباد
بۇرغو مته
بۇرغوی کرنا
بۆرکو هوای شرجی
بۇروجوق لوله رابط
بۇروشدورماجا سفسطه، مغلطه
بۇرولغان گرداب، گردباد
بۇروم توده حلقه‌ای شکل (دود) - تۆرستو بۇرومو: ستون دود
بۆرونجک روپوش، ردا
بۇز خاکستری، تیره، بیشرم، گستاخ
بۇزباش آبگوشت بوزباش
بۇزقیر صحرا، بیابان
بۇزلاق یخچال
بۇزلاماق زار- زار گریستن
بۇش- بۇشاناق سوت و کور
بۇشاناق خلأ
بۇشلوق (= بۇشناق) خلأ
بۇغا گاو نر جوان
بۇغاز (صفت) (حیوان) حامله
بۇغازلاماق سربریدن

بۇغازلیق گلوبند، شال گردن
بۇغاناق هوای خفه، خفقان
بۇغچا (= بۇخجا) بقچه
بۇلگو سهم، قسمت، بخش
بۇلگه منطقه، ناحیه، قاره
بۇلوک واحد رزمی، گردان، بلوک
بۇلوم بخش، فصل
بۇی قد، داستان
بۇیابۇی هم‌قد
بۇیر (= بۇیور) پهلو
بۇیرک‌اۆستو وزی (طب) غده فوق کلیوی
بۇیودوجو شۆشه ذره‌بین
بۇیورتکن تمشک
بۇیوک آیی (نجوم) دب اکبر
بۇیوک کۆپک (نجوم) شعرای یمانی
بۇیوندوروق یوغ
بۇیونلوق یقه
بیتمز- تۆکنمز پایان ناپذیر
بیتیم پایان، انجام
بیج حیله‌گر، حرامزاده
بیچیم شکل، قواره، فرم
بیرباشا مستقیم، بیواسطه
بیرچک گیس، زلف
بیرر یگانه، یکتا، بی‌مثال
بیرر- بیرر یکی پس از دیگری
بیرگه یاشاییش همزیستی

ببریۆللوق برای همیشه
بیلدیرگه اعلان، اطلاعیه
بیلدیریش اعلامیه، اطلاعیه
بیلرزیک النگو
بینگین دانا، دانشمند
بیلینج آگاهی، شعور
بیلینج‌اۆته‌سی (شعور) ناخودآگاه
بیلینج‌آلتی (شعور) ناخودآگاه
بیلینج‌دیشی (ضمیر) ناخودآگاه
بینه قازماق اتراق کردن
بئزیکمک به تنگ آمدن
بنشیکلی قادین زن بچه‌دار

پ

پاپیروس سیگار
پادار (قید) متمادیا، پی‌درپی
پارتلاماجا مواد منفجره
پاس زنگ، زنگار
پرت عصبانی، خشمگین
پرتۆو بددهن، دریده - *آغیزدان پرتۆو:* بددهن،هرزه گو
پرچیم میخ، میخ پرچ
پرگار ماهر
پرگار سامان - *پرگاری پۆزولدو:* حالش گرفته شد، دماغ سوخته شد.
پرگارلاشماق ماهر شدن
پرۆلوق پیش پرده، مقدمه
پۆچورلاماق جوانه زدن، تعرق کردن
پۆرتله‌مه نوعی غذا که با استفاده از گوشت و پیاز از طریق حرارت دادن در روغن تهیه میشود و معمولا به همراه سیرماست مورد استفاده قرار میگیرد.
پۆستالیون پستچی
پۆسکورمک بیرون ریختن، فوران کردن - *اۆد پۆسکورمک:* آتش پراکندن
پۆشله‌مه (=پۆرشله‌مه) نوعی غذا که با گوشت، کرفس و سایر سبزیجات از طریق آب پز کردن تهیه میشود.
پۆلجوق پولک
پۆهره جوانه
پیتیک نامه
پیرپیز سیخ- سیخ - *پیرپیزلاشماق:* سیخ- سیخ شدن
پیرتراق برآمدگی، زبانه، زائده
پیرتلاشیق آشفته، درهم
پیسیکمک رنجیدن، دلخور شدن
پیلیک مشعل برای گیراندن آتش
پینار چشمه
پئریکمک پرواز کردن
پئزه‌ونگ گردن کلفت
پئنجر سبزی خوردنی

ت

تاباشیر گچ، تباشیر
تاپشیرماجا سفارش، پیغام
تاپشیریق تکلیف، سفارش، پیام
تاپینماق پرستیدن
تاخاج دوشاخه برق
تارتوده - *قار تاری:* توده برف
تارجیق علف، مرتع، چراگاه
تارلا مزرعه
تارما دودکش
تاریم (قید) کشیده شده، سفت کشیده شده - *بیر شئیی تاریم چکمک:* چیزی را تحت کشش قرار دادن. *عصبلریم تاریم چکیلیب:* اعصابم متشنج است.
تالا تالاب
تالوار آلاچیق، داربست
تالواسا تشویش
تامۆ جهنم
تاوار (صفت) درشت
تاوار، داوار بز یا گوسفند، دام
تاوان سقف
تایا پشته، توده - *اۆت تایاسی:* کپه علف
تایالیق انبار علوفه
تایتیماق لنگیدن
تَپَر نیرو، فراصت
تپیتمک خشک کردن
تپیتمه معجون، خمیر
تپیمک خشک شدن
تپینمک حمله کردن - *بیری‌نین اۆستونه تپینمک:* به کسی پرخاش کردن
تتیک ماشه سلاح - *تتیکده دایانماق:* در حال آماده باش بودن
تَرس چپ، معکوس، عوضی، تندخو. *ترس تناسوب:* تناسب معکوس
تعجیل (فیزیک) شتاب
تقاعۆد بازنشستگی، مستمری -
تقاعۆده چیخماق: بازنشسته شدن
تقاعۆدوچو بازنشسته
تک‌ال انحصاری
تکلیف پیشنهاد، عرضه - *طلب و تکلیف:* عرضه و تقاضا
تکم- سئیرک تک و توک
تکه‌نه تشت
تمکین وقار، متانت، ادب
تمکینلی متین، موقر، مودب
تَمَل پایه، اساس
تَن برابر
تنتیمک از پا درآمدن، از نفس افتادن
تَنَک نهال درخت مو
تَنَکلیک نهالستان
تنگیمک به تنگ آمدن

تنلیک (ریاضیات) معادله
تؤپا توده پشته
تؤپال لَنگ
تؤپپوز گرز
تؤپوروک (= **تؤپورجک**) آب دهان، تف
تؤتاجاق دستگیره
تؤتار گیرائی، صلابت
تؤتارسیز غیر موثر
تؤتارغا (**تؤتالغا**) بهانه
تؤتارلی گیرا، نافذ، قاطع
تؤتاش پرپشت، انبوه
تؤتاشماق (= **تؤتوشماق**) گلاویز شدن
تؤتاق کی گیریم که، به فرض این که
تؤتقاج دستگیره
تؤتماجا ویر، مرض، خوی مزاحم
تؤتوشماق گرفتن (آتش)
تؤخا کلنگ
تؤختاق (صفت) آرام، ساکت - *بیر آز تؤختاق اؤل:* کمی آرام باش.
تؤختاق (اسم) تسلی، آرامش - *بیرینه تؤختاق وئرمک:* به کسی تسلی دادن
تؤختاقلیق تسلی، التیام
تؤر نوع، جنس، طور
تؤراغای کاکلی (نام نوعی پرنده)
تؤران تاریک و روشن
تؤرتا دُرد، ته نشست روغن
تؤرتمک پروردن، تکثیر دادن
تؤرشوماق ترش شدن
تؤرکه‌چاره طبابت عامیانه
تؤرمه زندان
تؤره‌مک پدید آمدن، پرورش یافتن، زیاد و انبوه شدن
تؤسقون فربه، چاق
تؤش برابر، روبرو - *بیرینه تؤش گلمک:* با کسی مواجه شدن، به کسی برخورد کردن
تؤشلاماق نشانه گرفتن
تؤغرا مهر و نشان
تؤک‌اؤرپردیجی چندش آور
تؤکنمک تمام شدن، سر آمدن
تؤل تور
تؤلازلاماق پرتاب کردن، انداختن
تؤللاماجا وسائل یک بار مصرف
تؤللاماق انداختن، پرتاب کردن
تؤماج (صفت) چرمی
تؤمورجوق جوانه
تؤمورجوقلاماق جوانه زدن
تؤنج مفرغ، برنز - *تؤنج هئیکل:* مجسمه برنزی
تؤنقال تل هیزم - *تؤنقال قؤرماق:* تل هیزم درست کردن
تؤوشومک نفس- نفس زدن

تیخاج (تیخاجاق) چوب پنبه
تیخاماق مسدود کردن
تیرتیل کنگره، دندانه - *تیرتیللی تکر:* چرخ عاجدار
تیکانلی مفتیل سیم خاردار
تیکمه گلدوزی
تیکیلی بنا، عمارت
تیکیتی ساختمان، ساختمان سازی
تیل ضلع
تیلۆو قلاب ماهیگیری
تین گوشه، کنج
تینجیخماق تنگ شدن (نفس)
تینجیخماق له شدن، فاسد شدن
تینگ- تۆو تۆتماق تحت فشار قرار دادن، عرصه را تنگ کردن
تئزمک از صحنه خارج شدن، دررفتن
تئللی آلتلر (موسیقی) سازهای زهی

ج

جادار شکاف، ترک
جادارلانماق شکاف برداشتن
جالاشدیرماق پیوند دادن
جالاشماق پیوند خوردن
جالاق پیوند، اتصال
جالاق ائلەمک پیوند زدن
جالاق آغاج درخت پیوندی
جانتاراق تنومند
جانلی وارلیق موجود زنده
جایداق (صفت) پا دراز
جایماق منحرف شدن، لغزیدن
جایناق پنجه
جبّه زره، سلاح
جبّه‌خانا زراد خانه
جرگه صف
جَلد سریع، چابک
جمدک جسد
جوْد زبر، زمخت، خشن
جوُما توده
جوُمالاشماق مجتمع شدن، انباشته شدن
جوُمبولو کوچولو
جوُنگه گوساله نر، ورزا
جوّیور بره آهو
جهنگ گوشه دهان
جیدا نیزه
جیدیر اسب دوانی
جیدیر مئیدانی میدان اسب دوانی
جیر (صفت) (صدای) زیر - *جیر قادین سسی:* صدای جیغ آلود زن
جیرناتماق سربه‌سر گذاشتن، عصبی کردن
جیغ (جیِل) علف هرز
جیغیر راه باریک

جبقًا موی دراز، جقّه
جبللیک علفزار
جیلیز ضعیف، لاغر، نحیف
جین خشم - *جینلنمک*: خشمگین شدن
جیندیر ژنده، مندرس
جیندیرچی کهنه فروش
جینس اصیل، مرغوب
جینس آیغیر اسب اصیل
جینلی عصبی، خشمناک
جیوریق چالاک

چ

چاپا فعالیت، انرژی
چاپاراق (قید) چهارنعل، شتابان
چاپالاماق (= **چاپالاماق**) فعالیت کردن، دست و پا زدن
چاپقینچی غارتگر
چاپماق (فعل لازم و متعدی) دواندن، تاختن - *آت چاپماق*: اسب دوانیدن. *سحردن آخشاما قدر چاپماق*: از صبح تا شب سگ دو زدن.
چات شکاف
چاتاق متقاطع
چاتاق (میوه) دوقلو
چاتال محل انشعاب، چنگال
چاتی ریسمان
چاتیشمازلیق نارسائی، کمبود
چاتیشماق به هم رسیدن، کفایت کردن
چاتیق به هم پیوسته
چاتیل اوتو گل عینک
چاخناشیق متشنج، آشفته
چاخیش آذرخش
چارپاز متقاطع
چارپان (ریاضیات) مضروب فیه
چارپی (ریاضیات) ضرب
چارپیشماق زد و خورد، مشاجره
چارپیلان (ریاضیات) مضروب
چارداق چادر، سایبان
چاش‌باش سردرگم، خیره‌سر
چاشماق خطا کردن، مبهوت شدن
چاغ زمان
چاغا طفل
چاغلاماق تراویدن، جوشیدن
چاغیریم بردِ صدا
چاغیلتی شرشر آب، تراوش چشمه
چال خال- خال
چالار شباهت، نوانس
چالارلی شبیه
چالاغان کرکس
چالغی جاروی دسته بلند
چالغیلاماق جارو کردن
چالما روسری
چالیشما تمرین، کوشش

چالین- چارپاز چپ و راست، پشت سر هم
چامیر گِل
چانتا کیف، بسته
چایان عقرب
چایلاق بستر رود
چایر مَرغ
چایرلیق مرغزار
چَپَر حصار، دیوار، پرچین
چپر مانع، سد، حائل - *دۆشمن چپری:* سدی که در برابر دشمن کشیده شده باشد، صف مقاومت
چته‌نه شاهدانه
چَر نوعی بیماری اسب که در نتیجه شستن حیوان با آب سرد در حالت عرق کرده عارض میشود.
چرتمک (فعل متعدی) تراش دادن قلم
چرتمک (فعل متعدی) خراش دادن، تیغ زدن
چَرتمک (فعل لازم) دررفتن، از کنترل خارج شدن
چرچی دست‌فروش
چرَنچی روده‌دراز، پرچانه
چک رسید (پول)
چکه‌لک دمپائی
چکیشمه منازعه
چکیل توت - *چکیل آغاجی:* درخت توت
چکیندیرمه‌جه زنهارداشت
چکینگن کمرو
چگیرتکه ملخ
چلتیکلیک شالیزار
چلنگ حلقه گل
چلیک چوب دست، فولاد
چلیم بدن، جسم، تن، هیبت، شکل
چلیمسیز بی‌بنیه، بدشکل
چمکیرمک (چیمخیرماق) غضب کردن - *بیری‌نین اۆستونه چیمخیرماق:* به کسی پرخاش کردن
چن مِه
چۆبان‌اۆلدوزو (نجوم) زهره، ناهید
چۆبان‌یاستیغی (گیاه شناسی) بابونه
چۆخا ردا، کت، بالاپوش
چۆر آفت، بیماری گیاهی
چۆزمک حل کردن، گشودن
چۆزوم راه حل
چۆغول سخن‌چین، جاسوس
چۆغون (چۆگون) چدن
چۆککلیک اراضی پست، چاله
چۆل اتشگی گورخر
چۆلغاج لفاف، غلاف
چۆلمک پارچ یا هر ظرف سفالی
چۆنمک برگشتن، پشت کردن
چۆنوک وارونه
چۆو شایعه
چۆوغون کولاک، تندباد
چۆوومای هجوم بردن
چیتک وصله

چینه‌مک وصله زدن
چیچک آیاقجیغی دم گل
چیخداش وازده، خارج از رده
چیرپی خرده چوب
چیرتداق شراره
چیرتما تیغ زنی، دلهره دهی
چیرتیق (چیرتیک) بشکن
چیسنک باران ریز
چیسکین باران ریز
چیغبرتما نوعی خورشت که با گوشت سرخ کرده و کدو و تخم مرغ تهیه میکنند.
چیگنلیک اپول، سرشانه
چیل - چیل خال- خال
چیلپاق برهنه
چیلخا خالص، لخم
چیلغین شیفته، دیوانه، از خود بیخود
چیله‌مک (فعل لازم) چه‌چه زدن
چیله‌مک (فعل متعدی) افشاندن
چیله‌مه سۆوارما آبیاری قطره‌ای
چیلیک تکه چوب
چیلیکله‌مک تکه-تکه کردن
چیلینگ- آغاج الک- دولک
چیم چمن، خزه
چیم خالص، سره، ناب
چیم سۆد شیر خالص
چیمرلیک محل شنا
چیمیرچُرت - چیمیر *اتله‌مک*: چرت زدن
چین (اسم) ردیف، لایه، چینه
چین (صفت) حقیقی، تحقق یافته - *یۆخوسو چین اۆلدو*: خوابش تحقق پیدا کرد.
چینقیل شن و ماسه، سنگریزه
چیوزه دمل
چییریمک بی رغبت شدن، سیر شدن
چییه‌لک توت فرنگی
چئشید قسم، جور، نوع
چئشیدله‌مک طبقه‌بندی کردن
چئوره محیط، پیرامون
چئویک چابک، تند

ح خ

حاضیرلیقلی آماده، مهیا
حرامی راه‌زن، طرار
حسابجیل حسابگر
حیصّه بخش، سهم
خار شکرک
خارلاماق شکرک بستن
خارلانماق شکرک بستن
خاشال گونی
خاشیل (خشیل) نوعی کاچی یا حلیم
خالتا قلاده

خالخال حلقه زینتی پای زنان، خلخال
خای (اسم و صفت) آرامش، سکون
خایلاق طائفه - *آرواد خایلاغیندانديز:* او از قشر زنان است.
خزری (با سکون ز) باد شمال
خۆسانلاشماق (= خیسینلاشماق) گپ زدن، گفتگو کردن
خیر جالیز
خیشما مشت - *بیر خیشما:* یک مشت
خینج کینه، عداوت

دذرز

دابان پاشنه، آهنگ راه رفتن، گام
دادامال عادت کرده، لوس، پرتوقع
دادیشماق مزه دهن همدیگر را فهمیدن
دار آیاق روز مبادا، گرفتاری
دارانماق موهای خود را شانه زدن
دارتماق کشیدن
دارتیشماق مشاجره کرده، مباحثه کردن
دارتیم کشش
دارتینماق کلنجار رفتن، تقلا کردن
دارغین پریشان حال
داری ارزن - *صلواتلا دۆنوز داریدان چیخماز:* به عمل کار برآید، به سخندانی نیست.
داریسقال تنگ و تاریک
داریلقان زودرنج، حساس
داریلماق دلتنگ شدن، مکدر شدن
داش دۆشه‌مه سنگ‌فرش
داشاخۆر سنگلاخ
داش‌قالاق سنگسار - *داشقالاق ائله‌مک:* سنگسار کردن
داش‌قۆرای خانه سنگ چین
داشیرغاماق خسته شدن از راه رفتن
روی زمین سنگلاخ
داشینار (اموال) منقول
داشینماز (اموال) غیر منقول
داعوا- دارتیش جنگ و دعوا
داعوا- دالاش بگو- مگو، منازعه
داغار خیک، انبان
داغارجیق انبان کوچک، کیسه، چنته
دالار گزنده
دالاشماق نزاع کردن، گلاویز شدن
دالاق (آناتومی) طحال
دالغا موج
دالغا بۆیو (فیزیک) طول موج
دالغا بیچیمی (فیزیک) شکل موج
دالغیج غواص
دالغین در فکر فرو رفته، مبهوت
دامارجیق مویرگ
داماق حوصله، رغبت
دامجیتماق چکاندن

دامغا (داغما) مهر و نشان
داملا قطره
دان سپیده، شفق - *دان آتاندا:* بامدادان، سپیده دمان
دان اؤلدوزو (نجوم) ستاره زهره، ونوس
دان یئری مطلع، محل طلوع خورشید - *دان یئری سؤکولنده:* هنگام طلوع خورشید
دانا گوساله
داورانماق رفتار کردن
داورانیش رفتار
دایلاق کره اسب دوماهه
دَب رسم، سنت
دبیلقه کلاه خود
دَج مهر یا علامت بزرگ از جنس چوب و غیره که به منظور محافظت از محصول، جو، گندم و سایر محصولات کشاورزی بر آن زده میشود. *بیر ششین دجی پؤرولدو:* نامرتب شد، دچار کاستی شد.
دَجَل دغلکار، فریبکار
دجله‌مک ردیف کردن، روی هم چیدن، دسته‌بندی کردن
دَرز (= دریز) دسته - *آرپا درزلری:* دسته‌های سنبل جو
درمه- درمه پر نقش و نگار
دَرنک انجمن
داغداغا دغدغه
دَمیه مزارع دیم
دنیز دریا
دنیز قؤلدورو راهزن دریائی
دنیزجیک دریاچه
دؤر دکل - *دؤر آغاجی:* تیر دکل
دؤرغو سکون، توقف
دؤرگه بسته، بقچه
دؤرمک نوعی غذا که با استفاده از نان لواش و پنیر و غیره به شکل لوله شده آماده میکنند.
دؤروخسونماق درنگ کردن
دؤروم وضعیت، موقعیت
دؤزلیش تصحیح
دؤزلیشمک تبانی کردن، با همدیگر ساختن
دؤزن نظم، نظام، ترتیب - چکی- *دؤزن:* سر و سامان، نظم و ترتیب
دؤزنله‌مک هماهنگ کردن، سر و سامان دادن
دؤزنلیک دشت، جلگه
دؤشرگه اردوگاه، فرودگاه، پایگاه
دؤشسه اگر پیش بیاید.
دؤشک آغی ملافه
دؤشکو افت، کاهش

دۆشکون معتاد، زمین گیر
دۆشونجه اندیشه، تفکر
دۆغاناق قلاب نخ ریسی
دۆغرو (اسم) حقیقت
دۆغرو (صفت) راست، حقیقی
دۆغرو (حرف اضافه) به طرف، به سوی
دۆغو مشرق
دۆققاز دریچه چوبی
دۆققوزدۆن شمشاد
دۆلاما یۆل راه پر پیچ و خم
دۆلانیش سیکل، چرخه، گذران
دۆلایی (حرف اضافه) به خاطر، به سبب - *اۆندان دۆلایی:* از آنرو، بدان سبب. *گۆردوگو ایشلردن و داورانیشیندان دۆلایی:* به علت رفتار و کردارش.
دۆلایی (صفت) غیر مستقیم - *دۆلایی یۆل:* راه غیر مستقیم
دۆلوسچو سفالگر
دۆناتماق ملبس کردن، آراستن، مجهز کردن
دۆناتیم سخت افزار، تجهیزات
دۆنانما ناوگان
دۆندوروجو فریزر، منجمد کننده
دۆنقولدانماق تق زدن
دۆنک مرتجع
دۆنلگه چرخ، تقدیر
دۆنوخماق بیحرکت شدن
دۆنوش گوشه موسیقی
دۆنوش مرحله‌سی نقطه عطف
دۆنوک برگشته، مرتد
دۆنه دفعه
دۆنیا گۆروشو جهان‌بینی
دۆواق روسری، روبند، درپوش
دۆیازیماق سیر شدن، پر شدن
دۆیَج کوبه در
دۆیغو احساس
دۆیغوسال احساساتی
دۆیوکمک (دئویکمک) مبهوت شدن
دۆیوم مکاشفه، درک فراحسی
دۆیوم (دۆیون) گره، عقد
دۆیومک گره زدن
دۆیونچه سفره، بقچه نان
دۆیه‌نک (زمین) کوبیده، (پوست) پینه بسته
دۆیه‌نک میخچه
دهره تیشه - *دهره‌نی دیبدن وۆرماق:* آب پاکی به سر کسی ریختن
دهمرله‌مک هی کردن (اسب)
دیبجیک ته، قنداق تفنگ
دیبچک گلدان
دیدرگین کسیخته، بیگانه، بریده
دَیَر ارزش

دَبر آرتیمی (اقتصاد) ارزش افزوده
دبرسک آرنج، زانوئی
دیرسکلی بؤزو لوله زانوئی
دیرَشمک کلنجار رفتن
دیرشمه‌جه (موضوع) مورد اختلاف
دیره‌مک تکیه دادن، مهار زدن
دیره‌مک خیره کردن (چشم)
دینله‌مه‌جه ساندویچ، هر نوع خوراک گاز زدنی
دیشه‌مک تیز کردن (دندانه‌ها)
دیکَجه (ریاضیات) عمودی
دیکدیر پشته، تپه
دیکَلتمک به حالت عمودی در آوردن
دیلَک آرزو
دیله‌مک آرزو کردن
دینجلدیجی آرامش بخش
دیندیرمه‌جه بهانه‌ای برای شروع صحبت
دینشه‌مک گوش خواباندن
دَیه کلبه
دَییرسی گرد، دوار
دَییشک زیرپوش
دَییشکن متغیر، متفاوت
دییرجک غلتک
دییرجکلی یاتاق تخت چرخدار
دییرلتمک (دیغیرلاتماق) غلتاندن
دئوریلیش سرنگونی، سقوط
دئویرمک واژگون کردن
ذیروه قله، رأس
زاریماق نالیدن
زانباق زنبق
زؤغ ساقه
زؤلاق باریکه، نوار
زهم ترس، ابهت
زهملی ترسناک
زیلغا جوجه تازه از تخم در آمده
زینگیلده‌مک زاری کردن

س ش

ساپ نخ
ساپ دسته - *بالتانین سابی*: دسته تبر
ساپ آشیغی قرقره نخ
ساپدیرماق گمراه کردن
ساپلاماق نثار (فحش) کردن
ساپلیجا تابه دسته‌دار
ساپما گمراهی
ساپیلماق گمراه شدن
ساتقین خود فروش
ساتیلما قؤل برده زر خرید
ساتین آلما قؤل برده زر خرید
ساتین آلماق خرید کردن

ساچاق منقوله، گیس
ساخلاج گل میخ
ساخلانج پس‌انداز، آرشیو
سارپ رام نشدنی، سرسخت
سارسیتماق ضربه روحی وارد کردن، سلب روحیه کردن
سارسیلماق مرعوب شدن، از پا درآمدن
سارسینتی تکان، لرزه، ضربه روحی
سارسینتیلی مرعوب، متزلزل
سارغی نوار زخم ، باند پیچی
سارغاج پاندول، آونگ
سارماشماق به دور چیزی پیچیدن
ساریق عمامه
ساریلماق پیچیده شدن، حلقه زدن - *سیلاحا ساریلماق:* به اسلحه مجهز شدن
ساریماق پیچیدن
سارینماق پیچیده شدن
سازاق سوز، باد سرد
ساغالتماجا دارو، ماده شفابخش
ساغاناق کناره غربال، قاب عینک
ساغری کفل اسب
ساغلام سالم
ساغلاماق فراهم کردن
ساغمال (گاو) شیر ده
ساقینماق امساک و خودداری کردن
سال (صفت) (صخره) قائم و راست - *سال قایا:* صخره قائم
سالدیرقان متجاوز، مهاجم
سالدیرماق تهاجم کردن، حمله کردن
سالدیری گۆجو نیروی تهاجم
سالی سه‌شنبه - *سالی گۆنو:* روز سه‌شنبه
سالی بیماری مسری
ساناسان انگار که
ساناماق حساب کردن، تصور کردن
سانبال وزن، سنگینی
سانبالاماق سبک- سنگین کردن
سانبالی وزین
سایاقلاماق هذیان گفتن
سایخیشماق آرام شدن
سایریشماق سوسو زدن، لرزیدن
سایغی حرمت، توجه
سایغیسیزلیق بی‌تفاوتی
سایق بیدار، آگاه
سایقلاماق هذیان گفتن
سرت تند، قاطع
سرتلیک خشونت، سرسختی
سس صدا، رأی - *سس چۆخلوغو:* اکثریت آراء
سس بۆغان صدا خفه کن
سفیل آواره، بی‌خانمان

سکسکه تشویش
سکسنمک یکه خوردن
سکمک جهیدن
سکیل سفید - *سکیل آیاقلی آت:* اسب سفید پا
سکتیرله‌مک تلوتلو خوردن
سندەله‌مک تلوتلو خوردن
سندیرله‌مک تلوتلو خوردن
سنک (سهنگ) سبو
سنگیمک کند شدن
سۇ سپاه، قشون
سۇ ایلانی مار آبی
سۇ باسقینی سیل
سۇ سپه‌له‌ین آب‌پاش
سۇبا بخاری، اجاق، شومینه
سۇیورلشمک گلاویز شدن
سۇتول نیم‌پز، نوبر، نورس
سۇچ گناه
سۇخولجان کرم خاکی
سۇد. گۇنو یکشنبه
سۇراق کیتابی کتاب راهنما
سۇرتکو ضماد، مالیدنی
سۇرتوق پُک. *بیر سۇرتوق:* یک پک
سۇرتونمه (فیزیک) اصطکاک
سۇرسات ساز و برگ، تجهیزات
سۇرغوج لاک و موم
سۇروجو راننده
سۇروجو پرسشگر
سۇروشجک سُرسُره
سۇرولاسی پرسیدنی
سۇس زینت، بزک
سۇسلنمک بزک کردن، خود را آراستن
سۇسله‌مک بزک کردن، آراستن
سۇکونتولر تکه- پاره‌ها
سۇکئچمز (= سۇ بۇراخمایان، سۇ کئچیرمه‌ین) ضد آب
سۇلک ولگرد، هرزه - *سۇلک ایت:* سگ ولگرد
سۇلوخماق رنگ پریده شدن
سۇلوق یک محصول لبنی شبیه پنیر که از نخستین شیر گوسفند تهیه میشود.
سۇلوق (صفت) آبکی، تاول زده، آبسه شده. *اللری سۇلوق اۇلوب:* دستهایش تاول زده است.
سۇمورتلاماجا مکیدنی
سۇمورمک مکیدن. *بیری‌نین وار- یۇخونو سۇمورمک:* دار و ندار کسی را بالا کشیدن
سۇمورمه‌جه مکیدنی
سۇنالماق بهانه‌جوئی کردن
سۇنجوق (= قۇشاتپیک) جفتک
سۇنگ- *سۇنگه چیخماق:* مفلس شدن

سۆنگو سرنیزه
سۆنلو پایان پذیر
سۆوماق سپری کردن، از سر بازکردن
سۆووراق (= سۆووروق) گردباد، عمل باد دادن خرمن
سۆوورماق پخش کردن، بر باد دادن
سۆوولماق سپری شدن، سرآمدن.
سۆیو سۆوولموش دییرماندیز: از تب و تاب افتاده است، عمر خود را کرده است، تاریخ مصرفش تمام شده است.
سۆی نژاد، تبار
سۆیا داواملی ضد آب
سۆیداش همتبار، همنژاد
سۆیکنمک تکیه دادن
سۆیکنه‌جک تکیه‌گاه
سۆیکه‌مک تکیه دادن
سۆیوتماز فلاسک
سۆیوشجول بد دهن
سۆیوقلاماق سرما خوردن
سیتقاماق زاری کردن
سیچۆوول موش صحرائی
سیخاج منگنه
سیرا ردیف، نوبت
سیرالاماق ردیف کردن، به ترتیب شمردن، مرتب کردن
سیچراییش جهش
سیرغا گوشواره
سیرماساچ گیسو طلائی
سَیریتمکتازاندن -*آت سَیریتمک:* اسب تازاندن
سیریقلی (=گؤدکچه) بلوز
سیریماق وصله کردن
سَیریمک لرزیدن
سیزماق تراویدن، نشت کردن
سیزینتی نشت
سیغال نوازش، دلجوئی
سیغماز نگنجیدنی
سیغیم گنجایش
سیلدیریم (صفت) (صخره) مهیب
سیمسیریق (میسمیریق) اخم
سیمله‌مک چرک کردن، عفونت کردن
سیناق امتحان
سینمک (به دل) نشستن
سینمک پناه‌بردن، خم شدن
سینه گرمک سینه سپر کردن
سینیخماق لاغر و شکسته شدن
سینیرلی عصبانی، برانگیخته
سینیرمک هضم کردن
سیوری تیز، نوک تیز
سیویشکن (= سۆروشکن) لغزنده
سیویشمک (= سۆروشمک) لیز خوردن، لغزیدن

سییرتمه کشو

سییرماق (= **سییرمک**) آختن - *قیلیجینی سییردی:* شمشیر خود را از غلاف بیرون کشید.

سئچکین منتخب، گلچین شده

سئزمک تشخیص دادن

سئلیک لعاب، آب دهان

سئیرَک رقیق، کم پشت

سئیرَلمک رقیق و کم‌پشت شدن

شاخ رُک، صریح، سرراست

شاخ سرما، یخبندان

شاختا سرما

شاختا معدن

شاختاچی معدنکار، معدنچی

شاخیماق (زدن) آذرخش

شاخیماق تابیدن (آفتاب)

شاشقین مات و مبهوت

شاشماق به بیراهه رفتن

شاشماق مبهوت شدن، سردرگم شدن

شالا'یین شاد - *شالا یین یاشاماق:* خوش گذراندن

شان - **شان** سوراخ - سوراخ

شَر شامگاه - *شر قاریشاندا:* وقت غروب

شَرف شال گردن

شَست زِست، وقار

شَستله به طور جدی

شکله‌مک (= **شوّشله‌مک**) تیز کردنِ (گوش)

شلاله فواره، آبشار

شله‌بیغ (صفت) سبیل کلفت

شوّتومک دویدن، جهیدن

شوّنگومک چمپاتمه زدن

شوّوول چوب راست، تیر

شیدیرغی بی‌وقفه

شیرران آبشار

شیرمایی (اسم و صفت) عاج، صدف، سفید

شیرناق شیرِ آب

شیرنیکمک حریص شدن

شیریناق آب باریکه

شیشمان چاق، فربه

شیغیماق در هوا شکار کردن

شیغیماق حمله کردن

شیلتاق بهانه‌جو

شیلتاقلیق بهانه‌جوئی

شیشه (سبیلِ) تا بناگوش - *شیشه‌بیغ:* سبیل کلفت

ط ظ ع غ

طلب (اقتصاد) تقاضا
طلب و تکلیف (اقتصاد) عرضه و تقاضا
طنطنه شکوه، عظمت
طنطنه‌لی باشکوه، با عظمت
عیرق نژاد
عیرقچی نژادپرست

ف ق

فیدان نهال
فیرتینا توفان
فینخیرماق خرّه کشیدن (اسب)
قابا خشن، زمخت
قابار تاول - *قابار چالماق:* تاول زدن
قابارتماق برجسته نویسی (روی سنگ)
قابارتماق مبالغه کردن، بزرگنمائی کردن
قابارما برجستگی، برآمدگی، مدّ
قابارماق برجسته شدن، بالا آمدن
قاباریق برجسته، چشمگیر
قاباقجیل پیشرو، پیشگام
قابان خوک نر، کله شق
قابینا سیغمایان خود بزرگ‌بین
قاپاز توسری
قات لایه، طبقه، مرتبه
قاتی غلیظ، تند، تیره
قاتیلاشماق غلیظ شدن
قاجینماق خمیازه کشیدن
قاخماق سرکوفت زدن
قاخینج سرکوفت
قاداغا (اسم) جریمه، ممنوعیت، منع
قاداغان ممنوع
قار آدامی آدم برفی
قار تۆپاسی (= چیغ) بهمن،توده برف
قارا (اسم) خشکی
قارا (صفت) سیاه، بزرگ
قارا آزار سیاه زخم
قارا چۆخور سیاه‌چاله
قارا دنیز دریای سیاه، دریای بزرگ
قاراسۆران عسس، ژاندارم
قاراسینا (قید) پشت سر، الکی
قاراقۆش عقاب
قاراقۆش (نجوم) (سیاره) مشتری
قارالتی شبح
قاراما توسری - *قاراما آتماق:* توسری زدن
قاراواش (= قاراباش) کنیز
قارت سخت، سفت
قارتال شاهین

قارتیماق بیات و چروکیده شدن
قارچیچگی گل یخ
قارساماق (= **قارسیماق**) سوزاندن، تفت دادن
قارغاماق (= **قارغیماق**) نفرین کردن
قارغی (= **قامیش**) نِی
قارغی‌دالی ذرت
قارغینماق نفرین کردن، لعنت کردن
قارماق قلاب، چنگ
قازامات زندان
قاسیرغا توفان
قافا تاسی کاسه سر
قالابالیق ازدحام
قالاری باقی، جاودانی
قالخانابنزر وزی (طب) غده تیروئید
قالین ته‌مانده، به جا مانده
قامارلاماق قاپیدن، چنگ زدن
قامیش نی، خیزران
قان قارداشی برادر همخون
قاناجاق شعور، استنباط
قان‌ایچن خون‌آشام
قان‌بیر (صفت) همخون
قانچیر خون مردگی، خون بستگی
قاندال زنجیر، دستبند، پایبند، کنده
قانریلماق برگشتن
قانقال کنگر
قانیرماق برگرداندن
قانیق رضایت، کام دل
قاورام مفهوم
قاوراماق درک کردن
قاوراماق به دست آوردن
قاورانماق (= **قاورانیلماق**) درک شدن
قاهارلاماق چنگ زدن، قاپیدن
قاهمار چیخماق طرفداری کردن
قایساق رویه خشک شده زخم
قایغاناق خاگینه
قایغی غمگساری، همدردی
قایناتماجا جوشاندنی
قاییش بالدیر لاغر اما قوی، جان سخت
قلبی (صفت) بالا، مرتفع، راست
قلبیلنمک بالا آمدن، اوج گرفتن
قناعتجیل صرفه‌جو
قنشر (اسم) روبه‌رو، مقابل
قنیر مثل، شبیه، لنگه
قنیرسیز بی‌همتا
قؤبور تیردان، جای تپانچه
قؤپماجا دلهره -*اؤرک قؤپماجاسی:* دلهره
قؤپوز ساز شعرا و نوازندگان آذربایجان موسوم به «عاشیق»
قؤپوق گسیخته، گسسته، بیگانه
قؤتاز منقوله

قۇتقۇتو وسواسی
قۇجاماق پیر شدن
قۇچ گوسفند نر، قوچ، دلاور، نام یکی از برجهای فلکی
قۇچاقلاما حماسه
قۇدا پدر زن، مادر زن، پدر شوهر، مادر شوهر
قۇر اخگر، شراره، فتیله
قۇراق (صفت) خشک، بی‌باران
قۇراق (اسم) وصله
قۇراقلیق خشکسالی
قۇراما ساختگی
قۇراماق سرهم کردن، به هم دوختن
قۇرجالانماق جنبیدن، وول خوردن
قۇرخانا اسلحه خانه
قۇرخوتماجا لولو خورخوره
قۇردالاماق انگولک کردن، دستکاری کردن
قۇردالانماق جنبیدن، وول خوردن
قۇرساق حفره معده، شیردان، معده چهارم، جرأت
قۇرشاتماجا لوازم وسوسه
قۇرشاتماق به وسوسه انداختن
قۇرشاق خط استوا، منطقه
قۇرشاق کمر، کمربند
قۇرشانماق وسوسه شدن
قۇرغو دستگاه، نظام
قۇرغوشون سرب
قۇرول سازمان، تشکیلات
قۇروم سازمان، بنیاد
قۇروم دوده
قۇروناق جان پناه، پناهگاه
قۇزبئل گوژ پشت
قۇزغون کرکس
قۇزولاماق ریزش کردن (خاک)
قۇزئی شمال، مکان آفتاب نگیر
قۇشاتپیک جفتک
قۇشالاشدیرماق جفت کردن، به هم آوردن، پیوند دادن
قۇشالوله دولول
قۇشقو یدک، تریلر
قۇشقو شعر، نظم
قۇغال کلوچه
قۇل آتماق پر شاخه شدن
قۇلاج واحد طول (تقریبا ۱ متر)، ذرع
قۇلاقلیق گوشی (هدفن)
قۇلای نامرغوب، سهل، آسان
قۇلباغ النگو
قۇلپ دستگیره
قۇلچاق عروسک، بازوبند
قۇلون ماده اسب زیر شش ماه
قۇلّه برج

قؤمارلاماق احاطه کردن
قؤمبارا نارنجک
قؤمرال خرمائی
قؤمرؤو زنگوله
قؤنج ساقه چکمه
قؤنور بلوطی، خرمائی
قؤنورسو زردآب، زنگاب
قؤنورگؤز دارای چشم بلوطی
قؤواق (درخت) سپیدار
قؤووه قاود، گندم بوداده
قؤووشاق محل تلاقی، چهارراه، تقاطع
قؤووشوق پیوسته، متصل
قؤهومجانلی معاشر، دوستدار قوم و خویش
قیپیق بسته - *گؤزو قیپیق:* چشم و گوش بسته
قیتناق (= قیتلیق) قحطی
قیج کرخت، بیحس
قیجاماق (دندانها را) به هم ساییدن
قیجانماق چشم غره رفتن
قیجقیرنماق تخمیر کردن
قیجلاشماق بیحس شدن
قیجیقلاماق تحریک کردن، قلقلک دادن، سر به سر گذاشتن
قیجیماق (دندانها را) به هم ساییدن
قیچا شاخه، بوته
قیرپماق فروبستن (پلک)
قیرپیم بستن - *بیر گؤز قیرپیمندا:* در یک چشم به هم زدن، در طرفة العین
قیرت تؤیوق مرغ کرچ
قیرچین چین و شکنج
قیرما حبه، قطعه، ساچمه
قیرمانج شلاق، تازیانه
قیرینتی تکه، قطعه، خرده
قیز چیچگی گل مینای چمنی
قیزارتداق (صفت) به رنگ طلائی
قیزاریق (اسم) لکه سرخ
قیزمار سوزان، برهوت
قیزیرغانماق نازیدن، به رخ کشیدن - *وارینا قیزیرغانماق:* به دارائی خود نازیدن
قیزیل آزار مخملک
قیزیلقؤش عقاب
قیزینماق گرم شدن، دلگرم شدن
قیسقانج حسود
قیسقانماق حسودی کردن
قیسقیرتماق (سگ را) کیش دادن
قیسناق زندان
قیسناماق تحت فشار قرار دادن
قیسیر عقیم، نازا
قیشلا پادگان
قیغیلجیم جرقه

قیل کؤرپو پل صراط
قیلچا ساق پا، ران
قیلچیق پرز، تیغ ماهی
قیللیجا پشمالو، پرمو
قیلیقسیز بدخلق، بی‌حوصله
قیلیقلاماق ناز خریدن، دلجوئی کردن
قیلیقلانماق ناز کردن
قیلیقلی خوش خلق
قیمیشماق تبسم کردن
قیمیلدانماق جنبیدن، تکان خوردن - *قیمیلدانمایین!*: بیحرکت!
قین غلاف، پوسته، لاک
قیناق ملامت، سرزنش

ک گ

کاها غار
کتمن بیلچه مخصوص علف چینی
کتیل چهارپایه
کرتمک شکافتن
کَرتمه کلبه
کرتنکله مارمولک
کرتیک شکاف
کرتیلمک شکاف خوردن
کرکی تیشه
کَرَن تیر چوبی
کروان‌قیران (نجوم) ستاره زهره
کسکین قاطع، قطعی، دندان‌شکن - *کسکین جاواب*: جواب دندان شکن
کسکینسیزلیک (فیزیک) عدم حتمیت
کسکینلیک قطعیت، قاطعیت
کسیم جریمه
ککه‌له‌مک تته- پته کردن، با لکنت حرف زدن
کَل گاو نر
کندیر طناب
کؤبود خشن، نتراشیده، زمخت
کؤبه حاشیه، بخیه - *قوْل کؤبه‌سی*: حاشیه دوزی آستین پیراهن
کوْپ (= دیپچیک) قنداق (تفنگ)
کوْت کند، نارسا، ضعیف، کودن
کؤتل تل، تپه
کوْتلشدیریجی فرساینده
کوْتله توده مردم
کوْتله (فیزیک) جرم، توده
کؤتوجه نیره
کؤچری مهاجر
کؤچه‌به ایل، عشیره، کوچنده، مهاجر
کوْر گندم خرمن شده
کوْرش کند، ضعیف
کوْرشالماق کند شدن، ضعیف شدن - *حافظه‌سی کورشالیب*: حافظه‌اش ضعیف شده است.

کۆرقان گور
کۆرقان چرخ دستی فروشنده دوره گرد
کۆرَن (اسب) سرخ
کۆرون آتش بدون شعله، کورسو
کۆزرمک سرخ شدن، ملتهب شدن
کۆزلەمە کباب
کۆزەمک (= گۆزەمک) رفو کردن
کۆسۆو هیزم نیم‌سوخته
کۆشک آلاچیق، دکه
کۆشَک بچه شتر
کۆشکورتمک تحریک به حمله کردن
کۆشکورمک حمله کردن
کۆغوش حفره در تنه درخت
کۆک ریشه، خاستگاه
کۆک (ریاضیات) جذر -*ایکی‌نین کۆک آلتداسی*: جذر عدد ۲
کۆکرک پرخروش
کۆکرەمک غریدن، خروشیدن
کۆکس سینه
کۆکنار درخت کاج
کۆلاز نوعی قایق ابتدائی
کۆلچه شمش
کۆلش پوشال، کاه
کۆله برده
کۆلەلیک برده‌داری، بردگی
کۆما کلبه، کومه

کۆماج قرص نان، نان کوماج
کۆمالاشماق متجمع شدن
کۆنتۆی زمخت، نتراشیده
کۆند راه دست، لِم، قلق، طرف، سو
کۆندەلن اریب، زاویه‌دار
کۆورک ترد، لرزان، شکننده، احساساتی، حساس، آسیب پذیر، نازک
کۆورکلشمک غمگین شدن، متأثر شدن
کۆورکلنمک غمگین شدن، احساساتی شدن
کۆورلتمک متأثر کردن، احساساتی کردن، اندوهگین کردن
کۆورلمک متأثر شدن، احساساتی شدن
کۆورنمک غمگین شدن، احساساتی شدن
کۆهلن اسب پروار
کۆی ده، روستا
کۆیدورمک مشتعل کردن
کهریمک پیر شدن
کیرکیره آسیاب دستی
کیریتمک مرعوب کردن، در جای خود نشاندن، بی تحرک کردن
کیریمک کز کردن، ساکت شدن، مرعوب شدن، دم فرو بستن
کیشنرتی شیهه

کیشنه‌مک شیهه کشیدن
کئچیلمز عبور ناپذیر
کئچیلمزلیک سد عبور ناپذیر
کئچینمک از حال رفتن، بیهوش شدن
کئی بیحس
کئیدیرمک بیحس کردن
کئیلشمک بیحس شدن
کئییدیجی مسکن، آرام بخش
کئییمک بیحس شدن
گر چاق، کلفت، تنومند، (صدای) بم
گرچک(= گئرچک) حقیقی
گردک پرده، حجله
گرکدیرمک وادار کردن، ضرور کردن، ایجاب کردن
گرکمک بایستن، ضرورت داشتن
گرگین وخیم، عصبانی، برآشفته
گرگینلیک وخامت
گرگینلیک (فیزیک) ولتاژ، اختلاف پتانسیل، نیروی کششی
گریلمک انبساط یافتن، ملتهب شدن
گزی گردش
گزیشمک باهم گردش کردن
گله‌نک سنت، رسم
گلیشمک تکامل یافتن، شکل گرفتن
گلیشمه تکامل، رویداد، شکل گیری
گنَشمک رایزنی کردن، مشورت جستن
گؤبره کود
گؤبه‌لک قارچ
گؤداز تله، دام -*گؤدازا وئرمک*: به مخاطره انداختن، در معرض نابودی قرار دادن
گؤدک باریک، کوتاه
گؤده باریک، کوتاه
گؤده‌رک کوتاه
گؤر تند، پرپشت، پرشاخ و برگ
گؤرشاد رگبار
گؤرک نمایش، تظاهر، خودنمائی - *بیر شئیی گؤرک ائله‌مک*: چیزی را به نمایش گذاشتن
گؤروک ظاهر -*گؤروکو پیس دئییل*: ظاهرش بد نیست.
گؤره‌نک رسم، عادت -*گله‌نک و گؤره‌نک*: رسم و آئین
گؤز (= گؤووز) پائیز
گؤز اؤتو (گیاه شناسی) گل عینک
گؤزباغلاییجی شعبده باز،تردست
گؤزتله‌مک مراقب بودن، تحت نظر داشتن، هوای کسی را داشتن
گؤرکزمک (= گؤسترمک) نشان دادن
گؤزگو آئینه
گؤزیاشی وزیسی (طب) غده اشک
گؤستری نمایش

گۆستریش دستورالعمل، راهنمائی
گۆلگز گلگون، سرخ‌فام
گۆلگو لطیفه
گۆللوجه گلدار، گلابتون
گۆلمه‌چه حوضچه
گۆلومسر خندان، خنده رو
گۆلومسه‌مک لبخند زدن، تبسم کردن
گۆلونج خنده‌دار
گۆمراه سرحال، تندرست
گۆممک دفن کردن
گۆنآشیری یک روز در میان
گۆن عئینگی عینک آفتابی
گۆنباتان مغرب، باختر، غروب -
گۆن‌باتان چاغی: هنگام غروب
گۆنبول فربه
گۆنچیخان (= گۆندوغان) مشرق، خاور
گۆندرمه‌جه مرسوله
گۆندوغان مشرق، خاور
گۆنش مۆعالیجه‌سی آفتاب درمانی
گۆنئی جنوب، جنوبی
گۆوده تنه
گۆوشه‌مک نشخوار کردن
گۆوَن اعتماد، دلگرمی، پشتوانه

گۆونج امید، تکیه‌گاه، پشتوانه
گۆونسیز نامطمئن، ناامن
گۆونلی ایمن، قابل اطمینان
گۆونلیک امنیت، ایمنی
گۆونمک اعتماد کردن، اطمینان کردن، مباهات کردن
گوه‌زه پرحرف، پرچانه
گؤی آداسی کهکشان
گؤی قؤرشاغی رنگین کمان
گؤیرتی سبزی، گیاه
گؤیروش (گیاه شناسی) زبان‌گنجشک
گؤینرتی درد، سوزش
گؤینک سوزناک
گیجیشیک خارش
گیر توان، قدرت
گیردن دؤشمک ناتوان شدن
گیرسیز بی‌تأثیر، بی‌رمق
گیرلی پرتوان، موثر
گیروه توده برف
گیره‌وه فرصت، کمینگاه - *الینه گیره‌وه دؤشوب:* فرصت و بهانه پیدا کرده است.
گیزلنج مخفیگاه
گیزله‌مک پنهان کردن
گیل کؤما کلبه گلی

گیلدیر- گیلدیر قطره- قطره -
گیلدیر- گیلدیر گؤز یاشلاری تؤکمک:
قطره قطره اشک ریختن
گیلیز پوکه فشنگ
گنجیکمک تأخیر کردن
گندری رفتنی، موقت، گذرا

ل

لاغیرتی (= لاقیرتی) پرچانگی
لاغیم نقب -*لاغیم سالماق:* نقب زدن
لای دیوار دیوار یکپارچه
لپه موج
لپه دؤین دیواره موج گیر در ساحل
لپیر رد پا، جای پا
لچک روسری، گلبرگ
للک پَر -*خۆروزون للگی بللیدیر:* دم خروس پیداست.
لنگیتمک معطل کردن
لنگیمک معطل شدن
لۆپا (ریش) انبوه
لۆپا- لۆپا درشت- درشت
لۆتکه قایق، بلم
لۆخلاماق با عجله خوردن
لۆغا- لۆغا با تمسخر
لۆنبا (= لۆمبا) گرد و قلمبه
لۆوبر لنگر -*لۆوبر سالماق:* لنگر انداختن
لۆوغا لاف‌زن، خودپسند
لۆوغالانماق لاف زدن، از رشادت خود گفتن
لۆهمه گل و لای
لۆهمه‌لیک لجنزار
لیجیم سلیقه، سر و وضع، هیئت ظاهری
لیجیمسیز بدسلیقه
لیل گل و لای
لیوه‌ره بیدست و پا
ماریتلاماق(= میریتلاماق) کمین کردن
ماریق کمین
مازغال سوراخ دیوار قلعه
ماغار چادر بزرگ مخصوص تجمع، خیمه
مامیر خزه
مانقا جوخه
مانقاباشی سرجوخه
مایا دَیَر (باشا گلمه دَیَر) (اقتصاد) بهای تمام شده
مایاباش بی‌سود و زیان
مایالی چای چای پررنگ
مج (= مرج) شرط، شرط‌بندی
مرج قۆشماق شرط بستن

مرمی گلوله توپ
مره چاله
معاش حقوق، درآمد
منیمسه‌مک جذب کردن، از آن خود کردن
مؤت بخت، اقبال
مؤتال خیک
مؤتلو خوشبخت
مؤرگوله‌مک چرت زدن
مؤرگه‌نه زنگار
مؤشقورتماق موج کشیدن (برای اسب)
مؤوجو (= مؤرگو) چرت
میچتکن پشه‌بند
مئینه تاک، رز
ناخیر گله اسب، رمه
ناقاللیق پرچانگی
ناقفالیق گردن کلفتی
ناوالچا ناودان
نؤوه هسته
نؤوه سیلاحی سلاح هسته‌ای
نؤهور آبگیر، حوضچه
نه‌دن یانا (= نه‌دن ساری) چرا، به خاطر چه
نیسگیل حسرت، ناکامی - *نیسگیللی حیات:* زندگی دردمندانه و توأم با ناکامی
نیسگیل هدیه کوچکی برای ابراز محبت - *بؤ آلمانی سنه نیسگیل اتله‌دیم:* این سیب را به عنوان هدیه‌ای کوچک برای تو آورده ام.
وارا- وارا بتدریج
واردیرماق رساندن
وارساق خنیاگر، نوازنده
وارماق رفتن، رسیدن، پی بردن، درک کردن
واریلماز دست‌نیافتنی
واز آتماق جهیدن، خیز برداشتن
واز کئچمک چشم پوشی کردن
وایسینماق افسوس خوردن
وَزی (طب) غده
وزیجیک (طب) غده کوچک
وَل خرمنکوب
وئج اعتنا - *وئجینه آلمادی:* اعتنا نکرد.
وئریمجیل حاصلخیز، سخاوتمند
وئریملی حاصلخیز
هاچا دوشاخه
هارین چموش، سرکش - *هارین آت:* اسب چموش
هامپا خرده مالک
هامپالیق زمین، مالکانه
هایان حامی - *بیرینه هایان دؤرماق:* از کسی حمایت کردن، طرف کسی را گرفتن

هده‌له‌مک تهدید کردن
هر یئتن هرکس، هر کس و ناکس
هرلنمک چرخیدن
هرله‌مک چرخاندن
هَری بلی
هنجه‌مه لولاء
هنده‌ور اطراف، دور و بر
هنیرتی صدای نفس، نجوا
هۆپ- هۆپ هدهد، شانه‌به‌سر
هۆتوکله‌مک ناگهان وارد شدن، به پیش جهیدن
هۆرکمک ترسیدن، رمیدن
هۆرگو سنگچین
هۆرگوج کوهان (شتر)
هۆرمه مفتیل سیم بکسل
هۆزورلو (= خاطیرلی) صاحب عذا، دردمند
هۆندور مرتفع
هۆوخورماق هو کردن
هۆوور دم، لحظه - *بیر هۆوور گۆزله.* یک لحظه صبر کن.
هۆیوش تر، مرطوب، نمناک
هیپرمارکت فروشگاه وسیع
هیجان سیقنالی آژیر خطر
هیچقیرماق هق- هق کردن
هیچقیرماق سکسکه کردن
هیس دوده
هیکّه تکبر
هیم اشاره، علامت
هیم‌بیر همفکر، شریک توطئه
هین (= نین) قفس مرغ
هئی نیرو، توان، قدرت، رمق
هئییه کیسه
هئیسیز بی‌رمق
هئیوه‌ره هیولا، بی‌ادب، بددهن
یابا شن کش
یابان اۆت گیاه وحشی
یاپیخماق خوابیدن (ورم)
یاتقین خوابیده، مسطح
یاتیریم سرمایه‌گذاری
یاخاج ضماد، پماد، ماده مالیدنی
یاخارماق التماس کردن
یاخالیق یقه
یادیرغاماق غیر ماهر شدن، فراموشکار شدن
یارار کارائی
یارارسیز بی خاصیت، به درد نخور
یارارلی کارا، مفید
یاراسا (= گئجه قۆشو) خفاش
یاراق زره، آلت، ابزار
یاراماز بیشعور، نارسا، بیکفایت
یاراماق مفید واقع شدن، به درد خوردن - *سنین فیکرین ایشه یارامادی:* فکر تو کارساز نبود.

یارپیز پونه
یارغان بریدگی، شکاف صخره
یارماچا قطعات هیزم
یارماچا بلغور
یارناق شکاف
یاریق شکاف، درز
یاریم‌آدا شبه جزیره
یاریماق فایده بردن، بهره‌مند شدن، نصیب بردن
یارینماق تملق گفتن، خوش رقصی
یاز بهار
یازی لؤوحه‌سی تخته سیاه
یازیقماق غریب افتادن، جای خود را گم کردن
یازیلیم (کامپیوتر) نرم افزار
یازین (قید) در فصل بهار
یاساق ممنوع
یاسالاماق توجیه تراشیدن، سرپوش گذاشتن
یاساوؤل محافظ
یاستان زمین هموار مرتفع
یاشاتماق حفظ کردن، زنده نگاه داشتن
یاشارتماق خیس کردن
یاشارماق خیس شدن
یاشاریلیق نیروی زندگی، جاودانگی
یاشاییش یؤنو مسیر زندگی
یاشماق روسری
یاشمانماق رو گرفتن
یاشیرماق مخفی شدن
یاشیللاشدیرما تولید فضای سبز
یاشیللیق فضای سبز
یال قله کوه، خط الرأس
یالاق متملق، هرز، هرزه، لق
یالتاق متملق، چاپلوس
یالچین صخره بلند
یالقوزاق گرگ تنها
یاللانماق تملق گفتن
یاللی نوعی رقص – *بیر شئیدن اوتترو یاللی گئتمک*: هوس چیزی را در سر داشتن، هوسناک بودن برای چیزی.
یالمان یال اسب
یالمانماق تملق کردن
یالنیز (ادات تأکید) صرفا، فقط
یالنیز (صفت) تنها، بیکس
یالوْو آلوو، آتش
یالیق لخت، عور
یالین لخت، عور
یام چاپارخانه
یاماج سینه کوه
یامسیلاماق منعکس کردن، نقش کسی را بازی کردن، ادای کسی را در آوردن
یان کئچمک خود را کنار کشیدن، بی اعتنائی نشان دادن

یاناردا‌غ کوه آتشفشان
یان‌پۆرتو کج، اریب
یانسیتماق منعکس کردن
یانسیماق منعکس کردن
یانغی سوزش، التهاب، عطش
یانلیش غلط، نادرست
یانیلماق به اشتباه افتادن، خطا کردن
یانیماق تهدید کردن
یاواشیتماق کند کردن
یاواشیماق کند شدن
یاورو بچه، بچه حیوان
یاوۆق نزدیک
یای تابستان
یای فنر، کمان
یایغی زیر انداز
یایغین رایج، متداول
یایلا فلات
یایلیم شلیک دسته‌جمعی
یایینماق منحرف شدن، حواس پرت شدن، کنار رفتن، خود را مخفی کردن
یۆخا نازک، نرم، ترد
یۆرتا- یۆرتا (قید) چهار نعل
یۆرتماق تاختن
یۆرد سرزمین
یۆرغا چموش
یۆسون جلبک
یۆغرولماق عجین شدن، سرشته شدن
یۆغورماجا معجون
یۆغورماق عجین کردن، سرشتن
یۆگروک تیزپا، تازان
یۆلاق کوره راه
یۆلسوز گمراه، فاسد، رشوه‌خور
یۆلوخدورماق سرایت دادن
یۆلوخماق سرایت کردن
یۆمالاتماق غلطاندن
یۆمالانماق پشتک وارو زدن
یۆمبارلانماق پشتک وارو زدن
یۆن سمت، طرف
یۆندم ریخت، ترکیب
یۆندمسیز بدریخت
یۆنقار تراشه
یۆنَلتمک متمایل کردن، سوق دادن
یۆنلدیجی اداره کننده
یۆنَلمک متمایل شدن، روی کردن
یۆوار گرد
یۆوارلاق (= یۆوارلیق) گرد، منحنی، ساییده
یۆوارلاق (ریاضیات) (عدد) صحیح
یۆوارلانماق سرازیر شدن، فروغلطیدن
یۆوشان (گیاه شناسی) خاراگوش
یۆوماق نزدیک شدن، مأنوس شدن - *بیرینه یۆوماق*: به کسی صمیمیت نشان دادن، به دل کسی نشستن
یۆووشماق مأنوس شدن

یؤین دهنه اسب
ییرغالاماق تکان دادن
ییغوا مجلس، انجمن، تجمع
ییغیناق همایش، تجمع
ییغینجاق همایش
ییلماز بیباک
ییلماق ترسیدن - *بیر شئیدن ییلماق:* از چیزی ترسیدن، در برابر چیزی جسارت خود را از دست دادن.
یئترسیز نارسا، غیر کافی
یئترلی کافی، بسنده
یئتکین پخته، بالغ، توانا
یئتیشکین بزرگسال
یئتیک بالغ، رسیده، دانا
یئددی‌قارداش (نجوم) هفت برادران
یئدک یدک، اسب جانشین
یئدک پارچا قطعه یدکی
یئدکله‌مک به دنبال کشیدن
یئدکلی تریلر
یئدیزدیرمک تطمیع کردن، غذا خوراندن
یئزنه داماد، شوهر خواهر
یئکه‌پر درشت اندام
یئل فانارى چراغ زنبوری
یئل‌آتی دوچرخه
یئلییز گیسو
یئلپه‌نک (= **یئرپه‌نک**) خیار
یئل‌قوُوان بادنما، عقربه دقیقه شمار
یئلکن بادبان
یئلگه گیسو
یئللتمک تاب دادن
یئللنمک تاب خوردن، ویراژ دادن
یئلن حاشیه (لباس، دستمال و غیره)
یئلین پستان
یئنگج خرچنگ، برج سرطان
یئنمک شکست دادن
یئنمک (= **ائنمک**) پیاده شدن
یئنیلگی شکست
یئنیلمز شکست ناپذیر

ایملا قیلاوۆزو

	دۆزگون یازی	یانلیش یازی
۱	گۆزله‌یرم، گۆره‌جک، ایسته‌میشم	گۆزله‌یره‌م، گۆره‌جه‌ک، ایسته‌میشه‌م
۲	دلی، گلمک، وئرمرم	ده‌لی، گه‌لمه‌ک، وئرمه‌ره‌م
۳	گۆزل، چۆرک، دیرک، الجک	گۆزه‌ل، چۆره‌ک، دیره‌ک، الجه‌ک
٤	گۆرنیم، گلنیم	گۆره‌نیم، گله‌نیم
٥	تبریزدنم، بۆ شهردنم	تبریزده‌نم، بۆ شهرده‌نم
٦	گۆرمه‌میشم، گۆتورمه‌میشم، گلسه‌یدی	گۆرممیشم، گۆتورممیشم، گلسیدی
۷	یار بیزه قۆناق گله‌جک.	یار بیزه قۆناق گلجک.
۸	بیله‌رک، گله‌رک	بیلرک، گلرک
۹	ددم، اۆنرگم، وظیفه‌ن	ددم، اۆنرگم، وظیفن
۱۰	اۆلکه	ۆلکه، ئۆلکه
۱۱	ائل، ائو، ائتمک	ئل، ئو، ئتمک
۱۲	ایضاح، ایلان، ایکی	یضاح، یلان، یکی
۱۳	گل چۆرک یئ	گل چۆرک یئه، گل چۆرک یئه
۱٤	گئجه، گئدر، دئدیم	گجه، گدر، ددیم
۱٥	انرژی، الکتریک، المنت	ائنرژی، ائلئکتریک، ائلئمئنت
۱٦	اتنیک، سپتامبر، اپیدمی	ائتنیک، سئپتامبر، ائپیدئمی
۱۷	احسان، اعتیماد، اعتیبار	ائحسان، ائعتیماد، ائعتیبار
۱۸	سِحر، علم، عشق	سئحر، عئلم، عئشق

۱۹	تسبئح، پئشواز	تسبح، پشواز
۲۰	مهربان، مهتر	مئهربان، مئهتر
۲۱	مئیل، قئید، شئی، نئی، یئکوُن	میل، قید، شی، نی، یکوُن
۲۲	سالماق، سوُن، ساققال	صالماق، صوُن، صاققال
۲۳	ترلان، توُیوق، اوُتاق، توُی	طرلان، طوُیوق، اوُطاق، طوُی
۲٤	ماهنی، هئیوا، شئه	ماحنی، حئیوا، شئح
۲۵	ایبده، گوُئیرچین، گوُی	ایگده، گوُگرچین، گوُک
۲٦	دییرمان، دئییل، دییشمک	دگیرمان، دگیل، دگیشمک
۲۷	آیری، آیلنجه	اگری، اگلنجه
۲۸	گله‌جگم، چوُرگیم، کوُینگین، الجگیم	گله‌جَیَم، چوُره‌ییم، کوُینه‌یین، الجه‌ییم
۲۹	گوُروندوگو کیمی	گوُروندویو کیمی
۳۰	دموُکراسی، دوُکتور	دموُقراسی، دوُقتور
۳۱	غم، غوّصه، غریب	قم، قوّصه، قریب
۳۲	دوُولت، شوُوکت، دوُوران	دولت، شوُکت، دوُران
۳۳	چاققال، انششک، دوُققوز	چاقّال، انشّک، دوُقّوز
۳٤	عمّه، عطّار، حیصّه، حاقّیندا	عممه، عططار، حیصصه، حاققیندا
۳۵	مثلاً، قصداً، سهواً	مثلن، قصدن، سهون
۳٦	دانیشگاه، آگاهی	دانیشقاه، آقاهی
۳۷	خیاوان، ریاضی، سیاست	خییاوان، ریییاضی، سییاست

۳۸	ایسپورت، ایستالین، ایستانسیا	اسپورت، استالین، استانسیا
۳۹	منشأ، مبدأ، ملجأ	منشه، مبده، ملجه
٤٠	مؤمین، رؤیا	مؤمین، رؤیا
٤١	اینشا، ایملا، ایجرا	اینشاء، ایملاء، ایجراء
٤٢	جۆرأت، هئیأت	جۆرئت، هیئت، هیأت
٤٣	مائۆ، شۆئون، رئۆف	ماؤ، شۆؤن، رؤف
٤٤	رئیس، جرائید، کائینات	رییس، جراییذ، کاییِنات
٤٥	مؤلیف، مؤثیر، مؤسّیس	مؤلف، مؤثر، مؤسس
٤٦	جۆزئاً، ایستیثنائاً	جۆزءً، ایستیثناءً
٤٧	صحیّه، سویّه، ادبیّات	صحییّه، سوییّه، ادبییّات
٤٨	اینسانلار، گۆنشلر	اینسان‌لار، گۆنش‌لر
٤٩	گۆزلدیر، گلمیشدیر	گۆزل‌دیر، گلمیش‌دیر
٥٠	تانری‌نین آدییلا	تانرینین آدییلا
٥١	تانری‌یا یالوارماق	تانرییا یالوارماق
٥٢	دئمه‌لی‌یک	دئمه‌لییک
٥٣	یئری‌یر	یئرییر
٥٤	تقی‌یئف، تقی‌یئوا	تقییئف، تقییئوا
٥٥	عاراقچینین مندەدیر.	عاراقچینین من ده دیر.
٥٦	حسن ده گلدی، من ده.	حسنده گلدی، منده.
٥٧	صنعتکار، کیتابخانا، محصولدار	صنعت‌کار، کیتاب‌خانا، محصول‌دار

۵۸	شیکایتنامه، همصۆحبت	شیکایت‌نامه، هم‌صۆحبت
۵۹	آذربایجان‌شۆناس	آذربایجانشۆناس
٦۰	مۆشکول، مۆزد	مشکل، مزد
٦۱	ایستیقلال، اینسان	استقلال، انسان
٦۲	مۆباریزه، مۆعاصیر	مبارزه، معاصر
٦۳	ظالیم، لازیم، ناظیر، شاهید	ظالم، لازم، ناظر، شاهد
٦٤	صۆحبت، شۆهرت، حۆرمت	صحبت، شهرت، حرمت
٦۵	ورزیش، گردیش	ورزش، گردش
٦٦	زۆلف- پریشان	زۆلفی- پریشان، زۆلف پریشان
٦۷	ناله‌ی- بۆلبول	ناله‌یی- بۆلبول، نالهٔ بۆلبول
٦۸	آغ‌ساققال کیشی	آغساققال کیشی، آغ ساققال کیشی
٦۹	ککلیک‌اۆتو، ایت‌بۆرنو	ککلیک اۆتو، ایت بۆرنو
۷۰	آمبار، قایدا	انبار، قاعده
۷۱	طاماح	طاماه، تاماه
۷۲	ظارافات، صاباح	زارافات، ساباه
۷۳	طایفا، هامبال، فایدا	طائفه، حمّال، فائده
۷٤	تۆرک، بۆیوک، بۆشقاب	ترک، بیوک، بشقاب

قایناقلار

- *آذربایجان دیلی‌نین فۆنتیکاسی*، آغاموسا آخوندوف، معاریف نشریاتی، باکی ۱۹۸٤
- *آذربایجان کلاسیک ادبیاتی کیتابخاناسی* (۲۰ جیلد)، علم نشریاتی، باکی ۱۹۸٤
- *آذربایجان ادبیاتی آنتالوگیاسی*، علم نشریاتی، باکی ۱۹۸۸
- *آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش*، دۆکتور جواد هیئت، تهران ۱۳٦۹
- *دده قۆرقۆد*، ترتیب اثدنی: محمد نجاتی سبدچی اۆغلو، آکران یایینجیلیق، ایستانبول ۱۹۹۰
- *کیتاب دده قۆرقۆد*، ترتیب اثدنی: فرهاد زئینالوف، صامیت علیزاده، یازیچی نشریاتی، باکی ۱۹۸۸
- *مۆعاصیر ادبی آذری دیلی*، دۆکتور محمدتقی زهتابی، ائللدار نشریاتی، تبریز ۱۳۷۰
- *مبانی دستور زبان آذربایجانی*، م.ع. فرزانه، نشر فرهنگ، تهران ۱۳۷۱
- *آذربایجانجا- فارسجا سۆزلوک*، بهزاد بهزادی، دۆنیا نشریاتی، تهران ۱۳٦۹
- *آذربایجان دیلی‌نین ایضاحلی لۆغتی*، علم نشریاتی، باکی ۱۹۸۰
- *تۆرک دیلی‌نین اتیمولوژی سۆزلوگو*، ایکینجی باسیم، عیصمت ذکی ایوب اۆغلو، سۆسیال یایینلار، ایستانبول ۱۹۹۱
- *آذربایجان ساوت انسیکلوپدیاسی*، باکی ۱۹۷٦
- *دیوان لغات الترک*، محمود کاشغری، چئویرن: بسیم آتالای، آنکارا ۱۹٤۱- ۱۹۳۹
- *دیوان لغات الترک*، محمود کاشغری، به کوشش دۆکتور دبیر سیاقی، پژوهشگاه علوم انسانی، تهران ۱۳۷۵
- *فرهنگ جامع فارسی به ترکی استانبولی*، جمشید صالح پور، نشر لاله، تبریز ۱۳۷۰
- *لغت‌نامه دهخدا*
- *فرهنگ معین*
- *انسیکلوپدیا بریتانیکا*
- *رۆسجا- آذربایجانجا الکتروتخنیکا ترمینلری لۆغتی*، پروفسور کاظیم زاده، باکی اۆنیورسیتتی نشریاتی ۱۹۹۱
- *رۆسجا- آذربایجانجا- اینگیلیزجه آسترونومیا ترمینلری لۆغتی*، پروفسور رحیم حۆسئینوف، آذرنشر، باکی ۱۹۸۹
- *فرهنگ ترکی به فارسی سنگلاخ*، میرزه مهدی خان استرآبادی، ویرایش روشن خیاوی، نشر مرکز، تهران ۱۳۷٤
- *فرهنگ جامع ترکی استانبولی به فارسی*، دۆکتور محمد کانار، انتشارات شیرین، تهران ۱۳۷٤

- *آذربایجان دیلی‌نین قرامری*، ق. حسنوف، ک. علی‌یئف، ف. جلیلوف، کؤچورن: عادل ارشادی‌فر، تلاش نشری، تبریز ۱۳۷۰
- *براسیملر، عادتلر، آلقیشلار*، آغا موسا آخوندوف و رداکسیا هئیأتی، گنجلیک نشریاتی، باکی ۱۹۹۳
- Ə. Dəmirçizadə və D. Quliyev: *Azərbaycan Dilinin Qramatikası, Baku 1938*
- S. Cəfərov, Ə. Abbasov, D. Quliev: *Azərbaycan Dilinin Qramatikası*, Bakı 1939
- Professor B. Çobanzadə, F. Ağazadə: *Türk Qrameri*
- M. Şirəliev: *Azərbaycan Dilinin Qramatikası*
- M. Hüseynzadə, *Müasir Azərbaycan Dili*
- Ə. Abdullayev, Y. Seyidov, A. Həsənov: *Müasir Azərbaycan Dili*
- Y. Seyyidov: *Azərbaycan Dilinin Qramatikası, Morfologiya*
- Mühərrəm Ərgin: *Dil Bilgisi*
- *Langenscheidt Standard Turkish Dictionary*, New York 1986
- *Comprehensive Turkish- English Dictionary*, Dr. Pars Tuğlacı, ABC Kitabevi, İstanbul 1991

Azərbaycan Araşdırmaları

Türk Dili Dərs Ocağı

İbrahim Rəfrəf

2-ci Nəşr, Tehran 2011
Varlıq Dərgisinin Zəmiməsi
Nəşr haqqı müəllifə məxsusdur.

هر دیل مؤعیّن تفکّؤر طرزینی، مؤعیّن دؤنیا گؤروشونو و مؤعیّن یاشاییش طرزینی تمثیل ائدیر. بعضی عالیملرین فیکرینجه، اینسان هر دیلده مؤعیّن تفکّور طرزینده دؤشونمگه محکومدور. بوُ حؤکملهٔ قطعی شکیلده راضیلاشماساق دا، هر دیل ساحه‌سینده مؤعیّن اینسان تربیه‌سی و تفکّؤر طرزی‌نین گلیشدیگینی آیدینجاسینا گؤره بیلیریک. بوُ دیلچیلیک رمزینی آذربایجان و باشقا تؤرک دیللری ایله علاقه‌دار آراشدیرماق اؤزلوگونده بؤیوک بیر تحقیقات ایشینی طلب ائدیر، آنجاق حیسلریمیزه و تجرؤبه‌لریمیزه آرخالاناراق دئیه بیلریک کی، تؤرک دیللری گنللیکله و آذربایجان تؤرکجه‌سی اؤزللیکله اینسانی دؤیغولار، منطیقی دؤشونجه‌لر و رئالیست دؤنیا گؤروشونه یؤل آچان بیر واسیطه‌دیر. ائله همین سببدن ده، دده قؤرقود داستانلاریندان باشلایاراق «حیدر بابایا سلام» اثرینه قدر تؤرکون اؤزونه‌مخصوص ادبیاتی هر زامان رئالیست بیرادبیات سجیه‌سینی داشیمیشدیر.

İ. Rəfrəf:
Türk Dili Dərs Ocağı
Yüksək Siniflər Üçün
Azərbaycan Türkcəsində Dərslik
2-ci basım,
Varlıq Jurnalının Özəl Buraxılışı,
Tehran 2011
ISSN: 1023 7186

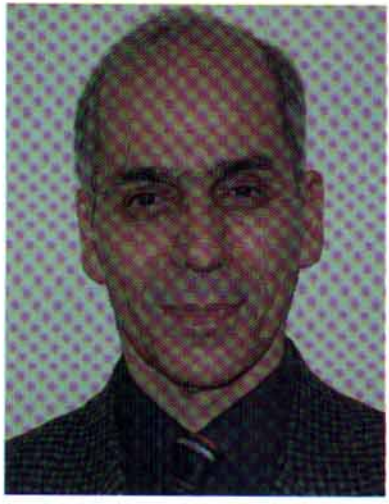

مهندس ابراهیم رفرف، متولد سال ۱۳۲۸، فارغ التحصیل از دانشگاه صنعتی شریف (۱۳۵۱) در رشته مهندسی الکترونیک.
بعضی از آثار نویسنده:
مغز به مثابه یک سیستم، استیون رز، ترجمه دکتر احمد محیط، ابراهیم رفرف، نشر قطره، تهران ۱۳۶۸
آنادیل: درسنامه مقدماتی ترکی، نشر مرغ آمین، تهران ۱۳۷۷
تؤرک دیلی درس اؤجاغی: درسنامه پیشرفته ترکی، چاپ اول، نشر مرغ آمین، تهران ۱۳۷۸
ایلدیریم: مجموعه شعر، نشر اندیشه نو، تهران ۱۳۷۸
طیف گمشده، حقیقت انسان و حقیقت خدا، تهران ۱۳۹۰

۷۵۰۰ تؤمن